

Taru Toljamo
VÄKIVALTATYÖN VIRANOMAISKÄYTÄNNÖT
LÄHISUHDEVÄKIVALLAN UHRIN
KOHTAAMISESSA

Pro gradu –tutkielma
Sosiaalityö
Kevät 2011

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lähisuhdeväkivalta väkivaltatyön kontekstissa	6
2.1	Väkivalta lukuina	6
2.2	Lainsäädäntö väkivallan määrittäjänä	11
2.3	Väkivaltatutkimus väkivaltatyön taustalla	16
2.4	Väkivaltatyön kehitys 1990-luvulta 2000-luvulle	23
2.5	Väkivaltatyön areenat	28
3	Tutkimuksen suorittaminen	33
3.1	Tutkimusasetelma	33
3.2	Metodologiset ratkaisut	34
3.2	Empiirinen toteutus	40
3.3	Tutkija tiedon tuottajana	47
3.4	Tutkimuksen etiikka sensitiivisessä tutkimuksessa	50
4	Asiantuntijuuden rakentuminen	56
4.1	Väkivaltatyöntekijöiden työkuvassa	56
4.2	Väkivaltatyön rakenteissa	72
5	Väkivaltatyön palveluketju	88
5.1	Toimintatavat uhrin kohtaamisessa	88
5.2	Moniammatillinen yhteistyö	106
5.3	Väkivaltatyön kehittämistarpeet	127
6	Pohdintaa	135
	Lähteet:	141
	Liite 1.	153
	Liite 2.	154

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Väkivaltatyön viranomaiskäytännöt lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisessa

Tekijä: Taru Toljamo

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu –työ

Sivumäärä: 155

Vuosi : 2011

Tiivistelmä

Tarkastelen tutkimuksessani väkivaltatyön viranomaiskäytänteitä lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisessa Rovaniemellä. Luon katsauksen väkivaltatyön asiantuntijuuden rakentumiseen, väkivaltatyössä käytettäviin toimintatapoihin sekä palveluketjun muodostumiseen. Tarkasteluni kiinnittyy lähisuhdeväkivallan parissa tehtävään akuuttiin työhön, jossa uhreja kohdataan pian väkivallan teon jälkeen. Palveluketjua hahmottaessani tarkastelen myös väkivallan jälkityötä, jonne uhrin ohjataan jatkohoitoon.

Tutkimukseni lähestymistapa ohjaa sosiaalityön käytäntötutkimus, joka pohjaa sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen. Tutkimukseni sitoumuksista on löydettävissä myös feminiistisen tutkimuksen piirteitä, koska lähisuhdeväkivalta näyttäytyy sukupuolittuneena ilmiönä. Olen haastatellut tutkimukseeni kymmentä rovaniemeläistä väkivaltatyön asiantuntijaa. Mukana on valtion peruspalvelujen lisäksi myös kolmas sektori, jota tutkimuksessani edustaa Lapin ensi- ja turvakoti. Tutkimukseni aineisto koostuu niin sosiaali- ja terveyspalveluiden, kuin poliisin ja seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksen asiantuntijoiden näkemyksistä väkivaltatyöstä. Olen kerännyt tutkimusaineistoni puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Sovellan aineiston analyysissä teorialähtöistä sisällönanalyysiä, jonka pohjana käytän sosiaali- ja terveysministeriön laatimia suosituksia lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöstä (2008). Suositukset kulkevat tutkimukseni rinnalla vahvana viitekehystenä.

Tutkimukseni tuo esille, että väkivaltatyö on vielä suhteellisen uusi käsite, joka ei ole juurtunut ammattikieleen ja saavuttanut yleistä paikkaa asiantuntijoiden keskuudessa, joka vaikuttaa myös väkivaltatyöntekijöiden asiantuntijuuden rakentumiseen. Väkivaltatyö muodostaa usein vain pienen osan asiantuntijoiden työkuvarista. Väkivaltaspesifiä, väkivaltaan erikoistunutta työtä tehdään haastateltavista tahoista ainoastaan turvakodilla. Väkivaltatyöntekijän asiantuntijuus rakentuu suhteessa työn kontekstiin, lähisuhdeväkivallan uhreihin sekä uhrien avuntarpeeseen. Merkittävää on myös, kuinka paljon asiantuntijat kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja. Vahvasti rakentunut väkivaltatyöntekijän asiantuntijuus muodostuu asiantuntijan oman arvion ja kokemuksen kautta, kun taas heikkoksi asiantuntijuus määrittyy silloin, kun asiantuntijan on vaikea nähdä yhteyttä väkivaltatyön ja oman työn välillä.

Yleisimpiä väkivaltatyöhön osallistuvia tahoja ovat turvakoti, lastensuojelu ja poliisi. Mielenterveys-toimistolla on merkittävä rooli väkivallasta aiheutuneen trauman ja ahdistuksen käsittelyssä, joka korostuu etenkin ”yksin olevien” naisuhrien kohdalla, joiden on keskimääräistä vaikeampi saada väkivaltatyön palveluja suhteessa lastensuojelun palveluiden piirissä oleviin perheellisiin naisiin. Rovaniemeläisessä väkivaltatyössä ei ollut haastateltukellalla yhteisiä eri asiantuntijoita koskevia toimintamalleja, poikkeuksena sosiaalipäivystykseen liittyvät käytännöt. Työn reunaehdot muodostavat lainsäädäntö ja erilaiset normit, jotka määrittävät asiantuntijoiden toimintakehystä. Toimintatapoja määrittävät pääasiassa viranomaisten työn konteksti sekä lähisuhdeväkivallan uhrien ikä. Väkivaltatyöntekijöiden toimintatapojen ero korostuu lapsi- ja aikuisuhrien kanssa työskenneltäessä. Lainsäädäntö määrittää selkeät toimintatavat lasten kanssa työskentelylle, kun aikuisten osalta toimintakäytännöt vaihtelevat etenkin väkivallan puheeksi ottamisessa. Lasten kanssa asiantuntijat työskentelevät heidän ikätasonsa edellyttämällä tavalla, kuten leikkien ja pelien kautta.

Väkivaltatyössä ei ole palveluketjumallia eikä väkivallan ehkäisytyön toimintaohjelmaa, jossa väkivaltatyön toimintamalleista olisi sovittu yhteisesti eri tahojen kesken. Tämä johtuu pitkälti siitä, että väkivaltatyön kehittäminen on keskeneräistä niin valtakunnallisella makrotasolla, kuin alueellisella kuntakohtaisella mikrotasollakin. Toisaalta, useat haastateltavat kuvaavat yksilöllisiä, lähisuhdeväkivallan uhrin avun tarpeesta lähteviä auttamisen polkuja, jotka voidaan nähdä palvelukejuna. Uhrin avuntarve on yksilöllinen ja voi koostua myös yhdestä taapamiskerrasta, jolloin muihin palveluihin ei ilmene tarvetta. Palveluketjua määrittää myös osaltaan jatkohoitopaikan löytyminen. Lähisuhdeväkivallan jälkihoito näyttäytyy puutteellisena julkisten terapiapalveluiden osalta.

Avainsanat: asiantuntijuus, väkivaltatyö, palveluketju, lähisuhdeväkivalta, moniammatillinen yhteistyö, verkostotyö

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi.

1 Johdanto

Tutkimusideaani lähisuhdeväkivallasta ja väkivaltatyöstä ovat vaikuttaneet useat tekijät. Oma kiinnostukseni aiheeseen heräsi sosiaalityön opintoihin kuuluvan ensimmäisen seminaarityöni myötä sekä toimiessani ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin jäsenenä. Järjestö on ottanut *Joku raja!* -kampanjallaan julkisesti kantaa Suomessa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja valtakunnallisen väkivaltatyömallin puuttumiseen. Amnesty International on kiinnittänyt huomiota myös siihen, ettei Suomessa ole olemassa väkivaltatyötä suoraan koordinoivaa tahoa, eikä valtakunnallista toimintaohjelmaa, joka puuttuu lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan ja nostaa sen näkyväksi ongelmaksi. (Ks. ”...mutta veturi puuttuu.” 2007.)

Kiinnostusta aiheeseen lisäsi myös työskentelyni Lapin ensi- ja turvakodilla opiskelujeni ohessa, jossa pääsin seuraamaan käytännön tasolla turvakodin arkea sekä työskentelyä lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa. Sain ikkunan kurkistaa väkivaltatyötä tuottaviin palveluihin kolmannen sektorin näkökulmasta. Kiinnostus väkivaltatyöhön ja palvelujärjestelmän toimivuuteen kasvoi työskenneltyäni kesän lastensuojelun sosiaalityössä Rovaniemellä. Väkiältä oli myös suuressa roolissa lastensuojelun asiakkaiden elämässä ja siten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työtehtävissä. Yhteistyö ensi- ja turvakodin kanssa on lähes päivittäistä sekä merkittävää, koska lastensuojelun sosiaalityöntekijät osallistuvat sosiaalipäivystyksen järjestämiseen yhdessä Lapin ensi- ja turvakodin sekä poliisilaitoksen sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalipäivystys on vuonna 2008 aloitettu kuntien hallinnoima päivystysjärjestelmä, joka vastaa kiireelliseen avuntarpeeseen kaikkina vuorokauden aikoina ja viikonpäivinä (Sosiaaliportti 2010a).

Perheissä, kodeissa ja yksityisyyden piirissä tapahtuva lähisuhdeväkivalta on vakava ilmiö, johon tuen sen aiheuttamista yksilötason kärsimyksistä sekä yhteiskunnalle aiheutuneista suurista kustannuksista. Tämän osoittavat sekä suomalaiset väkivaltatilastot uhrien määrästä että väkivallan hinnasta yhteiskunnalle. (Ks. mm. Heiskanen & Piispa 1998; Piispa & Heiskanen 2000; Väkiältä ja terveys maailmassa 2005; Piispa & Heiskanen & Kääriäinen & Sirén 2006.) Pohjois-Suomen ja Rovaniemen poliisin kotihälytystilastot kertovat myös karua kieltä ongelman vakavuudesta. Perheväkivaltahälytystehtävien määrä on kasvanut vuosien 2005–2009 aikana lähes viisi kertaa suuremmaksi kuin muualla Suomessa (vrt. Heiskanen 2006, 15; ks. myös Vasara

2010, 3). Dobash ja Dobash (2004, 325) näkevät etenkin naisiin kohdistetun parisuhteissa tapahtuvan väkivallan maailmanlaajuisesti merkittävänä sosiaalisena ongelmana. Yhteiskunnallista keskustelua käydään yhä enenevässä määrin myös miesten kokemasta väkivallasta lähisuhteissaan (ks. esim. Koski 1999, 83; Hämäläinen & Mäihäniemi 2009, 141–145; Heiskanen & Ruuskanen 2010, 5–6).

Tutkimukseni kohdistuu väkivaltatyön rakenteiden hahmottamiseen. Pohdin väkivaltatyön asiantuntijuuden rakentumista sekä kartoitan väkivaltatyön eri toimijoiden ja viranomaisten näkemyksiä väkivaltatyöstä. Tutkittavani ovat useilta eri sektoreilta, joten on paikallaan selvittää eri organisaatioiden toimintatapoja lähisuhdeväkivallan uhrin kanssa työskenneltäessä. Pohdin myös väkivaltatyön palveluketjun muotoutumista sekä asiantuntijoiden välistä keskinäistä yhteistyötä. Tutkimuskohteeksi olen valinnut kotikaupunkini Rovaniemen. Haastattelemani asiantuntijat työskentelevät peruspalveluiden piirissä, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, poliisissa sekä kolmannella sektorilla Lapin ensi- ja turvakodilla sekä seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa.

Tutkimukseni on ajankohtainen, koska väkivaltatyö on muutostilassa. Yhteiskunnan palvelujärjestelmien kritisoidaan vastaavan huonosti väkivallan uhrien ja tekijöiden avuntarpeisiin. Palvelutarjonta on satunnaista ja palveluiden saatavuudessa on alueellisesti tarkasteltuna suuriakin eroja. Väkivaltatyö jakautuu useille toimijatahoille, järjestöille ja kunnallisille organisaatioille, eikä niillä ole yhtenäistä koordinoitua toimintaa. Tulevaisuuden haasteisiin kuuluu erityisesti kansallisen toimintaohjelman kehittäminen. (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011.) Toimintaohjelman tarkoituksena on luoda selkeät käytännöt väkivallan uhrin kohtaamiseen sekä viranomaiskonsultointiin. Tällä hetkellä kuntakohtaisia väkivaltatyön toimintaohjelmia on kehitetty satunnaisesti, esimerkiksi Oulussa on vuonna 2006 laadittu perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma. (OULU: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma 2009; ks. myös Tarvala, & Alvari & Johansson 2003a, 224–225; Warsta 2008, 12.) Rovaniemen turvallisuussuunnitelmassa (2009–2012) mainitaan eräänä painopisteenä väkivaltarikollisuuden ehkäisy. Varsinaista lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön ohjelmaa Rovaniemeltä ei kuitenkaan löydy, joskin se on suunnitteilla.

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat lähisuhdeväkivalta, asiantuntijuus, moniammatillinen yhteistyö, palveluketju, verkostotyö sekä väkivaltatyö. Käsitteet kuvaavat väkivaltatyötä yksilöiden ja asiantuntijoiden näkökulmasta sekä rakenteellisilta ja organisaatioiden viitekehyksistä käsin. Selventämistä käsitteistä kaipaavat etenkin palveluketju ja väkivaltatyö. *Palveluketju* kuvastaa väkivaltatyön palveluohjausta sekä terveydenhuollon piirissä käytettyä käsitettä potilaan ”hoitopolusta”. Käsitteen valintaan vaikutti myös sen neutraalius, koska se ei profiloitu tiettyyn sektoriin. Palveluketju kuvastaa moniammatillista työtettä, joka on väkivaltatyössä keskeinen työtapana. Käsite kuvastaa myös väkivaltatyön pirstaleisuutta, joka tarkoittaa, että työ on jakautunut useille eri toimijoille. *Väkivaltatyö* kuvaa käsitteenä puolestaan lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden parissa tehtävää työtä. Käsitteenä väkivaltatyö on suhteellisen tuore, joka ilmeni myös haastatellessani väkivaltatyötä tekeviä asiantuntijoita. Tutkimuksissa väkivaltatyön käsitettä ovat käyttäneet muun muassa Keskinen (2005a), Paavilainen ja Pösö (2003) sekä Nyqvist (2001).

Väkivaltatyötä ja lähisuhdeväkivaltaa tutkittaessa on paikallaan sitoa se tutkittavaan kontekstiin ja selventää, mitä väkivallalla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Väkivaltaa voidaan kategorisoida väkivallan tekijän ominaisuuksien mukaan. Nämä luokat ovat ihmisen itseensä kohdistama väkivalta, ihmisten välinen väkivalta ja kollektiivinen väkivalta. Keskityn tutkimuksessani *ihmisten välisen väkivallan tarkasteluun*. Ihmisten välinen väkivalta jakautuu myös kahteen erilliseen alaryhmään, joihin kuuluvat yhteisöllinen väkivalta sekä *perhe- ja lähisuhdeväkivalta*. Yhteisöllinen väkivalta liittyy julkiseen, kodin ulkopuolella tapahtuvaan väkivaltaan, jossa tekijät eivät yleensä ole keskenään perheenjäseniä tai tunne toisiaan. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaryhmään kuuluu perheenjäsenten ja läheisten ihmisten välillä ilmenevä väkivalta eri muotoineen. Väkivalta esiintyy yleensä yksityisyyden ja kodin piirissä ja on luonteeltaan piilotettua. Perhe- ja parisuhdeväkivallan kategoriaan kuuluvat myös läheisesti lähisuhdeväkivalta, lasten hyväksikäyttö ja parisuhteissa tapahtuva, yleisimmin naisiin kohdistuva väkivalta sekä vanhusten tai vammaisten laiminlyönti tai pahoinpitely. (Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinointi ja osaamisen keskittäminen 2006, 15–16; Ks. myös Husso 2003, 67–68.)

Väkivaltatyö kattaa niin parisuhde-, lähisuhde- kuin perheväkivallankin, joten en raja tutkimustani ainoastaan yhden käsitteen varaan. Väkivaltaa kuvaavassa käsiteviidakossa on riski sekoittaa käsitteet keskenään, koska niitä on useita ja ne ovat osittain päällekkäisiä. Keskeinen käsite tut-

kimuksessani on *lähisuhdeväkivalta*, jolla tarkoitan väkivaltaa läheisissä suhteissa, kuten perheen sisällä sekä muissa läheisissä sukulaisuus- ja ystävyysuhteissa. Tutkimuksessani esiintyy ajoittain myös muita väkivaltaan liittyviä käsitteitä, kuten *perheväkivalta* ja *parisuhdeväkivalta*, joilla kuvataan perheen sisäistä ja parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa (ks. esim. Nyqvist 2001, 17–19).

Lähisuhdeväkivallan viranomaiskäytäntöjä tutkiessani olen törmännyt moninaiisiin väkivallan muotoihin, joista kymmenen haastattelemani asiantuntijaa ovat kertoneet. Niitä ovat olleet muun muassa henkinen, fyysinen sekä seksuaalinen väkivalta, kuten raiskaus ja hyväksikäyttö. Lähisuhdeväkivalta ei ole sidoksissa ikään, joten haastateltavat asiantuntijat ovat kohdanneet työssään sekä kaltoin kohdeltuja vauvoja että pahoinpideltyjä vanhuksia (ks. myös Laapio 2005, 14). Vanhusten kohdalla lähisuhdeväkivalta voi ilmetä parisuhdeväkivallan lisäksi myös aikuisen lapsen vanhempaansa kohdistamana väkivaltana tai omaishoitajan väkivaltaisena käytöksenä, joka voi johtua esimerkiksi varomattomasta vanhuksen nostamisesta.

Haastateltavat kuvasivat myös vähemmistökuultuureissa, kuten maahanmuuttajien piirissä esiintyvää lähisuhdeväkivaltaa. Haastateltavat kertovat väkivaltatyöstä omista työtehtävistään käsin, joten joidenkin asiantuntijoiden työskentely painottuu enemmän tiettyjen uhrien kohtaamiseen. Pääasiassa kaikki haastateltavat kohtaavat työssään väkivallan laajan kirjon sen eri muotoineen. Ylivoimaisesti eniten haastateltavien kerronnassa korostuvat lähisuhdeväkivallan uhreina olevat naiset ja lapset, jonka vuoksi myös tutkimukseni kiinnittyy naisiin kohdistuvan väkivallan sekä lapsinäkökulman esiin nostamiseen. Olen tarkoituksenmukaisesti rajannut tutkimuksessani vähemmälle käsittelylle väkivallan eri muotojen, kuten seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön sekä erityisryhmien, kuten maahanmuuttajien keskuudessa ilmenevän väkivallan. En käsittele tutkimuksessani myöskään liiemmin vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Lähestymistapaani väkivaltatyöhön ohjaa sosiaalityön käytäntötutkimus sekä väkivaltatutkimus. Tutkimuksestani löytyy myös feministisen tutkimuksen piirteitä, koska lähisuhdeväkivalta näytetään vahvasti sukupuolituneena ilmiönä. Tarkastelen väkivaltatyötä vuoroin mikrotasolta paikallisesta kontekstista sekä makrotasolta valtakunnallisesta näkökulmasta. Tutkimukseni keskiössä on väkivaltatyön asiantuntijoiden näkökulma rovaniemeläisestä väkivaltatyöstä. Lähesty-

mistapani tuo väkivaltatyötä esiin rakenteelliselta tasolta eli palvelujärjestelmän ja organisaatioiden viitekehyksistä käsin.

Etenen tutkimuksessani luomalla aluksi katsauksen lähisuhdeväkivaltaan ilmiön tasolla. Luvussa kaksi tarkastelen lähisuhdeväkivallan yleisyyttä sekä tilastotietoa väkivallan uhreista. Luon katsauksen myös väkivaltatutkimukseen ja käsittelen tutkimuksissa esiintyvää kahtiajakoa suhteessa yleisiin uhritutkimuksiin sekä väkivallan sukupuolittuneisuutta kartoittaviin väkivaltatutkimuksiin. Väkivaltatutkimuksen jälkeen siirryn tarkastelemaan väkivaltaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia ja lainsäädäntöä, jotka muodostavat väkivaltatyön reunaehdot. Luvun lopussa tarkastelen suomalaista väkivaltatyön kehitystä ja väkivaltatyöhön osallistuvia tahoja. Luvussa kolme tarkastelen tutkimusprosessia ja sen eri vaiheita. Luvuissa neljä ja viisi siirryn tutkimukseni varsinaiseen analyysiosaan ja tulosten tarkasteluun. Etenen analyysiluvuissani yksilötasolta rakenteelliselle tasolle sekä uhrien kohtaamistilanteisiin. Kuljetan pohdintani tukena sosiaali- ja terveysministeriön laatimia lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksia (2008). Tarkastelen paikallisen väkivaltatyön suhdetta väkivaltatyön suosituksiin, jotka määrittävät väkivaltatyön käytäntöjä. Luvussa neljä syvennyn asiantuntijuuden rakentumiseen, jonka jälkeen luon luvussa viisi katsauksen väkivaltatyössä käytettäviin toimintatapoihin sekä moniammatilliseen työhön. Kappaleen lopuksi kokoon yhteen haastateltavien näkemykset väkivaltatyön kehitystarpeista sekä päätän pohdintani tutkimuksesta nousseisiin johtopäätöksiin.

2 Lähisuhdeväkivalta väkivaltatyön kontekstissa

2.1 Väkiältä lukuina

Lähisuhteissa tapahtuva väkiältä on vakava ongelma, jonka vaikutukset ulottuvat laajalle ja varjostavat uhrin elämää kauan. Väkiältäa suomalaisissa lähisuhteissa tutkineet Piispa ja kumppanit (1998, 4–5; 2006, 137) ovat osoittaneet, että Suomessa kuolee väkivaltarikoksen uhreina vuosittain noin 50 naista. Parisuhdeväkivallaksi luokiteltu osuus kuolemista on keskimäärin puolet eli noin 25–30 kuollutta vuosittain. Lisäksi on arvioitu, että vuosittain 112 000 naista joutuu kumppaninsa fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai sillä uhkailun kohteeksi. Näistä naisista 90 000 altistuu myös fyysiselle väkivallalle. Kansainvälisellä tasolla vertailtuna parisuhdeväkiältä ei näyttäydy Suomessa yleisempänä kuin muissa länsimaissa, mutta sen sijaan naisten kuolleisuus henkirikoksen uhreina on muihin länsimaihin verraten huomattavasti yleisempää (Kaitue & Noponen & Släen 2007, 25; ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2006, 447).

Naisten henkirikostilastoja tarkasteltaessa voidaan havaita, että ne erottuvat selvästi muista Pohjoismaista sekä Länsi-Euroopan maista. Henkirikosluku on naisilla Suomessa kaksinkertainen muuhun Länsi-Eurooppaan verrattuna. Viimeaikaisten tilastojen valossa näyttäisi kuitenkin siltä, että parisuhdeväkiältäkuolemien määrä on laskemassa. (Heiskanen & Piispa 2006, 146; ks. myös Sundström 2009, 69–70.) Heiskanen ja Ruuskasen (2010, 49) mukaan suomalaiset miehet joutuvat henkirikoksen uhreiksi useammin verrattuna Länsi-Euroopan miehiin. Suomi kuuluu Skotlannin ja Portugalin ohella henkirikosten kärkikastiin. Henkirikoksen yleisimpiä syitä ovat runsas päihteidenkäyttö sekä teräaseiden osuus väkivaltatilanteessa. (Ks. myös Väkiältä ja terveys maailmassa 2005, 119–114.)

Niemi-Kiesiläinen (2004, 29, 36, 46), joka on vertaillut Suomen henkirikoslukuja kansainvälisesti Ruotsin ja Yhdysvaltojen tilanteeseen näkee, että suomalaiset miehet eivät ole muita väkivaltaisempia. Tilastollisia eroja tuottaa hänen mukaansa väkivallan kesto. Suomen korkeiden henkirikostilastojen syynä nähdään ensisijaisesti pitkään jatkunut väkivallan kierre. Naisuhrien henkirikoksiin syyllistyneitä ovat kahdessa kolmasosassa todennäköisesti heidän puolisonsa, nykyiset kumppanit tai entiset kumppanit. Miesuhreilla vastaava luku on muutamia prosentteja. Niemi-Kiesiläinen huomauttaa, että kansainvälisiä väkivaltatutkimuksia tarkasteltaessa tulee kuitenkin

muistaa, etteivät ne ole suoraan verrattavissa toisiinsa, koska tutkimuksentekotavat ja kysymykset vaihtelevat. Tutkimuksiin tulisikin suhtautua kriittisesti, koska ne eivät pysty tavoittamaan kaikkea tapahtunutta väkivaltaa. (Ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2006, 447.)

Ellosen, Kääriäisen, Salmen ja Sariolan (2008, 25) mukaan vain pienestä osasta väkivallanteoista tehdään rikosilmoitus poliisille. Lähisuhdeväkivallan rekisteröimisen vaikeuden tuovat esiin myös Paavilainen ja Pösö (2003b, 25), jotka näkevät keskeisen ongelman liittyvän väkivallan kirjaamiseen. Lähisuhdeväkivallan tutkimista vaikeuttaa käytännössä se, että väkivalta kirjautuu vain osittain rekistereihin ja tilastoihin. Näin ollen tarkkaa kuvaa ilmiön laajuudesta on mahdollista selvittää. Rekisterien ulkopuolelle jäävien väkivaltatapausten määrää on vaikea arvioida, mikäli niitä ei ilmoiteta mihinkään, eikä tapausten johdosta ryhdytä toimenpiteisiin. Esimerkiksi rikostilastoista löytyvät vain tiedot niistä uhreista, joista on tehty ilmoitus poliisille. Sama ilmiö on näkyvissä myös sairaalan ensiavussa ja päivystyksessä, jonne uhri tulee usein paikkauttamaan väkivallasta aiheutuneita vammoja, joiden alkuperä jää usein paikantamatta. (Ks. myös Lampikoski 2003, 168.)

Naisuhritutkimukset ovat esittäneet, että parisuhdeväkivallan uhreista noin 90 prosenttia on naisia (Naisiin kohdistuva väkivalta 1991, 21; Heiskanen & Sirén & Aromaa 2004, 18). Kotimaisen *Usko, toivo ja hakkaus* – tutkimuksen (1998, 12–13, 83) mukaan väkivallan kohteeksi joutuvat yleensä nuoret, hyvin koulutetut naiset, joiden parisuhde on kestänyt vasta vähän aikaa. Yli 40 prosenttia 18–74-vuotiaista suomalaisista naisista, on kokenut miehen tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua 15 -vuotta täytettyään. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on luonteeltaan tyypillisesti liikkumisen estämistä, kiinnipitämistä tai läimäyttelyä sekä väkivallalla uhkaamista. Kun mukaan lasketaan erilainen sukupuolinen häirintä sekä alle 15-vuotiaana koettu väkivalta, uhrien lukumäärä nousee kahteen kolmesta. Väkivallasta aiheutuu vammoja noin puolelle uhreista. Vakavat väkivallan muodot ovat suhteellisen harvinaisia. (Heiskanen & Piispa 1998, 4, 58; ks. myös Piispa 2008, 106.) Uusintakyselyssä, joka toteutettiin vuonna 2005, määrä oli noussut muutaman prosenttiyksikön 43,5 prosenttiin (Heiskanen & Piispa 2006, 137). Myös kansainväliset tutkimukset ovat samoilla linjoilla. Kanadassa tehty samantyyppinen tutkimus osoittaa, että lähes puolet naisista on kokenut miehen tekemää väkivaltaa 16 vuotta täytettyään. Naisten kokema väkivalta keskittyy perheen piiriin. Parisuhteen ulkopuolista,

tuntemattoman taholta tehtyä väkivaltaa on kokenut naisuhritutkimuksen mukaan neljännes naisista. Parisuhteen ulkopuolella tapahtunut väkivalta on usein jonkun tuttavan, kuten naapurin tai asiakkaan tekemää. (Heiskanen & Piispa 1998, 59–60.)

Useat tutkimukset tuovat kuitenkin esiin, ettei väkivalta ole kiinni sukupuolesta (ks. esim. Törrönen 2009a, 28–29; Tanha & Beck & Figueredo & Raghavan 2010, 1850–1851). Heiskasen ja Ruuskasen uusi tutkimus (2010, 5–6, 16–17) piirtää myös erilaista kuvaa väkivallan uhreista perinteisiin naisuhritutkimuksiin verrattuna. Tutkimus osoittaa, että 55 prosenttia miehistä ja naisista kokevat lähes yhtä usein väkivaltaa sekä nykyisen suhteen aikana, että viimeisen vuoden kuluessa. Väkivallan tekotavassa on kuitenkin nähtävissä eroavaisuuksia. Miehet kokevat yleensä tuntemattoman taholta tapahtuvaa väkivallalla uhkailua sekä fyysistä väkivaltaa. Kokemukset seksuaalisesta väkivallasta ovat miehillä harvinaisia. Myös Nyqvist (2001, 14–15, 121) tuo esiin, että naisten ja miesten väkivaltaisuudessa on eroja. Miesten väkivalta on luonteeltaan usein alistavaa ja kontrolloivaa. Naisten väkivaltaisuus liittyy itsepuolustukseen (vrt. Stets & Straus 1990, 161; ks myös Dobash & Dobash 2004, 341–342; Lattu 2008, 178–180). Aloitteellinen fyysinen väkivalta on naisilla yleensä lievää. Naiset puolestaan altistuvat väkivallalle yleensä parisuhteessa, jossa he kokevat seksuaalista uhkailua ja väkivaltaa. Vaikka Heiskasen ja Ruuskasen (2010, 5–6, 46) tutkimus osoittaa, että väkivallasta kärsivät yhtäläisesti sekä miehet että naiset, naiset joutuvat kuitenkin entisen kumppanin väkivaltaisuuden kohteeksi miehiä useammin. Tutkimus osoittaa myös, että parisuhdeväkivallasta aiheutuu naisille fyysisiä ja psyykkisiä vammoja yli kaksi kertaa yleisemmin kuin miehille. (Ks. myös Nyqvist 2001, 117–119.)

Naisten väkivaltaisuudesta on olemassa vain vähän tutkimustietoa, koska naiseus ja väkivalta on nähty eräänlaisena tabuna. Aiheeseen on alettu kiinnittää huomiota vasta viime aikoina. Uusimpia naisten väkivaltaa kartoittavia hankkeita on Ensi- ja turvakotien liiton ”vaiettu naiseus” -projekti, joka on kiinnittänyt naisten huomiota naisten väkivallan tunnistamiseen, nimeämiseen ja hoitamiseen. (Törrönen 2009a, 10–12.) Lattu (2008, 171, 176, 182, 184–189), joka on tutkinut naisten tekemää väkivaltaa, tuo esiin että naisten parisuhdeväkivalta liittyy erilaisiin konteksteihin, kuten turhautumiseen riitatilanteissa, uskottomuusepäilyyn, itsepuolustukseen ja väkivaltaisuuden vastustamiseen sekä myöhemmin aiheutuvaan reaktioon miehen väkivaltaisuudesta. Väkivaltaisille naisille on tyypillistä, että heillä on myös itse aikaisempia uhrikokemuksia väkivallasta

(ks. myös Dobash & Dobash 2004, 343). Naisten lapsiin kohdistamasta väkivallasta tiedetään vain vähän, koska aihetta on vaikea tutkia väkivaltaan liittyvän häpeän ja syyllisyyden tunteiden vuoksi. Naisten lapsiin kohdistaman väkivallan selittäjänä pidetään muun muassa rankaisu- ja kuritusväkivaltaa tai väsymyksestä johtuvaa väkivaltaa (vrt. Törrönen 2009b, 37). Lapsiin kohdistuneessa väkivallassa äidit ja isät ovat kuitenkin yhtä usein väkivallan tekijöinä (Ronkainen & Näre 2008, 22–23).

Lapsiin kohdistunutta väkivaltaa tutkitaan perheväkivaltatutkimuksissa, jotka kattavat koko perheen väkivallan keskiössä sekä lapsiin kohdistuvan väkivallan (ks. esim. Nyqvist 2001, 17–18). Lapset voivat olla sekä väkivallan silminnäkijöitä että kokijoita todistaessaan vanhempiansa välistä väkivaltaa. Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että jopa yksi kolmasosa lapsista joutuu todistamaan parisuhdeväkivaltaa (Carlson 2000, 321–322; ks. myös Edleson & Shin & Armendariz 2008, 509–510). Heiskasen ja Piispan (1998, 33) tutkimus osoittaa, että lapset ovat joutuneet parisuhdeväkivallan silminnäkijöiksi samassa määrin, kuin naiset ovat kohdanneet väkivaltaa. Lapset voivat joutua myös vanhempien välisten riitojen välikappaleeksi ja joutuvat todistamaan toisen vanhemman alistamista ja mitätöintiä. Väkivallan tekijä voi myös käyttää lasta kiristyskeinona, uhkailemalla lasten hyvinvointia saadakseen uhrin toimimaan tahtonsa mukaisesti (ks. myös Mellberg 2002, 60; Nyqvist 2003, 209; Laapio 2005, 89; Piispa 2006, 76–77).

Ellosen, Kivivuoren ja Kääriäisen (2007, 84–85) mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa ei ole tilastoitu paljon, joten siitä tiedetään edelleen suhteellisen vähän. Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen (2006, 6–7) huomauttavat, että lapsitutkimusta on tehty vähän länsimaisten lasten elämän epäkohdista verrattuna kehitysmaiden lapsiin. Sariolan (1990, 3, 107) lapsiuhritutkimus on ensimmäinen suomalainen tutkimus, jolla on selvitetty lasten kotona koettua väkivaltaa ja seksuaalikokemuksia aikuisten kanssa. Lievää fyysistä väkivaltaa, kuten tukistamista, piiskaamista tai läimäytyksiä ovat kokeneet suomalaisista lapsista yli 70 prosenttia ennen 14 vuoden ikää. Lähes joka kymmenes lapsi on kokenut tutkimuksen mukaan vakavaa väkivaltaa, kuten nyrkin iskuja ja potkuja ennen 14 vuoden ikää. Perheväkivallan on arvioitu koskettavan ainakin 17 prosenttia suomalaisista lapsista (Dufva 2001, 15). Koski (1999, 22–23) näkeekin, että lapsiin kohdistuva väkivalta on yleisempää kuin arvellaan.

Lapset voivat altistua myös seksuaalisen hyväksikäytön, kuten inestien uhreiksi (ks. esim. Laitinen 2004). Ellosen ja kumppaneiden (2008, 89) tekemä tutkimus osoittaa, että kahdeksalla prosentilla yhdeksäsluokkalaisista nuorista on seksuaalikokemuksia aikuisen kanssa. Toisaalta luvussa on havaittavissa laskua, koska vuonna 1988 vastaava luku oli 13 prosenttia. Lapsiin kohdistuu myös muuta väkivaltaa, kuten hoidon laiminlyöntiä sekä ruumiillista kuristusta (ks. myös Väkipalja ja terveys... 2005, 78–87).

Väkipalvasta kärsivät lähisuhteissaan myös vanhukset. Perttu (1999, 6–7, 12, 44) tuo esiin, että suurin osa ikääntyneisiin kohdistuvasta väkipalvasta on yksityisyyden piirissä tapahtuvaa parisuhdeväkipalvasta. Ikääntyneisiin kohdistuu myös perheväkipalvasta, jota voi ilmetä perheenjäsenen erilaisissa suhteissa tai esimerkiksi vanhusta hoitavan omaishoitajan toimesta (ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 103–106; Väkipalja ja terveys... 2005, 145–148).

Maahanmuutto on lisääntynyt Suomessa 1990-luvulta saakka huomattavasti, jonka vuoksi on syytä luoda katsaus myös monikulttuuristen perheiden väkipalvaan (ks. esim. Anis 2006, 69). Maahanmuuttajien väkipalvaan liittyy erilaisia piirteitä, joista tunnetuin lienee kunniaväkipalva. Kunniaväkipalva liitetään usein tiettyihin kulttuureihin ja uskontoihin, mutta sitä esiintyy myös länsimaisissa yhteiskunnissa. Kunniaväkipalvassa miehet asettuvat puolustamaan yhteisöä ja perheen kunniaa jos naiset tuottavat yhteisölle häpeää loukkaamalla sen siveysmoraalia. Kunniaväkipalvalle on tyypillistä, että väkipalvantehtäjiä ovat uhrin läheiset, kuten isät, veljet tai sukulaiset. Kunniaväkipalva liittyy läheisesti myös kontrollointiin, jonka vakavin muoto on naisen hengen riistäminen. Muita kunniaväkipalvasta tunnettuja muotoja ovat muun muassa pakkoavioliitot sekä tyttöjen ympärileikkaus (Tammisalo-Savolainen 2009, 31–34, 40–41).

Lähisuhdeväkipalva aiheuttaa uhrien psyykkisten ja fyysisten seurausten lisäksi myös suuret kustannukset yhteiskunnalle (ks. esim. Husso 2003, 18–20, 129, 203–209). Heiskanen ja Piispa (2002, 3, 33, 36) ovat tutkineet väkipalvan aiheuttamia kustannuksia pilottihankkeessa Hämeenlinnassa. Tutkimusraportista ilmenee, että väkipalvan kustannukset kuntatasolla ovat 103 000 euroa kuukausittain ja vuositasolla lähes 1,2 miljoonaa euroa. Mikäli tuloksia tarkastellaan koko maan tasolla, väkipalvan seurauksien kokonaiskustannukset nousevat 91 miljoonaan euroon vuo-

nessa, kun huomioidaan väkivaltatilanteesta aiheutuneet kustannukset muun muassa terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja oikeuslaitoksen kesken.

Väkivallasta aiheutuneet kustannukset ovat levittäytyneet varsin monelle sektorille. Väkivallan kustannukset voidaan jakaa *välittömiin* ja *välillisiin* kustannuksiin. Välittömiä kustannuksia ovat terveys-, sosiaali-, ja oikeussektorin ylläpitämät palvelut, kuten esimerkiksi avo- ja sairaalahoito, lääkekulut, turvakoti-, terapia- ja kriisipalvelut sekä poliisin toimet, oikeudenkäynti- ja vankilakulut. Välittömien kustannusten arvo yhteiskunnalle on vuosittain noin 50 miljoonaa euroa. Välillisten parisuhdeväkivallan kustannusten arvioidaan vuosittain olevan puolestaan noin 60–110 miljoonan euron luokkaa ja ne koostuvat muun muassa työpanoksen menetyksistä, sairauslomista ja psyykkisten ongelmien hoidosta. Lisäksi ei tule unohtaa myöskään muita parisuhdeväkivallasta aiheutuneita kustannuksia, jotka liittyvät väkivaltatilanteissa muun muassa omaisuuden tuhoamiseen sekä muihin vahingontuottamuksiin. On arvioitu, että joka päivä kaksi naista joutuu sairaalahoitoon parisuhdeväkivallan seurauksena. Viranomaisten tietoon tulee vain osa kaikista väkivaltatilanteista, joten tarkka kustannusten arviointi on mahdotonta. (Piispa & Heiskanen 2000, 47; Ks. myös Hautamäki 1997, 36.)

2.2 Lainsäädäntö väkivallan määrittäjänä

Tutkittaessa väkivaltatyötä, tulee tarkastella myös lainsäädännöllistä kontekstia, koska se luo perustan asiantuntijoiden toimintatavoille. Väkivalta on kriminalisoitu kansainvälisesti eri sopimusten ja suositusten kautta alkaen aina YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta (1948) pienempiin sopimuksiin, jotka sitovat niihin ratifioituneita valtioita. Näitä sopimuksia ovat muun muassa Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja (1945), Pekingin julistus ja toimintaohjelma (1995) sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS) vuodelta 1999. Muita väkivaltatyön kannalta keskeisiä sopimuksia ovat muun muassa CEDAW (1979), joka on naisten tasa-arvoa ajava ja syrjintäkiellon periaatteet sisältävä ihmisoikeussopimus sekä lapsiin kohdistuneen väkivallan sopimukset, kuten YK:n lasten oikeuksien sopimus (1989), jonka Suomi ratifioi 1991 sekä Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan (2007). (Kaitue ym. 2007, 33, 134; Ks. myös Koski 1999, 11–16; Lasten seksuaalisen hyväksikäytön... 2009, 20–23.)

Lapsiin kohdistunut väkivalta ja ruumiillinen kuritus on kielletty lainsäädännössämme vuonna 1984. Lapsiin kohdistuva väkivalta luokitellaan rikoslain mukaan pahoinpitelyksi tai törkeäksi pahoinpitelyksi, mikäli siitä seuraa lapsen vammautuminen. Alle 15-vuotiaaseen lapseen kohdistunut pahoinpitely on julkisen syytteen alainen rikos. Syyttäjä voi tällöin vaatia tekijän tuomitsemista rangaistukseen, vaikkei pahoinpitelyn uhri sitä vaatisikaan. Lapsen oikeutta valvotaan myös lastensuojelulaissa lapsen etua silmälläpitäen (Nyqvist 2003, 194, 202–205; Rätty 2007, 17; Ks. myös rikoslaki 19.12.1889/39, 21: 5–7§; lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 4§.)

Kansainvälisen oikeuden piirissä lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on määritelty erikseen naisiin kohdistuvan väkivallan nimikkeellä, koska kodin piirissä tapahtuva väkivalta kohdistuu useimmiten naisiin. Suomen lainsäädännössä tällaista nimikettä ei ole. Lainsäädännössämme ei ole myöskään huomioitu lähisuhdeväkivaltaa ja siihen liittyviä tilanteita, joka tarkoittaa, että lakia sovelletta ottaamalla huomioon läheisissä suhteissa tapahtuvan väkivallan erikoispiirteet ja niiden tuottamat vaikutukset uhrin elämään. (Kaitue ym. 2007, 5, 30.) Niemi-Kiesiläinen (2004, 73–74) toteaa tutkimuksessaan, että suomalainen lainsäädäntö on perustaltaan sukupuolineutraali. Sukupuolineutraalius luo käsitystä, että rikoksiin suhtaudutaan samalla vakavuudella riippumatta tekijän sukupuolesta. Se ei kuitenkaan huomioi ympäröivää sukupuolittunutta todellisuutta, joka sisältää valtasuhteita ja sukupuolirooleja miesten ja naisten välillä. Julkilausumattomat ja piiloteutetut sukupuolittuneet käsitykset voivat vaikuttaa sellaisinaan lain tulkintaan sekä tulkintaa ohjaavien käsitteiden muodostumiseen.

Ronkaisen (2006, 537–539) mukaan voimme ymmärtää suomalaisen lainsäädännön sukupuolineutraaliutta tarkasteltuumme lainsäädännön kehitystä. Väkivaltalainsäädännön hidaskas kehitys pohjautuu väkivaltaa suosivasta moraaliympäristöstä, joka vielä 1800-luvulla salli vaimon ja lasten fyysisen kurittamisen. Kuritus kiellettiin Suomessa vasta vuonna 1970, kun Ruotsissa se on kriminalisoitu yli vuosikymmeniä aikaisemmin vuonna 1864. Toisaalta myös lainsäädännön myöhempi tarkastelu osoittaa, että muutokset asenteissa ja mielipiteissä istuvat väkivallan sallimisen suhteen tiukassa. Esimerkkinä voidaan käyttää inestien uhrin rangaistuksen poistamista Suomen laista vuonna 1971, Ruotsissa kyseisen pykälän poistuessa laista vastaavasti jo vuonna 1937. Toinen esimerkki on avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointi Suomessa vuonna 1994, kun Ruotsissa se on ollut rikos jo vuodesta 1962. Voidaankin todeta, että Ruotsiin sekä muihin

EU-maihin verrattuna naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytoimenpiteet ovat Suomessa lähteneet etenemään varsin myöhään. (Ks. myös Koski 1999, 16–17; Kaitue ym. 2007, 42.)

Suomea arvostellaan aika ajoin siitä, että sen tulisi taata lainsäädännössään nykyistä parempi asema lähisuhdeväkivallan uhreille. Esimerkiksi Ruotsissa käytössä oleva ”naisrauhalaki” (*grov kvinnofridskränkning*) tuomitsee parisuhdeväkivaltaan syyllistyneet tekijät kovemmallalla kädellä, mikäli väkivalta on pitkittynyttä ja osa muuta väkivallan kierrettä. Suomessa rangaistus parisuhdeväkivallasta tulee lähinnä viimeisimmästä väkivallan teosta. Muun muassa raiskauskeskus on nostanut lain tärkeyden julkiseen keskusteluun Suomessa ja vaatii rikoslakiin samanlaista pykälää. (Seppälä 2008; ks. myös Koski 1999, 17.) Lähisuhdeväkivallan lainsäädäntökehitys on Ruotsissa myös vanhusten osalta kehittyneempää, kuin Suomessa. Ruotsissa viranomaisilla ja terveydenhuollon henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta (Niemi-Kiesiläinen 2006, 459).

Väkivaltarikoslainsäädännön kehityksessä on ollut viivettä sellaisten lakien säätämisessä, jotka ovat kriminalisoineet perheessä ja parisuhteessa tapahtuvaa lähisuhdeväkivaltaa sekä seksuaalista väkivaltaa. Suomalainen rikosoikeus tunnetaan tekorikosoikeutena, jossa huomio kiinnitetään ensisijaisesti teon kriteerien täyttymiseen, eikä väkivallan keston. Rikosoikeudellisten tunnusmerkkien täyttymisenä ei siis huomioida uhrin kärsimystä, vaan väkivallan tekoa ja sen vakaavuutta. (Niemi-Kiesiläinen 2005a, 225–228; ks. myös Matikkala 2006, 417; Utriainen 2006, 492–493.) Matikkalan (2006, 417) mukaan se voi johtaa siihen, että lähisuhdeväkivallan uhrin on vaikea luoda itsestään luotettavaa kuvaa rikosprosessissa, mikäli hän on kestänyt väkivaltaista tilannetta pitkään. Ronkaisen (2008, 394–395) mukaan suomalainen lainsäädäntö edellyttää lähisuhdeväkivallan uhrilta myös vahvaa toimijuutta, jotta väkivallan tekijä saadaan vastuuseen teoistaan (ks. myös Nyqvist 2003, 208). Ongelmallista on, ettei lähisuhdeväkivallan uhreilla ole riittävästi voimavaroja hakeutua avun piiriin. Avun hakeminen monimutkaisesta palvelujärjestelmästä edellyttää Ronkaisen (2008, 394–395) mukaan myös järjestelmän tuntemista ja ”osaamista”. Koski (1999, 51) tuo esiin, että uhrin kannalta avun hakeminen ei ole itsestään selvää, koska kynnys avun hakemiselle on korkea. Ongelmia voi tuottaa myös auttamistahon löytyminen, koska uhri ei tiedä mistä hakea apua väkivaltaan.

Lähisuhdeväkivallan uhrin avunsaantiprosessi lähtee liikkeelle, kun väkivalta saatetaan viranomaisten tietoon. Avun hakeminen tapahtuu usein uhrin omasta aloitteesta, mutta myös muiden tahojen, kuten uhrin läheisten tai naapurien tekemästä ilmoituksesta. Väkivaltaa on yleensä esiintynyt kauan, ennen kuin uhri ottaa yhteyttä viranomaisiin. On myös todettu, että uhrin läheiset ja auttavat viranomaistahot ovat usein tietoisia uhrin tilanteesta. Puuttumista vaikeuttaa negatiivinen suhtautuminen rikoksen ilmoitusvelvollisuuteen sekä perheen yksityisyyden suojan kunnioittaminen (ks. Laapio 2005, 101–102). Lainsäädäntö ei velvoita yksityisiä ihmisiä ilmoittamaan lähisuhdeväkivallasta, mikäli se ei täytä törkeän pahoinpitelyn kriteerejä. Tietyissä tilanteissa kansalaisilla on velvollisuus ilmoittaa rikoksesta, joka on suunnitteilla, mutta tällöinkin ilmoittamisvelvollisuus koskee vain erityisen vakavia rikoksia. Tavallisen pahoinpitelyn ei katsota kuuluvan kansalaisten ilmoitusvelvollisuuden piiriin. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 168–169, 175–177; ks. myös Taskinen 2003, 11.) Viranomaisten kohdalla laki ilmoitusvelvollisuudesta on toinen. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 25§) velvoittaa entistä useamman viranomaisen tekemään lastensuojeluilmoituksen, mikäli heidän tietoon saatetaan lapsiin kohdistunutta väkivaltaa (Ks. myös Rätty 2007, 143–147.)

Niemi-Kiesiläinen (2004, 87, 90–93) tuo esiin, että muutoksia rikoslakiin on tehty etenkin 1990-luvusta eteenpäin, jotka kaikki eivät kuitenkaan ole parantaneet uhrin asemaa. Tästä esimerkkinä on henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten lakiuudistus vuonna 1995, jolloin pahoinpitelyn törkeysarvioinnin perusteita muutettiin. Lakimuutoksen vaikutukset on nähty ongelmallisina lähisuhdeväkivaltatapausten oikeuskäsittelyissä, koska yhä useammin tapaukset todetaan pahoinpitelyiksi törkeän pahoinpitelyn kriteerin noustessa korkealle tasolle. Esimerkiksi kuristamista ei välttämättä määritellä törkeäksi pahoinpitelyksi. Käytännössä se voi tarkoittaa, etteivät uhrin koe saavansa oikeutta tekijöiden saadessa lyhyitä tuomioita. Pahoinpitelystä on säädetty laissa korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistus, törkeän pahoinpitelyn asteikon ollessa vuodesta kymmeneen vuoteen vankeutta. (Ks. myös rikoslaki 19.12.1889/39, 21: 5–7§.)

Niemi-Kiesiläisen (2005a, 230–231) mukaan uhrin oikeusturva on parantunut väkivaltalainsäädännössä, kun yksityisellä paikalla tapahtuva pahoinpitely on saatettu yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuodesta 1995 lähtien. Utriainen (2010, 109, 114–121) tuo esiin, että muutoksia lainsäädäntöön on tehty myös seksuaalirikosten osalta vuonna 1998, jolloin säädettiin seksuaaliri-

kosten rangaistuksia koskeva uudistus. Tällöin raiskauksen uhrille myönnettiin mahdollisuus käyttää rikosprosessissa tukihenkilön tai avustajan apua. Raiksaussäännökset jaettiin sukupuoliyhteyteen pakottamiseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamisessa otetaan huomioon väkivallan uhka sekä muut rikokseen liittyvät seikat. Raiskauksella tarkoitetaan sukupuoliyhteyteen pakottamista uhkailemalla uhria väkivallalla tai käyttämällä sitä. Raiskaus voidaan tehdä myös käyttämällä hyväksi uhrin puolustuskyvyttömyyttä. Törkeää raiskausta arvioitaessa otetaan huomioon uhrille aiheutuneet kärsimykset, seuraukset sekä hengen- vaarallisten välineiden käyttö. Arvioinnissa ratkaisee teon kokonaisuusarviointi. (Ks. myös rikoslaki 20:1–3§; L 563/1998.)

Väkivaltalainsäädäntöä on kehitetty myös säätämällä lait lähestymiskiellosta. Laki lähestymiskiellosta säädettiin vuonna 1999 ja se laajennettiin vuonna 2004 koskemaan myös saman perheen jäseniä. Parisuhdeväkivallan uhrien oikeusturvaa on parantanut myös oleellisesti vuonna 2004 tullut lakiuudistus, joka on poistanut laista niin sanotun ”vakaan tahdon” pykälän. Se tarkoittaa, että rikoksen uhri ei voi pyytää rikosprosessin keskeyttämistä, jolloin tekijällä ei ole mahdollisuutta painostaa uhria perumaan rikosilmoitusta. (Niemi-Kiesiläinen 2005a, 235–238; ks. myös rikoslaki 19.12.1889/39.) Viimeisin muutos, joka on tullut voimaan vuoden 2011 alusta, koskee lievää pahoinpitelyä, josta on tehty yleisen syytteen alainen rikos, sen ollessa aikaisemmin asianomistajarikos (Kuronen 2011). Lievän pahoinpitelyn lakimuutoksella voidaan puuttua rikosilmoitusten perumiseen, jonka uhri on voinut tehdä aikaisemmin (ks. myös Laapio 2005, 107). Muita lakiuudistuksia, jotka koskettavat läheisesti väkivaltatyötä ovat muun muassa uusi lastensuojelulaki sekä laki sosiaalipäivystyksen järjestämisestä, joihin luon tarkemman katsauksen analyysiluvuissa (ks. sosiaalihuoltolaki 710/1982; Suomen perustuslaki 731/1999; lastensuojelulaki 13.4.2007/417).

Lähisuhdeväkivalta ei johda aina oikeudenkäyntiin. Lähisuhdeväkivallan ratkomisessa käytetään joissakin tapauksissa myös väkivallan sovittelua. Niemi-Kiesiläisen (2005b, 273) mukaan väkivallan sovittelu tarkoittaa sovinnon tekemistä väkivallan tekijän kanssa ulkopuolisen neuvottelijan välityksellä. Sovittelulla on usein tarkoitus välttää oikeudenkäynti. Alun perin sovittelua on käytetty nuorisorikollisuudessa. Väkivallan sovittelu jakaa mielipiteitä, koska väkivallalla alistettu uhri on heikommassa asemassa väkivallan tekijään nähden. Kritiikki kohdistuu sovittelussa

etenkin siihen, voiko uhri tuoda vapaasti kokemuksiaan esille. Tolvanen (2006, 584) näkee, että sovittelun käyttö perheväkivaltatilanteissa on ongelmallista, koska kyseessä ei ole kahden ihmisen välinen konflikti, vaan yksipuolinen vallankäyttö ja väkivalta (ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 131–133).

Lainsäädäntö ja sopimukset muodostavat pohjan väkivaltatyön toteuttamiselle ja näin legitimoivat väkivaltatyötä. Niemi-Kiesiläisen (2006, 447, 458) mukaan väkivaltalainsäädännön ongelmana voidaan nähdä, ettei laissa määritellä yksiselitteisiä ohjeita siitä, kuinka lähisuhdeväkivaltatapauksissa tulee toimia. Ristiriitaisuutta aiheuttavat etenkin salassapitovelvollisuuden ja vakavien väkivaltarikosten suhde. Esimerkiksi lääkärin salassapitovelvollisuus on laaja, mutta toisaalta rikoslaki vaatii ilmoittamaan vakavista rikoksista tai niiden suunnittelusta. Edellä luotu katsaus lainsäädäntöön ja sopimuksiin osoittaa, että rakennelma on osin väljä. Vaikka etenkin rikoslakia on uudistettu väkivaltarikosten osalta, se ei aina toimi toivotulla tavalla. Laissa voi nähdä niin sanotusti porsaanreikiä, jonka vuoksi uhrit eivät koe saavansa riittävästi oikeutta. Uhrinäkökulma puuttuu lainsäädännöstä esimerkiksi pakottamisen ja laittoman uhkauksen osalta, jotka kuuluvat asianomistajarikoksien piiriin. Asianomistajuudella tarkoitetaan, että uhrin tulee itse nostaa rikoksesta syyte, eikä sitä tehdä automaattisesti. Kysymys asianomistajuudesta on keskeinen lähisuhdeväkivallan luonteen vuoksi, koska siinä oletetaan, että uhri kykenee toimimaan täysvaltaisesti syytteen nostamiseksi. Näin ei kuitenkaan aina ole, koska väkivalta vähentää uhrin toimintakykyä. Uhrin näkökulman sivuuttavia käytäntöjä löytyy myös seksuaalirikosten osalta, joista asianomistajarikoksia ovat sukupuoliyhteyden ja seksuaaliseen tekoon pakottaminen sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. (Ks. myös Ronkainen 2006, 538; Amnesty International 2010, 8–9.)

2.3 Väkivaltatutkimus väkivaltatyön taustalla

Useat lähisuhdeväkivaltaa käsittelevät kotimaiset tutkimukset ovat keskittyneet pitkälti uhrien ja tekijöiden kokemusmaailmojen kuvaamiseen. Lähisuhde- ja perheväkivaltaa ovat tutkineet muun muassa Marita Husso (2003), Inkeri Eskonen (2005), Auli Ojuri (2004) sekä Leo Nyqvist (2001), jotka tuovat ilmiötä esiin sekä uhrin että auttamistyön näkökulmasta. Muita keskeisiä väkivaltaan liittyviä tutkimuksia ovat tehneet esimerkiksi Merja Laitinen (2004), joka on tutkinut seksuaalista hyväksikäyttöä sekä Suvi Ronkainen (1998), joka on kirjoittanut naisiin kohdistuvasta suku-

puolistuneesta väkivallasta useassa eri yhteydessä. Kvantitatiivisen väkivaltatutkimuksen osalta ovat merkittäviä Minna Piispan ja Markku Heiskasen (1998; 2006) tilastotieteelliset tutkimukset.

Edellä mainitut suomalaiset väkivaltatutkimukset piirtävät monipuolista kuvaa uhrin väkivalta-
kokemuksista yksilötasolta käsin. Tutkimukset auttavat myös ymmärtämään väkivallan haavoit-
tavuutta ja uhriutumista, jolla tarkoitetaan, että väkivallan uhri samaistuu väkivallan tekijän tar-
joamaan minäkuvaan, joka heikentää hänen toimijuuttaan (ks. esim. Koski 1999, 31–45; Perttu
1999, 29–30; Nyqvist 2001, 74–76; Tarvala & Alvari & Johansson 2003b, 93). Tutkimusta tarvi-
taan lisää palvelujärjestelmästä ja auttamistyön käytännöistä yhteiskunnallisesta ja rakenteellisesta
kontekstista käsin (ks. myös Jokinen 2000, 13–17). Auttajien näkökulmasta tehtyjä tutkimuk-
sia on tehty vain muutamia (Isoaho 2008, 4). Suomalaista väkivaltatyötä ja sen käytäntöjä ovat
tutkineet muun muassa Suvi Keskinen väitöskirjassaan (2005a) sekä Eija Paavilainen ja Tarja
Pösö (2003). Väkivaltatyötä viranomaisten näkökulmasta käsittelevä tutkimus on kuitenkin var-
sin vähäistä verrattuna perinteiseen väkivaltatutkimukseen, joka tarkastelee väkivaltaa uhrin po-
sitiosta käsin. Tutkimusta tarvitaan lisää auttamisen käytännöistä ja uhrin avunsaantiprosessista.

Väkivaltatyön ja auttamiskäytäntöjen kannalta on keskeistä pohtia, kuinka väkivaltaan suhtaudu-
taan ja mikä on auttamisinstituutioiden vallitseva väkivaltadiskurssi. Husson (2003, 254) mukaan
ei ole merkityksetöntä, kuinka asiantuntijat ymmärtävät väkivallan ja näkevät, mistä se johtuu.
Väkivaltadiskurssi vaikuttaa siihen, kuinka väkivallan uhreihin ja tekijöihin suhtaudutaan ja
kuinka väkivallan nähdään vaikuttavat sen osapuolten elämään. Väkivallan syntyä on selitetty
erilaisten näkemysten kautta (ks. myös Furman & Ahola 1992, 305; Laapio 2005, 28–29). Erästä
tunnetuinta jaottelua edustaa kanadalaisen Johnsonin (1996, 171–176) luokittelu väkivallan syis-
tä, jotka hän jaottelee seuraavasti:

- sosiaalisen oppimisen malli
- sukupuolirooliteoria
- tilannekohtainen teoria
- kehityspsykologinen tai evoluutioteoria
- elämäntyylliteoria
- sosiaalisen kontrollin teoria
- resurssi- ja feministiset teoriat

Sosiaalisen oppimisen malli näkee väkivallan ongelmanratkaisumenetelmänä, joka opitaan ympäristöstä havainnoimalla. Oppimista edesauttaa huomio siitä, että väkivallan tekijä hyötyy käytöksestään, eikä joudu siitä edesvastuuseen. Myös uhri voi hyväksyä väkivallan ”normaalina” elämään kuuluvana käyttäytymismallina. Malliin voidaan liittää myös sukupolvittaisuus eli väkivallan periytyminen sukupolvilta toisille. *Sukupuolirooliteorian* mukaan naiset ja miehet toistavat sosiaalisesti oppimiaan maskuliinisia ja feminiinisiä käyttäytymisen malleja. Miehiä piirteitä kuvaavat muun muassa kovuus, voima ja kontrolli, joita mies vahvistaa väkivaltaisella käyttäytymisellä, kuten seksuaalisella väkivallalla. Sukupuolirooleja tuotetaan yhteiskunnallisesti jo lapsuudesta saakka, jotka voivat johtaa stereotyyppisiin naiseuden ja mieheyden malleihin. (Johnson 1996, 171–176.)

Tilannekohtainen teoria lähtee oletuksesta, että väkivalta on seurausta ulkopuolisista syistä, kuten parisuhteen konfliktitilanteista tai stressistä. Tunnetuin tilannekohtainen perustelu väkivaltaiselle käyttäytymiselle löytyy usein alkoholista, jonka nähdään vaikuttavan väkivaltaa lisäävästi (ks. myös Piispa 2006, 71–73). Toisaalta väkivaltaista käytöstä ei voida selittää päihteiden käytöllä, koska se ei nosta aggressiivisuustasoa kaikilla samalla tavoin. *Kehityspsykologinen malli tai vaihtoehtoisesti evoluutioteoria* näkevät väkivaltaisen käyttäytymisen johtuvan historiallisista syistä. Tällöin väkivalta tulee vallitsevaksi tavaksi. Tällä viitataan siihen, että mies haluaa jatkaa sukua ja säilyttää ”lajin”, koska mies joutuu taistelemaan oikeudesta naisen lisääntymiskykyyn. Mustasukkaisuuden, joka liittyy usein väkivallan yhteyteen, selitetään johtuvan edellä mainitun teorian mukaisesti perheen menettämisestä. (Johnson 1996, 171–176; Vrt. myös Tammissalo-Savolainen 2009, 33 kunniaväkivalta.)

Elämäntyyli-teoria näkee väkivallan olevan yhteydessä tekijän ja uhrin väliseen käyttäytymiseen. Malli analysoi ihmisten työhön, vapaa-aikaan ja huvitteluun käyttämää aikaa ja vertaa, kuinka se vaikuttaa uhriksi joutumisen todennäköisyyteen. *Sosiaalisen kontrollin teorian* mukaan kaikki ihmiset käyttäytyvät epäsovivasti, mikäli yhteiskunta ei kehitä kontrollintjärjestelmää, joka estää väkivaltaista käyttäytymistä. Väkivallan tekijän nähdään käyttäytyvän väkivaltaisesti niin kauan, kuin häntä siitä rangaistaan. Väkivalta vähenee, kun siitä aiheutuneet haitat ja kustannukset nousevat sen tuomien etujen edelle. (Mt., 171–176.)

Resurssiteoria esittää, että väkivalta on seurausta valta-asemasta. Miehen nähdään olevan naista korkeammalla tasolla, jonka vuoksi hänellä on enemmän valtaa suhteessa naiseen. Mallin mukaan miehelle kuuluu luonnollisesti enemmän käskyvaltaa, jolla nainen pidetään kontrollissa. *Feministiset teorit* näkevät väkivallan syyksi muiden esitettyjen teorioiden ohella myös maskuliinisen ja sukupuolittuneen väkivallan historian sekä rakenteellisen väkivallan. Maskuliinista valtaa ylläpitävät teorian mukaan myös jossain määrin lainsäädäntö sekä yhteiskunnalliset sukupuolittuneet käytännöt, joiden tarkoituksena on miehisen vallan jatkuminen. (Mt., 171–176.)

Suomalaisia perheväkivallan käytäntöjä tutkinut Keskinen (2005a, 160–161) tuo esiin, että väkivaltatyössä, joka perustuu feministiseen väkivaltadiskurssiin ja vallan patriarkaattiin, on nähtävissä tiettyjä toimintamalleja. Asiantuntijoiden käyttämiä periaatteita ovat muun muassa väkivallasta vastuuttaminen, uhrin turvallisuuden selvittäminen sekä traumatioitumisen käsittely. Feministisen väkivaltadiskurssin omaavat ammattilaiset korostavat herkkyyttä puuttua uhrin antamiin mahdollisiin vihjeisiin väkivallasta, jotka voivat olla puheeksi ottamisen tukena. Uhrin ja väkivallan tekijän tapaamiset järjestetään erikseen, jotta uhrin uskaltautuvat puhumaan väkivallasta. Erillisen työskentelyn etuna nähtiin keskittyminen sellaisiin asioihin, jotka ovat kunkin osapuolen kannalta oleellisia. Yhteiset pari- ja perhetapaamiset nähtiin mahdollisiksi tietyissä tilanteissa.

Neutraaliutta korostavassa työtavassa, joka tunnetaan myös perhedynaamisen väkivaltadiskurssin nimellä, väkivalta nähdään perheen häiriötilana ja oireena jostakin (ks. myös Furman & Ahola 1992, 305; Johnson 1996, 171–176 tilannekohtainen teoria). Perhedynaamisessa mallissa työskennellään tavalla, jonka tarkoituksena on huomioida tasapuolisesti kaikkien perheenjäsenten näkemykset. Väkivaltatyössä neutraalia työtapaa on kritisoitu siitä, ettei sen avulla voida puuttua väkivaltaan riittävästi ja sen käyttö voi olla jopa vaarallista. Mallin kritisoijat näkevät, että väkivalta jatkuu ja ajan myötä usein pahenee, mikäli sitä ei työntekijän toimesta tuomita. Neutraaliuden periaatetta on kritisoitu myös siitä syystä, että väkivalta on rikos. (Keskinen 2005a, 181–184; ks. myös Hautamäki 1998, 52–53; Pehkonen 2003, 106–108.) Feministisen- ja perhedynaamisen väkivaltadiskurssin näkemykset vaihtelevat väkivaltatyötä tekevissä tahoissa pitkälti asiantuntijoiden näkemyksen mukaan. Esimerkiksi poliisissa perheväkivalta on kiinnitetty sisäasianministeriön työryhmän julkaisussa julkisesti perhedynaamiseen diskurssin pariin (Laapio 2005, 13).

Väkivaltatutkimusta voidaan tarkastella useista näkökulmista käsin. Väkivaltatyön kannalta on keskeistä tarkastella väkivaltatutkimukseen liittyviä ristiriitoja vertaamalla sukupuolittuneen väkivallan tutkimusta yleisiin uhritutkimuksiin. Lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan tutkiminen ja yhteiskunnallinen keskustelu kulminoituvat pitkälti tämän kahtia jaottelun tutkimiseen. Lähisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuudesta on vaikea saada totuudenmukaista kuvaa väkivaltatutkimuksen ristiriitaisuuden vuoksi. Jakautunut tutkimuskenttä määrittää myös osaltaan väkivaltatyön käytäntöjä. Väkivaltatyön kannalta merkittävää on, kuinka palvelujärjestelmä mitoitetaan vastaamaan erilaisten uhrien avun tarpeeseen. (Heiskanen & Piispa 2006, 139–140; ks. myös Laapio 2005, 12.) Esimerkiksi Iso-Britanniassa on pohdittu, kuinka palvelujärjestelmä mitoitetaan ja tarvitaanko siihen miesten kokemaa väkivaltaa paremmin huomioivia toimenpiteitä. Toisaalta naisten kokeman väkivallan aiheuttamat vammat, toistuvuus ja vakavuus puoltavat palveluiden kohdistamista erityisesti naisille. (Dobash & Dobash 2004, 324–325, 344.) Suomessa väkivaltatyön palvelut on kohdistettu sekä naisille että miehille, vaikka eriytyneitä ryhmämuotoisia palveluja on sekä miehille että naisille erikseen.

Dobashin ja Dobashin (2004, 326–328) mukaan väkivaltatutkimus voidaan jakaa karkeasti kahtia. Perheväkivallan tutkijat (*Family violence research, FV*) näkevät intiimeissä suhteissa tapahtuvan väkivallan tasapuolisena, miehiä ja naisia yhtäläisesti koskettavana ongelmana. Naisiin kohdistuva väkivallan tutkimus (*Violence against women, VAW*) näkee puolestaan intiimeissä suhteissa tapahtuvan väkivallan epäsymmetrisenä ja sukupuolittuneena, jonka uhrina on useimmiten nainen. Saman nostaa esiin myös Ronkainen (1998, 3), joka luonnehtii sukupuolittuneen väkivaltatutkimuksen käsittelevän väkivaltaa sukupuolten eriarvoisuuden kautta sekä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden viitekehyksistä käsin. Tanha ja kumppanit (2010, 1837–1838) tuovat esiin, että väkivaltatutkimuksessa on nähtävissä jopa neljä erilaista koulukuntaa. Ensimmäisen näkemyksen mukaan naiset ovat yhtä väkivaltaisia, kuin miehet. Toisen näkemyksen mukaan naiset ovat puolestaan miehiä väkivaltaisempia. Kolmas koulukunta näkee, että naiset eivät ole yhtä väkivaltaisia kuin miehet ja naisten väkivalta johtuu itsepuolustuksesta miesten väkivaltaista käytöstä kohtaan. Viimeisen näkemyksen mukaan ei ole niinkään merkittävää kumpi osapuoli syyllistyy väkivaltaan, vaan tärkeämpää on kiinnittää huomiota suhteen dynamiikkaan ja sen laajempaan kontekstiin.

Suomalaisen väkivaltatutkimuksen pioneeri Heiskanen (2002, 33–40, 72) jaottelee väkivaltatutkimukset puolestaan uhritutkimuksiin ja perhekonfliktitutkimuksiin, parisuhdekonfliktitutkimuksiin sekä myöhemmin kehitettyihin naisuhritutkimuksiin. *Yleisiä uhritutkimuksia ja perhekonfliktitutkimuksia* on tehty Suomessa 1970-luvulta saakka. Tutkimusten tarkoituksena on selvittää erilaisia väkivallan tekotapoja sekä väkivallalla uhkailun kohteeksi joutumista. Kyselytutkimukset ovat kartoittaneet väkivaltaa yleensä piilorikollisuuden tai turvallisuuden näkökulmista. Yleisillä uhritutkimuksilla on kuitenkin todettu olevan vaikeaa tavoittaa kodin seinien sisällä tapahtuvaa väkivaltaa, kuten parisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa, jonka uhrit ovat suurimaksi osaksi naisia.

Parisuhdekonfliktitutkimus selvittää parisuhteen konfliktitilanteita ja väkivaltaa. Tutkimuksen teoreettinen perusta on konfliktiteoriassa, jonka mukaan konfliktit kuuluvat väistämättä ihmisluonteeseen ja väkivalta on eräs tapa, jolla konflikteja ratkotaan. Konfliktitilanteita mitataan erityisellä Conflict Tactics Scale -mittarilla (CTS ja myöhemmin kehitetty CTS2), joissa on erilaisia väittämiä ongelmien ratkaisutavoista. CTS:llä tehdyt tutkimukset mittaavat sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa ja konfliktin ratkaisutaitoja, kuten neuvottelua. (Straus & Hamby & Boney-McCoy & Sugarman 1994, 283–284.) CTS:llä saavutettujen tulosten mukaan miehet kokevat parisuhdeväkivaltaa yhtä paljon kuin naiset. Mittaria on kritisoitu sen epäluotettavuudesta erityisesti feministisen tutkimuksen suunnalta. Kritiikin mukaan parisuhdekonfliktitutkimukset jättävät huomioimatta väkivaltaisen tilanteen kontekstin ja seuraukset sekä unohtavat seksuaalisen väkivallan olemassaolon ja entisten kumppaneiden tekemän väkivallan. (Straus ym. 1994, 284–285; Ks. myös Heiskanen & Ruuskanen 2010, 14.)

Naisuhritutkimusten kehittäminen on vaikuttanut keskeisesti sukupuolittuneen väkivallan tutkimukseen. Tutkimus erottaa läheisissä suhteissa tapahtuvan- ja yhteisöllisen väkivallan toisistaan. Feministisesti painottuneet tutkimukset ovat luoneet ensimmäisinä kuvaa naisiin kohdistuneesta väkivallasta uhrien positiosta käsin (ks. esim. Ruohonen 2006, 10–11). 1970-luvun feministinen tutkimus käsitteli naisiin kohdistunutta väkivaltaa pitkälti rikosoikeudellisesta viitekehyksestä käsin. 1990-luvun alussa tutkimusten painopiste siirtyi julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulman puolelle. Tällöin tutkimuksissa tehtiin eroa lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan sekä muokalaisten tekemän väkivallan välille. Esimerkiksi yksityisen piirissä tapahtuva naisiin koh-

distunut väkivalta erotettiin omaksi osajoukokseen. 1990-luvun puolenvälin jälkeiset tutkimukset ovat painottaneet naisiin kohdistunutta väkivaltaa ihmisoikeuskysymyksenä. Huomio on kiinnittynyt viimeaikaisten tutkimusten parissa myös yhteiskunnassa ilmeneviin epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin, jotka jättävät usein huomioimatta naisiin kohdistuvan väkivallan erikoispiirteet. (Tjaden 2005, 217–219; Ks. myös Perttu 1999, 10.)

Suomessa tehdyt naisuhritutkimukset (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa & Heiskanen & Kääriäinen & Sirén 2006) osoittavat, että parisuhdeväkivalta on huomattavasti yleisempi ilmiö, kuin mitä vastaavasti yleiset uhritutkimukset esittävät. Vaikka naisuhritutkimusten pohja on yleisessä uhritutkimusperinteessä, niissä käytetään laajempaa väkivallan määritelmää, jossa väkivallasta kysytään luetteloimalla yksityiskohtaisesti erilaisia väkivallan muotoja. Tutkimuksissa pyritään paljastamaan erityisesti piiloon jäävää rikollisuutta, joka tapahtuu usein kodin piirissä. Tarkoituksena on kiinnittää huomiota miehen kontrolloivan käyttäytymisen muotoihin ja väkivallan seurauksiin sekä nykyisessä että entisissä parisuhteissa. Naisuhritutkimuksessa väkivalta nähdään sukupuolittuneena ongelmana. (Piispa & Heiskanen 2006, 5–6.)

Naisuhritutkimuksissa huomioidaan myös väkivallan henkiset ja fyysiset seuraukset sekä väkivallan kesto. Tutkimusten tarkoituksena on huomioida naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet ja väkivallan luonne, kuten pitkään jatkuneen väkivallan muuttuminen seuraamuksiltaan vakavammaksi sekä sen vaikutukset uhrin henkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. (Mt., 5–6.) Walby ja Myhill (2001, 503–505) tuovat esiin, että naisiin kohdistuneeseen väkivaltaan erikoistuneet tutkimukset tuottavat korkeammat uhriluvut, kuin yleiset uhritutkimukset, joissa sukupuolen merkitystä ei oteta huomioon kysymyksenasettelussa. Uhritutkimukset kuvaavat paremmin miesten kokemaa, yleensä tuntemattoman tekijän taholta tapahtuvaa väkivaltaa kuin naisten lähisuhteissa kokemaa väkivaltaa. Uhritutkimusten ongelmana on pidetty myös sitä, että niillä ei saada luotettavaa tietoa lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta ja seksuaalisesta väkivallasta, koska uhri haluaa salata väkivallan. (ks. myös Heiskanen & Piispa 2006, 6; Heiskanen & Ruuskanen 2010, 9.) Tutkimustulokset riippuvat paljon myös siitä, tarkastellaanko väkivaltaa turvallisuutta vaarantavana tekona vai parisuhdekonfliktikysymyksenä (Ronkainen 2009, 457).

Väkivaltatutkimuksen tapoja tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä Dobashin ja Dobashin (2004, 328–329) huomio siitä, että näkemykset väkivaltatutkimuksen suuntien paremmuudesta tai todenperäisyydestä ovat vahvasti poliittisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Suomalaista väkivaltatutkimusta on kritisoitu sen vähäisyydestä ja sukupuolineutraaliudesta, joka on ollut tyyppillistä vielä 1990-luvun lopulle saakka (Ronkainen 1998, 8–11, 33). Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvaa parisuhdeväkivaltaa ei ole nähty samanlaisena ongelmana, kuin muita väkivallan muotoja (Husso 2003, 67). Myös kansainvälisesti tarkasteltuna suomalainen sukupuolittunut väkivaltatutkimus on edennyt viiveellä, jos sen kehitystä verrataan muihin länsimaihin. Tieteellisen tutkimuksen osuus etenkin yksityisyyden piirissä tapahtuvasta väkivallasta on ollut vähäistä. (Ronkainen 1998, 8–11, 33, Ronkainen & Näre 2008, 13, 21–25.)

Kiviaho ja Heiskanen (1994, 187) huomauttavat, että vaikka tutkimus on ajansaatossa kehittynyt, sen ei edelleenkään voida olettaa antavan täysin tarkkaa ja totuudenmukaista kuvaa väkivallan esiintyvyydestä. On arvioitu, että todelliset lähisuhdeväkivallan ilmenemisluvut olisivat huomattavasti arvioituja suurempia. Sukupuolittuneen väkivallan tutkimus kohtaa haasteita Suomessa, koska tilastomme kattavat huonosti naisiin kohdistunutta väkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa sekä syrjäytyneiden ihmisryhmien keskuudessa ilmenevää väkivaltaa.

2.4 Väkivaltatyön kehitys 1990-luvulta 2000-luvulle

Ymmärrys väkivaltatyöstä ja siihen liittyvistä käytännöistä kasvaa, mikäli tarkastellaan tutkimuksen ja lainsäädännön lisäksi myös sen kehitystä. Tarkastelemalla väkivaltatyöstä asetettuja valtionhallinnollisia toimia sekä valtakunnallisella makrotasolla että paikallisella mikrotasolla, voidaan havaita, että väkivaltatyö on Suomessa vielä varsin nuorta.

Vuonna 1990 tasa-arvoasiain neuvottelukunta asetti erillisen jaoston pohtimaan perheväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Se esitti mietinnössään noin 60 toimenpide-ehdotusta tilanteen parantamiseksi. Perheväkivaltaa pohtinut jaosto on vaikuttanut myös rikoslainsäädännön uudistamiseen ja sen aloitteesta on luotu valtakunnallisia palveluita väkivaltatyöhön, kuten *Rikosuhripäivystys*, *Raiskauskriisikeskus Tukinainen* sekä *Lyömätön Linja* väkivallasta irti haluaville miehille. Toimenpiteiden eduksi voidaan laskea myös erilaisten projektien ja kehittämishankkeiden käynnistyminen useilla paikkakunnilla. Pekingissä vuonna 1995 pidetyn YK:n naisten asioita

käsittävän konferenssin jälkeen, joka edellytti valtioita laatimaan naisiin kohdistuvan väkivallan poistamisohjelman, myös Suomi laati ensimmäisen virallisen toimintaohjelmansa naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamiseksi. Ohjelmaan osallistuivat eri hallinnonalat, joista jokainen vastasi osaltaan väkivallan vastustamistyöstä. Sosiaali- ja terveysministeriö nimesi projektin *Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeeksi*, joka on toteutettu vuosien 1998 ja 2002 välisenä aikana. Hankkeen päätyttyä työn jatkuvuutta ei kuitenkaan turvattu eikä sellaista pysyvää väkivaltatyön koordinoivaa tahoja nimetty, joka vastaisi väkivaltatyön kehittämisestä ja turvaamisesta myös tulevaisuudessa. (Lähisuhde- ja perheväkivallan...2006, 25; Ks. myös Hautamäki 1997, 14.)

Väkivallan ehkäisy on liitetty ensimmäisen kerran osaksi valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä tasa-arvo-ohjelmassa vuonna 1997. Kunnat veloitettiin tuolloin huolehtimaan naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytöistä. Väkivaltatyötä kehitettiin luomalla muun muassa uhreille ja tekijöille tarjottavia palveluita. Myös koulutustyön tärkeys havaittiin ja viranomaisia koulutettiin tunnistamaan ja kohtaamaan väkivaltaa. Tasa-arvo-ohjelman myötä toteutettiin valistuskampanja väkivallan vähentämiseksi. Keskeiseksi päämääräksi asetettiin väkivallan kustannusten vähentäminen. Vuonna 1998 sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti ensimmäisen valtakunnallisen perheväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin. Vuonna 1999 käynnistettiin ensimmäinen valtakunnallinen sosiaalityön projekti, jonka painopiste oli naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä (Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin arviointiraportti 2003; Ks. myös Koski 1999, 19–21; Ruohonen 2006, 15.)

Tarkasteltaessa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin (1998–2002) tuloksia ja verkostotyön toimivuutta paikallisella tasolla Rovaseudulla, Länsi-Pohjan alueella ja Kemijärvellä, voidaan Lapin lääninhallituksen (2002) julkaiseman selvityksen mukaan todeta, että väkivallan vastainen työ on keskeneräistä. Selvityksen mukaan palveluketjujen toiminnassa ja joustavuudessa on edelleen kehittämisen varaa. Kehittämistarpeiksi koettiin muun muassa riittävien resurssien kohdentaminen ennaltaehkäisevän työn pariin sekä pysyvien alueellisten verkostojen ylläpitäminen ja valtakunnallisen väkivaltaverkoston luominen. Myös henkilöstön ja eri viranomaisten koulutuksen ja tietoisuuden lisääminen naisiin kohdistuvan väkivallan luonteesta nähtiin tarpeelliseksi. Projektin positiivisiksi puoliaksi on listattu, että perheväkivallan tunnistaminen on kyseis-

ten kuntien alueilla kehittynyt, puuttumisen kynnyks on madaltunut sekä keskustelun väkivallasta on koettu helpottuneen. Lisäksi projektin on katsottu edistäneen tiedonkulkua eri viranomaisten välillä ja tieto on luonut lisää varmuutta väkivallasta puhumisen suhteen. Oikean avun piiriin ohjaaminen on parantunut ja toimintatapoja on lähdetty kehittämään aktiivisesti. (Kestilä 2002, 7–9.)

Valtakunnallisia toimenpiteitä tarkasteltaessa, vuosina 2004–2007 hallitusohjelmassa sitouduttiin tehostamaan väkivaltaan puuttumista laatimalla väkivallan keskeiset osa-alueet kattava kansallinen väkivallan vähentämishjelma. Ohjelman tavoitteena oli pyrkiä tehostamaan erilaisia keinoja, joilla perheväkivaltaan voidaan puuttua entistä paremmin. Käytännössä se kuitenkin tarkoitti, että ministeriöiden yhtenäistä perheväkivallan vähentämishjelmaa ei laadittu, vaan sen sijaan tehtiin erilaisia väkivallan ja turvallisuuden ohjelmia, joihin sisällytettiin kuuluvaksi myös naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta. Sosiaali- ja terveysministeriö valmisteli hallitusohjelmaan perustuvan toimintaohjelman lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi vuosiksi 2004–2007. Ohjelman keskeiseksi tavoitteeksi nousivat erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden parantaminen. Toimeenpanovastuu ohjelmasta siirrettiin valtiolta lääninhallituksille. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006, 26.)

Lapin lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto selvitti vuonna 2005 Lapin kuntien ja erilaisten järjestöjen tarjoamia palveluja väkivallan uhreille ja tekijöille osana hallituksen perheväkivallan ehkäisyohjelmaa (2004–2007). Lapissa toteutettavan hankkeen tavoitteena oli alueellisten tarpeiden mukaisesti kehittää seudullisia palveluketjuja sekä järjestää alueellista koulutustarjontaa. Hankkeeseen kuului alan toimijoista ja asiantuntijoista koostuva työryhmä, joka selvitti postikyselyiden avulla lähisuhdeväkivallan palvelutarjontaa Lapin alueella. Kysely lähetettiin Lapin kuntien sosiaali- ja terveysjohtajille, poliisien kenttäjohtajille, erilaisiin alan järjestöihin, mielen-terveystoimistoihin ja äitiysneuvoloihin. Selvityksen tavoitteena oli tutkia viranomaisten yhteistyön muotoja, toimintaketjumalleja, ehkäisevän työn osuutta sekä toimijoiden koulutustarvetta. (Aho 2005, 1.)

Lapissa tehty selvitys osoitti, että vastanneista toimijoista noin 40 prosenttia kohtasi työssään lähisuhde- ja perheväkivallan uhreja päivittäin tai viikoittain. Työryhmä nosti keskeiseksi kehit-

tämisaalueksi palveluiden saatavuuden ja intervention merkittävyyden akuutissa väkivaltatilanteissa. Lisäksi toimijoiden välistä yhteistyötä, ennaltaehkäisevän työn osuutta sekä monille tahoille suuntautuvaa koulutusta tulisi jatkossa lisätä lähisuhde- ja perheväkivalta tilanteissa. (Aho 2005, 24–25.) Kyselyn tuottama tulos, jonka mukaan lähes puolet vastanneista kohtaa lähisuhdeväkivallan uhreja päivittäin tai viikoittain, osoittaa selvästi, että lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on Lapissa laaja-alainen ongelma. Lisäksi se tuo esiin, että lähisuhdeväkivaltaa kohdataan useiden palveluiden piirissä, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä poliisissa. Tulos herättää myös kysymyksen siitä, kuinka väkivaltatyötä voidaan tehdä yli sektorirajojen moniammatillisena yhteistyönä, jotta uhri saa tarvitsemansa avun.

Hallituksen laatiman toimintaohjelman (2004–2007) edistysaskeleena voidaan pitää kunnille osoitettua velvoitetta nimetä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöstä vastaava viranomaisen kuntaan. Tilanne on kuitenkin käytännössä toisenlainen. Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International kartoitti vuonna 2008, kuinka naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyö kunnissa on edennyt. Pistokokeessa, johon oli valittu 19 erikokoista ja eri puolilla Suomea sijaitsevaa kuntaa, vain viidessä kunnassa oli valittu viranomaisen lähisuhde- ja perheväkivaltatyön koordinointivastuuseen. (Jaskari 2008, 10–11.) Käytännössä vastuu lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöstä lankeaa kunnan sosiaalityöntekijöiden harteille, jotka ovat usein ylityöllistettyjä. Ammattiosaamisen puolesta sosiaalityöntekijät sopivat hyvin kyseiseen virkaan, mutta heillä ei välttämättä ole resursseja hoitaa sitä.

Globaalit toimet väkivallan vähentämiseksi näkyvät myös Euroopan unionin hallinnoimissa Daphne -ohjelmissa (I, II ja III), joiden tarkoituksena on ehkäistä naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä suojella väkivallan uhreja ja riskiryhmiä (EU:n Daphe – ohjelma 2011; ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 151). Väkivaltaan puuttumista on tehostettu myös kansainvälisesti eri maissa lisäämällä viranomaisyhteistyötä sekä laatimalla toimintamalleja esimerkiksi lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn osalta (ks. esim. Taskinen 2003, 36–47, 48–59; Postmus & Meritt 2010, 310). Vuoden 2005 huippukokouksen jälkeen Euroopan neuvosto velvoitti kaikki jäsenvaltiot toteuttamaan naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen kampanjan maassaan. Tämän toimesta luotiin myös Suomeen vuonna 2008 ensimmäinen naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen *Kotirauhaa* -kampanja. Kampanjan tarkoituksena oli jakaa tietoa pa-

risuhde- ja perheväkivallasta sekä painottaa, että siihen puuttuminen kuuluu kaikille, kuten naapureille ja ystäville. Kotirauhaa -kampanja toteutettiin yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön ja Väestöliiton sekä useiden kansalaisjärjestöjen kanssa, joita ovat Kuntaliitto, Amnesty International, Tukinainen, Monika-naiset liitto ry ja Naistenlinja. Kampanjan toteuttamisesta vastaavat Ensi- ja turvakotien liitto sekä Lyömätön linja. (Väestöliitto 2008.) Kampanja on hyvä esimerkki väkivaltatyön kehittämisestä, jonka suunnittelussa ovat mukana sekä valtio että kolmannen sektorin järjestöt (ks. myös Lähisuhde ja perheväkivallan... 2008, 28).

Suomessa velvoitteita väkivaltatyön kehittämiseksi luovat tulevaisuudessa myös kunta- ja palvelurakennemuutos (PARAS -hanke) ja sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (KASTE). PARAS -hankkeen tavoitteena on taata yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille suomalaisille. Myös kunta- ja palvelurakennemuutosta koskeva uusi lainsäädäntö (2007) velvoittaa kunnat järjestämään keskeiset sosiaali- ja terveyspalvelut koko väestölle. KASTE – ohjelman tavoitteina on puolestaan parantaa palveluiden laatua, vaikuttavuutta ja saatavuutta sekä kaventaa alueellisia eroavaisuuksia palvelutarjonnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 1–4; Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008.) Tarjotaessa väkivaltatyötä kunta- ja palvelurakennemuutosta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa vasten, kehittämistä on etenkin yhdenvertaisten palveluiden luomisessa niin lähisuhdeväkivallan uhrien kuin tekijöidenkin kannalta. Lapissa haasteita väkivaltatyön palveluiden järjestämisessä aiheuttavat myös alueelliset erot.

Uusimmat valtakunnalliset toimenpiteet tähtäävät nauttia kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseen. Hallitus on päättänyt tasa-arvo -ohjelmassaan (2008–2011) nauttia kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä poikkihallinnollisella yhteistyöohjelmalla. Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä kuntaliiton kanssa laatinut lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytöiden suositukset (2008), jotka suuntaavat alueellista väkivaltatyötä. Hallitus myöntää, että vaikka tietoisuus naisten kokemasta väkivallasta ja sen seurauksista on kasvanut ja erilaisia toimenpiteitä asian hyväksi on tehty aina lainsäädännön uudistamisesta asennekampanjoihin, seurantatietojen mukaan nauttia kohdistuva väkivalta ei ole kuitenkaan vähentynyt maassamme vajaan kymmenessä vuodessa. Yhteistyöohjelman laatimiseen otetaan mukaan myös kansalaisjärjestöt, jotka ovat aktiivisesti olleet

mukana kehittämässä väkivallan vastaista työtä. (Hallituksen tasa-arvo – ohjelma 2008; Jaskari 2008, 10.)

2.5 Väkivaltatyön areenat

Väkivaltatyön palvelukentän hajanaisuuden vuoksi selvennän väkivaltatyön toimijoita ja heidän suhteitaan kuvion avulla, josta on nähtävissä sosiaali- ja terveysministeriön laatiman työryhmän suunnittelema selvitys lähisuhde- ja perheväkivallan parissa työskentelevistä tahoista. (ks. Liite 1.) Väkivaltatyön vähentämistä ja koordinointia selvittävän työryhmän tehtäviin kuului ratkaista, kuinka virastot ja laitokset voivat osallistua alueellisen- ja paikallisen väkivaltatyön kehittämiseen (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006). Kuvio lähtee kansainväliseltä ja valtakunnalliselta tasolta, edeten aluetason ja seudullisen tason kautta aina paikalliselle tasolle saakka.

Kuvion vastuutahoja ja toimijoita tarkasteltaessa voidaan todeta, että väkivaltatyö on levittäytynyt Suomessa varsin monelle sektorille. Kansainväliseltä tasolta laskeuduttaessa valtakunnallisen kontekstin pariin, keskiöön nousee väkivaltarikoksia määrittävä lainsäädäntö, jonka pohjalta väkivallan vastaista työtä eri maissa toteutetaan. Suomessa lähisuhdeväkivaltatyöstä vastaavat eri ministeriöt (*sosiaali- ja terveysministeriö, oikeusministeriö, sisäasiainministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö*) omien toimintaohjelmiensa puitteissa. Ministeriöissä on samanaikaisesti käynnissä erilaisia väkivallan vähentämisen tai turvallisuuden ohjelmia, joihin on sisällytetty myös naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen. *Rikksentorjuntaneuvoston (RTN) väkivaltajaoston* tehtävänä on toimia ministeriöiden välillä edistämässä väkivallan vähentämistyötä ja ministeriöiden välistä yhteistyötä. Ongelmia ja sekavuutta aiheuttaa kuitenkin se, että vaikka väkivaltajaosto toimii poikkihallinnollisten ohjelmien koordinoijana, vastuu toimintaohjelmien toteutuksesta on osoitetuilla vastuuministeriöillä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että väkivallan ehkäisemiseen liittyvät ohjelmat eivät toimi yhteistyössä ja aiheuttavat päällekkäisyyksiä sekä vievät eri hallinnonalojen resursseja. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006, 13, 26–27.)

Valtakunnallisen tahon toimijoita tarkasteltaessa virastojen ja laitosten rooli väkivallan vähentämistyön tukemisessa on noussut työryhmän selvityksessä esiin entistä keskeisempänä. Niitä ovat valtakunnalliset järjestöt, Tilastokeskus, Työterveyslaitos, Kansanterveyslaitos, Sosiaali- ja ter-

veysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Kuntaliitto, Opetushallitus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL) ja Poliisiammattikorkeakoulu (PAKK). (Mt., 84.)

Valtakunnalliset järjestöt ovat osallistuneet väkivallan ehkäisemiseen kampanjoimalla ja tuomalla esiin väkivaltatyöhön liittyviä epäkohtia. Tästä esimerkkinä toimii muun muassa Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International, joka on *Joku raja!* – kampanjassa laatinut suositukset naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, toteuttanut selvityksen kuntien lähisuhdeväkivallan ehkäisyydestä ja järjestänyt vetoomuskampanjan hallitukselle valtakunnallisen väkivallan vastaisen toimintaohjelman puolesta. Myös kirkkohallitus on käsitellyt kampanjassaan *Väkivallasta sovintoon* suomalaista väkivaltakulttuuria, väkivaltaa perheessä sekä rasismia ja muukalaisvihaa. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006, 38–39; ”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 3–5.)

Työterveyslaitos on tuottanut viime vuosien aikana useita työväkivaltaan liittyviä tutkimuksia, jotka käsittelevät työyhteisöjen sisäistä väkivaltaa. *Kansanterveyslaitos* on puolestaan osallistunut väkivallan ehkäisytyöhön kartoittamalla väestön terveyteen liittyvää väkivaltaa ja siihen liittyviä riskitekijöitä. *Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos* (entinen Stakes) on tehnyt useita tutkimus- ja kehittämishankkeita, joista osa liittyy myös väkivallan vähentämiseen. Näistä voidaan mainita muun muassa Lähisuhdeväkivalta sovittelussa tutkimus (2004) ja Tuomittu maahanmuuttaja tutkimus (2006). (Mt., 30–31.)

Kuntaliitto on toiminut väkivallan ehkäisytyössä tiedonvälittäjänä eri kuntien välillä. Se on myös auttanut tuottamaan kehittämishankkeissa työvälineitä väkivallan seulontaan, tutkimukseen ja hoitoon. (Mt., 38.) *Opetushallitus* on kiinnittänyt huomiota väkivallan vastustamiseen kouluissa tapahtuvan lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja kiusaamisen osalta esimerkiksi *Terve itsetunto* –projektin avulla (Terve itsetunto -projekti 1998–2001). *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen* kriminologinen yksikkö tekee tutkimusta ja seurantaa väkivallasta, josta esimerkkinä toimii henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. *Poliisiammattikorkeakoulu* osallistuu puolestaan väkivallan ehkäisytyöhön eri tutkimusten muodossa, joiden tarkoituksena on lisätä tietoa väkivallan esiintymisestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006, 31.) Poliisin tehtävistä väkivallan ehkäisemistyössä määrittää myös kansallinen rikosentorjuntaohjelma sekä sisäinen turvallisuusohjelma (Laapio 2005, 22).

Aluetasolla lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön vaikuttavat ammattikorkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset, yliopistot, lääninhallitukset, sosiaalialan kehittämiskeskukset, sairaanhoitopiirit ja maakuntaliitot. Pääkaupunkiseudulla ja Kuopion keskussairaaloissa toteutettiin vuosina 1995–1998 ANSA -projekti, jossa kehitettiin naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien hoitoa päivystys- ja vastaanottotoiminnassa. Koulutusta tuottavien tahojen tarkoituksena on synnyttää tietoa väkivalta- lasta tutkimusten muodossa. *Aluehallintavirastot* (entiset lääninhallitukset) ovat vastanneet alueellisesta toimeenpanosta lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelmassa vuodesta 2004 lähtien. Ne ovat myös kartoittaneet alueellisesti keskeiset väkivallanehkäisyn edustajat maa- tai seutukunnittain sekä olleet osallisina väkivallan ehkäisytyössä koordinoimalla väkivallan ehkäisyn yhteistyötä muiden hallintosektoreiden kanssa sosiaali- ja terveystoimen lisäksi. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2006, 31–32; Ks. myös Koski 1999, 10.)

Sosiaalialan kehittämiskeskukset vastaavat valtakunnallisesta sosiaalialan kehittämistyöstä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske) vastaa Lapin lisäksi Pohjois-Pohjanmaan aluekehityksestä. Poske on osallistunut väkivallan vastaiseen työhön muun muassa organisoimalla perhe- ja lähisuhdeväkivallan koulutustilaisuuksia. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2010.) *Sairaanhoitopiirit* ovat osallistuneet väkivallan vastaiseen työhön välillisten toimien kautta tarjoamalla terveydenhoidon palveluita ja järjestämällä erikoissairaanhoitoa. Sairaanhoitopiiri- en päivystyksissä ollaan avainasemassa kohtaamassa myös lapsiin kohdistunutta väkivaltaa. Ne huolehtivat myös tehtäväalueensa tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnasta yhteistyössä terveyskeskusten kanssa. (ks. esim. Paavilainen 2010, 3–4.) *Maakuntaliitot* toimivat maakuntansa edunvalvojina ja kehittämistyön koordinoijina. Lapin liitto edustaa Lapin kuntien hallinnoimaa maakuntaliittoa. Väkivallan vastaiseen työhön se ei osallistu suoraan, mutta sen vastuulla on muun muassa kuntien terveys- ja sosiaalipalveluiden kehittäminen yhdessä kuntien kanssa. (Ks. esim. Lapin hyvinvointistrategia 2001, 25–27.)

Seudullisen tahon toimijoita ovat hätäkeskukset, turvakodit, seudulliset erityispalvelut, sosiaalipäivystys, keskussairaalat ja kriisikeskukset. Kuviossa esiintyvien *kihlakuntien* roolina on yhdessä poliisin kanssa ollut kansalaisten turvallisuudesta huolehtiminen alueellisella tasolla. Kihlakunnat on lakkautettu vuonna 2008 ja kihlakunnan virastojen toiminnot on siirretty poliisilaitosten, ulosottovirastojen, syyttäjänvirastojen ja maistraattien hoidettaviksi. (Kihlakunta 2010.) *Hä-*

täkeskukset osallistuvat väkivallan vastaiseen työhön informoimalla muita väkivaltatyön viranomaisia ja ohjaamalla uhrin oikean avun piiriin. *Turvakodit* tarjoavat palvelujaan akuuteissa väkivaltatilanteissa. Parisuhdeväkivallan uhri saa turvakodeissa kriisiapua ja tukea kokonaisvaltaiseen selviytymiseen. Paikkakunnista riippuen on tarjolla myös erillisiä kriisi- tai tukiasuntoja joihin väkivallan uhri voidaan sijoittaa väliaikaisesti. Turvakotien kautta on mahdollista hakeutua avopalvelun piiriin saadakseen esimerkiksi keskustelutukea. (Ks. Turvakodit 2010.)

Seudullisten erityispalveluiden tarjonta voi vaihdella kuntien koosta ja sijainnista riippuen paljon. Toisaalta eroa kuntien välillä on pyritty tasoittamaan uudella, vuonna 2007 voimaan tulleella, koko maan kattavalla *sosiaalipäivystyksellä*, joka antaa neuvoja ja ohjeita akuuteissa kriisitilanteissa sekä kiireellisissä lastensuojelutapauksissa. *Keskussairaalat* osallistuvat väkivaltatyöhön esimerkiksi ensihoidossa, josta väkivallan uhrin usein hakevat hoitoa vammoihinsa. Keskussairaalat toimivat myös linkkinä muihin väkivaltatyön viranomaisiin informoimalla väkivallan uhreja avunsaantimahdollisuuksista sekä lastensuojelua lapsiin kohdistuneissa pahoinpitelyissä. *Kriisikeskukset* tarjoavat akuuttia hätäapua väkivaltatilanteessa tai kriisin kohdatessa. Näitä keskuksia ovat muun muassa Suomen mielenterveysseuran Tukinet, joka toimii Internetissä sekä raiskauskriisikeskus Tukinainen, joka toimii valtakunnallisesti puhelinpäivystyksen avulla sekä Helsingissä ja Jyväskylässä olevien toimipisteiden välityksellä. (Ks. Suomen mielenterveysseura 2010; Tukinainen 2010; Tukinet 2010.)

Nykyinen väkivaltatyön kenttä näyttää eri viranomaistahoineen ja toimijoineen yksinkertaistetunakin hankalalta hahmottaa. Täysin selkeää jakoa toimijoiden välillä on lähes mahdotonta tehdä, koska toiminta on jakautunut usealle sektorille. Paavilainen ja Pösö (2003c, 86) esittävät, että väkivaltatyön kentältä voidaan erottaa kahdenlaiseen kategoriaan kuuluvia organisaatioita. He näkevät, että on olemassa erityisesti väkivallan kanssa työskentelyyn suunnattuja eli *väkivaltaspesifejä* organisaatioita. Näihin lukeutuvat muun muassa turvakodit, väkivaltaa käyttäneille miehille suunnatut palvelut, kuten Lyömätön linja ja Jussi-työ sekä seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneille naisille suunnattu Tukinainen. Väkivaltatyön kenttään kuuluu lisäksi myös muita väkivallan parissa työskenteleviä *yleisiä palveluja tarjoavia organisaatioita*. Ne koostuvat esimerkiksi poliisista, oikeuslaitoksesta, terveydenhuollosta, mielenterveystyöstä, sosiaalitoimesta sekä perheneuvoloista. Näissä peruspalveluja tuottavissa organisaatioissa väkivalta muodostaa

yhden osa-alueen muiden työtehtävien joukossa, mutta ei määrity päätehtäväksi. (Ks. myös Koski 1999, 51–54.)

3 Tutkimuksen suorittaminen

3.1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksessani perehdyn väkivaltatyön viranomaiskäytänteisiin lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisessa Rovaniemellä. Tutkimukseni paikantuu väkivaltatyön rakenteiden ja asiantuntijoiden tarkastelemiseen. Tutkiessani väkivaltatyötä, sivuan useiden eri sektorien toimintaa, kuten peruspalveluissa sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin sekä kolmannen sektorin työtä. Väkivaltatyötä tekevien asiantuntijoiden tieto välittyy tutkimukseeni puolistrukturoitujen haastatteluiden kautta, jotka luovat kuvaa väkivaltatyöstä järjestelmä- ja instituutioiden tasolta käsin.

Tutkimusta määrittäviä keskeisiä rajoituksia olen tehnyt aineiston keruussa, haastateltavien valinnassa sekä lähestymistavassa. Tutkimukselliset rajoitukset suuntaavat tutkimukseni katsetta ensisijaisesti akuuttiin eli kiireelliseen väkivaltatyöhön. Tutkimukseni keskiöön nousevat lähisuhdeväkivallan uhreista erityisesti naiset ja lapset, joita haastateltavat kohtaavat työssään ylivoimaisesti eniten.

Tutkimukseni kiteytyy seuraaviin tehtäviin:

1 Kuinka väkivaltatyön asiantuntijuus rakentuu eri aloilla?

2 Mitkä ovat vallitsevat toimintatavat väkivaltatyössä?

3 Minkälainen on väkivaltatyön palveluketju? Onko sitä?

Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esiin eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä ja kokemuksia paikallisesta väkivaltatyöstä. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin väkivaltatyön kehittämistarpeita, joita voidaan hyödyntää väkivaltatyötä koordinoitaessa ja kehitettäessä. Haluan herättää tutkimuksellani myös yhteiskunnallista keskustelua väkivaltatyön organisoimisesta ja nostaa toistaiseksi vähän tutkittua aihetta esiin. Edellä esittämäni tutkimuksen tavoitteet voidaan liittää myös kysymykseen *tiedon intressistä*, joka vastaa siihen, millaista tietoa tutkimuksella halutaan saavuttaa (Vilka 2005, 27, 49). Tutkimukseni paikantuu ensisijaisesti väkivaltatutkimuksen ja sosiaalityön käytäntötutkimuksen piiriin. Sen sitoumuksista on löydettävissä myös naistutkimuksellisia piirteitä.

3.2 Metodologiset ratkaisut

Tutkimuksen metodologisia ratkaisuja pohtiessani kävin läpi useita tutkimusmenetelmiä, kuten *toimintatutkimusta* ja *fenomenografiaa*, joista jälkimmäisen valikoitui aluksi menetelmäksi. Valinta johti kuitenkin umpikujaan, koska menetelmä ei sopinut tutkimukseni tavoitteisiin. Räsänen, Anttila ja Melin (2005, 9–10) huomauttavat, että tutkimuksen metodologiaan liittyvät kysymykset voivat pahimmillaan hidastaa ja estää tutkimuksen tekoa, mikäli niistä muodostuu aloittelevalle tutkijalle kynnyskysymys. Koin, ettei tutkimusaiheeni voinut suoranaisesti johtaa tiettyyn metodiin, koska se soveltuisi useisiin menetelmiin. Toisaalta ymmärsin, että mikäli tavoittelisin tällaista tutkimusta, minun olisi pitänyt ensimmäiseksi lähteä liikkeelle tutkimuksen metodista ja valita vasta tämän jälkeen tutkimusaihe. Syrjäläinen, Eronen ja Värri (2007, 8–9) kuvaavat laadullisen tutkimuksen tekemistä osuvasti palapelin metaforalla, joka kokoaa analyysin ja tulkinnan keinoin ymmärrystä ihmisen arjesta.

Koin ajautuneeni umpikujaan myös aineistonkeruuprosessissa. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkimukseni empiirinen toteutus tuli tapahtua *ryhmähaastattelulla*. Tarkoitukseni oli osallistua Rovaniemen väkivaltatyöryhmän kokouksiin ja toteuttaa tutkimus havainnoimalla asiantuntijoiden työskentelyä sekä haastatteleamalla heitä yhteisesti ryhmähaastattelulla. Koska väkivaltatyöryhmää ei saatu toteutettua vuoden 2009 aikana, eikä sen aikatauluista tullut tarkempaa selvyyttä, päätin kerätä tutkimusaineistoni itse, hankkimalla tutkimusluvut ja ottamalla yhteyttä väkivaltatyötä tekeviin eri alojen asiantuntijoihin.

Kohtaamistani umpikujista voi löytää myös positiivisia piirteitä. Vaikka tutkimusprosessiini on sisältynyt niin ylä- kuin alamäkiäkin, olen tutustunut useisiin tutkimusmenetelmiin, jotka ovat laajentaneet oppimistani. Tutkimuksellisista karikoista on ollut jopa hyötyä, koska en ole toteuttanut tutkimustani suoraviivaisesti, yhteen metodiin perehtymällä. Kiviniemi (2007, 70) vertaa tutkimuksen tekoa oppimisen prosessiksi, koska tutkimustehtävää ja aineistonkeruuta koskevat kysymykset muotoutuvat vasta vähitellen tutkimuksen kuluessa. Hakala (2007, 20) näkee, että vaikka tutkimusongelman tarkka rajaaminen jäsentää tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitteita, se voi myös kapeuttaa niitä. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu keskeisesti avoimuuden periaate. Tutkija joutuu punnitsemaan metodologisia ratkaisuja tutkimuksen useassa vaiheessa. Räsänen ja kumppanit (2005 10–11) painottavat myös, että tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä

tulee lähestyä avoimin mielin. Sosiaalitieteellistä tutkimusta tehdessä on tärkeää pohtia, mihin kenttään oma tutkimus sijoittuu. Onko tutkimusilmioon liittyvä tutkimusperinne esimerkiksi vaikiintunutta vai onko kyseessä nuorempi tutkimussuuntaus. Keskeistä on myös paikantaa, mihin metodologiset valinnat sijoittuvat yhteiskunnallisella tasolla. Vastauksia pohtiessaan, tutkija jäsentää samalla sosiaalitieteellisen tutkimuksen eri osa-alueita.

Ronkainen (2002, 134–135) tuo esiin, että tutkimuksen metodit ilmentävät tutkijan valintoja ja tuottavat aina ”tietynlaista” tietoa. Keskeistä onkin kiinnittää huomiota siihen, mitä tietoa tutkimuksella haluaa saavuttaa. Tutkijana minun tulee tunnistaa, kuinka tietty metodi tuottaa tietynlaista tietoa ja voiko sitä yleistää tai verrata muuhun tietoon. Ronkainen asettaa tieteellisen metodin valinnalle haasteen, jota hän kutsuu ”*tietämisestään tietämiseksi*”. Tämän prosessin kautta tutkija selvittää itselleen mitä tietää ja millä metodilla sen tekee. Tutkimusprosessini alkoi pikkuhiljaa muotoutua, kun ymmärsin mitä haluan tutkimuksellani saavuttaa. Tutkimukseni ensisijainen tavoite on väkivaltatyön asiantuntijoiden näkemysten esiintuominen ja väkivaltatyön kehittäminen. Näitä pohdintojani vasten suuntasin katseeni sosiaalityön käytäntötutkimuksen pariin.

Sosiaalityön käytäntötutkimus

Tutkimuksen ja käytännön yhdistäminen nähdään nykyisin kasvavana käytäntöjen kehittämisen suuntana. Tutkijoiden ja ammattilaisten välinen yhteistyö hyödyttää molempia osapuolia. (Murray & Welch 2010, 2280–2281.) Satkan, Karvinen-Niinikosken ja Nylundin (2005, 10–11,13) mukaan sosiaalityön käytäntötutkimus on keskeinen sosiaalityön tutkimuksen kehittämissuunta. Käytäntötutkimuksesta on kuitenkin mahdotonta luoda kuvaa yksioikoisesti. Käytäntötutkimuksen termi on laaja sekä alati uudistuva, joten käytäntötutkimukselle tyypillisiä menetelmiä ja teorioita ei voida määritellä yksioikoisesti. Tutkimuksen keskeinen ajatus liittyy käytäntöjen muuttamiseen ja kehittämiseen. (Ks. myös Saurama & Julkunen 2009, 294.)

Käytäntötutkimus liittyy läheisesti postmoderniin lähestymistapaan, jossa suhde tietoon ja teorioihin kyseenalaistetaan ja etsitään sosiaalityön käytäntöteorioista. Vaikka käytäntötutkimus nähdään uutena sosiaalityön tutkimussuuntana, voidaan sen juuret paikantaa kauas sosiaalityön historiaan. (Karvinen-Niinikoski 2009, 134, 140–141.) Satkan ja kumppaneiden (2005, 12) mukaan

käytäntötutkimus liittyy aihepiiriltään vahvasti sosiaalialan käytäntöihin. Käytäntötutkimus on myös arvosidonnaista, koska se nostaa esiin marginaaliin joutuneiden ihmisten tietoa. Sosiaaliportin (2010b) internetsivuilla käytäntötutkimusta kuvataan soveltavaksi ja useita intressitahoja palvelevaksi tutkimussuuntaukseksi. Käytäntötutkimuksen tehtävänä on uuden etsivän tutkimus- ja tiedonmuodostuskulttuurin vahvistaminen. Se erottuu muusta sosiaalitutkimuksesta tiedonmuodostuskulttuurinsa kautta, jossa tietoa tuotetaan yli perinteisten tutkimusrajojen.

Käytäntötutkimusta kutsutaan *soveltavaksi* tutkimukseksi, koska se palvelee useita tahoja kuten palveluiden käyttäjiä, kansalaisia, sosiaalityöntekijöitä sekä muita asiantuntijoita. Käytäntötutkimuksella on lisäksi vahva side sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen erilaisten kehittämissuunnitelmien muodossa. (Satka ym. 2005, 11–15; ks. myös Saurama & Julkunen 2009, 300.) Karvinen, Pösö ja Satka (2000, 5) näkevät, että sosiaalityön tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uudenlaista asiantuntijuutta ja tietoa, joka pohjaa sosiaalityön käytäntöihin ja haastaa niitä. Karvisen (2000, 25) mukaan sosiaalityön tutkimus on ikään kuin *yhteisen tiedon* tuottamista, joka tarkoittaa eri areenoilla olevien yksilöiden, kuten asiakkaiden, sosiaalityöntekijöiden sekä moniammatillisten verkostojen välistä tiedon jakamista (ks. myös Satka ym. 2005, 12–13). Tutkimukseni tuottaa yhteistä tietoa väkivaltatyön rakenteista, joka koskettaa niin asiantuntijoita, moniammatillisia verkostoja, kuin lähisuhdeväkivallan uhrejakin. Tutkimukseni yhteinen tieto koostuu väkivaltatyötä tekevien asiantuntijoiden näkemyksistä, jotka työskentelevät oman asiantuntija-position mukaisesti moniammatillisella väkivaltatyön kentällä. Tutkimukseni tuottaa monitasoista ”yhteistä tietoa”, koska haastatteleman asiantuntijat ovat jakautuneet usealle sektorille. Näin tieto ei ole puhtaasti sosiaalityön käytänteistä tuotettua, vaan laajempaa useita sektoreita yhdistävää tietoa.

Tutkimukseni tuottaa yhteistä tietoa myös tekemällä rovaniemeläistä väkivaltatyötä näkyväksi. Näkökulmani painottuu sekä väkivaltatyön asiantuntijoiden äänen esiin tuomiseen että väkivaltatyön kehittämiseen etsivän tiedonmuodostuskulttuurin kautta. Tutkimukseni toissijaisena viitekehys voidaan pitää lähisuhdeväkivallan uhrien sekä kansalaisten edun ajamista. Vaikka haastateltavani ovat väkivaltatyön asiantuntijoita, he tulevat välittäneeksi myös asiakkaiden eli lähisuhdeväkivallan uhrien ääntä väkivaltatyön nykytilasta ja palveluketjuun liittyvistä kehitystarpeista. Tutkimukseni ilmentää myös käytäntötutkimuksen perusperiaatteita vahvistamalla ja

kiinnittämällä huomiota vähän tutkittuun aihealueeseen, joka yhdistää niin sosiaali- ja terveystieteitä, kuin poliisia sekä kolmatta sektoria (vrt. myös väkivaltatyö -käsitteen käyttö, joka ei ole yleisesti vakiintunut).

Näen myös, että väkivaltatyön tutkiminen soveltuu hyvin käytäntötutkimukselliseen tiedonmuodostukseen, koska se nostaa esiin arvosidonnaista sekä marginaalia tietoa, jota väkivalta edustaa. Marginaalia tietoa edustaa etenkin naisiin kohdistuva väkivalta. Vallan keskiön ulkopuolella ovat myös lapset ja vanhukset, jotka eivät kykene ajamaan oikeuksiaan (Dominelli 2002, 4–5). Marginaalissa asemassa ovat myös erilaiset vähemmistöt, kuten maahanmuuttajat sekä pakolaiset, joita kaikki palvelut eivät tavoita. Myös Murray ja Welch (2010, 2290–2294) tuovat esiin, että tutkimuksen ja käytännön yhdistäminen soveltuu perheväkivaltatyön kehittämiseen, jota on tutkittu Yhdysvalloissa pilottihankkeessa. Mallissa on kehitetty yhteistyötä väkivaltatyötä tekevien palvelun tuottajien, kuten uhrin ja väkivallan tekijän kanssa työskentelevien tahojen sekä perheväkivaltatutkijoiden välillä. Tutkimus taustoittaa väkivaltatyöntekijöiden taustaa, koulutusta sekä aiheita, jotka ovat perheväkivaltatutkimuksen kannalta keskeisiä.

Satka ja kumppanit (2005, 16) näkevät, että käytäntötutkimuksen haasteena on dialogin luominen ammattikäytäntöjen ja tutkimuksen välille sekä toisaalta sosiaalityön kriittisen itseymmärryksen rakentaminen. Kriittikää käytäntötutkimus on saanut siitä, että se on viimeaikoina määrittynyt tutkimuskentäksi, jolla on omia tietokäsityksiä ja tiedontuottamisentapoja. Tämä voi puolestaan johtaa siihen, että tutkimussuunta määrittynyt niin sanotusti ”toiseksi” ja vähempiarvoiseksi muihin tutkimussuuntiin nähden. (Mt., 11.) Haverinen (2005, 118) huomauttaa kuitenkin, että käytäntötutkimuksen puolesta puhuu sen kyky nostaa esiin sosiaalityön käytäntöihin liittyviä tutkimustarpeita. Käytäntötutkimus asettaa myös sosiaalityön toimintakäytäntöjä kyseenalaisiksi ja haastaa sosiaalialan asiantuntijat jatkuvan tietämisen ja osaamisen kehitystyöhön. Käytäntötutkimukseen kuuluva kriittisesti refleктоiva suhde käytännön ja tutkimuksen välillä on erityisen tarpeellinen sosiaalityön uudistamisen ja kehittämisen kannalta.

Tarkastellessani käytäntötutkimusta suhteessa tutkimusilmiöni, koin aluksi, ettei tutkimukseni kuulu täysin käytäntötutkimuksen pariin. Syynä tähän oli, ettei tutkimukseni tuota tietoa sosiaalityön areenoista vaan ulottuu laajempaan, moniammatilliseen kontekstiin. Toisaalta väkivaltatyön

käytänteisiin perehtynyttä tutkimusta on kuitenkin mahdotonta ahtaa tiukkaan ”sablunaan”, koska työtä tehdään yli sektorirajojen. Näin ollen väkivaltatyö ei määriy yksinomaan sosiaalityön ongelmaksi, vaan useita asiantuntijoita koskettavaksi, yhteiseiseksi kysymykseksi. Näen väkivaltatyön ennen kaikkea moniammatillisena eri verkostojen kanssa tehtävänä yhteistyönä, koska väkivaltatyön ydin koostuu eri yhteistyökumppaneiden kanssa työskentelystä lähisuhdeväkivallan uhrin hyväksi.

Myöhemmin ymmärsin, että sosiaalinen ja sosiaalityö ovat tutkimuksessani vahvasti läsnä juuri moniammatillisuuden ja verkostotyön käytänteiden kautta, jotka kuuluvat keskeisesti sosiaalityön nykypäivään. Moniammatillinen työote on nykyisin arkipäivää myös sosiaalityön kentällä, jossa edellytetään verkostoitumisen ja vuorovaikutuksen hallintaa. Karvinen (2000, 11) huomauttaa myös, että sosiaalityön asiantuntijuudelle elämämme postmoderni aika merkitsee ennen kaikkea reflektiivisyyden eli joustavuuden lisääntymistä sekä työn laajentumista moniammatillisille areenoille. Sosiaalityön aspekti tulee esiin myös tutkimukseni tarkoituksesta kehittää väkivaltatyön käytäntöjä. Pohjolan (2003b, 57–59) mukaan sosiaalityön tutkimuksen keskeinen tehtävä on huono-osaisuuteen ja marginaalisuuteen liittyvien kysymysten näkyväksi tekeminen, joita myös väkivallan tutkiminen edustaa.

Sosiaalityön rooli on väkivaltatyössä keskeisellä sijalla, koska se toimii useilla tasoilla niin peruspalveluiden kuin kuntouttavan ja korjaavan toiminnan osa-alueilla. Sosiaalityö ja sosiaalinen näkyvät tutkimuksessani merkittävässä asemassa neljän sosiaalityöntekijän haastatteluissa, jotka nostavat esiin sosiaalityön monimuotoista positiota väkivaltatyössä. On tärkeää havaita myös, että usein juuri sosiaalityöntekijät vastaavat lähisuhdeväkivallan uhrin maksusitoumuksen myöntämisestä turvakotiin ja on näin ollen tärkeässä asemassa luodessaan tilannearvioita sekä käyttäessään viranhaltijalle kuuluvaa valtaa.

Havainnollistan tutkimusprosessiani tarkemmin Layderin (1993, 8, 72–73) tutkimuskartan avulla, joka auttaa hahmottamaan tutkimuksen kehyksiä. Tutkimus pilkotaan osiin, joka auttaa ymmärtämään tutkimusprosessia sekä yhdistämään teorian ja käytännön välistä suhdetta. Layder kehottaa kiinnittämään huomiota makrotasolla tutkimuksen kontekstiin sekä asetuksiin, kuten sukupuoleen, sosiaaliluokkaan tai etnisiin suhteisiin. Keskeistä on myös huomioida tutkittavien

yhteiskunnallisen toimijuuden taso sekä tilanteen mukainen toiminta vuorovaikutussuhteissa ja muut yksilöön liittyvät ominaisuudet, kuten identiteetin ja sosiaalisten sidosten väliset suhteet mikrotasolla. Huomio tulee kiinnittää myös historialliseen aikaperspektiiviin, joka vaikuttaa keskeisesti tutkimuksen tuloksiin.

Tutkimuksessani korostuu etenkin Layderin (1993, 8, 72–73) aikaperspektiivi, koska lähisuhdeväkivaltaa kitkevä väkivaltatyö on noussut tärkeäksi kehitysalueeksi Suomessa vasta viime vuosikymmenten aikana. Tutkimukseeni vaikuttavat makrotason kautta myös sukupuolen sekä vallan käsitteet, jotka liittyvät keskeisesti mieheydestä ja maskuliinisuudesta tuotettaviin käsityksiin. Mikrotasolla tutkimuksessani korostuu yksilökeskeinen sekä ammattikohtainen näkemys väkivaltatyöstä. Tarkasteltaessa väkivaltatyötä mikro- ja makrotasojen kautta, voidaan todeta, että tasot ovat osittain lomittaisia ja päällekkäisiä. Mikrotason kautta tarkasteltuna väkivaltatyön asiantuntijat työskentelevät kukin osana työyhteisöään ja sektoriaan, joiden painopiste riippuu työn kontekstista. Tällöin väkivaltatyössä korostuu toimijoiden erityisosaaminen ja asiantuntijuus. Koska väkivaltatyön ammattilaiset tekevät moniammatillista yhteistyötä, väkivaltatyö määrittyy makrotason kautta yhteisenä, kaikkia toimijoita koskettavana kysymyksenä.

Lähisuhdeväkivalta määrittyy makrotasolta tarkasteltuna yhteiskunnallisena kysymyksenä. Taustalla vaikuttavat muun muassa lähisuhdeväkivallasta kertovat tilastot niin henkirikoksen uhrien kuin väkivallasta aiheutuvien kustannusten osalta. Makrotasolta tarkasteltuna väkivaltatyöhön ja sen kehittymiseen vaikuttavat yksilön ja uhrin valintojen lisäksi myös muut makrotason ilmiöt, kuten valtion ja päättäjien suhtautuminen väkivaltaan sekä politiikka, joka on myös viimekädessä yksilöiden valitsemaa. Muita makrotason vaikuttajia ovat muun muassa historia, perinteet ja esimerkiksi uskonnosta kumpuavat arvot ja normit. Myös yhteiskunnallinen mielipideilmasto ja lainsäädäntö luovat pohjan väkivaltatyön käytänteisiin sekä siihen, kuinka tärkeäksi sen kehittäminen nähdään.

Pohjolan (1991, 250–253) mukaan mikro- ja makrotason näkökulmien yhdistäminen asettaa sosiaalitieteelliselle tutkimukselle haasteita. Molemmat ovat yhtä toistensa kanssa ja näin ollen vaikeasti erotettavissa. Paikallinen, rovaniemeläinen väkivaltatyö on tutkimukseni keskiössä. Tutkimuksen kannalta on keskeistä nähdä, että tutkimukseni ilmentää paikallista, mikrotason

kuvaa väkivaltatyön kentästä. Väkivaltatyötä toteutetaan myös valtakunnallisesti makrotasolla (ks. luvut 2.3 ja 2.4). Väkivaltatyön mikro- ja makrotasojen yhdistäminen on kuitenkin haastavaa, koska työtä toteutetaan kunnissa eri tavoin. Pohjola (1991, 252) näkee, että instituutioiden ja toiminnan välistä suhdetta tulee tarkastella vuorovaikutuksellisesti, vaikka se tuottaakin tutkimukselle haasteita. Tutkimuksen tulee liikkua yhtäaikaisesti sekä yksilöllisellä ja kollektiivisella että myös paikallisella ja kokonaisyhteiskunnallisella tasolla. Mikro- ja makrotason reflektoinnista syntyy sosiaalinen todellisuus, joka helpottaa myös tutkimuksen paikantumista.

3.2 Empiirinen toteutus

Haastattelemani asiantuntijat ovat valikoituneet tutkimukseeni väkivaltatyön asiantuntemuksensa ja akuutin roolinsa vuoksi. Akuutilla roolilla tarkoitan sitä, että haastattelemani asiantuntijat työskentelevät väkivaltatyössä keskeisessä asemassa ja kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja usein väkivallanteon jälkeen. Haastateltavien valintaan on vaikuttanut myös näkemykseni siitä, mistä väkivallan uhrin hakevat ensisijaisesti apua tilanteeseensa Väkivaltatyöhön osallistuu haastattelemani tahojen lisäksi myös paljon muita tahoja, kuten neuvolat, päiväkodit sekä koulut. Nämä tahot olen kuitenkin rajannut tutkimukseeni ulkopuolelle, koska he kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa satunnaisemmin. Poikkeuksen haastateltavien joukossa muodostaa perheneuvola, jolla on merkittävä rooli etenkin väkivaltaa kohdanneiden lasten jatkohoidossa sekä perheille suunnattujen ”kriisiaikojen” järjestämisessä. Rajausta olen tehnyt myös kuntouttavaan ja terapeuttiseen väkivaltatyöhön osallistuvien tahojen suhteen, kuten päihde- ja mielenterveystyön osalta. Lähisuhdeväkivaltaa voi esiintyä rinnakkain muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmiin kietoutuneena. Tutkimukseeni rajauksesta johtuen en kuitenkaan syvenny näihin eri ongelmien yhtymäkohtiin enempää.

Pyysin tutkimukseeni haastateltavia eri hallinnonaloilta, jotta saisin mahdollisimman monipuolisen otannan hyvin ”sirpalemaiselta” lähisuhdeväkivaltatyön kentältä. Mukana on valtion peruspalvelujen lisäksi myös kolmas sektori valtakunnallisten järjestöjen edustajana, jota edustaa Lapin ensi- ja turvakoti. Vaikka toimijat työskentelevätkin ensisijaisesti oman alan ammattilaisina, he kuuluvat osaksi väkivaltatyön toimintaketjua kohdatessaan lähisuhdeväkivallan uhreja. Tutkimuspyynnöllä tavoitin yhden poliisin sekä kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää, joista toinen työskentelee poliisilaitoksella sosiaalityöntekijän tehtävissä. Tutkimukseeni osallistui myös

sosiaalipalvelukeskuksen aikuissosiaalityöntekijä sekä perheneuvolan sosiaalityöntekijä. Terveystieteidenhuollosta Lapin keskussairaalaan tavoitin tutkimukseeni päivystyksessä työskentelevän lääkärin sekä sairaanhoitajan. Lapin ensi- ja turvakodilta haastattelin tutkimukseeni kahta työntekijää sekä seurakunnan perheasiantuntijakeskuksesta yhtä työntekijää. Haastateltavien yhteismäärä on kymmenen.

Haastateltavista neljällä on sosiaalityöntekijän koulutus, muiden koulutukset vaihtelevat teologista, lääkäristä, sairaanhoitajasta, poliisista sekä ohjaajasta aina kriisityönvastaavaan. Neljällä haastateltavista on esimiestausta ja loput työskentelevät perustyössä. Myös esimiestaustaiset haastateltavat tekevät käytännön työtä hallinnollisten työtehtäviensä ohessa. Haastateltavien valinnassa ei ollut tarkoitus korostaa erityisesti sosiaalityön asiantuntijuutta, vaikka haastateltavista kolmella on sosiaalityöntekijän ja yhdellä erityissosiaalityöntekijän koulutus. Väkivaltatyön käytänteitä tutkiessa tarkoitukseni oli saada mahdollisimman kattava kuva eri toimijoista, jotka työskentelevät lähisuhdeväkivaltaa kokeneen uhrin kanssa.

Ennen haastattelujen toteuttamista pohdin, minkä tyyppinen haastattelu on sopivin tutkimusilmiöni kannalta. Kiinnitin huomiota muun muassa siihen, kuinka muotoilen haastattelukysymykset vai annanko haastattelutilanteen ohjata kysymyksiä. Päädyin valinnassani *puolistrukturoituun teemahaastatteluun*, joka mahdollistaa sekä strukturoidun kysymysrunгон että lisä- ja täydentävien kysymysten tekemisen. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 47–48) mukaan haastattelun perusajatus lähtee siitä, että kysymyksillä on sama merkitys kaikille vastaajille. Tämän vuoksi laadin haastattelurungon, joka on kysymysten muotoilun ja järjestyksen suhteen kaikille haastateltaville sama. Tämä aiheutti kuitenkin haasteita, koska tutkittavani olivat eri alojen asiantuntijoita useilta sektoreilta. Koin, ettei kaikkien kysymysten esittäminen ollut relevanttia kaikille haastateltaville. Lopulta päädyin esittämään saman kysymysrunгон kaikille haastateltaville, joihin pyysin vastausta kunkin haastateltavan työnkuvan kautta. Totesin kuitenkin, että tarvitsen puolistrukturoidun mallin rinnalle lisäksi myös toisen mallin, joka mahdollistaa avoimemman haastattelutavan. Valitsin teemahaastattelun, joka mahdollistaa haastattelussa teemakohtaisen etenemisen ja syvennymisen tarvittaessa jonkin teeman sisältöön tarkemmin lisäkysymysten avulla, mikäli haastateltava osoittaa halua keskustella jostakin asiasta tarkemmin. (Ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 87; Kuula 2006, 86–88.)

Puolistrukturoitu menetelmä loi haastattelutilanteisiin selkeät raamit, jotka auttoivat myös keskustelun suuntaamisessa tutkimuksellisesti kiinnostavien kysymysten pariin. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 47–48) näkevät menetelmän eduksi sen, ettei keskustelu poikkea epäolennaisiin asioihin tutkimusilmion kannalta katsottuna. Vaikka puolistrukturoitu haastattelumalli on strukturoidun mallin tavoin hieman kaavamainen ja tiukka, se antaa vastaajille mahdollisuuden tuoda esiin omat ajatuksensa ja mielipiteensä tutkittavasta ilmiöstä.

Haastattelukysymysten kronologinen järjestys seurasi *induktiivista* ajattelua, joka etenee yksityisestä yleiseen. Alun perin laadin tutkimuskysymykseni *deduktiivisen* mallin mukaisesti yleisestä yksityiseen, jonka muutin myöhemmin, koska totesin, että haastattelurunkoni toimii paremmin induktiivisen (vrt. myös mikro-makrotaso) mallin kautta. (ks. esimerkiksi Soininen 1995, 23.) Haastattelussa jäsensin asiantuntijoiden näkemyksiä väkivaltatyöstä ensin heidän oman työkuvasa kautta, jatkaen väkivaltatyön moniammatilliseen palveluketjuun, jossa on mukana useita väkivaltatyön toimijoita. Muodostin haastattelurunkoni kolmen teeman ympärille (ks. Liite 2), jotka linkittyvät sosiaali- ja terveysministeriön lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyöstä laatiin suositukseen (2008). Jätin kysymykset tarkoituksella avoimiksi ja ”suuntaa antaviksi”, jotta haastattelutilanne luo haastateltaville mahdollisuuden keskustella oman työnsä asiantuntijuudesta ja peilata sitä väkivaltatyön kenttään ja omaan toimijuuteen. (Ks. myös Eskola & Vastamäki 2007, 37.)

Asiantuntijuutta ja vallitsevia toimintatapoja väkivaltatyössä kartoittavan ensimmäisen teeman 12 kysymystä johdattelevat tutkimuksen alkuun selvittämällä asiantuntijan työkuva. Teeman tarkoituksena on luoda katsaus asiantuntijuuteen sekä löytää kytkös omasta työstä väkivaltatyöhön, joka näyttäytyy usein vain pienenä osana ammattilaisten työkuva. *Moniammatillisuutta ja verkostotyötä* käsittelevä toinen teema sisältää viisi kysymystä väkivaltatyöhön liittyvästä verkostotyöstä. Kolmas teema tarkastelee *väkivaltatyön palveluketjua* kartoittaen viidellä kysymyksellään valtakunnallista makrotason ja paikallista mikrotason väkivaltatyötä. Varsinaisten teemakokonaisuuksien lopuksi esitin vielä vielä kaksi kysymystä väkivaltatyön kehittämistarpeisiin liittyen sekä oman työn kokemiseen ja jäsentämiseen. Lisäksi pyysin haastateltavia esittämään minulle kysymyksiä tai lisäämään halutessaan jotain. Haastatteluni rakentui näiden 24 kysymyk-

sen ympärille, joiden lisäksi esitin vielä haastatteluista riippuen tarkentavia kysymyksiä ja lisäkysymyksiä.

Haastatteluiden etenemisjärjestys teemakohtaisesti sujui pääasiassa hyvin, vaikka kysymysten esittämisjärjestys saattoi välillä muuttua, mikäli haastateltava siirtyi puheessaan toiseen aihepiiriin. Tällöin palasin kyseiseen teemaan takaisin myöhemmässä vaiheessa, mikäli en ollut ehtinyt kysyä teemasta kaikkia kysymyksiä. Toteutin haastattelut haastateltavien ehdoilla, koska halusin, että he voivat puhua vapaasti tärkeiksi kokemistaan asioista. Eskolan ja Vastamäen (2007, 32) mukaan haastattelua suunniteltaessa ja toteutettaessa on tärkeää kiinnittää huomiota käytettävään kieleen. Itse kohtasin tämän haasteen jo haastattelurunkoa laatiessani, josta sain palautetta ohjaajaltani. Tutkijana voi huomaamattaan puhua vaikeaselkoisesti tieteellisiä ilmauksia käyttäen, jolloin tutkittavat voivat tuntea olonsa ulkopuolisiksi, mikäli he eivät ymmärrä tutkijan käyttämää termistöä. Kiinnitin huomiota myös haastattelukysymysten toimivuuteen. Pyrin muuttamaan vaikeat ilmaukset ja sanat kansankielelle mahdollisimman ymmärrettäviksi, jotta haastateltavat osaavat vastata niihin mahdollisimman hyvin. Kysymyksien käytännöllisyyttä testatessa apuna voidaan käyttää myös esihaastatteluja (Eskola & Vastamäki 2007, 39–40; Hirsjärvi & Hurme 2008, 72–73). Testasin omaa haastattelurunkoa esihaastattelemalla kahta koehenkilöä ennen varsinaisia haastatteluja.

Eskola ja Vastamäki (2007, 25) näkevät, että haastattelutapahtuma on ikään kuin keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen ehdoillaan. Vuorovaikutuksen tarkoituksena on saada esiin tutkimusilmiön kannalta kiinnostavat asiat. (ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 86; Hirsjärvi & Hurme 2008, 42.) Näen haastattelut Eskolan ja Vastamäen (2007, 25) tapaan dialogisena vuorovaikutustilanteena, joiden sujumisesta vastaa pitkälti tutkija. Tutkijana koin, että haastattelussa olin vastuussa siitä, että kokemus on miellyttävä haastateltaville. Haastattelujen valmistelussa voidaan kiinnittää huomiota useaan asiaan, kuten hyvin valmisteltuun haastattelurunkoon sekä ajan ja paikan valintaan. Toteutin tutkimukseni kaikki haastattelut haastateltavien työpaikoilla, josta olin sopinut etukäteen heidän kanssaan puhelimen tai sähköpostin välityksellä. Haastateltavat saivat määrittää itse heille parhaiten sopivan haastatteluajankohdan aineistonkeruuajantauluni rajoissa, jolle olin varannut aikaa tammi- ja helmikuussa 2010. Lähestyin haastateltavia tutkimuslupien ja haastattelupyyntöjen kera ensimmäistä kertaa loka-marraskuussa 2009.

Koin, että haastattelut etenivät pienestä alkujännityksestä huolimatta hyvin. Vuorovaikutus ja viestintä haastateltavien kanssa sujuivat myös pääasiassa ilman katkoksia, vaikka välillä keskusteluissa oli taukoja. Pienet keskeytykset eivät kuitenkaan haitanneet haastatteluja, koska ne toivat keskusteluun myös kaivattuja hengähdystaukoja. Nauhoitin haastattelut, joten haastattelutilanteissa huomiota täytyi kiinnittää myös jonkun verran istumajärjestykseen, jotta puhe kuuluisi nauhalle hyvin (ks. myös Hirsjärvi & Hurme 2008, 75, 91). Tämä aiheutti pieniä järjestelyjä, mutta ei varsinaisesti vaikeuttanut haastatteluja. Haastateltavat suhtautuivat luonnollisesti nauhuriin, eivätkä kokeneet sitä ongelmaksi. Haastattelut toteutuivat suunnitelmani mukaisesti ja sain kymmenen haastattelua, jotka litteroituani vastasivat noin 120 tekstisivua. Haastatteluihin perehdyn tarkemmin edellä analyysiluvuissa.

Tutkijana olen kokenut saavani tutkittavilta arvokasta ja osin ”suorasukaistakin” tietoa. Haastateltavat esittivät vastauksissaan rohkeasti mielipiteitään ja ottivat kantaa palvelujärjestelmän toimivuuteen. Aineistoa kerätessä tein mielenkiintoisen huomion esimiestason haastateltavien osalta. Näyttäisi, että haastateltavien, jotka työskentelevät myös esimiestason työtehtävissä, on helpompi ottaa kantaa ja esittää kritiikkiä palvelujärjestelmää kohtaan, kuin vastaavasti tavallisten työntekijöiden. Tästä tein aluksi johtopäätöksen, että ”tavallisten” työorganisaatioissa työskentelevien asiantuntijoiden voi olla vaikeampi esittää kritiikkiä, joka kohdistuu omaan työnantajaan, työyhteisön toimintatapoihin tai Rovaniemen kunnan linjauksiin väkivaltatyöstä. Toisaalta havaitsin, että osa haastateltavistani antoi kritiikin lisäksi myös positiivista palautetta asioista, joihin oli panostettu ja jotka oli hoidettu paikallisesti hyvin. Loppujen lopuksi tulin johtopäätökseen, että esimiestausta voi olla yksi tekijä, joka alentaa ”kritisoimiskynnystä”, koska oman työpaikkansa puolesta ei tarvitse pelätä. Siitä ei voi kuitenkaan yksioikoisesti päätellä, että korkeammassa hallinnollisessa asemassa olevilla haastateltavilla olisi helpompi esittää kritiikkiä paikallisista toimintatavoista.

Tutkimuksen analyysivaiheessa kohtasin jälleen metodologisia valintoja, koska vaihtoehtoisia analyysitapoja on olemassa useita. Coffey ja Atkinson (1996, 2–3) huomauttavat, ettei ole olemassa niin sanottua ”oikeaa” tapaa analysoida aineistoa, vaan on tärkeää löytää tutkimuksensa lähtökohdista käsin perusteltu menetelmä, jonka avulla aineisto voidaan pilkkoa osiin ja tehdä siitä päätelmiä.

Analyysissäni on piirteitä *teorialähtöisestä sisällönanalyysistä*, joka lukeutuu tekstianalyysin pariin. Analyysini ei kuitenkaan edusta puhtaasti teorialähtöistä sisällönanalyysimallia, vaan olen soveltanut sitä tutkimukseeni. Tuomen ja Sarajärven (2009, 97–99) mukaan teorialähtöinen sisällönanalyysi tukeutuu tiettyyn viitekehykseen, kuten teoriaan tai käsitejärjestelmään. Tällöin analyysiä ohjaa jokin teema. Analyysissä teoria tai viitekehys puretaan auki, jonka jälkeen määritellään tutkimuksen kannalta kiinnostavat käsitteet. Tutkimusilmiö määritellään tunnetun tiedon mukaisesti. Teorialähtöisen sisällönanalyysin tarkoituksena on aikaisemman tiedon testaaminen uudessa kontekstissa. Analyysi etenee usein deduktiivisesti. Tutkimuksen teoreettisessa osassa hahmotellaan valmiiksi kategorioita, joihin aineisto suhteutetaan. Teorialähtöistä analyysiä kuvastaa yleisesti se, että tutkittavasta ilmiöstä jo entuudestaan tiedetty sanelee, kuinka aineiston hankinta tapahtuu ja tutkimusilmiö määritellään.

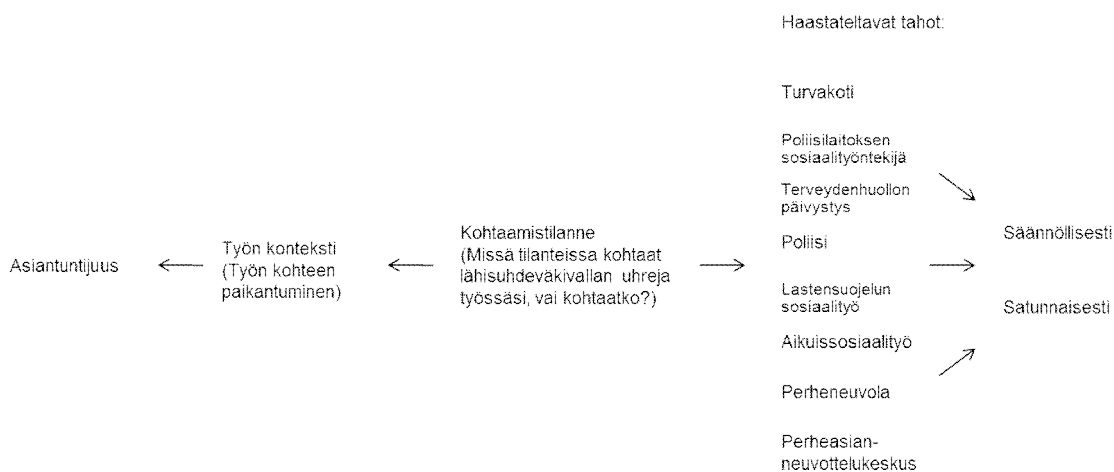
Tutkimukseni analyysistä löytyy teorialähtöisen sisällönanalyysin mukaisia periaatteita etenkin siinä suhteessa, että analyysiä ohjaa haastattelurunko, joka voidaan paikantaa sosiaali- ja terveysministeriön laatimiin *lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksiin* (2008). Näen, että suositukset kulkevat tutkimukseni rinnalla vahvana viitekehyksenä, ikään kuin ohjaavana ”teorianä”. Vaikka suositukset eivät muodosta työni tieteellistä teoriapohjaa, ne näkyvät tutkimuskysymysten asetelussa sekä analyysissä. Yhteneväisyyksiä löytyy myös siinä suhteessa, että olen tehnyt analyysiprosessin ikään kuin ”väärin päin” eli edennyt alaluokkien ja pääluokkien muodostamisessa deduktiivisesti, yleisestä yksityiseen. Muodostamani analyysiluokat ovat toisin sanoen ”viitekehyksen” ohjaamia, eivätkä aineistosta johdettuja, aineistolähtöisiä tulkintoja.

Miles ja Huberman (1994, 245–252) tiivistävät teorialähtöisen sisällönanalyysin prosessiksi. Yksinkertaistettuna analyysi jakautuu *analyysiyksikön* valintaan, aineistoon tutustumiseen, *redusointiin* eli pelkistämiseen, aineiston *klusterointiin* eli ryhmittelyyn ja *abstrahointiin* eli teoreettisten käsitteiden luomiseen (ks. myös Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 25–26). Aloitin haastattelujen purkamisen litteroimalla haastattelut auki tekstimuotoon, jota luin yhä uudelleen läpi, jotta pääsin aineiston kanssa ”tutuksi”. Lukemiseni apuna ovat olleet väriliidut, joilla olen erotellut aineistosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia (ks. myös Miles & Huberman 1994, 254). Tämä vaihe voidaan johtaa myös Wolcotin (1994, 10–13) esittämään kuvaus- ja analyysivaiheeseen, jossa pyritään pääsemään aineiston sisään ja etsimään siitä keskeisiä tekijöitä. Analyysiyk-

sikkö voi olla yksittäinen sana tai keskustelussa myös lause tai ajatuskokonaisuus (Latvala ym. 2003, 25–26). Tutkimukseni analyysiyksikkö on johdettavissa tutkimuskysymyksistä sekä haastattelurungosta. Analyysiyksikkö muodostuu tutkimukseni keskeisistä käsitteistä *asiantuntijuudesta*, *toimintatavoista* sekä *palveluketjusta*. Tutkimukseni analyysiyksikön määrittäminen tapahtui tosin vasta ryhmittelyvaiheen alussa, eikä ennen analyysiä, kuten Latvala ja kumppanit (2003, 25–26) suosittavat.

Aineistoon tutustumis ja pelkistämisen-vaiheen jälkeen, joka käsitti haastattelukysymysten purkamisen auki teemoittain, järjestin aineistoni uudestaan. Tässä uudelleen organisointivaiheessa käsitteellistin haastattelulomakkeessa käyttämäni kysymykset ja loin niistä laajempia asiakokonaisuuksia. Asiakokonaisuudet jaottelin *alaluokiksi*, joista muodostin kaksi suurempaa *pääluokkaa*, jotka koostuvat asiantuntijuudesta ja palveluketjusta. Tutkimukseni analyysiluvut neljä ja viisi ovat rakentuneet muodostamistani pääluokista ja niihin sijoitetuista alaluokista. Analyysiluvuissa osoitan aineiston ja tulosten välisen yhteyden *haastattelusitaattien* avulla, jotka merkityksellistävät lukijalle haastateltavien näkemyksiä väkivaltatyöstä. Alla kuvaus, kuinka olen soveltanut teorialähtöistä analyysiä tutkimuksessani:

Kuvio 2. Esimerkki soveltamastani teorialähtöisestä analyysistä

Analyysiprosessini apuna on toiminut ”analyysipahvi”, joka koostui yhteen liimatuista kartongeista, joihin olen havainnollistanut pelkistetyn aineiston. Analyysi rakentuu pahville deduktiivista, teorialähtöistä mallia mukailleen. Olen lähtenyt liikkeelle käsitteellistämistäni haastattelukysymyksistä (keskellä kuviossa), joista olen edennyt alaluokkien ja pääluokkien muodostami-

seen (vasemmalla kuviossa). Sen jälkeen olen järjestänyt pelkistetyn aineiston pahville (oikealla kuviossa). Kartongille hahmottelemani luokittelu on muuttanut muotoaan vielä analyysin kirjoittamisvaiheessa huomattuani, kuinka luvut sopivat yhteen. Pahvista on ollut apua myös analyysin kokonaiskuvan hahmottamisessa, koska aineiston yhteen järjestäminen on mahdollistanut syntyneitä oivalluksia asiakokonaisuuksien luomisessa.

Pohjola (2003a, 6) muistuttaa, että tutkimus tuottaa kuvaa todellisuudesta tutkimuskohteensa kautta. Näin ollen ei ole merkityksetöntä, minkälaisen kuvan se piirtää tutkittavasta ilmiöstä. Analyysivaiheessa tapahtuva käsitteiden luominen on tärkeää, koska ne jäsentävät sosiaalista todellisuutta ja luovat siltaa tieteen ja käytännön välille. Käsitteiden luominen edellyttää tärkeitä valintoja, jotta tutkimus tavoittaa arjen käytännöt ja lukijat ymmärrettävällä tavalla, tutkittaviaan unohtamatta (ks. myös Granfelt 2000, 113). Käsitteiden luomista voidaan käyttää Pohjolan (2003a, 6) mukaan myös esimerkkinä tutkijan positioon liittyvästä vallasta sekä vastuusta. Olen kiinnittänyt huomiota luomiini käsitteisiin, jotka havainnollistavat tutkimusilmiötäni. Olen pohjottanut käyttämieni käsitteiden sävyjä ja ongelmalähtöisyyttä esimerkiksi termin väkivaltatyö kohdalla (ks. myös Pohjola 2003b, 62–63; Törrönen 2005, 34). Tutkiessani lähisuhdeväkivaltaa en voi välttää ongelmalähtöisen käsitteen valintaa, koska sanassa *väkivalta* on jo negatiivinen kaiku. Perustelen käsitevalintaani kuitenkin sillä, että terminä väkivaltatyö kuvastaa parhaiten lähisuhdeväkivallan uhrien parissa tehtävää työtä. Väkivallan ehkäisytyö, jota käytetään myös paljon, ei kuvaa mielestäni riittävän hyvin väkivallan parissa tehtävän työn laajuutta, kuten ennaltaehkäisevää-, valistavaa-, akuuttia työtä ja korjaavaa- sekä kuntouttavaa työtä.

3.3 Tutkija tiedon tuottajana

Tutkimusprosessin valinnat peilautuvat myös *ontologisiin* ja *epistemologisiin kysymyksiin*. Ontologiset oletukset voidaan ymmärtää opiksi olevasta eli oletuksiksi todellisuuden luonteesta. Laadullisessa tutkimuksessa todellisuus välittyy subjektiivisena ja moniulotteisena, eikä objektiivisesti samanlaisena. Epistemologiset oletukset viittaavat oppiin tiedon luonteesta sekä tutkijan ja tutkittavan suhteesta. Tutkittavan suhde haastateltaviinsa on laadullisessa tutkimuksessa vuoro-vaikutteista ja tutkija määrittänyt näin osaksi tutkimustaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 22–23.) Karvinen (2000, 13) tuo esiin, että epistemologisten kysymysten tarkastelu johtaa tarkastelemaan tiedon validiteettiä eli sen oikeellisuutta. Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa tiedon validisuutta

ei voida irrottaa käytännöstä, mikäli tutkimuksella halutaan kehittää jo olemassa olevia käytäntöjä. Näen, että tutkimani väkivaltatyön todellisuus on subjektiivista, joka välittyy tutkimukseeni moniulotteisena. Epistemologiset kysymykset suuntaavat katseen tutkijan tekemiin metodologisiin valintoihin sekä tutkijaan tiedon tuottajana.

Ronkainen (1999, 15) tuo esiin, että tieteellinen tieto ei ole koskaan riippumatonta, vaan muodostuu vuorovaikutuksessa erilaisten käytäntöjen kanssa (ks. myös Karvinen 2000, 12). Pohjola (2003b, 54, 57–61) muistuttaa, että sosiaalityön tutkimuksessa tutkija on keskeinen osa tutkimustaan (ks. myös Kuula 2006, 140). Tutkijana pyrin refleктоimaan valintojani tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa ja ymmärtämään niiden vaikutuksen tutkimukseeni. Valinnat eivät ole koskaan neutraaleja, vaan ottavat kantaa ja pitävät sisällään erilaisia poliittisia ja ideologisia määrittäyksiä. Myös Saurama ja Julkunen (2009, 299) ovat Pohjolan (2003b, 54, 58–59) kanssa samoilla linjoilla ”puhtaan” tieteen paradokseista. Tieto välittyy tutkimukseen aina tutkijan tuottamana eri syistä, jotka eivät ole neutraaleja.

Hurtig ja Laitinen (2003, 89–90, 105) huomauttavat, että tutkijan neutraalius on ideaali, johon yhteiskunnallinen tutkimus ei voi aina sitoutua. Vaarana on, että tutkimukset häivyttävät pois ilmiöiden yhteiskunnalliset ja arvosidonnaiset yhteydet. Tutkimuksen fokus keskittyy aineiston puhetapojen erittelyyn pintapuolisella tasolla. Tutkimustulosten sisällöllinen merkitys jää uupumaan, mikäli tulosten ja yhteiskunnan välinen dialogi puuttuu. Yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkasteleminen pelkäänsä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa rakentuvina voi olla myös vastuutonta. Tällöin ilmiöiden luonne sosiaalisina ongelmina jää taka-alalle. Mäkinen (2006, 29–30) huomauttaa, että kriittisyyttä ja epäilyä voidaan pitää tieteen edellytyksinä. Kyseenalaistamalla ”ehdottomina” pidettyjä totuuksia, voidaan löytää myös uutta tietoa.

Tutkija tuottaa näkemykseni mukaan aina ”väritynyttä” tietoa, joka on tuotettu tietystä näkökulmasta. Tutkija näkyy tutkimuksessaan eri tavoin tutkimuksen luonteesta johtuen. Laadullisessa sosiaalityhteellisessä tutkimuksessa tutkija on keskeinen osa tutkimustaan. Tutkijan subjekti näkyy tutkimuksessa välillisesti hänen metodologisten valintojensa kautta. Tutkijan position näkyminen ei ole tutkimusta heikentävä seikka, mikäli tutkija kirjoittaa auki metodologisten valintojensa perusteet. Tutkimusta arvioitaessa ja sen validiteettia mitattaessa onkin keskeistä, kuinka

tutkija on perustellut tekemänsä valinnat lukijalle. (ks. myös Lincoln ja Guba 1985, 84, 294–301.)

Granfelt (2000, 101), joka on tutkinut kodittomien naisten elämää, näkee, että tutkijana hänen merkityksensä kertomusten rakentamisessa on ollut sekä mahdollistavaa että rajoittavaa. Granfeltin mukaan tutkijan on mahdotonta edesauttaa kerrontaa sellaisista asioista, joihin ei pysty itse eläytymään. Ymmärryksemme ja tietoisuutemme tutkimusaiheesta vaikuttavat keskeisesti myös tutkimuksen toteuttamiseen. Olen yhtä mieltä Granfeltin (2000, 101) kanssa siitä, ettei tutkija voi tavoittaa haastateltavien näkemyksiä, mikäli hän ei pysty eläytymään tutkittaviinsa tai koe pääsevänsä ”sisälle” haastateltavien maailmaan.

Toisaalta Hakala (2007, 19–20, 23) muistuttaa, että tutkijan on tärkeää olla eläytymättä tutkittaviinsa liikaa, jotta ei samaistu tutkimuskohteeseensa. Ongelma on molemminpuolinen. Tutkijana minun tulee varoa myös kuvaamasta väkivaltatyötä liian etäältä ja yleisesti ilman omia pohdintoja. Tutkimuksen edetessä kuva väkivaltatyöstä on muuttunut syvemmäksi ja monipuolisemmaksi, joka on haastattelemani asiantuntijoiden ansiota. Palvelujärjestelmää kartoittavan tutkimukseni luonteen vuoksi en ole kokenut samaistumista haastateltaviini omassa tutkimuksessani ongelmaksi, koska tutkittavani edustavat palvelujärjestelmää, eivätkä ole itse kokeneet lähisuhte- väkivaltaa.

Pohjola (2003c, 127–129) huomauttaa, että tutkimusprosessi koostuu kaikissa vaiheissaan tietoisesta, kriittisestä ja analyyttisestä pohdinnasta tutkimuksen erilaisiin vaihtoehtoihin liittyen. Tutkimuksen kriittinen tarkastelu vaatii myös eettistä herkkyyttä. Käytännön tasolla se tarkoittaa tutkittavien ilmiöiden kyseenalaistamista ja tiedostamista. Eettisyys näkyy myös siinä, kuinka tutkija punnitsee tietoisesti tutkimusprosessin aikana eri vaiheiden ratkaisuja. Ymmärrän tämän Pohjolan ajatuksen niin, että minun tulee ymmärtää vastuuni tutkijana ja tutkimuksen tekoon liittyvien valintojen tekijänä. Tutkimuksessani olen tarkastellut eri vaihtoehtoja avoimesti ja pohjittanut, mitkä niistä ovat tutkimukseni kannalta olennaisia. Valintoja tehdessäni olen pitänyt mielessäni, että valintani ohjaavat vahvasti tutkimustani ja siitä johdettavia tuloksia. Näin tehty tutkimus on aina tutkijansa näköinen tuotos.

3.4 Tutkimuksen etiikka sensitiivisessä tutkimuksessa

Kuula (2006, 21–25, 88) tuo esiin, että tutkija sitoutuu noudattamaan yleistä tutkimusetiikkaa, johon sisältyvät eettiset arvot ja normit. Tutkimusetiikkaa voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Keskeisimmät tieteen tekemistä säätelevät normit voidaan jäsentää tutkijan ammattietiikka mukailleen. Yksinkertaistettuna ne liittyvät totuuden etsimiseen ja tiedon luotettavuutta ilmentäviin normeihin, haastateltavien ihmisarvon ehdottomaan kunnioittamiseen sekä tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentäviin normeihin.

Tutkimuksen kohdistuessa sensitiivisiin, arkoihin asioihin, tutkijan eettinen vastuu korostuu. Tutkimusaiheeni sensitiivisyys yllätti minut aineistonkeruuvaiheessa. Koin, ettei tutkimusilmiöni ollut kovin sensitiivinen, koska kiinnostukseni kohdistui palvelujärjestelmään ja sen toimintaan eikä lähisuhdeväkivallan uhrin positioon, jonka voi nähdä olevan kompleksisempi. Tutkimukseni sensitiivisyys ilmeni siten, että osa haastateltavista koki kritisoivansa oman työyksikkönsä käytänteitä ottaessaan kantaa väkivaltatyöhön ja sen kehittämiseen (ks. myös Saurama & Julkunen 2009, 303). Sensitiiviseksi ja ajankohtaiseksi tutkimusaiheeni tekee myös väkivaltatyöstä käyty yhteiskunnallinen keskustelu työn organisoimisesta. Väkivaltatyön tutkiminen määrittänyt kantaa ottavan tutkimuksen piiriin kartoittamalla yhteiskunnallisten asioiden, kuten peruspalveluiden ja palvelujärjestelmän rakennetta. (Ks. myös Pohjola 2003b, 58.)

Näen oman tutkimuksessani myös poliittisia piirteitä, koska väkivaltatyö rakentuu pitkälti yhteiskunnan rakenteellisella ja poliittisella tasolla. Myös Payne (1997, 3–5) huomauttaa, että sosiaalityön käytäntöjen ja teorian suhteessa on nähtävissä poliittinen kysymys. Syynä on, että käytännöt ja teoria rakentuvat sen toimijoiden, niin asiakkaiden kuin työntekijöiden ja muiden yhteistyökumppaneiden sosiaalisissa suhteissa. Näin sosiaalityön teoria ja sosiaalityön käytänteet ilmentävät vallitsevaa politiikkaa ja toteuttavat tiettyjä linjauksia. (Ks. myös Karvinen 2000, 21–24.)

Tutkimukseni on sensitiivinen ja poliittinen myös siitä syystä, että se ottaa kantaa väkivaltatyön käytäntöihin. Tutkimusilmiöni luo katsauksen paitsi pohjoissuomalaiseen ja rovaniemeläiseen väkivaltatyöhön, se ottaa kantaa myös rakenteellisella ja yhteiskunnallisella tasolla. Näin väkivaltatyöstä piirtyy kuva sekä yksilön oikeuksista mikrotasolta käsin että yhteiskunnalliselta mak-

rotasolta tarkasteltuna. Witkin (1993, 245–246) huomauttaa, että tutkija kohtaa haasteen pyrkies-
sään ymmärtämään poliittisia ilmiöitä, jotka heijastuvat ihmisten arkeen ja sitä kautta tutkimuk-
seen.

Arvolatautuneiden ja sensitiivisten ilmiöiden tutkiminen on asettanut minut tutkijana haastavaan tilanteeseen. Tutkiessaan sensitiivisiä aiheita, kuten väkivaltaa, on tärkeää huomioida, että se voi nostaa esiin voimakkaita tunteita niin tutkittavissa, tutkimuksen lukijoissa kuin tutkijassakin. Arvojen välittäminen ja politisointi on mahdotonta pitää tutkimuksesta erillään. Kantaaottava tutkimus ei kuitenkaan ole pahasta. Se tulee vain toteuttaa tavalla, jossa tutkija on sitoumuksis-
taan avoin ja tietoinen. Parhaimmillaan tutkimus voi tuoda uusia malleja käytännöntasolle ja sen avulla voidaan parantaa vallitsevia olosuhteita ja käytänteitä. (Hurtig & Laitinen 2003, 88–89, 105; ks. myös Kuula 2006, 136–137.) Myös Pohjola (2003a, 7; 2003b, 57) toteaa, että yhteiskun-
tatieteellinen ja sosiaalityön tutkimus on poliittista ottaessaan kantaa yhteiskunnallisiin kysy-
myksiin ja nostaessaan esiin mahdollisia kehitystarpeita.

Pohjolan (2003b, 56) mukaan tutkimuksen eettisyyttä ilmentää muun muassa toiminnallinen sen-
sitiivisyys, joka tarkoittaa, että tutkija kunnioittaa tutkittavia ja heidän elinpiiriään. Tutkimukses-
sani toiminnallinen sensitiivisyys konkretisoituu haastateltavien toiveiden huomioimisena ja
kunnioittamisena sekä ennen haastattelutilanteita että niiden aikana, joka ilmenee haastatteluiden
ajankohdan ja paikan valinnassa sekä haastattelun etenemisessä. Haastatteluiden jälkeen olen
kunnioittanut haastateltavien yksityisyyttä ja tutkimuksen salassapitovelvollisuutta tarkastelemal-
la aineistoa tutkittavien anonymiteettiä kunnioittaen. Kuulan (2006, 112–113, 201) mukaan
anonymiteetin suojelemisen tarkoitus on, ettei ulkopuolinen ihminen pysty yksiselitteisesti päät-
telemään, keitä yksittäisiä ihmisiä tutkittavat ovat. Tunnistettavuuden estämisen tarkoituksena on
tarve suojella tutkittavia mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta, joita heidän tunnistamisensa
voisi saada aikaan. Pitkälle toteutettu anonymisointi ei ole kuitenkaan tutkimuksen itsetarkoitus,
koska se heikentää aineiston tutkimusarvoa.

Tutkimusta tehdessäni törmäsin tutkittavien anonymiteettiin liittyviin kysymyksiin muutaman
haastateltavan kohdalla. Tutkijana olenkin joutunut suuren kysymyksen eteen, etten loukkaisi
luottamuksellista suhdetta haastateltaviini. Vaikka suurin osa haastateltavistani ei kokenut ni-

mensä julkaisemista ongelmalliseksi tai häiritseväksi, päätin luopua kaikkien haastateltavien nimien julkaisemisesta, koska muutama haastateltavistani halusi esiintyä anonyyminä. Erityisen haastavaksi koin sen, että osa tutkittavistani ilmaisi halukkuutensa esiintyä tutkimuksessani omalla nimellään (ks. myös Kuula 2006, 204–207; Mäkinen 2006, 114). Lopullinen päätökseni rajata kaikkien tutkittavien nimet pois tutkimuksesta syntyi, koska en halunnut, että tutkimuksistani voisi tunnistaa haastateltavia helposti. Tästä syystä tuon analyysissä esiin yleisellä tasolla haastateltavien kommentteja, enkä yksilöi niitä. Vaikka haastateltavien nimet on häivytetty, tekstissä on nähtävissä haastateltavien ammatit, jotka ovat tutkimukseni kannalta keskeisessä roolissa. Puhun myös avoimesti Rovaniemestä tutkittavien kaupunkina, koska asuinkunnan merkityksellisyys korostuu tutkimuksessani erityisellä tavalla, väkivaltatyön toteutuksen vaihdellessa kunnittain.

Kuula (2006, 204–207) huomauttaa, että tutkimuksen kannalta merkitykselliseksi muodostuu loppujenlopuksi se, kuinka tutkija kuvaa tutkittaviaan. Tunnistamisesta ei sinänsä välttämättä seuraa ikävyyksiä tai muita seurauksia, mikäli tutkija kiinnittää huomiota siihen mistä asioista hän kirjoittaa tunnistettavasti. Olen samaa mieltä Kuulan (2006, 204–207) kanssa siitä, että kirjoitustavalla on tutkimuksessa enemmän merkitystä, kuin tunnistettavuuteen liittyvillä kysymyksillä. Koska olen tutkijana kuitenkin sitoutunut noudattamaan tutkimuksen eettisiä säännöksiä, teen parhaani noudattaakseni haastateltavien toiveita tutkimuksen anonymiteetin suhteen.

Mäkinen (2006, 115) painottaa, että tutkittaessa organisaatioita on suorastaan välttämätöntä tuoda lukijoille esiin jotain organisaatiota kuvaavia piirteitä. Sama pätee myös haastateltaessa eri toimijoita, jolloin tutkimuksen kannalta on tarkoituksenmukaista luoda yhteys yksittäisten ihmisten ja organisaatioiden välille, esimerkiksi kuvaamalla heidän asemaansa kyseisessä organisaatiossa. Mäkisen (2006, 115) mukaan tämä on yleensä mahdollista tehdä myös tutkittavien anonymiteettiä kunnioittaen sekä organisaatiota paljastamatta.

Haastattelemieni asiantuntijoiden osalta voi tutkimuksestani päätellä muutamia tutkimukseeni osallistuvia tahoja, koska osa tutkittavista on ammattinsa erityisyytensä, kuten esimiesaseman tai viran puolesta tunnistettavissa. Tälle en kuitenkaan mahtanut mitään, koska tutkimukseni tarkoituksena on tutkia nimenomaan palvelujärjestelmää ja väkivaltatyötä, ja sen vuoksi näiden tahojen

poistaminen ei ollut mahdollista. Haastateltavien anonymiteetin suojelemiseksi olen muokannut tutkittavieni sitaatteja tunnistettavuuden osalta, mikäli haastateltavat ovat viitanneet joihinkin henkilöihin. Olen kiinnittänyt myös huomiota tutkittavien sitaateissa puhuttuun kieleen, joista arkaluontoisimman kritiikin olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle. Aluksi pohdin myös haastateltavien puhekielen ja murre sanojen muokkaamista, mutta luovuin ajatuksesta, koska haastateltavien käyttämä murre on varsin yhteneväistä, eikä siitä voi suoranaisesti tunnistaa ketään. Olen pitänyt mielessä Kuulan (2006, 219) neuvon aineiston anonymisointia koskien, jonka mukaan tutkijan tulisi tavoitella aineiston säilyttämistä mahdollisimman vähäisin muutoksin kuitenkin tutkittavien luottamusta rikkomatta.

Kuula (2006, 136–137) muistuttaa, että tutkimuksen eettisyys ja tutkittavien ihmisarvon sekä toiveiden kunnioittaminen on erityisen tärkeää tutkittaessa etenkin sosiaalityön käytäntöjä, jonka kohteena ovat usein ihmiset ja asiakkaat vaikeine elämäntilanteineen (vrt. kantaottava tutkimus). Tutkijan tulee kuitenkin muistaa, ettei aiheen arkaluontoisuus sinänsä ole este tutkimuksen tekemiselle, mikäli hän huomioi tutkittaviin liittyvät eettisyyden vaatimukset. Myös vaikeita ja arkaluontoisia aiheita täytyy tutkia. Tutkimus menettää tutkimuksenteolle tyypillisen avoimen ja etsivän luonteen, mikäli se jättää tutkimatta vaikeita yhteiskunnallisia asioita, joihin voidaan vaikuttaa nimenomaan tutkimuksen keinoin.

Tutkijana kiinnitin huomiota myös omaan arvomaailmaani, kuten ennakkokäsityksiini tutkittavasta aiheesta ja niiden herättämiin tunteisiin, jotka tiedostamattomina voivat ohjata tutkimusta. Mäkinen (2006, 30) huomauttaa, että tutkijan ennakoasenteet ja uskomukset voivat kääntyä tutkimuksen esteiksi, mikäli niitä ei tunnisteta. Myös Pohjola (2003c, 128) muistuttaa samasta asiasta ja lisää, että metodiset ajattelutavat määrittävät joskus liikaa sitä, millaisena tutkimuskohde nähdään. Tutkijan ennakkokäsitykset tai teoreettiset lähtökohdat voivat vaikuttaa myös siihen, mitä tutkija havaitsee aineistostaan tai minkälaista aineistoa hän pitää tärkeänä.

Omat ennakkokäsitykset tutkimusaiheesta pohjautuvat järjestötaustaani ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationaalissa. Ennakkokäsitykseni liittyvät väkivaltatyön epäkohtien tunnistamiseen, jotka ovat puolestaan synnyttäneet halun käsitellä aihetta tieteellisessä tutkimuksessa (ks. myös Kiviniemi 2007, 73). Olen pyrkinyt reflektomaan omia ennakkokäsityksiäni koko tutkimuspro-

sessin ajan haastatteluiden suorittamisesta analyysivaiheeseen saakka. Haastatteluissa olen pyrkinyt esimerkiksi kysymään tutkittavilta suoria kysymyksiä ja piilottamaan oman ennakkokäsitykseni aiheesta. Tarkoitukseni on ollut varmistaa, että haastateltavat vastaavat esittämiini kysymyksiin yksilöllisesti oman sosiaalisen todellisuuden ja siitä muodostettujen merkitysten pohjalta (ks. myös Suoninen 2002, 19). Aineiston analyysivaiheessa olen tuonut väkivaltatyöhön liittyvien epäkohtien lisäksi myös esiin neutraalia kerrontaa kriittisten ja kantaa ottavien sitaattien rinnalle. Tarkoitukseni ei ole tuottaa tutkimuksellani ”palopuhetta” väkivaltatyön epäkohdista, vaan kiinnittää katse vähän tutkittuun aiheeseen.

Tein tutkimukseni alkuvaiheessa linjauksen, etten paljasta haastateltaville tutkimukseni kysymysrunkoa ennen haastattelua, jotta vastauksia ei voisi pohtia ennakkoon. En myöskään paljastanut kysymysten vastauksia, koska halusin jokaisen vastaavan kysymyksiin omasta näkökulmastaan. Tutkimuksen kuluessa päädyin kuitenkin tekemään asiassa poikkeuksen kysymysten 20 ja 21 kohdalla, joiden tarkoituksena on kartoittaa, onko Rovaniemellä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositusten (2008) kaltaista moniammatillista yhteistyöryhmää ja väkivaltatyöstä vastaavaa henkilöä (ks. Liite 2). Suoritin edellä mainitut kysymykset yleensä haastattelun loppuvaiheessa, jonka jälkeen kerroin paikallisesta väkivaltatyöstä ja valtakunnallisista suosituksista. Halusin osoittaa haastateltaville, että epätietoisuus väkivaltatyön suosituksista ja paikallisesta tilanteesta ei tehnyt heistä huonompia ammattilaisia. Päädyin tähän toimintatapaan haastattelujen edetessä, koska huomasin, että kysymykset herättävät haastateltavissa paljon epätietoa ja hämmennystä. Yhtä lukuun ottamatta kukaan haastateltavista ei tiennyt väkivaltatyön valtakunnallisista suosituksista tai niiden käytöstä Rovaniemellä. Haastateltavista ainoa, joka tiesi väkivaltatyön suosituksista, oli osallistunut paikallisen väkivaltatyön kehittämiseen ja koordinointiin, jonka vuoksi asia oli hänelle tuttu.

En ollut muuttanut linjaustani kysymyksiin vastaamisesta (20 ja 21 kohdalla) vielä ensimmäisessä haastattelussa, joka johti tutkimuksen kannalta mielenkiintoiseen tulokseen. Kyseinen haastateltava otti minuun myöhemmin yhteyttä ja pyysi apuani kuntalaisaloitteen laatimisessa. Kuntalaisaloite koski väkivaltatyön organisointia Rovaniemellä, jonka haastateltava toimitti kaupunginhallituksen käsiteltäväksi keväällä 2010. Jäin pohtimaan jälkepäin, olisivatko muutkin haastateltavat ryhtyneet joihinkin toimenpiteisiin, mikäli en olisi kertonut heille paikallisen väki-

valtatyön organisoimisesta. Toisaalta koin, että haastateltavien oli tärkeämpi saada kuulla vastaukset edellä mainittuihin kysymyksiin ja ymmärtää, että väkivaltatyön koordinoimattomuuden puute on yleistä useissa kunnissa (ks. myös ”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 59–61).

4 Asiantuntijuuden rakentuminen

4.1 Väkivaltatyöntekijöiden työnkuvassa

Kohtaamistilanne ja asiantuntijan positio

Karvinen (2000, 11) määrittelee asiantuntijuuden rakentuvan suhteessa aikaan ja paikkaan. Asiantuntijuus muodostuu myös työn olosuhteiden sekä ammattilaisten toimintamahdollisuuksien kautta (ks. myös Karvinen-Niinikoski 2009). Metsämuurosen (2000, 156) mukaan asiantuntijuutta voidaan jäsentää jakamalla se yleis, perus ja ydin- sekä erityisosaamiseen. Yleisasiantuntijuus nähdään universaalisenä osaamisena, jota tarvitaan eri ammateissa ja tehtävissä ja voidaan siittää tehtävästä toiseen. Yleisosaamista voivat olla muun muassa oman persoonan käyttö ja vuorovaikutustaidot. Perus ja ydinasiantuntijuus on ammattiin sidottua osaamista, johon liittyy keskeisesti myös organisaation toiminta ja sen keskeisen tehtävän toteuttaminen. Erityisosaamisella tarkoitetaan erityisasiantuntijuutta ja syventymistä laajemmin johonkin työnosa-alueeseen. Haastattelemini väkivaltatyöntekijöiden asiantuntijuudesta on nähtävissä Metsämuurosen (2001, 156) erittelemiä asiantuntijuuden muotoja. Väkivaltatyöntekijät jäsentävät asiantuntijuuttaan aineistossa vahvasti työnkuvan kautta, johon sekoittuu alakohtaista erityisosaamista.

Kaikki haastateltavat kertovat kohtaavansa työssään lähisuhdeväkivallan uhreja. Osa kohtaa uhreja säännöllisesti viikoittain ja osa satunnaisemmin. Lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan *säännöllisesti* turvakodilla, lastensuojelussa, poliisissa, Lapin keskussairaalan yhteispäivystyksessä ja seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa. Aineistosta näitä tahoja edustaa kahdeksan haastateltavaa. Aikuissosiaalityössä ja perheneuvolassa lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan *satunnaisemmin*. Lapin lääninhallituksen selvityksen mukaan lappilaisista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista jopa 40 prosenttia kohtaa työssään lähisuhdeväkivallan uhreja päivittäin tai viikoittain (Aho 2005, 24–25).

Väkivaltatyöntekijöiden nimeämiä rooleja on useita. Haastateltavat jäsentävät roolejaan aina psykososiaalisesta tuen ja tiedon antajasta, lapsen äänitorvena toimimiseen ja kuulemiseen saakka. Alla haastateltava näkee väkivaltatyöntekijän roolin ensisijaisesti tuen antajan ja rohkaisijan

näkökulmasta. Tukeminen yhdistettynä tutkimustietoon lähisuhdeväkivallasta voi toimia työntekijän toivomalla tavalla antaen sysäyksen muutokseen uhrin elämäntilanteessa:

”Varmaan se on ainakin sellanen psykososiaalisen tuen antajan rooli. Sellanen tuen antaminen ja tiedon antaminen, myös sellanen tukeminen, että henkilö uskaltais tehdä ratkaisuja ettei jäis siihen tilanteeseen.” H8

Lähes kaikkien haastateltavien vastauksissa korostuu myös tiedonantajan sekä palveluiden kartoittajan rooli. Väkivaltatyötä tekevien toimijoiden roolia voisikin kuvata yhteisesti myös eräänlaiseksi ”asianajajan” rooliksi, koska väkivaltatyötä on vaikea määrittää yksioikoisesti. Keskinen (2005a, 159) mukaan väkivaltatyöntekijät, jotka ymmärtävät väkivallan osaksi vallankäytön diskurssia, näkevät että väkivaltatyöntekijöiden keskeinen rooli on selvittää uhrille väkivallan erilaiset muodot ja piirtää yhdessä kuvaa uhrin väkivaltahistoriasta (vrt. Keskinen 2005a, 181–184 perhedynaaminen väkivaltatyön diskurssi).

Turvakodilla lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan kaikessa työssä, kuten kriisityössä, ensikoti-työssä ja perheiden omaehtoista selviytymistä tukevassa avopalvelutyössä. Lähisuhdeväkivalta voi tulla ilmi myös sosiaalipäivystyksen kautta, jonka etupäivystäjänä Lapin ensi- ja turvakoti toimii. Turvakodilla toimii myös valtakunnallinen kriisipuhelin, johon voi soittaa myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä asioissa vuorokauden ympäri. Uhri voi tulla turvakodille eri tahojen ohjaamana, kuten sosiaalityöntekijän, poliisin tai yhteispäivystyksen kautta tai ottamalla itse yhteyttä turvakotiin. Turvakodilla työskentelevät haastateltavat kuvaavat rooliaan moninaiseksi. Sitä luonnehtivat vahvasti etenkin empaattisen kuuntelijan sekä tuen ja tiedon antajan roolit. Lähisuhdeväkivallan uhrilla on mahdollisuus omaohjaajakeskusteluihin, joissa kartoitetaan uhrin kokonaistilannetta sekä annetaan tietoa ja tuetaan muutokseen. Keskustelut voidaan nähdä myös terapeuttisina ja uhria vahvistavina tapaamisina, vaikka ne eivät varsinaista terapiaa olekaan. (Ks. myös Ruohonen 2006, 27–29.)

Lastensuojelussa lähisuhdeväkivaltaa kohdataan muun muassa lastensuojeluilmoituksia tutkittaessa ja tehtäessä lastensuojelutarpeen selvityksiä (ks. myös Heino 2009, 207–209). Lastensuojeluilmoituksia tulee niin yksityisiltä ihmisiltä, kuin myös muilta viranomaisilta ja yhteistyökumppaneilta. Tieto väkivallasta voi tulla myös turvakodilta, josta välitetään öiseen aikaan tulleet las-

tensuojeluilmoitukset eteenpäin lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, joka arvioi edellyttääkö tilanne pikaista puuttumista. Mikäli tilanne ei ole akuutti, lastensuojeluilmoituksen käsittely jatkuu lastensuojelulain mukaisesti (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 26§, 27§). Niemi-Kiesiläinen (2006, 450–451) näkee, että sosiaalityöntekijöillä on suuri rooli perheväkivaltaa selvittäessä, joita hän kutsuukin väkivaltatyön keskusviranomaisiksi. Keskeinen rooli korostuu etenkin lastensuojelun viranomaisten kohdalla, jotka selvittävät lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Myös aineistosta ilmenee, että lastensuojelussa väkivallan kanssa ollaan tekemisissä usein, kuten seuraava haastateltava kuvaa:

”Kohtaan kyllä. Nytkin on työn alla sellanen, jossa ei niinku fysistä väkivaltaa ole, mutta henkistä väkivaltaa vanhemmilla. Tietenki näitä on jatkuvasti, että on joku väkivaltatilanne perheessä. Vanhempi käyttäytyy väkivaltaisesti lasta kohtaan tai jompikumpi puoliso tai molemmat toisiaan kohtaan.” H2

Poliisilaitoksella työskentelevä sosiaalityöntekijä työskentelee nimensä mukaisesti yhteistyössä poliisin kanssa ja hänen asiantuntijuutta määrittää kohtaamistilanteessa ensisijaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli lapsen edun valvojana. Poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä kohtaa lähisuhdeväkivallan uhreja työssään kotihälytysten yhteydessä tai poliisilaitoksella asiakastapaamisissa. Poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä vastaa akuutissa väkivaltatilanteessa myös kriisiluonteisesta työstä sekä tilanteen organisoimisesta, mikäli lapsi joudutaan sijoittamaan kiireellisesti. Haastateltava kuvaakin alla, että väkivaltatyöntekijän roolit vaihtelevat tilanteen mukaan:

”Lapsen puolesta asioita hoitava lapsen edustaja. (...) Sitten muissa tilanteissa olen se akuutin tilanteen selvittelijä, sit semmonen yleinen asioiden järjestäminen ja neuvonta, miten ne tehdään ja myös palveluihin vieminen ja ohjaaminen.” H3

Haastateltava kuvaa, että palveluihin ohjaamisen ohella väkivaltatyöntekijän rooliin voi kuulua myös palveluihin vieminen, mikäli uhri sitä tarvitsee. Poliisiasemalla lähisuhdeväkivaltaa kohdetaan rikosilmoituksen teon yhteydessä. Lähisuhdeväkivalta voi paljastua myös kuulustelutilanteiden yhteydessä, vaikka se ei liittyisi käsiteltävään asiaan. Poliisin rooli väkivaltatyössä vaihtelee tutkijasta, kuten esitutkinnan ja kuulustelujen suorittajasta, akuutin tilanteen selvittelijään ja tilanearvioijaan. Akuutissa väkivaltatilanteessa kotihälytyksen yhteydessä poliisi keskittyy ensisijaisesti väkivaltatilanteen rauhoittamiseen (ks. myös Lampikoski 2003, 169–170; Laapio 2005,

104.) Niemi-Kiesiläisen (2006, 450) mukaan poliisi on muihin väkivaltatyön asiantuntijoihin nähden erityisasemassa, koska voi käyttää pakkokeinoja, kuten ottaa väkivallan tekijän kiinni ja pidättää hänet. Poliisi on sosiaalipäivystyksen lisäksi myös tavoitettavissa vuorokauden ympäri, mihin kellon aikaan tahansa.

Terveydenhuollon päivystyksessä, joka koostuu perusterveydenhuollon (avoinna 8–22) sekä erikoissairaanhoidon päivystyksistä (avoinna 24h), lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan etenkin ilta- ja yöaikaan. Mikäli uhrin vammat ovat vakavat, voi hän yöpyä osastolla. Terveydenhuollon päivystys vastaa lähisuhdeväkivallan uhrin somaattisten vammojen hoitamisesta akuutissa tilanteessa sekä esimerkiksi raiskaustutkimuksista yhdessä poliisin kanssa. Päivystyksessä lääkärin roolina on fyysisten vammojen paikkaaminen sekä dokumentointi. Lääkäri tekee pyydettyä pahoinpitelylausunnon, jonka voi liittää rikosilmoituksen liitteeksi todistusaineistoksi (ks. myös Nyqvist 2003, 201). Sairaanhoidajan asiantuntijuus rakentuu puolestaan uhrin vastaanottamisesta, käytännön asioiden hoitamisesta sekä jatkohoitoon ohjaamisesta, kuten soittamisesta esimerkiksi asiakkaan puolesta turvakodille, mikäli uhri sitä pyytää, eikä siihen itse kykene. Seurakunnassa toimivassa perheasiain neuvottelukeskuksesta lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan säännöllisesti pari- ja perheterapiatyössä. Perheasianneuvottelukeskusten asiantuntija kuvaa rooliaan seuraavasti:

”Joo, kohtaan ja kohtaan paljon. Kohtaan niissä tilanteissa, jotka ottavat ajanvarauksen kautta meihin yhteyttä ja tulevat sitten joko yksin tai puolison kanssa sovitulle käynnille (...) mul on normaali sellanen alkuhaastattelu eli kartotan parisuhteen historian, et kuinka pitkä, monta lasta, ammatit, tälläset perustiedot ja vähän sellasta historiaa pariterapeuttisesta näkökulmasta.” H10

Haastateltava kertoo kohtaavansa työssään perhe- ja pariterapeuttina paljon lähisuhdeväkivallan uhreja. Asiantuntijan roolia kuvastaa terapeuttinen lähestymistapa. Satunnaisemmin uhreja kohdataan perheneuvolassa. Lähisuhdeväkivalta paljastuu yleensä jonkin muun asian takaa, jolloin se ei määriy ensisijaiseksi tulosyyksi. Lähisuhdeväkivallan lapsiuhreja ohjataan perheneuvolaan myös eri toimijoiden, kuten lastensuojelun ja turvakodin kautta. Perheneuvolassa työskennellään koko perheen kanssa kartoittamalla perheen tilannetta sekä sosiaalityöntekijän että psykologin kanssa. Lapsille tehdään tarvittaessa myös tutkimuksia, mikäli lapsi on traumatisoitunut väkivallasta, kuten esimerkiksi seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Perheneuvola toimii myös perheasioiden

sovittelupaikkana¹ ja tekee täytäntöönpanosovittelua², joissa kohdataan myös lähisuhdeväkivaltaa. Alla haastateltava kuvaa, että on suhteellisen harvinaista jos asiakas ilmoittaa tulosityykyseen lähisuhdeväkivallan:

”Niin, jonku muun ongelman takia tullaan, mut sitten aika harvinaista se on, mut joskus huomaa kyllä, että kerrotaan joku muu asia ja sitten pikkuhiljaa kun vähän tunnustellaan lissää, niin sitten tulee semmonen paikka missä voi puhua, et ensi- ja turvakodiltahan sitten ohjautuu meille kyllä kans, et ihmiset menee sinne.” H9

Lähisuhdeväkivalta voi paljastua haastateltavan mukaan muiden asioiden takaa, kun tilanne on asiakkaalle riittävän turvallinen väkivallasta puhumiseen. Myös aikuissosiaalityössä lähisuhdeväkivallan uhreja kohdataan satunnaisesti, haastateltavan sanoin lähinnä ”yksittäistapauksissa” (H8). Väkivalta voi piiloutua muiden asioiden, kuten taloudellisten vaikeuksien taakse. Aikuissosiaalityössä kohdataan usein ihmisiä, jotka ovat tulleet sosiaalipalvelukeskuksen asiakkuuteen taloudellisten syiden, kuten toimeentulotuen vuoksi. Aikuissosiaalityössä lähisuhdeväkivalta voi paljastua myös siinä vaiheessa, kun turvakodilta pyydetään maksusitoumusta uhrille turvakotijaksoa varten. Lähisuhdeväkivalta voi tulla ilmi myös asiakastapaamisissa tai asiakkaan omaisten huolestuessa ja ottaessa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Väkivaltatyöntekijän rooli sulautuu aikuissosiaalityössä taloudellisen tuen myöntäjän rooliin, kuten uhrin toimeentulotukianomuksen käsittelyyn tai uuden asunnon hankintakuluissa tukemiseen.

---

¹ Perheasioiden sovittelu on vapaaehtoista sovittelua, joka tähtää perheen sisäisten ristiriitojen ratkaisemiseen sekä lapsen aseman turvaamiseen. Perheasioiden sovittelijoiden tehtävänä on tukea ja auttaa perhettä ratkaisemaan ristiriita- ja erotilanteita. (Perheasioiden sovittelu 2011.)

² Täytäntöönpanosovittelu on sosiaalitoimelle määrätty sovittelumuoto, joka järjestetään käräjäoikeuden pyynnöstä ennen tuomioistuimen päätöstä täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanosovittelun tarkoituksena on edistää neuvottelemalla vanhempien yhteistoimintaa lapsen hyvinvoinnin toteuttamiseksi. Sovittelun päämääränä on saada vanhemmat noudattamaan vapaaehtoisesti sopimusta. Sovittelussa voidaan solmia myös uusi sopimus lapsen huollosta ja tapaamiseen liittyvistä asioista. (Lapsen huoltoa ja ... 2011.)

Haastateltavista neljä työskentelee asiakastyön lisäksi esimiehen roolissa. Esimiesasemassa olevat haastateltavat kiinnittävät huomiota asiakkaiden kohtaamisen lisäksi myös työn organisointiin sekä henkilöstön jaksamiseen liittyviin kysymyksiin. Kaksi heistä on omaksunut omien työtehtäviensä lisäksi myös kouluttajan ja tiedon antajan roolin. Haastateltavat ovat olleet puhumassa koulutustilaisuuksissa muun muassa lasten kaltoin kohtelusta, seksuaalisesta väkivallasta sekä niihin liittyvistä rikoksista. Yksi haastateltavista näkee roolikseen myös paikallisen väkivaltatyön kehittämisen, johon on osallistunut työnsä kautta.

Väkivaltatyön määrittäminen osana työnkuvaa

Väkivaltatyön määrittäminen osoittautui kohtaamisissa haastavaksi aiheeksi. Haastatteluja suorittaessa kävi ilmi, ettei *väkivaltatyön*-käsite ole saavuttanut yleistä paikkaa asiantuntijoiden keskuudessa ja ammattikielessä (vrt. esim. päihdetyö ja mielenterveystyö). Näen tämän johtuvan siitä, että väkivaltatyö on vielä suhteellisen uusi käsite, joka ei ole ”tarttunut” väkivaltatyöntekijöiden käyttämään kieleen. Toisaalta syy käsitteen vierauteen voi löytyä myös rakenteelliselta tasolta. Väkivaltatyön kenttä on hajanainen sekä valtakunnallisella että paikallisilla tasoilla, joka voi vaikuttaa myös väkivaltatyö-käsitteen käyttöön. Vaikka väkivaltaa kohdataan useiden viranomaistahojen työssä ja eri palveluorganisaatioissa, lähes kaikki haastateltavat näkevät väkivaltatyön olevan vain pieni osa työnkuvaansa, poikkeuksena turvakodissa tehtävä väkivaltaspesifi työ (ks. myös Kääriäinen 2006, 113). Väkivaltaspesifillä työllä tarkoitetaan tilannetta, jossa uhri hakee apua tilanteeseensa väkivaltaongelmiin keskittyvältä auttamistaholta (Paavilainen & Pösö 2003c, 86).

Väkivaltatyö tunnetaan myös lähisuhdeväkivaltatyönä, väkivallan katkaisu-, hoito-, tai ehkäisytyönä (Säävälä ym. 2006a, 14). Seuraavat sitaatit tuovat esiin, kuinka osa haastateltavista kokee väkivaltatyön suhteellisen uudeksi ja vieraaksi käsitteeksi, jonka käyttö ei ole vielä vakiintunut käytännöntasolla. Ensimmäisessä sitaatissa haastateltava pohtii poliisin näkökulmasta väkivaltatyön käsitettä, jonka kokee vieraaksi.

”Niin väkivaltatyö (...) meillä ei tuota väkivaltaa, poliisi käyttää voimakeinoja” H4

Poliisissa väkivalta on tuttu käsite, jonka kanssa ollaan tekemisissä työssä usein. Väkivallasta puhutaan niin sanotusti lakikielen kautta, joka jakaa esimerkiksi pahoinpitelyt teon vakavuuden

mukaan. Toisaalta väkivallalla voidaan tarkoittaa lähisuhdeväkivallan lisäksi myös kollektiivista väkivaltaa. Alla haastateltava painottaa, ettei työssä voi unohtaa objektiivista työtapaa. Työn painopiste on asiakkaan tukemisessa ja ohjaamisessa, ei tuomitsemisessa, kuten haastateltava kuvaa perheneuvolan näkökulmasta:

”Väkivaltatyö? No, niin, täällähän ei ketään tuomita, et kyllähän se on sitä, et saa tietoon, esille (...) jos sitä on, ja sitä esiin tulevaa tietoon niin sitten tietenkin niinku ihmisiä yrittää valistaa, että se on lainvastasta ja muutenkin.” H9

Haastateltavan mukaan asiakkaita tulee ”valistaa” väkivallasta ja kertoa sen lainvastaisuudesta. Väkivallan vastaisella työllä otetaan näin kantaa väkivallan oikeellisuuteen ja tuomittavuuteen (ks. myös Keskinen 2005a, 159; 2006, 52–54). Paavilainen ja Pösö (2003c, 81) painottavat, että on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka tietoa väkivallasta kerätään esimerkiksi lastensuojelutapauksissa. Pahimmassa tapauksessa tiedolla pyritään vahvistamaan jo syntynyttä esikäsitystä tilanteesta. Tietoa tulisikin hankkia perheen tilanteesta mahdollisimman monipuolisesti ja objektiivisesti.

Väkivalta voi tulla asiantuntijoille myös yllätyksenä asiakkaiden kohtaamisissa, mikäli se piiloutuu muiden ongelmien taakse. Haastateltava nostaa seuraavassa sitaatissa esille, ettei lähisuhdeväkivalta ole aina ongelmien keskiössä. Verkostokokousta käsittelevässä sitaatissa haastateltava kuvaa, ettei lähisuhdeväkivalta ole alun perin moniammatillisen kokoontumisen syy, vaikka se nouseekin esille keskusteluissa:

” Tai no, taas tullaan siihen, et mikä on väkivaltatyö. (...) No, ei siinä (verkostopalaverissa) väkivallasta niinku varsinaisesti ollu kysymys, mutta siinä tapauksessa oli siitäkin. Tuota ja se (lähisuhdeväkivalta) on ollu esillä siellä verkostokokouksessa sekin, mutta se ei oo se päällimmäinen varsinainen aihe.” H9

Haastateltavan mukaan verkostopalaverissa ei varsinaisesti ole kyse väkivaltatyöstä, mutta sitä tehdään epäsuorasti keskustelemalla asiakkaan kanssa lähisuhdeväkivallasta. Esimerkki nostaa mielenkiintoisella tavalla esiin kysymyksen siitä, mitä väkivaltatyö on. Määrittykö väkivaltatyö vain väkivallan parissa tehtäväksi työksi vai voidaanko väkivaltatyö nähdä myös muunlaisena työnä. Usein käytännön työssä ja asiakastapaamisissa asiakas sivuaa yhden tapaamisen aikana useita elämäänsä liittyviä asioita. Esimerkiksi sosiaalitoimistossa asioidessaan asiakas voi ensisi-

jaisesti tarvita rahallista tukea taloudellisiin vaikeuksiinsa. Häntä voi painaa kuitenkin myös taustalla oleva parisuhdeväkivalta. Asiakas voi uskaltautua kertomaan työntekijälle väkivallasta, mikäli kokee voivansa luottaa häneen. Toisaalta kohtaamistilanne rakentuu myös muista tekijöistä, kuten ilmapiiristä ja vuorovaikutuksesta. Väkivaltatyön kannalta keskeistä tilanteessa on, että työntekijä kuuntelee asiakasta ja vastaa hänen avunpyyntöönsä.

Väkivaltatyö koetaan myös tiiviiksi osaksi omaa työtä. Haastateltavat, jotka mieltävät väkivaltatyön keskeiseksi osaksi työtään, kuvaavat väkivaltatyötä muun muassa työskentelyksi traumatisoituneen uhrin kanssa, johon kuuluu ymmärrys väkivallan uhrin kohtaamisesta. Väkivaltatyö määrittyy myös konkreettisesti turvapaikan tarjoamisena sekä perusturvallisuudentunnetta luomalla, kuten olemalla läsnä ja auttamalla käytännön asioiden hoidossa, kuten esimerkiksi uuden asunnon etsimisessä tai rikosilmoituksen ja lähestymiskiellon teossa. Haastateltava kuvaa alla, että väkivaltatyölle on vaikea antaa yhtä kattavaa määritelmää, koska siihen kuuluu ”kaikenlaista”. Keskeistä kuitenkin on, että lähisuhdeväkivallasta puhutaan uhrin kanssa rohkeasti:

”Tietysti siihen (väkivaltatyö-käsitteeseen) kuuluu aika paljon kaikenlaista, mutta lähinnä semmonen, et asioista puhutaan niitten oikeilla nimillä ja ei puhuta siitä ja tästä vaan, kun se on väkivalta, jota käsitellään” H2

Haastateltava kuvaa, että lähisuhdeväkivallasta puhutaan ”oikeilla nimillä”, eikä sivuuteta uhrin kokemusta väkivallasta. Väkivaltaan suhtaudutaan vakavasti ja se nostetaan keskustelussa pääasiaksi (ks. myös Keskinen 2005a, 157–158; 2006, 54–55). Väkivaltatyö määrittyy kohtaamistilanteissa myös uhrin kuuntelemisena ja ratkaisumahdollisuuksien etsimisenä yhdessä asiakkaan kanssa sekä asiakkaan valistamisena lähisuhdeväkivallasta sekä sen lainvastaisuudesta. Alla haastateltava kuvaa väkivaltatyötä oman työnsä kautta, mutta näkee sen myös osana laajempaa kontekstia:

”Tietenki vähän riippuu mistä horisontista katoo, jos mie katon täältä, niin väkivaltatyö on hyvin pitkälti lastensuojelutyötä jos siinä on osallisena tai perheeseen kuuluu lapsia, tai sit se on kriisityötä, sosiaalityötä jos siinä on osallisena vaan aikuisia. On sata muuta tapaa tehdä väkivaltatyötä, mut tästä huoneesta ja tästä näkökulmasta katsottuna se on tätä.” H3

Väkivaltatyö näyttäytyy haastateltavan sitaatissa moninaisena työnä lastensuojelusta sekä sosiaalityöstä kriisityöhön saakka. Toisaalta haastateltava näkee, että väkivaltatyö voi jossakin toisessa

paikassa edustaa aivan muuta, mikäli väkivaltatyötä tarkastellaan eri ”horisonteista käsin”. Haastateltavat kuvaavat tekemäänsä väkivaltatyötä laajasti niin kriisityönä, lastensuojelutyönä, sosiaalityönä, perheiden parissa tehtävänä terapialuontoisena työnä kuin myös verkostotyönä eri toimijoiden kesken. Väkivaltatyö nähdään myös ennaltaehkäisevänä toimintana.

Väkivaltatyön määrittäminen näyttäisi riippuvan loppujen lopuksi siitä, *kuinka paljon haastateltavat kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja ja kuinka läheiseksi haastateltavat kokevat väkivallan parissa tehtävän työn*. Mikäli väkivaltatyö nähdään irrallisempana osana työtä, se määrittyy haastateltavien näkemyksissä etäisemmäksi työksi. Haastateltavat, jotka mieltävät väkivaltatyön tiiviimmäksi osaksi työnkuvaansa, jäsentävät myös väkivaltatyötä selkeämmin. Väkivaltatyön määrittämisen vaikeutta selittää pitkälti myös se, että haastateltavista tahoista ainoastaan turvakodilla työskennellään koko ajan väkivallan parissa. Muilla tahoilla väkivaltatyö muodostaa vain osan työnkuvasta (ks. myös Keskinen 2005a, 232). Väkivaltatyön näyttäytyessä asiantuntijoille etäisenä, vaikuttaa se myös keskeisesti asiantuntijuuden rakentumiseen. Väkivaltatyön määrittämisen helppous ja vaikeus näyttäisikin olevan kytköksissä siihen, kuinka selvä tai vastaavasti epäselvä oma rooli väkivaltatyössä on.

Lähisuhdeväkivallan uhrin

Väkivaltatyön asiantuntijuus rakentuu myös suhteessa asiantuntijoiden kohtaamiin lähisuhdeväkivallan uhreihin. Haastateltavien kohtaamista uhreista on nähtävissä kolme pääryhmää sekä lisäksi muita pienempiä ryhmiä. Haastateltavat kertovat lähisuhdeväkivallan uhrien olevan pääosin *naisia*, kuten vaimoja, tyttöystäviä ja ex-kumppaneita. Naisten kokema lähisuhdeväkivalta on usein parisuhteissa koettua väkivaltaa, joka ilmenee eri tavoin, kuten henkisenä, fyysisenä ja seksuaalisena väkivaltana (ks. esim. Ojuri 2006, 16–18). Kahdeksan kymmenestä haastateltavasta tuovat esiin, että lähisuhdeväkivallan uhreja ovat myös *lapset* sekä nuoret, jotka joutuvat väkivallan kokijoiksi tai näkijöiksi (ks. esim. Carlson 2000, 321–322; Edleson ym. 2008, 509–510). Haastateltavien mukaan lasten pahoinpitelyt ovat monentyyppisiä aina laiminlyönneistä pahoinpitelyihin, kuten esimerkiksi vauvojen ravistelusta seksuaaliseen väkivaltaan, raiskauksiin ja hyväksikäyttöön.

Lähisuhdeväkivallan uhreja ovat naisten lisäksi myös parisuhteessa olevat *miehet*, joista yhdeksän kymmenestä asiantuntijasta mainitsee (ks. myös Flinck 2006, 10). Haastateltavat huomauttavat kuitenkin, ettei miesuhreja ole yhtä paljon kuin naisuhreja. Turvakodilla miesuhreja on erään haastateltavan sanoin vain ”*muutama vuodessa*” (H1). Pohdittaessa syytä miesuhrien alhaiseen määrään, haastateltava tuo esiin seuraavaa:

”Mutta miehet ei hakeudu hevin turvakotiin. Se ei oo ehkä miehinen tapa hakea sitä apua.” H1

Haastateltava näkee, että miesten hakeutuminen turvakotiin ei ole miehinen tapa hakea apua. Myös Heiskasen ja Ruuskasen (2010, 25–26, 36–37) tutkimus osoittaa, että lähisuhdeväkivallasta kärsivät miehet kääntyvät harvoin ammatillisen avun puoleen. Tämä näkyy esimerkiksi mitattaessa terveydenhuollon ja poliisin palveluiden käyttöä. Miesten on todettu hakeutuvan hoitoon väkivallan vammojen vuoksi useammin, mikäli väkivallan tekijä on heille tuntematon. Sama on havaittavissa myös poliisin palveluita käytettäessä. Tämä voi johtua maskuliinisista mieskäsityksistä sekä siitä, että miehille aiheutuu kumppanien tekemästä väkivallasta harvemmin fyysisiä vammoja, kuin vastaavasti naisille. Lehtonen ja Perttu (1999, 142–144) huomauttavat myös, että patriarkaalinen käsitys perinteisestä maskuliinisuudesta vaikuttaa miesten avun hakemiseen. Perinteisten maskuliinisten odotusten mukaan miehen tulee erottautua naisesta vahvana, menestyvänä sekä kykenevänä puolustamaan itseään ja perhettään. Turvakotiin hakeutuminen voidaan näin nähdä häpeälliseksi ja epämiehiseksi toiminnaksi.

Aineistossa sukupuolella ei kuitenkaan näyttäisi olevan suurempaa vaikutusta väkivaltatyöntekijöiden rooleihin tai asiantuntijuuteen. Asiantuntijat kohtaavat työssään sekä nais- että miesuhreja. Sama työntekijä kohtaa usein myös väkivallan tekijän. Sukupuolen mukaan eriytettyä työtä tehdään ainoastaan Lapin ensi- ja turvakodin miestyö-hankkeessa, jossa miesasiakkaita kohtaavat miestyöntekijät (ks. Miestyö Lapissa hanke 2008–2010). Pääosin turvakodilla tehtävässä työssä ollaan kuitenkin tekemisissä sekä väkivallan uhrin että tekijän kanssa. Hautamäki (1997, 79–80), joka on tutkinut väkivaltaisista miehistä, tuo esiin, että miehen voi olla helpompi puhua väkivallasta miestyöntekijälle, kuin naistryöntekijälle. Vaikka sukupuolella voi olla merkitystä joissakin asiakkassuhteissa, se ei kuitenkaan ole este työskentelylle.

Lähisuhdeväkivallan yleisimpiä uhreja ovat nais- ja miesuhrien lisäksi lapset ja nuoret. Lapset voivat joutua suoraan väkivallan teon kohteiksi, kuten vanhempiansa pahoinpitelemiksi tai seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Joskus lapset voivat myös joutua todistamaan vanhempien väkivaltaisista välienselvittelyjä. Vaikka suurin osa lähisuhdeväkivallan uhreista on seuraavan haastateltavan mukaan naisia, myös lapset määrittyvät usein uhreiksi joutuessaan todistamaan väkivaltaa:

”Kyllähän ne varmaan suurin osa väkivaltaa kokeneista on naisia, joko parisuhteessa eläviä ilman lapsia tai se on ihan parisuhdeväkivaltaa tai sitten ihan perheväkivaltaa. Milloin lapset on silminnäkijöinä (...) Lähisuhdeväkivaltaa voidaan tosiaan mieltää vaikka sukulaisten kesken, ystävien kesken tai vaikka asuinkumppanien kesken tai vaikka näin.” H2

Useat tutkimukset osoittavat, että lasten kehitys ja hyvinvointi kärsii, mikäli he joutuvat väkivallan silminnäkijöiksi (ks. esim. Holt & Buckley & Whelan 2008, 800). Brandon ja Lewis (1996, 41) osoittavat tutkimuksessaan, että väkivalta vaikuttaa negatiivisesti etenkin lasten tunne-elämään ja psyykeen tasapainoon, joka voi näkyä myöhemmin esimerkiksi masentuneisuutena ja psyykkisenä pahoinvointina. Myös poliisissa ollaan huolestuneita toistuvasta perheväkivallasta ja sen keskuudessa olevista lapsista ja nuorista, jotka altistuvat väkivallan todistamisen lisäksi myös väkivallan uhreiksi (Laapio 2005, 86–87).

Lähisuhdeväkivallan uhreja löytyy niin eri ikäryhmistä kuin sosiaaliluokistakin. Väkivalta ei ole sidoksissa tulotasoon, vaikka henkirikoksia tapahtuukin keskimääräisesti enemmän marginaaliryhmien parissa (ks. esim. Heiskanen ja Ruuskanen 2010, 49). Lähisuhdeväkivallan uhreja ovat myös sukulaiset sekä läheiset ja tuttavat. Eräs haastateltavista toteaa, että uhrit voivat olla melkein *”ketä tahansa”* (H1). Seuraava lainaus kuvaa, että lähisuhdeväkivalta koskettaa useita, eikä uhriksi määrity aina nainen:

” Se voi olla mies, nainen tai lapsi tai sitten samassa perheessä useampikin jos siihen perheeseen voidaan kuvitella kuuluvaksi mummo. Se on kyllä harvinaisempaa, niin hänkin vois olla jonkinlaisen väkivallan uhri. Sehän riippuu siitä perheestä ja voi olla kuka vaan. Ei se ole sanottu, että nainen on aina se, joka on siellä hellan ja nyrkin välissä.” H7

Sitaatista on nähtävissä, kuinka laaja lähisuhdeväkivallan määritelmä on, koska lähisuhdeväkivallaksi määritetty myös muualla lähisuhteissa tapahtuva väkivalta. Lähisuhdeväkivallan uhreja voivat olla myös heikossa asemassa olevat ihmiset, kuten vanhukset. Vanhukset kokevat väkivaltaa läheisten ihmisten taholta parisuhteessa tai esimerkiksi aikuisten lastensa osalta, jotka käyttävät väkivaltaa rahan kiristyskeinona (Koski 1999, 50–51; Perttu 1999, 14–15). Vanhusten pahoinpitelyt liittyvät myös heitä hoitaviin läheisiin, kuten omaishoitajiin, jotka ovat käyttäneet kovia otteita esimerkiksi vanhuksen nostamisessa. Alla haastateltava kuvaa vanhuksiin kohdistuvaa väkivaltaa:

” Joku aika sitten oli Alzheimerin tautia sairastama mies, jota vaimo hoiti kotona, niin vaimo sai turpiinsa, mutta siinä on se tauti takana, et sitten kuitenkaan vaimo ei häntä mihinkään hoitolaitokseen halunnu, että hän halus hoitaa, mutta sitten sieltä tulee (...) saattaa olla sellasia. Nää tulee koko uran huipulta, mitä on ollu 12 vuotta takana, niin on ollu tämmösiä vanhuksia, joilla on esimerkiksi käsi murtunu, niin sitten ne väsyy (...) omaishoitaja on väsyny, napannu vähän tiukemmasti kiinni ja hauraat luut. Mmm, ei oo mikkään selitys, mutta siitä huolimatta.” H6

Haastateltavan sitaatista kuultaa ymmärrys väsynyttä omaishoitajaa kohtaan, vaikka hän ei hyväksykään aiheutunutta väkivaltaa. Joskus väkivaltaa voi tapahtua myös vahingon seurauksena, mikäli vanhuksen omaishoitaja ei esimerkiksi huomaa varoa riittävästi osteoporoosin haurastuttamia luita. Myös Perttu (1999, 44) tuo esiin, että ikääntyneisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan taustalla voi olla omaishoitajan väsyminen vanhuksen hoitotehtävässä. Toisaalta vanhuksiin kohdistuva väkivalta voi olla myös pitkään jatkunutta ja suunnitelmallista, esimerkiksi taloudellista vallankäyttöä (Lehtonen & Perttu 1999, 104–108).

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksissa (2008, 10, 26) kiinnitetään huomiota väkivaltaa kokeneiden erityisryhmien avuntarpeeseen. Lähisuhdeväkivallasta kärsivien vanhus- ja vammaisten palveluja tulee kunnissa kehittää ja niiden saatavuutta parantaa. Huomiota tulee kiinnittää myös erityisryhmiä hoitaviin palveluyksiköihin, kuten kotihoitoon sekä kunnallisiin ja yksityisiin hoitokoteihin, joissa tulee tehdä toimintamallit väkivaltaan puuttumiseksi. Väkivaltaa voidaan ehkäistä myös kotikäynneillä seuraamalla omaishoitoasiakkaiden vointia.

Lähisuhdeväkivaltaa ilmenee suomalaisperheiden lisäksi yhtäläillä etnisten vähemmistöjen, kuten maahanmuuttajien sekä romanien keskuudessa (ks. esim. Ruohonen 2006, 30–31). Eräs haas-

tateltava kertoo kiinnittävänsä tarkkaavaisuutta uskonnollisten ja monikulttuuristen tekijöiden huomioimiseen maahanmuuttajien tai vähemmistöryhmien kanssa työskennellessään. Maahanmuuttajien parissa tehtävässä väkivaltatyössä voidaan törmätä suomalaiselle kulttuurille vieraiisiin tapoihin ja väkivallan muotoihin, kuten kasvojen menetykseen tai harvinaisempiin kunniamurhiin. Laapio (2005, 83) tuo esiin, että patriarkaalisista kulttuureista lähtöisin olevat naiset ovat ikään kuin oppineet sietämään väkivaltaa osana naisten ja miesten välisiä suhteita. Etnisten ryhmien ja vähemmistökulttuurien parissa työskentelevä asiantuntija kohtaa monenlaisia haasteita, joita seuraava haastateltava pohtii:

” Ja sitten yrittää miettiä, että kuuluuko tää tähän väkivallan uhrin rooliin vai kuuluuko tää tähän kulttuuriin, että missä kohtaa tää on menossa. Tää niinku on, et he ite ehkä kokee erilailla, et kun ite yrittää miettiä, et mitä heidän kulttuurissaan on sellaisia tekijöitä, jotka tulis huomioida. Esimerkiksi romaanikulttuuri on sellanen, josta on tosi vähän tietoa. Ja siellä jos tulee jotain perheen sisäistä väkivaltaa, niin siihen on aika vaikea puuttua, koska ei tiää siitä, et miten sen vois ottaa puheeksi. Se voi olla hankalaa ja siellä yhteisössä on ihan erilaiset pelisäännöt, miten ne ratkaisee asiat.” H8

Haastateltava kuvaa yllä romaanikulttuurissa ilmenevää lähisuhdeväkivaltaa, johon puuttumisen hän kokee ”yhteisön omien pelisääntöjen” vuoksi vaikeaksi. Myös Laapio (2005, 68) tuo esiin, että poliisin näkökulmasta romaanikulttuurissa ilmenevään väkivaltaan on haastavaa puuttua, koska väkivalta on yhteisön sisäinen asia. Haastateltava pohtii myös kuuluuko väkivalta johonkin kulttuuriin enemmän, kuin vastaavasti johonkin toiseen. Puuttuminen tilanteeseen koetaan haastavaksi ja väkivallasta kysyminen askarruttaa mieltä. Anis (2006, 69–70) huomauttaa, että maahanmuuttajat ovat asiakkaina vielä suhteellisen pieni ryhmä sosiaalipalveluissa, etenkin lastensuojelun piirissä. Maahanmuuttajien kasvava määrä haastaa asiantuntijoita pohtimaan heidän asiakkuuteen ja kohtaamiseen liittyviä erityisiä kysymyksiä, joita ovat muun muassa tilannearviointien ja työkäytäntöjen kehittäminen.

Kääriäinen, Ellonen, Peutere sekä Sariola (2010, 171) ovat tutkineet maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia kantasuomalaisten lasten väkivaltakokemuksiin verrattuna. Tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajalapsiin kohdistuu enemmän lähisuhdeväkivaltaa äidin ja isän taholta, kuin suomalaisessa vertailuryhmässä. Syynä voidaan nähdä, että maahanmuuttajaperheet ovat usealla tavalla heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa, kuin keskivertosuoma-

laiset. Perheväkivaltaa voivat selittää muun muassa perhetilannetta hankaloittavat tekijät, kuten työttömyys ja taloudellinen epävarmuus. Toinen syy liittyy kulttuurisiin tekijöihin, kuten sukupuolten välisiin valtasuhteisiin ja lasten kasvatuskäytäntöihin. Myös kunniaväkivallalla, josta tutkijat käyttävät mieluummin nimitystä häpeäväkivalta, pyritään välttämään suvulle koituvaa häpeää. Suomessa lasten fyysinen kuritus on kielletty jo vuonna 1984, mutta useat maahanmuuttajalapsen tulevat maista, joissa lasten lyöminen on sallittua. Monikulttuurisuus haastaa palvelujärjestelmää niin peruspalveluiden, kuten lastensuojelun sekä koulujen oppilashuollon osalta. Neuvolat, päiväkodit ja esiopetus eivät tavoita kaikkia maahanmuuttajaperheitä, joten koulu on keskeisessä asemassa tunnistamassa lasten ja nuorten väkivaltaa. (Gråsten-Salonen 2003, 133–134; Karimi 2009, 200–203; ks. myös Merikanto 2003, 159; Känkänen & Immonen-Oikkonen 2009, 177–179; Tammisalo-Savolainen 2009, 32.)

Pitkään jatkunut lähisuhdeväkivalta voi pahimmassa tapauksessa myös synnyttää molemminpuolista väkivaltaa. Alla haastateltava pohtii, voiko lähisuhdeväkivallan uhrista tulla lopulta myös itse väkivaltainen:

”Kyllähän se tietysti nainen tulee sit väkivaltaiseksi siin prosessissa, et lopulta, kun on ollu uhri kauan niin hän alkaa pätkiin takasi ja sit se (...) kyl määhän ainaki kysyn aina uhrilta, et joko oot itse aikonu tappaa.” H10

Haastateltava näkee, että pitkään jatkunut väkivalta tekee uhrista väkivaltaisen. Väkivallan jatkuessa vuosia, uhri voi saada siitä lopulta tarpeekseen ja vastata väkivaltaan väkivallalla (ks. myös Nyqvist 2001, 237). Näin lähisuhdeväkivallan uhrista tulee väkivallan tekijä. Tutkimusten mukaan väkivaltaa käyttävät naiset ovat usein olleet myös väkivallan uhreja (ks. esim. Dobash & Dobash 2004, 343). Myös Matikkala (2006, 416, 420) huomauttaa samasta asiasta. Pahimmillaan tilanne päättyy uhrina olevan naisen väkivallantekoon, joka johtaa miehen kuolemaan. Ilmiö voidaan tunnistaa myös keltaisen lehdistön lööpeistä, joissa otsikoidaan aika ajoin traagisista koko perheen hengen vaatineista murhenäytelmistä. Nämä tapaukset ovat kenties synkimpää lähisuhdeväkivaltatapauksia, joissa ei ole enää mitään tehtävissä. Taustalla voi olla pitkään jatkunut väkivalta, joka päättyy pahimmalla mahdollisella tavalla väkivallan tekijän surmatessa koko perheen tai uhrin mitan tullessa useiden väkivaltaa sävyttäneiden vuosien jälkeen täyteen. Usein puolisonsa tappamisesta tuomittujen naisten taustalla on pitkään jatkunut väkivalta miehen tahol-

ta, joka kärjistyy henkirikokseen. Tilastollisesti tarkasteltuna näyttäisi kuitenkin siltä, että pääsääntöisesti naisten käyttämä väkivalta ei aiheuta samassa määrin fyysisiä vammoja miehille, kuin naisille (Honkatukija 2003, 167).

Haastateltavista yli puolet tuovat esiin, että lähisuhdeväkivalta voi olla molemminpuolista, eikä väkivallan uhrin ja tekijän väliset rajat ole aina selkeästi havaittavissa (ks. myös Laapio 2005, 136). Tämä tulee esiin erityisesti tarkasteltaessa parisuhdeväkivaltaa. Suhteen molempien osapuolten käyttäessä väkivaltaa, väkivaltatyötä tekevät viranomaiset jäävät ikään kuin ”puun ja kuoren” väliin. Kummankin osapuolen syyttäessä väkivallasta toista, on tilanteen selvittäminen haastavaa. Tilanne on problemaattinen erityisesti esitutkintaa suoritettaessa, jota haastateltava alla pohtii:

”Voi sanoa, et kyllä niistä suurin osa naisia on uhreista. Toki täytyy sanoa, et ikävä kyllä lisääntynyt alkoholinkäyttö naistenkin keskuudessa on tuonut sen, et myös naiset on kipuamassa sinne (tilastoihin) (...)Ja sitte se, et perheessä oleviin lapsiin kohdistuu väkivaltaa. Kyl sitä tekee kumpikin sukupuoli. Kyllä sen on tässä kohdannut, kun siinä vaiheessa sitä naista, uhria on kuultu, et kun miestä kuulee niin se tulee (sanomaan) (...), et sekin löi ensin, et siinä on niinku puolin ja toisin sitä ja toinen on sitten kuitenkin sen vamman tehnyt, näkyvän vamman, mut on puolin ja toisin ollu sitä erinäköistä kiinnikäymistä ja muuta, et kyl sitä aika useinkin kuultua se, et ei oo ollu ihan niin vaan, et se toinen on ollu passiivinen ja toinen lyöny.” H4

Väkivalta on laissa rangaistava teko, mutta sen todeksi esittäminen voi osoittautua vaikeaksi, mikäli näkyviä vammoja tai todisteita tapahtuneesta ei ole. Poliisin suorittamassa esitutkinnassa kuullaan sekä väkivallan uhria että tekijää, kuten haastateltava kuvaa (ks. myös Laapio 2005, 104–105). Flinck (2006, 10) huomauttaa, että koska väkivalta on moraalisesti tuomittavaa ja laitonta, kummatkin osapuolet kertovat mieluummin siitä, mitä toinen on tehnyt, kuin mihin he itse ovat syyllistyneet. Esitutkintaa suoritettaessa mahdolliset todisteet, kuten lääkärin kirjoittama lääkärinlausunto, voivat nousta myöhemmässä vaiheessa merkittävään asemaan. Lääkäreiden toivotaan ottavan kantaa pahoinpitelylausunnossa muun muassa väkivallan määrään ja laatuun sekä siihen, millaisia lyöntejä vammat ovat edellyttäneet (Perttu 1999, 58–59; Laapio 2005, 124).

Haastateltava näkee sitaatissaan myös, että lisääntynyt alkoholinkäyttö on nostanut naiset väkivaltatilastoihin. Alkoholinkulutusta selvittäneiden tutkimusten mukaan naisten alkoholinkäyttö

on viime vuosina lisääntynyt ja muuttunut humalahakuisemmaksi (ks. esim. Törrönen 2009c, 131–132). Miehet käyttävät silti alkoholia keskimääräisesti yli kolme kertaa enemmän kuin naiset (Alkoholi ja väkivalta 2005, 10). Tutkimuksen mukaan alkoholilla on suuri rooli suomalaisessa väkivaltarikollisuudessa (vrt. Hautamäki 1997, 52–53). Pahoinpitelyistä noin 70 prosenttia sekä henkirikoksista 80 prosenttia on tehty alkoholin vaikutuksen alaisena (Lehti & Sirén 2007, 270–275; ks. myös Nyqvist 2003, 206; Kansallinen ohjelma väkivallan...2005, 5; Koko perhe kierteessä: lähisuhdeväkivalta ja alkoholi 2007, 3–4).

Myös kansainväliset tutkimukset osittavat, että alkoholin humalakäyttö lisää parisuhdeväkivallan riskiä (ks. esim. Caetano & Schafer, & Cunradi, 2001, 59). Piispan ja kumppaneiden (2006, 71–72) mukaan Suomessa naisten väkivallan uhrikokemukset yleistyvät kaksinkertaisiksi, kun alkoholin humalakäyttö lisääntyy kerrasta useampaan kertaan viikossa. Myös naisten lisääntynyt humalahakuinen juominen nostaa väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä parisuhteessa, mutta ei yhtä paljon kuin puolison humalajuominen. Alkoholin sävyttämän lähisuhdeväkivallan uhrina on kuitenkin yleensä nainen. Heiskasen ja Ruuskasen (2010, 35–36) tutkimus osoittaa, että parisuhdeväkivaltatilastoissa miehet olivat naisia useammin päihtyneitä, niin väkivallan tekijöinä kuin uhreinakin. Uhreina ollessaan miehet arvioivat kumppaninsa 40 prosentissa tapauksista päihtyneeksi. Poliisin tietoon tulleisiin lähisuhdeväkivaltatapauksiin liittyy alkoholin lisäksi myös muita pähteitä, kuten mielialalääkkeiden väärinkäyttöä (Laapio 2005, 76–77).

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositukset (2008, 27–28) ottavat kantaa alkoholin ja väkivallan läheiseen suhteeseen kehottamalla kuntia huomioimaan alkoholin ja väkivallan kytkös päihde- ja väkivaltatyötä toteutettaessa. Suositusten mukaan päihdetyön palveluketjuihin tulee lisätä erityisosaamista väkivaltaa käyttävien ihmisten auttamiseksi. Päihdetyön eri yksiköiden työntekijöiden puuttumista väkivaltaan tulee myös kehittää. Väkivallan tekijät tulisi huomioida kehittämällä väkivallan katkaisuoohjelmia, jotka mahdollistavat väkivallasta luopumisen työntekijöiden tuella (ks. myös Koko perhe kierteessä 2007, 3–4). Myös päihdehuoltolaissa (17.1.1986/41, 12–13§) on säädetty erikseen sekä lyhyt- että pidempiaikaisesta tahdosta riippumattomasta hoidosta väkivaltaisen käytöksen perusteella.

4.2 Väkivaltatyön rakenteissa

Toimintaa ohjaavat normit

Väkivaltatyötä säätelevät erilaiset normit ja lainsäädäntö, kuten esimerkiksi laki asiakkaan asemasta (22.9.2000/812), laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621) sekä henkilötietolaki (22.4.1999/523). Toimintaa säätelevät normit määrittävät muun muassa uhrin kohtamistilannetta, palveluketjua sekä moniammatillista viranomaisyhteistyötä. Saarenpään (2010, 98) mukaan lainsäädännön tarkoitus on turvata asiakkaan asema ja oikeudet. Lähtökohtaisesti asiakkaan asioita ja informaatiota ei saa käsitellä ilman lupaa (ks. myös Rätty 2007, 253–254). Julkisuuslain lähtökohtana on viranomaisten toiminnan ja heidän hallussaan olevan tiedon julkisuus. Asiakasta tulee kuulla eikä jättää sivuun omien asioiden käsittelystä ja päätöksenteosta. Asiakkaalle se merkitsee työskentelyn avoimuutta sekä tietoisuutta itseään koskevista asioista. Henkilötietolaki edellyttää viranomaiselta puolestaan erityistä huolellisuutta ja tietojen suojaamista asiakkaan asioissa, koska kyse on usein henkilökohtaisista ja arkaluontoisista asioista. Edellä mainittujen normien lisäksi väkivaltatyötä ohjaavat myös muut lait, kuten muun muassa rikoslaki (19.12.1889/39) sekä lastensuojelulaki (13.4.2007/417), jotka määrittävät väkivaltarikoslainsäädäntöä sekä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Koska väkivaltatyötä ohjaavat myös useat eri ammattikohtaiset lait, jätän niiden esittelyn väliin ja luon yleisen katsauksen vaitiolovelvollisuuteen ja salassapitosäännöksiin, jotka määrittävät pitkälti väkivaltatyön käytäntöjä.

Vaitiolovelvollisuus- ja salassapitosäännökset on määritelty erityisen tiukasti aloilla, jotka tutkivat lapsiin kohdistunutta väkivaltaa. Ehdotonta salassapitoa edellyttää myös papin ammatti (haastateltavista H10), joka on lainsäädännössä ainoa poikkeus sivuuttaa lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus rippisalaisuuden vuoksi (lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 25§). Sekä pappina että perheterapeutina toimiva haastateltava kuitenkin kertoo, ettei ota perheterapeutina työskennellessään vastaan rippisalaisuuksia. Myös muut haastateltavat kertovat, että yleensä haastavista tilanteista selvittää yhteistyössä asiakkaan kanssa. Joskus tilanne voi kuitenkin vaatia, että tietoja vaihdetaan viranomaisten kesken asiakkaan tahdon vastaisesti. Menettelyn tulee tällöin perustua pätevään syyhyn, kuten esimerkiksi lastensuojelullisiin perusteisiin lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumisesta (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 11§). Alla haastateltavaa pohtii lastensuojelun näkökulmasta salassapitosäännöksiä ja vaitiolovelvollisuutta:

”Periaatteessa ne ei ainakaan saa estää sitä työntekoa ja kyllähän se jos on kyse niin vakavasta asioista ja jos on lapsia mukana, niin pitäis saada sitten kaikki tiedot, koska voihan siinä olla sitten lasten henkikin vaarassa. Ei siinä voi kauheasti hys hys-säillä ja itekään olla sellanen, ettei kerro asioita. (...) että en minä ole kokenut sitä kyllä ongelmaksi tässä normalityössä, ettei sais tietoja.” H7

Haastateltava kuvaa, että tietojen vaihtaminen viranomaisten välillä sujuu pääsääntöisesti hyvin, eikä ole kokenut asian tuottavan esteitä yhteistyölle. Yleisen vaitiolovelvollisuuden periaatteen ja salassapitosäännösten ensisijainen tarkoitus on suojata asiakkaan yksityisyys (henkilötietolaki 22.4.1999/523, 1§). Toisinaan ne eivät kuitenkaan toteudu, jolloin säännöksiä sovelletaan väärin perustein (ks. myös Lindqvist 2009, 190–191). Pahimmillaan salassapitosäännökset ja vaitiolovelvollisuus voivat toimia asiakkaan asioita ”jarruttavalla” tavalla, mikäli niitä ei tulkita oikeassa kontekstissa, kuten haastateltava alla pohtii:

”Kyllähän sillä itse asiassa on, että joskus tulee mieleen, että joskus miettii, että eteneekö ne asiakkaan asiat niinku tarpeeksi hyvin ja niin. Joskus voi olla, että piiloudutaan siihen, että no, tää on ehkä tällanen salassapitoasia. (...) et kyl se pääpuolin pellaan ihan hienosti, mut joskus tulee mieleen, että tai (...) Joskus miettii ihan itteki, että mitä niinku voi sanoa ja mikä kuuluu niinku erille (...) (tahoille). Eihän asiakkaan, niinku kaikki asiat, kuulu niinku joka taholle, mut kyl ne niinku yleensä saahaan sen tahon kanssa, jonka kanssa pittää asioida, niin saahaan se asia kerrottua ja puhuttua ja asiakas sen tietää.” H2

Haastatteleva tuo esiin, että vaitiolovelvollisuus toimii yleensä hyvin, mutta voi joskus toimia viranomaisten yhteistyön esteenä. Niemi-Kiesiläisen (2006, 449–451) mukaan vaitiolovelvollisuuden tarkoituksena ei ole estää tiedon kulkua ja moniammatillista yhteistyötä, vaan suojella asiakkaan asemaa ja oikeuksia (ks. myös Lampikoski 2003, 175). Myös Huhtalo, Kuhanen ja Pyykkö (2003, 25) tuovat esiin, että vaikka tiedonkulku eri toimijoiden ja uhrin välillä toimii pääosin hyvin, tietojen vaihtamisessa voi ilmetä esteitä (ks. myös Paavilainen & Pösö 2003d, 187–188). Laapio (2005, 125) tuo esiin, että poliisissa toivotaan viranomaisten kesken avointa keskustelua väkivallasta. Asiakaslähtöisen työn tulisi yhdistää viranomaiset, eikä erotella niitä eri saarekkeisiin. Toisaalta on myös aiheellista pohtia, mitä tietoja viranomaisten kesken voidaan vaihtaa ja onko tahojen välillä eroja, kuten esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa työskennellessä. Haastateltava huomauttaakin, että asiakkaan asiat eivät kuulu joka taholle. Salassapitosäännökset muodostavat ajoittain haasteita etenkin kolmannen sektorin kanssa työskenneltäessä.

Alla haastateltava kuvaa työskentelyä kolmannen sektorin kanssa aikuissosiaalityön näkökulmasta:

” Ei siinä vaiheessa, et en usko, et joku tiedonkulku poliisin suuntaan on ongelma jos asiakas on itse matkassa mukana, mutta sitten siinä taas, kun se hoitoprosessi lähtee etenemään vaikka mielenterveystoimistossa, niin ei mulla ole enää resursseja lähtee kyselemään, että onko se henkilö käynyt siellä ja onko jotain tiiviimpää terapiasuhdetta tän tiimoilta sitten sovittu. Mä luotan sitten asiakkaaseen, et se kertoo mikä tarpeellista on jos rupee mietityttään, niin sitten pyydän asiakkaalta luvan (...) mutta sitten kolmannen sektorin suhteen, jonku Turvasen esim. (...) siinä ei voi tehdä yhtään mitään, ellei asiakas oo ite matkassa mukana tai anna valtakirjaa.” H8

Haastateltava kuvaa, että tietojenvaihto viranomaisten, kuten poliisin kanssa ei tuota ongelmaa salassapito- ja vaitiolosäännösten osalta. Tilanne on kuitenkin toinen työskenneltäessä esimerkiksi mielenterveystoimiston tai kolmannen sektorin, kuten Turvasen³ kanssa, jolloin työskentelyyn tarvitaan asiakkaan lupa tai valtakirja (ks myös laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 29§). Viranomaisten toimenpiteiden tulee pääasiallisesti perustua uhrin suostumukseen ja lupaan. Salassapitovelvollisuuden rajat vaihtelevat viranomaisista riippuen, jonka vuoksi asiantuntijat ovat usein varovaisia antamaan asiakasta koskevaa tietoa. (Gråsten-Salonen 2003, 134; Tarvala ym. 2003a, 223; Niemi-Kiesiläinen 2006, 450–451.) Haastateltavat korostavat myös asiakkaan aseman ja oikeuksien kunnioittamista. Työssä pyritään aina kunnioittamaan uhria ja toimimaan hänen kanssaan yhteistyössä niin, että asiakkaan mielipide huomioidaan.

Vaitiolo- ja salassapitosäännökset nousevat väkivaltatyössä esiin erityisesti moniammatillisessa yhteistyössä sekä verkostotyössä (ks. esim. Niemi-Kiesiläinen 2006, 449–451). Vaikka tietojen vaihtaminen asettaa verkostotyölle haasteita, kaikki haastateltavista ovat yhtenäisiä siitä, etteivät vaitiolo- ja salassapitosäännökset haittaa moniammatillista verkostotyötä. Haastateltavat kokevat myös, että tiedonkulku ja yhteys toisten viranomaisten kanssa toimivat pääasiassa hyvin. Yhteistyössä ja tiedonkulussa viranomaisten kesken on myös tapahtunut

---

³ Turvanen on mielenterveyden keskusliiton Rovaniemen paikallisyksikkö, joka on tarkoitettu mielenterveyskuntoutujille, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Kuntoutukseen kuuluu turva-asuminen, kuntoutusohjaus sekä yhteisölliseen toimintaan ohjaaminen ja tukeminen. (Mielenterveyden keskusliitto 2011.)

ajan kuluessa edistystä, kuten osa haastateltavista tuo esiin. Alla haastateltava kuvaa, kuinka moniammatillisessa työskentelyssä ja tiedonkulussa on ”paljon menty eteenpäin”:

”No mejän (turvakodin) näkökulmasta niin sanoisin kyllä, että ei enää, että siinä on paljon menty eteenpäin, et kyllä nyt aika hyvin vaihdetaan tietoja, et en muista, että ois enää sitä, että ois jotain pimitetty, et on aika hyvät ja luontevat työntekijävälit sekä lastensuojeluun että poliisiin ja niihin keskeisiin toimijoihin, myös koulujen kanssa on ihan ollu tällasia tilanteita, että on pitäny vaikka ilmottaa. Vastakin soitin yhel-le koululle, kun oli tämmönen väkivaltatilanne perheessä ja isä oli tuolla liikkeessä, niin soitin, että tyttö oli siellä koulussa, niin siellä toimittiin heti ja sanottiin, et oikein hyvä. Meillä oli oikeen luonteva yhteys moneen kertaan ja on kyllä parantunu musta paljon. Se on kyllä lyöny läpi.” H1

Tiedonkulku viranomaisten ja toimijoiden, kuten lastensuojelun, poliisin sekä koulun kanssa toimii haastateltavan mukaan nykyisin hyvin. Haastateltavan näkemyksestä on luettavissa, että viranomaisten välisessä yhteistyössä on ollut puutteita, mutta ne ovat parantuneet viime aikoina paljon (vrt. ”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 59–61).

Paikalliset väkivaltatyön linjaukset sekä organisaatiokohtainen työskentely

Paikallisten linjausten ja työpaikkakohtaisten toimintaohjeiden tarkoituksena on kuvata, kuinka väkivaltatyötä tehdään ja mihin työ käytännön tasolla perustuu. Alueellisesti tarkasteluna väkivaltatyössä on kuitenkin suuria eroavaisuuksia (”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 57; ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 117). Tarkastelin väkivaltatyön organisoimista Rovaniemellä valtakunnallisiin lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksiin (2008) verrattuna. Selvitin, onko Rovaniemellä yhteisiä eri toimijoita koskevia linjauksia, johon väkivaltatyö perustuu. Tutkijana minua kiinnosti myös, työskentelevätkö eri organisaatioiden asiantuntijat työpaikkakohtaisten toimintaohjeiden mukaisesti kohdatessaan lähisuhdeväkivallan uhrin ja onko organisaatioiden toimintatavoissa eroavaisuuksia.

Haastateltavista lähes kaikki tuovat esiin tietämättömyytensä paikallisen väkivaltatyön perusteista tai niiden olemassaolosta. Suurin osa väkivaltatyön asiantuntijoista kertoo, ettei tiedä rovaniemeläisen väkivaltatyön virallisista linjauksista. Alla haastateltava kuvaa usean muun asiantuntijan tavoin, ettei tiedä väkivaltatyön linjauksien olemassaolosta:

”Öö (...) Ei välttämättä ole kauhean hyvin olemassa. Enkä mie tiää onko linjauksia, ehkä on jossakin, mutta ne ei ole minun tietooni tullut.” H3

Haastateltava näkee, ettei väkivaltatyötä koskevia ohjeistuksia löydy, vaikka pohtiikin johtuuko linjauksien puuttuminen siitä, ettei niistä ole huomattu hänelle kertoa. Kahdeksan haastateltavaa tuo esiin, ettei uhrin kohtaamiseen tarkoitettuja toimintaohjeita löydy omalta työpaikalta. Lähisuhdeväkivallan uhrin kohdataan pääosin samalla tavoin kuin muutkin asiakkaat, riippuen työntekijän toimintatavoista. Alla haastateltava kuvaa, ettei toimintaohjeita uhrin kohtaamiseen työpaikalta löydy:

”Ei meillä oo mitään sellasia, et meillä löytyy nää niin sanotut hoitopolut moneen asiaan, mut tää on tää väkivalta ja varsinkin parisuhdeväkivalta, niin se on niinku se.” H6

Haastateltavan kuvaamat ”hoitopolut” löytyvät useiden sosiaalisten ongelmien osalta, mutta lähisuhdeväkivallasta ei löydy toimintaohjetta tai palveluketjumallia (ks. myös ”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 59–61). Kirjalliset toimintaohjeet väkivaltatyöhön ja uhrin kohtaamiseen löytyvät haastattelemltani tahoilta ainoastaan turvakodilta, jossa niitä on vastikään päivitetty. Turvakotiasiakkaaksi tulevalle lähisuhdeväkivallan uhrille on rakennettu *polku*, josta löytyy erilaisia toimintaohjeita, kuten tietoa alkuhaastattelun tekemisestä sekä asiakkaan kohtaamisesta (ks. myös Ruohonen 2006, 36–37).

Osa haastateltavista näkee, että eri asiantuntijoilla on väkivaltatyöstä omat alakohtaiset linjauksensa tai tradition sanelemat toimintakäytännöt uhrin palveluketjusta. Puuttuvat yhteiset käytännöt voivat kuitenkin aiheuttaa epäselvyyttä. Vaikka oma rooli onkin selkeä ja toisten viranomaisroolien ”uskotaan” olevan kaikkien tiedossa, epätietoisuudelle jää silti sijaa. Seuraava haastateltava näkee, että organisaatiokohtaisia väkivaltatyöstä tehtyjä linjauksia on ehkä olemassa, mutta yhteisiä kaikkia asiantuntijoita koskevia linjauksia ei Rovaniemeltä löydy:

”En minä tiää. En tiää, on niitä varmaan linjauksia eri viranomaisissa erikseen, mutta onko sellasia selkeitä yhteisiä linjauksia (...) Jokainen varmaan tietää oman roolinsa ja mitä itte pitää tehdä, ja sitte uskoo tietävänsä, mitä muut tekee esim. poliisi tai poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä tai ensi- ja turvakoti (...) tai onko siitä puhuttu, että mitä meidän pitää tehdä, vai oletetaanko vain, että me tiedetään kaikki, että mitä milloinkin pitää tehdä.” H7

Haastateltavan sitaatista kuvastuu epätietoisuus toimijoiden yhteisistä linjauksista, vaikka jokainen väkivaltatyötä tekevä asiantuntija tietää lähisuhdeväkivallan uhrin kohdatessaan ”oman roolinsa”. Tämä kuvastaa hyvin sitä, kuinka väkivaltatyö määrittyy eri asiantuntijoille juuri heidän työkuvansa kautta. Vaikka kirjallisia toimintaohjeita ei väkivaltatyöstä olekaan, työn positio ohjaa työskentelyä uhrin kohtaamistilanteessa. Seuraava haastateltava kuvaa, että kokemus lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisesta syntyy käytännön työtä tekemällä, rutiinin kautta:

”Mutta sitten tämmöinen, että sanosin, et se uhrin kohtaaminen siinä vaiheessa riippuu niin osin (...) ihan se kaikki huomioiminen ja miten siinä edetään, niin kyllähän se on sitä meidän jokapäiväistä työtä kohdata mitä erilaisimpia rikoksen uhreja ja tekijöitä, todistajia ja näkijöitä ja muuten asiasta jotain tietäviä, elikkä se on meidän arkipäivää ja viikonloppuakin.” H4

Haastateltavan mukaan uhrin kohtaamistilanne jäsentyy ”jokapäiväsen” työn kautta. Kohtaamiseen ja toimintakäytäntöihin syntyy ajan mittaan rutiini, joka ohjaa kohtaamista ja työskentelyä. Tällöin kyseessä on myös työtä ohjaava kokemus, joka vahvistuu työvuosien lisääntyessä. Haastateltavan edustamassa poliisin työssä, väkivaltatyö on ”arkipäivää” kellon ajasta riippumatta niin arkena kuin viikonloppunakin. Alla haastateltava kokee, että eri toimijoilla on omat linjauksensa väkivaltatyöstä, jotka syntyvät työn tarkoituksen kautta:

”Joo eli sanoisin, et eri toimijoilla on omat linjaukset, mut sitä koordinoitii tääl ei oo tehty. Tämä on nyt minun käsitys. En sit tiedä, kuinka esim. perheneuvola ja ensija turvakoti tekee yhteistyötä. Saattaa tehäki.” H10

Haastateltava kiinnittää huomiota väkivaltatyön koordinointiin, jota Rovaniemellä ei ole tehty. Kysymyksiä herättää myös viranomaisten välinen moniammatillinen yhteistyö, jota asiantuntija pohtii. Haastateltavan edustaman seurakunnan perheasian neuvottelukeskuksen näkökulmasta, voi selkeän kuvan piirtäminen moniammatillisesta yhteistyöstä olla haastavaa, koska yhteistyötä tehdään muiden toimijoiden kanssa vähemmän. Vaikka linjaukset ja toimintamallit väkivaltatyöstä puuttuvatkin, asiantuntijat luottavat työssään omaan arvioon, jota seuraava haastateltava kuvaa:

”Ei, meillä on ne Stakesin ohjeet ja ohjeistukset lapsen pahoinpitelystä, lapsen hyväksikäytöstä, mutta oikeestaan nää tämmöset, et on niitä miehiäkin, joita vaimo on

muksinu kotona. Näihin meillä ei oo mittään ohjeistusta, että niillä mennään oikeestaan sillälaililla mututuntumalla.” H6

Käytännön työ perustuu alakohtaisten toimintamallien lisäksi pitkälti lainsäädäntöön sekä ylempien oikeusasteiden antamiin päätöksiin, joita seurataan työtä ohjaavana viitekehyksinä. Merkille pantava huomio on, että lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskentelystä sekä kohtaamisesta löytyy kirjallisia toimintaohjeita erityisesti lapsiuhrien osalta pahoinpitelyepäilyn ja hyväksikäytön selvittämisestä (ks. myös Taskinen 2003). Haastateltavan mukaan näin on etenkin terveydenhuollon päivystyksessä, jossa kyseisiä toimintaohjeita löytyy lasten kanssa työskentelystä, mutta aikuisten uhrien kohtaaminen jää asiantuntijoiden oman näkemyksen varaan. Aikuisten uhrien osalta palveluketjua tai kirjallisia toimintaohjeita ei näyttäisi olevan haastateltavista tahoista kuin turvakodilla. Paavilainen ja Pösö (2003d, 189–191) tuovat esiin, että on ollut varsin yleistä, ettei perheissä tapahtuvaan väkivallan käsittelyyn ole ollut käytettävissä työpaikoilla kirjallisia toimintamalleja.

Kohtaamistilanteissa turvaututaan myös tilannekohtaiseen näkemykseen. Omaa arviota käytetään etenkin tapauksissa, joihin ei ole olemassa kirjallista ohjeistusta, kuten miehiin kohdistuvassa väkivallassa. Parisuhdeväkivallan uhreina olevien miesten kohtaaminen voi saada myös asiantuntijan epäröiväksi, mikäli tilanteesta tulee selviytyä omin neuvoin ilman ohjeistusta. Asiaa voi hankaloittaa myös se, että etenkin sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntijat ovat usein naisia. Väkivallasta kertominen voidaan kokea vaikeaksi naispuoliselle työntekijälle, uhrin ollessa miespuolinen. Nyqvist (2001, 207–208) tuo esiin, että etenkin väkivaltaiset miehet toivovat väkivalta-työntekijän olevan miespuolinen, koska ajattelevat, ettei naispuolinen työntekijä voi ymmärtää heitä.

Toisaalta asiakkaiden kohtaamistilanteissa voidaan soveltaa myös muista koulutuksista saatuja oppeja ja vuorovaikutustaitoja, kuten perheinterventiokoulutuksen malleja tai varhaisen puuttamisen periaatetta, kuten alla haastateltavat kuvaavat:

”Oon käyny sen, sen preventiivisen perheinterventiokoulutuksen ja siihen liitty näitä puheeksiottamisen juttuja (...) Joskus kun on ollu jotenki erittäin vaikea tilanne, niin se aina auttaa itteä, kun on ottanu ne lomakkeet ja niitten mukhaan edetty, kun vanhemmilla on taipumus yrittää harhauttaa.” H9

*”No joo, siis näitä varhaisen puuttumisen juttuja. Näähän nyt on in, että kaikentyyp-
pinen, et otetaan se huoli puheeksi, et tän tyyppisiä on (...) mutta nimenomaan, että
ois sellanen joku toimintakaavio, et miten kohtaat väkivaltaa kokeneen asiakkaan ja
mikä on se ensimmäinen paikka mihin otat yhteyttä, niin ei meillä missään prosessi-
kaaviossa löydy tällasta yksilöityä tietoa.” H8*

Haastateltava tuo esiin ensimmäisessä sitaatissa, että puheeksi ottamisen ”jutusta” ja perheinter-
ventiokoulutuksesta voi olla apua myös myöhemmin hankalissa työtilanteissa. Mikäli tilanne ei
suju toivotulla tavalla, lomakkeista saa vaihtoehtoisia lähestymistapoja kohtaamistilanteeseen.
Toisessa sitaatissa haastateltava kuvaa varhaista puuttumista ja huolen sanoittamis -menetelmää
esimerkkinä kirjallisesta, ongelmia kartoittavasta toimintamallista. Lähisuhdeväkivaltaa kartoit-
tavaa toimintakaaviota ei sosiaalipalvelukeskuksesta haastateltavan mukaan kuitenkaan löydy.
Pyhäjoki ja Koskimies (2009, 187) näkevät, että työntekijän subjektiivinen huoli on merkittävä
keino lasten ja nuorten sekä perheen avun tarpeen sekä toisaalta myös ammattilaisen omien toi-
mintamahdollisuuksien tunnistamisessa. Asiantuntijan tulee pohtia, onko hänellä käytössään riit-
tävästi työmenetelmiä ja yhteistyösuhde, jolla hän voi tukea asiakasta riittävästi. Huoli kasvaa
sitä mukaa, kun auttamiskeinot vähentyvät. Huoli kertoo myös asiantuntijalle, milloin tilantee-
seen tarvitaan verkostojen tukea. Hyvä asiakassuhde sekä tieto omista ja verkoston voimavarois-
ta ja tukimahdollisuuksista vähentää huolta haastavissakin tapauksissa. Haastateltava jatkaa alla
olevassa sitaatissa aikuissosiaalityön näkökulmasta, kuinka asiantuntijan tulee ”navigoida” lä-
hisuhdeväkivallan uhri oikeaan ryhmään ja sitä kautta oikeiden palveluiden piiriin:

*”Sellasta ei löydy suoranaisesti, et ne on jotain laajempia, jotakin tällasia prosessi-
kaavioita, mutta ei noin yksilöidysti löydy. (...) No, nuorisorikollisten kohdalta löytyy
kaavio, et miten tapahtuu joku henkilötutkinta, mut tällasta, et miten ohjataan joku
henkilö johonkin palveluihin ja mitkä ne Rovaniemellä ovat, niin sellasta ei löydy
erikseen. Se pitää jotenkin navigoida, että onko tää aikuinen ihminen, lapsiperhe
yms. Jotenki sen mukaan määritellä.” H8*

Uhrin palveluketjua pohdittaessa on keskeistä kartoittaa, minkä palveluiden ja etuuksien piiriin
asiakas kuuluu. Haastateltava tuo esiin, että työntekijän tulee selvittää esimerkiksi lähisuhdevä-
kivallan uhrin ikä sekä onko hänellä perhettä, joiden mukaan asiakas ohjataan eteenpäin. Joiden-
kin erityisryhmien, kuten esimerkiksi nuorisorikollisten osalta löytyy prosessikaavio, jonka poh-
jalta toimitaan sosiaalitoimen ja poliisin välisessä yhteistyössä henkilötutkintaa suoritettaessa.

Väkivaltatyötä voidaan tarkastella myös organisaatioiden sisältä käsin. Pääosa haastateltavista kertoo, että lähisuhdeväkivallan uhrien kohtaaminen kuuluu yhtäläisesti kaikkien organisaatioissa työskentelevien työnkuvaan. Työtä ei ole eriytetty organisaatioiden sisällä, eikä väkivaltatyötä ole jaoteltu eri työntekijöille. Asia ei ole juuri muuttunut nykypäivään mennessä. Vaikka kuntiin on nimetty väkivaltatyön ehkäisytyöstä vastaavat työntekijät, ei väkivaltatyöhön erikoistuneita asiantuntijoita löydy kaikista kunnista (Jaskari 2008, 10–11).

Poikkeuksen työn organisoimisesta työyksikön sisällä muodostavat haastateltavista tahoista poliisi ja turvakoti. Poliisissa väkivaltarikosten selvittely on kategorisoitu teon vakavuuden perusteella *päivittäisrikostutkintaryhmään* sekä *vakavien rikosten*, kuten henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, seksuaalirikosten sekä lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkintaryhmään. Turvakodissa lähisuhdeväkivalta on läsnä työn eri tasoilla jatkuvasti. Kaikki turvakodissa työskentelevät työntekijät kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja, vaikka työtä on organisoitu vastuualueiden osalta muun muassa turvakoti-, ensikoti- tai kriisityöksi. Työtä on organisoitu myös erikoistyön osalta, jota tekevät työhön erikoistuneet työntekijät. Tästä esimerkkinä ovat miestyö sekä Alvarija maahanmuuttajaperheitä tukeva perhetyö.

Lastensuojelussa ja perheneuvolassa työ on organisoitu parityöskentelyksi. Lähisuhdeväkivalta tapauksissa työskennellään yhdessä työparin kanssa, jolloin molemmat työntekijät arvioivat perheen kokonaistilanteen. Perheneuvolassa työparin muodostavat sosiaalityöntekijä ja psykologi, jotka työskentelevät perheen kanssa oman työnkuvansa mukaisesti. Psykologin tehtävät keskittyvät lasten tutkimuksiin, sosiaalityöntekijän keskustellessa vanhempien kanssa hahmottaen perheen tilannetta sekä toimien sovittelijan roolissa. Työparityöskentelyä hyödynnetään myös seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa kohdattaessa sekä lähisuhdeväkivallan uhreja että tekijöitä, mikäli tiedossa on etukäteen, että tapaukseen liittyy väkivaltaa. Väkivallasta kysytään asiakkailta jo puhelimesta ajanvarauksen yhteydessä. Perheneuvolassa ja seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa organisointia työn sisällä on tehty myös asiakkaiden kohdalla, kuten haastateltava kertoo:

”No mehän ei oteta tänne asiakkaaksi jos ei ole lapsia, et tää on lapsiperheille, et sovitteluunhan ei oteta sellaisia pariskuntia, joilla ei ole lapsia ja alaikäisiä, alle 15-vuotiaat on nyt (ikäraja) (...) et seurakunnan perheasianneuvottelukeskukseen saavat

mennä sitten muut, et kyllähän se yleensä jos on aikuisten välillä väkivaltaa, niin ja lapsi on perheessä, niin kyllähän se vaikuttaa lapsiin.” H9

Perheneuvolassa ja perheasian neuvottelukeskuksessa työn organisointiin vaikuttaa keskeisesti lasten ikä, joka mahdollistaa työn painopisteen keskittämisen esimerkiksi lapsiperheisiin. Organisaatioiden keskitetty työnjako voi parhaimmassa tapauksessa säästää resursseja ja estää päällekkäisyyksiä, mikäli työnjaosta ovat selvillä myös asiakkaat ja yhteistyökumppanit.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön valtakunnallisissa suosituksissa (2008, 10, 21–22) kiinnitetään huomiota myös asiantuntijoiden valmiuksiin kohdata lähisuhdeväkivallan uhri. Väkivaltatyö vaatii erityisosaamista, jonka vuoksi on tärkeää, että työntekijät ovat saaneet koulutusta väkivallan kohtaamiseen liittyviin käytäntöihin. Väkivaltatyöntekijöiden perustietoa lähisuhdeväkivallasta ja uhrin kohtaamiseen liittyvistä kysymyksistä voidaan lisätä esimerkiksi työn ohessa järjestettävän koulutuksen avulla. Koulutuksen avulla voidaan lisätä asiantuntijan tietoa väkivallan luonteesta sekä auttamismenetelmistä sekä päivittää ammattitaitoa (Tarvala ym. 2003a, 225).

Lindqvist (2009, 196–197) on tutkinut parisuhdeväkivallan kohtaamista maaseudun sosiaalityössä. Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät kokivat, ettei heillä ole riittävästi tietoa ja taitoa auttaa lähisuhdeväkivallan uhreja. Kouluttautumisen tarve koettiin suureksi. Sosiaalityöntekijät kaipasivat muun muassa tietoa parisuhdeväkivallasta ilmiönä, sekä sen tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Myös Lehtosen ja Pertun (1999, 117) vanhempi tutkimus osoittaa, että kuntien väkivaltatyössä lähisuhdeväkivallan hoitoon erikoistuminen on vähäistä ja tietoa väkivallasta kaivataan. Jones ja Gross (2000, 369–370) peräänkuuluttavat koulutuksen merkitystä etenkin lasten parissa työskentelevillä aloilla. Koulutuksen tarve liittyy muun muassa arviointimenetelmiin, joilla perheväkivaltaa voidaan tunnistaa, tiedon lisäämiseen väkivallan luonteesta sekä eituomitsevan lähestymistavan sisäistämiseen uhrien kanssa työskennellessä. Jonesin ja Grossin (2000, 369–370) mukaan keskeistä on myös, että työntekijät tiedostavat väkivallan aiheuttamat seuraukset lapsille ja kehittävät interventiomahdollisuuksia väkivallan katkaisuun ja uhrin turvallisuuden takaamiseen. Button ja Payne (2009, 365) näkevät, että koulutuksen tarve korostuu etenkin väkivallan kierteen katkaisemisessa sekä työntekijän turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Haastateltavista kahdeksan tuo esiin, ettei ole saanut organisaation järjestämää koulutusta lähisuhdeväkivallasta. Lähisuhdeväkivaltaan on kiinnitetty kuitenkin usein huomiota ammattiin tähtäävissä opinnoissa. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ollut kysymykselläni selvittää opiskeluvaiheessa saatua väkivaltakoulutusta, vaan työpaikoilla annettavaa lisäkoulutusmahdollisuutta lähisuhdeväkivallasta. Useat asiantuntijat mainitsevat, että yleisin koulutusmuoto, jota organisaatiot järjestävät, on turvallisuuskoulutus työntekijöiden työturvallisuuskysymyksiin liittyen.

Tarkastelemalla lyhyesti opintovaiheessa annettavaa lähisuhdeväkivaltakoulutusta, voidaan jäsentää hieman väkivallasta annettua koulutusta. Esimerkiksi poliisissa väkivallan tunnistamiseen ja ehkäisemiseen panostetaan haastateltavan mukaan koulutusvaiheessa seuraavasti:

”Kyllähän meidän koulutuksessa on jos miettii, niin erikseen väkivaltarikosten tutkintakurssi. Se, et se on paljon laajempi käsite, elikkä pelkästään jos sanotaan, et on joku lähisuhdeväkivaltakurssi niin en muista semmosta eli minusta se on laajempi käsite kuin lähisuhdeväkivalta. Se on meillä (...) Tässä kohdataan kuitenkin niin paljon semmosta, joka ei ehkä mene tähän lähisuhdeväkivalta-kategoriaan, vaan siihen tuttava, tuttaväkivalta-kategoriaan.”H4

Haastateltava tuo esiin, että poliisit käyvät väkivaltarikosten tutkintakurssin, joka valmistaa kohtaamaan väkivaltarikoksia. Väkivaltaa käsitellään opinnoissa laajemmassa kontekstissa. Työpaikalla tarjottavaa lähisuhdeväkivallastaan liittyvää koulutusta ei poliisissa ole. Lapsiin kohdistuneiden rikosten parissa työskentelevät poliisit ovat saaneet koulutusta lasten kohtaamiseen ja puhuttamiseen. (ks. myös Lampikoski 2003, 176.) Vaikka poliisissa väkivaltaan perehdytään opintojen aikana, tilausta lisäkoulutukseen näyttäisi olevan.

Asiantuntijoille tarjotaan lähisuhdeväkivallastaan liittyvää koulutusta ainoastaan turvakodilla. Turvakodilla työntekijöiden koulutuksesta vastaa Ensi- ja turvakotien liitto, joka järjestää työntekijöilleen koulutuksia, joista pisimmät ovat 2-vuotisia ja lyhyitä paikkakuntakohtaisia koulutuksia. Vuoden 2010 koulutusaiheet käsittelivät haastateltavan (H1) mukaan seuraavia aihealueita: *Väkivaltainen nainen ja Lapsi kriisiperheessä*. Nyqvist (2001, 230) huomauttaa, että turvakotityössä tulisi lisätä työntekijöiden traumatietoutta, jotta työntekijät osaavat tunnistaa uhrin traumatisoitumisesta johtuvia oireita ja käsitellä niitä.

Valtakunnallisiin, makrotason väkivaltatyön ohjeistuksiin nähden, mikrotason paikallinen väkivaltatyö näyttäisi poikkeavan niistä suuresti. Vastauksena alkuun esittämiini kysymyksiin voidaan havaita, *ettei Rovaniemellä ole yhteisiä linjauksia väkivaltatyöstä tai organisaatiokohtaisia ohjeita lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisesta*. Palveluketjua tai erään asiantuntijan kuvaamaa ”prosessikaaviota” ei lähisuhdeväkivallan uhreille löydy. *Palveluja kartoitetaan esimerkiksi asiakkaan iän mukaan, jonka perusteella tehdään jakoa esimerkiksi aikuis- ja lapsiuhreihin*. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten, kuten pahoinpitelyjen ja hyväksikäytön osalta sekä esimerkiksi nuorisorikollisten osalta, löytyy palveluketju, toisin kuin muiden lähisuhdeväkivallan uhrien osalta.

Väkivaltatyön yhteistyöryhmä, toimintaohjelma ja vastuuhenkilö

Organisaatiokohtaisten väkivaltatyön rakenteiden kartoittamisen jälkeen, siirryn sosiaali- ja terveysministeriön laatimien väkivaltatyön suositusten pariin, joista luon tarkemman katsauksen kolmeen suositukseen, jotka muodostavat näkemykseni mukaan väkivaltatyön perustan. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksissa (2008, 10, 19) kuntia ohjeistetaan suunnittelemaan väkivaltatyöhön liittyviä vastuukysymyksiä ja johtamista. Väkivaltatyön jakautuessa monelle sektorille myös väkivallan ehkäisy kuuluu yhtäläisesti kaikkien vastuulle. Työn toteutumista valvotaan 1) *Yhteistyö- tai koordinaatioryhmän* avulla, jota valvomaan asetetaan väkivallan 2) *Ehkäisy- ja moniammatillisesta työstä vastaava henkilö*. Yhteistyöryhmän vastuulla on väkivaltatyön suunnittelu, koordinointi ja seuranta. Ryhmässä on edustajia eri hallinnonalueilta sekä kolmannelta sektorilta ja seurakunnasta. Ryhmää valvoo väkivallan ehkäisytyöstä vastaava henkilö, joka nimetään joka kuntaan. Vastuuhenkilön tehtävänä on moniammatillisen ja poikkihallinnollisen työn koordinoiminen.

Kolmas suositus (2008, 10, 20) koskee väkivaltatyöstä tehtyä 3) *Kirjallista toimintaohjelmaa tai suunnitelmaa*. Suosituksen mukaisesti: *”Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö on sisällytetty kunnan hyvinvointistrategiaan ja turvallisuussuunnitteluun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon laajan väestöpohjan organisaatioiden toimintasuunnitelmiin.”* Toimintaohjelmasta vastaa ensimmäisen suosituksen mukainen kuntaan laadittava väkivallan ehkäisyn koordinaatio- tai yhteistyöryhmä. Suunnitelman tarkoituksena on selventää vastuukysymyksiä ja yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken. Rovaniemellä ei haastatteluhetkellä keväällä 2010 ollut laadittu poikkihal-

linnollisesta väkivaltatyöstä vastaavaa ryhmää, toimintaohjelmaa tai nimetty ehkäisytyöstä vastaavaa henkilöä.

Edellä mainitut suositukset ovat merkityksellisiä väkivaltatyön kannalta, koska ne luovat sen toiminnalle perustan. Tämän osoittaa myös ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationaalin (”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 6, 57–59) kunnille teettämä kysely naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyöstä (ks. myös Rautava & Perttu 2001, 75–76). Vastaaajista vain reilu kolmasosa tuo esiin, että kunnassa on käytössä tai kehitteillä palveluketjumalli. Kuntatasolla yhteisesti ja poliittisesti hyväksytty väkivallan ehkäisyohjelma nähdään tehokkaimpana tapana vaikuttaa väkivaltatyöhön. Kunnissa, joissa poliittisesti hyväksytty väkivaltaohjelma oli kyselyn aikana käynnissä, on käytössä tai kehitteillä myös väkivaltatyön palveluketjumalli. Lisäksi näissä kunnissa toimii väkivallan ehkäisytyöstä vastaava moniammatillinen työryhmä, joka koordinoi eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä. Joissakin kunnissa oli nimetty myös vastuu- tai yhteishenkilö vastaamaan naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksistä.

Aineistoni haastateltavista yhdeksän tuo ilmi, etteivät he ole tietoisia väkivaltatyön suosituksista. Poikkeuksen muodostaa eräs haastateltava (H1), joka on osallistunut väkivaltatyön kehittämisen ja ehkäisytyöhön Rovaniemellä. Kyseinen haastateltava on osallistunut myös Lapin lääninhallituksen selvitysten tekoon lähisuhdeväkivallasta (ks. Kestilä 2002; Aho 2005). Haastateltava kertoo olevansa tietoinen kunnille osoitetuista väkivaltatyön suosituksista sekä paikallisesta tilanteesta Rovaniemellä. Alla haastateltava kuvaa, että väkivallan yhteistyöryhmä on suunnitteilla myös Rovaniemelle tulevaisuudessa:

”Joo, olin sitä osittain tekemässäkin silloin siinä Läänin (...) niinku sanoin, että se on suunnitteilla. Elokuussa meidän oli niinkö tarkoitus. (...) Siinä käytiin niitä suosituksia justiin läpi ja ajateltiin, että tehään tänne sellanen justiin suunnitelma. (haastateltava jatkaa seuraavassa kysymyksessä kuntiin asetettavasta väkivaltatyön vastuhenkilöstä) (...) Se on varmaan (poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä), joka siinä (...) jolle ne asiat sitten ohjautuu. Semmonen käsitys mulla on, mut ei oo meille (turvakoiti) ainakaan tullu mitään tietoa, että semmonen ois niinkö nimetty. (...) Se on kauheen haavottuvaki semmonen rakennelma, että sitte ku on jotaki, niin ei oo oikein mittään semmosta pohjaa, et on liian monia (toimijoita), joita se ei niinkö kosketa. Tää pitäis olla niinkö yhteinen asia, joka kulkee niinkö kaikilla työntekijöillä ja kaikilla tasoilla.” H1

Paikallinen väkivallan ehkäisy- ja suunnittelutyö on haastateltavan mukaan vielä varsin kesken-eräistä. Väkivaltatyötä koskeva ”suunnitelma” on murrosvaiheessa, vaikka aiheesta on käyty alustavia keskusteluja turvakodin ja lastensuojelun välillä. Väkivaltatyön vastuuhenkilön rooli herättää epätietoisuutta haastateltavassa ja hän pohtii, kenelle rooli sopisi. Väkivaltatyön ”raken-nelma” näyttäytyy haavoittuvaisena, koska työllä ei ole selkeää ”pohjaa”, eikä se kosketa kaikkia väkivaltatyöhön osallistuvia asiantuntijatahoja, kuten esimerkiksi terveydenhuoltoa tai seurakun-taa. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksissa (2008, 10–12, 20) yhteiseen suun-nittelutyöhön kehoitetaan ottamaan mukaan myös terveydenhuolto, sairaanhoitopiirit ja muut sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottavat yksiköt. Myös kolmannen sektorin järjestöjen rooli on keskeistä huomioida, koska juuri järjestöt vastaavat Suomessa suurilta osin lähisuhdevä-kivallan uhrien ja tekijöiden palveluiden tuottamisesta.

Aineistosta selviää, että muutama haastateltava uskoo väkivaltatyön olevan koordinoitua ja osa kertoo kuulleensa väkivallan koordinaatio- tai yhteistyöryhmästä tai paikallisesta väkivaltatyötä käsittelevästä suunnitelmasta. Epäselväksi heille on kuitenkin jäänyt, kuka ryhmää koordinoi ja keitä asiantuntijoita väkivaltatyön suunnitteluun osallistuu. Sekaannusta voivat aiheuttaa osaltaan myös Lapin lääninhallituksen selvitystyöryhmät lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä esimerkiksi poliisin oma turvallisuusasioita käsittelevä ryhmä, kuten seuraava haastateltava pohtii:

”No meillähän on tietysti turvallisuussuunnitelman teko ja turvallisuusjärjestys ja tällaset kyllähän siellä on.(...) mutta sehän käsittelee paljon muutakin, kuin tällasta väkivallan ehkäisyä, ja se on oikeestaan pieni osa sitä. En tiä onko sitä. Ei meillä varmaan ole.” H3

Haastateltava kuvaa, että poliisissa on huolehdittu erityisesti turvallisuuteen liittyvistä asioista. Väkivallan ehkäisy näyttäytyy kehittämistarpeena muiden asioiden joukossa ja on haastateltavan sanoin ”pieni osa” ryhmän toimintaa. Haastateltava tuo myös esiin, ettei tiedä paikallisesta lä-hisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmästä. Toinen haastateltava tuo esiin, että Rovaniemellä on ke-hiteltä moniammatillista palveluketjua lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyjen osalta poliisin, las-tensuojelun ja Lapin sairaanhoitopiirin välillä. Yhteistyön tarkoituksena on ollut matalan kyn-nyksen palveluiden kehittäminen ja työkäytäntöjen helpottaminen etenkin poliisitutinnan osalta. Malli voi olla myös vanhentunut, koska terveydenhuollon ja lastensuojelun puolelta yhteistyöku-vio ei tullut haastatteluissa esiin. Esimerkkejä samantyyppisestä mallista löytyy Etelä-Suomesta

muun muassa Tampereen yliopistollisesta sairaalasta, jossa on kehitetty perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon malli pahoinpidellyn lapsen tunnistamiseen ja hoitamiseen (Paavilainen & Pösö 2003d, 190; ks. myös Paavilainen & Merikanto 2003, 229–233).

Puolet haastateltavista tuovat esiin, etteivät tiedä, onko Rovaniemellä poikkihallinnollista väkivaltatyön yhteistyöryhmää. Väkivaltatyöstä vastaavan yhteyshenkilön tilanteesta Rovaniemellä ei niin ikään tiedä suurin osa asiantuntijoista. Alla haastateltavat pohtivat moniammatillisesta työstä vastaavan yhteyshenkilön tilannetta Rovaniemellä:

”Ei tuu kyllä mieleen, et jos se kokoontuu, niin varmaan jossain korkeimmissa piireissä, missä on pohittu vähän suurempia linjauksia.” H8

”Ei harmainta aavistusta. Siellä tietenkin on joku, joka mun pitäis tietää. En tosiaan tiitä, ainuat puhelinnumerot, jotka meillä on näihin yksiköihin on ne, jotka olen ite laatinu. Ne kyllä löytyy meidän päihe ja huume ja mielenterveyskansioista.” H6

”En tiedä kyllä, mut pitäis varmaan olla jos ei ole” H10

”(naurahtaa) En kyllä tiedä. Mä oon ollu tässä tehtävässä nyt toukokuusta lähtien. En mä osaa tuohon kyllä vastata, eikä se näin päivystävän lääkärin näkökulmasta (...) En mä oo tekemisissä..(...) Mä en tee mitään vastaanotto ja terveystieteitä.” H5

Haastateltava näkee ensimmäisessä sitaatissa, että mikäli väkivaltatyöstä vastaava yhteistyöryhmä kokoontuu Rovaniemellä, sen täytyy tapahtua ”korkeimmissa piireissä”, jonne käytännön työtä tekevilla työntekijöillä ei ole asiaa. Epätietoisuus väkivaltatyön järjestämisestä voi aiheuttaa myös tunteen ulkopuolelle jäämisestä, johon haastateltava viittaa toisessa sitaatissa. Päihde- ja mielenterveystyölle löytyy omat kansiot yhteystietoineen, mutta väkivaltatyön vastuuhenkilöstä ei asiantuntijalla ole tietoa. Kolmannesta sitaatista kuvastuu puolestaan näkemys, että mikäli vastuuhenkilöä ei ole vielä Rovaniemelle nimetty, sellainen tulisi asettaa. Väkivaltatyön organisointi näyttäytyy terveyskeskuksen päivystyksen näkökulmasta epäselvänä. Haastateltava huomauttaakin, että vaikka on toiminut tehtävässään jo vajaan vuoden, hän ei ole törmännyt väkivaltatyön organisointia koskeviin asioihin.

Tarvalan ja kumppaneiden (2003a, 227) mukaan kehitystyö ja palveluiden laadun kehittäminen vaativat henkilökunnan lisäksi myös koko organisaation ja esimiehen tukea. Johtajuuden merkitys korostuu organisaatioiden muutoksissa ja toiminnan kehittämisessä. Esimies vastaa myös

henkilökunnan ammatillisuuden ja asiantuntijuuden kehittämistä, kuten koulutuksen ja konsultaation järjestämisestä. Väkivaltatyön kehitykseen vaikuttaa näin ollen pitkälti hyvä johtamisen kulttuuri. (Ks. myös Pohjola 1998, 121.)

Paavilainen ja Pösö (2003d, 190) tuovat esiin, että väkivaltatyön toimintamallien kehittäminen on alkanut kunnolla vasta 1990-luvun lopussa. Hankkeita ja malleja on tehty satunnaisesti paikallisina projekteina. Toimintamallien tärkeyteen on hankkeiden mukaan herätty kunnolla vasta viimeaikoina ja on alettu pohtimaan kuntakohtaisia toimintamalleja väkivaltatyön toteuttamiseksi. Tarvala ja kumppanit (2003a, 211–214) ovat tutkineet perheväkivaltaan puuttumisen toimintamallia Porvoon neuvoloissa. Ennen projektin käynnistymistä nähtiin, että yhteisten toimintamallien puute jätti hoidon sattumanvaraiseksi sekä asiantuntijan ammattitaidosta riippuvaiseksi. Yhteistyömallin puute vaikutti negatiivisesti hyviinkin auttamis- ja puuttumistilanteisiin, koska yhteisistä työkäytännöistä ei ollut sovittu viranomaisten välillä. Toimintamallin vaikutukset näkyivät positiivisina kokemuksina ja työntekijöiden varmuuden lisääntymisenä.

Tähän suhteutettuna ei olekaan ihme, että esittämäni kysymykset väkivaltatyön suosituksista ovat saaneet haastateltavat epätietoisuuden valtaan. Haastateltavien (9/10) epätietoisuus on ymmärrettävää, koska he eivät olleet suosituksista tietoisia. Kysymys asiantuntijuuden rakentumisesta kiteytyy pohdintaani väkivaltatyön suosituksista. Esittämäni kolme merkittävintä suositusta väkivaltatyön yhteistyöryhmästä, toimintaohjelmasta ja vastuuhenkilöstä muodostavat väkivaltatyön perustan. *Mikäli työlle ei ole rakennettu pohjaa tai sovittu toimijoiden välisistä yhteisistä säännöistä, sen voi nähdä haastavan myös väkivaltatyöntekijöiden asiantuntijuutta.* Asiaa voidaan tarkastella myös toisin päin. Kuinka väkivaltatyön asiantuntijuutta voidaan rakentaa, mikäli väkivaltatyön toimintakäytännöistä ei ole sovittu yhteisesti ja asiantuntijuuden rakentaminen jää yksinomaan työntekijöiden harteille.

5 Väkivaltatyön palveluketju

5.1 Toimintatavat uhrin kohtaamisessa

Ennaltaehkäisevä työ

Ennaltaehkäisevä väkivaltatyö on keskeinen osa väkivaltatyön kokonaisuutta, vaikka se jääkin usein näkymättömäksi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositukset (2008, 11, 22–30) määrittävät ennaltaehkäisevät palvelut osaksi toimivaa palvelukokonaisuutta. Väkivaltatyön suosituksissa painotetaan varsinaisen väkivaltatyön lisäksi myös väkivallasta tiedottamista. Selvityksessä korostetaan myös kuntalaisille tarjottavaa neuvontaa ja tukea lähisuhdeväkivallasta. Niistä tulee tiedottaa kuntien kotisivuilla ja palveluoppaissa tai esitteissä. Kunnissa suositellaan toteutettavaksi väkivallan ehkäisykampanjoita ja tapahtumia yhteistyössä peruspalvelujen, järjestöjen, seurakunnan ja muiden toimijoiden kesken, joissa tiedotetaan lähisuhdeväkivallasta. Myös uusi lastensuojelulaki (13.4.2007/417, 3a§, 4§) velvoittaa viranomaisia ehkäisevään lastensuojelutyöhön, jota toteutetaan muun muassa peruspalveluiden piirissä. Ehkäisevällä lastensuojelulla tuetaan lapsen kehitystä ja vanhemmuutta sekä turvataan lapsiperheiden hyvinvointia.

Haastateltavista noin puolet kertovat olevansa epätietoisia ennaltaehkäisevän väkivaltatyön tilanteesta Rovaniemellä. Ennaltaehkäisevään työhön liittyvästä epätietoisuudesta huolimatta, useassa haastattelemassani organisaatiossa ennaltaehkäistään väkivaltaa. Neljä kymmenestä haastateltavista osallistuu ennaltaehkäisevään väkivaltatyöhön. Turvakodilla ennaltaehkäiseväksi työksi nähdään varhainen puuttuminen sekä asiakkaan tukeminen muutokseen. Pyhäjoki ja Koskimies (2009, 186) näkevät varhaisen puuttumisen osallistavana ja avoimena yhteistoiminnan tapana, joka korostaa varhaista vastuun ottoa omasta toiminnasta. Alla haastateltava kuvaa turvakodilla tehtävää ennakoivaa työtä:

”Hmm, no tietysti sillä lailla jos aattelee meän taloa, niin tietenki pyritään siihen, että asiakasta vaikka pyritään tukemaan tulemaan, jos tilanne jo alkaa näyttämään jotenkin kireältä tai siellä alkaa kasaantumaan ongelmia tai muuta. Niin, tuetaan asiakasta jos näyttää, että siellä tulee väkivaltatilanne tai muuta. Tavallaan sillä lailla ennaltaehkäistään.” H2

Ennaltaehkäisevää toimintaa kuvastaa väkivaltilanteiden ennakointi ja uhrin rohkaiseminen turvakodille lähtöön, mikäli tilanne muuttuu kotona uhkaavaksi. Ennaltaehkäisevää väkivaltatyötä tehdään haastateltavien mukaan myös turvakodin miestyö-hankkeessa sekä rikosuhripäivystyksessä (Riku), joissa molemmissa kohdataan sekä väkivallan uhreja että tekijöitä. Lapin ensi- ja turvakoti organisoii Rovaniemellä ajoittain väkivalta-temaan liittyvää tiedotus- ja koulutus-työtä, jonka tarkoituksena on lisätä ihmisten tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta. Ensi- ja turvakotien liitto järjestää avoimia yleisötapauksia, joissa käsitellään muun muassa lähisuhdeväkivallasta. Vuosittain on järjestetty myös avoimia yleisöiltoja, joiden aiheet vaihtelevat vanhemmuudesta kriisien kohtaamiseen. Keväällä 2010 Lapin ensi- ja turvakoti järjesti ostoskeskus Sampokeskuksessa kolmipäiväisen Ruusukuja 76-näyttelyn⁴, joka kuvasi lavastetun kodin avulla lähisuhdeväkivallasta. Tapahtumassa oli saatavilla tietoa sekä lähisuhdeväkivallan uhreille koituvista haitoista että yhteiskunnalle aiheutuneista kustannuksista. Väkivaltatyön verkostofoorumi⁵ on puolestaan väkivaltatyöntekijöille tarkoitettu valtakunnallinen keskustelufoorumi turvakodin työntekijöille ja sen yhteistyötahoille. Rovaniemellä väkivaltaverkostofoorumi kokoontui syksyllä 2010. Valtakunnallinen miestyön foorumi⁶ nostaa esiin miestyöhön liittyviä kysymyksiä ja saattaa yhteen miestyötä tekeviä toimijoita. Niin koulutustyö, yleisötapaukset, kuten Ruusukuja 76-näyttely sekä valtakunnalliset foorumit ovat keskeinen ja näkyvä osa ennaltaehkäisevää väkivaltatyötä.

Keskussairaalan yhteispäivystyksessä ennaltaehkäisevänä työnä nähdään lastensuojeluilmoituksen teko sosiaaliviranomaisille, uhrin ollessa alaikäinen. Lastensuojeluilmoituksella lapsen tai

⁴ *Ruusukuja 76* on NNKY:n lisensoima valtakunnallinen hanke, jonka toteutuksessa on mukana mm. Ensi ja turvakotien liitto. Ruusukuja 76:n näyttelytila lavastetaan kodiksi, jossa on perheväkivallasta kertovia tietokortteja. Tämän lisäksi paikalla on päivystäjä yleisön kysymyksiä varten sekä esimateriaaleja auttavista tahoista. (Ruusukuja 76-esite 2010.)

⁵ *Väkivaltatyön verkostofoorumi* on lähisuhde- ja perheväkivallasta työssään kohtaavien valtakunnallinen foorumi. Tämän vuoden foorumin aiheena on Väkivalta, mielenterveys ja päihteet. Verkostofoorumin toteuttavat yhteistyössä Lapin aluehallintovirasto AVI, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Ensi- ja turvakotien liitto sekä Lapin ensi- ja turvakoti ry. (Väkivaltatyön verkostofoorumi 2010.)

⁶ *Miestyön foorumi* on valtakunnallinen koulutus- ja verkostotapaaminen sosiaali-, terveys- ja järjestötyön ammattilaisille, jotka haluavat kehittää miesten ja isien kanssa tehtävää työtä (Miestyön foorumi 2011).

nuoren tilanteeseen puututaan välittömästi, joka mahdollistaa intervention tilanteeseen lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Perheneuvolassa ennaltaehkäiseväksi työkseen nähdään organisaation toiminta kokonaisuudessaan. Lapsiperheiden ongelmiin pyritään puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ne muuttuvat ylitsepääsemättömiksi. Ennaltaehkäisevää työtä tehdään muun muassa erosovitteluissa sekä ”kriisiajoilla”, joilla pyritään vastaamaan asiakkaiden akuutin avun tarpeeseen. Seurakunnan perheasiainneuvottelukeskuksessa ennaltaehkäisevää työtä tehdään muun muassa perhekerhoissa ja rippileireillä, joissa lasten ja nuorten kanssa keskustellaan myös lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä asioista.

Haastateltavat näkevät, että peruspalvelut, kuten sosiaalityö ja perhetyö, voivat toimia väkivaltaa ennaltaehkäisevästi, tukemalla arjen selviytymistä taloudellisen tuen tai lastenhoidon avulla. Palvelut auttavat perheitä parhaiten silloin, kun ongelmat eivät ole ehtineet kasautua ja tilanne kärjistyä. (ks. myös Karjalainen 2007, 122.) Osa haastateltavista näkee väkivallan ennaltaehkäiseväksi työkseen myös erilaisten menetelmien käytön, kuten verkostomenetelmänä tunnetun läheisneuvonpidon, jonka avulla ongelmiin tartutaan asiakkaan voimavaroja hyödyntämällä (Huhtalo ym. 2003, 59; vrt. Niemi-Kiesiläinen 2005b, 277 läheisneuvonpito sovittelussa). Perhevalmennus nähdään puolestaan ennaltaehkäisevänä keinona kiinnittää huomiota tukevaan vanhemmuuteen ja lapsiperheen arkeen varhaisessa vaiheessa (Koski 1999, 50; Tarvala ym. 2003b, 94–96). Useat haastateltavat peräänkuuluttavat väkivallasta kysymistä asiakkaalta varhaisessa vaiheessa keskeisenä ennaltaehkäisevän työn muotona. Seuraavassa sitaatissa haastateltava pohtii väkivallan ennaltaehkäisyä neuvolassa:

”Joku neuvola on ihan hyvä paikka kysyä sitä, että ootko joskus joutunu (vallan uhriksi) (...) tai millaiset välit teillä on puolison kanssa? Tai jos puoliso on siinä matkassa, niin kysyy miten te jaksatte? Onko teillä keskenään ollu mitään tai miltä se vauva tuntuu? Niin se ei voi kysyä, että tekisikö joskus mieli läimäyttää sitä jotenkin. (...) että toivos, että pystys semmosta ennaltaehkäsemään, ettei ihmiset turvautuis niihin äärikeinoihin, vaan sais jostakin apua sitä ennen.” H7

Väkivallasta voidaan kysyä asiakkaalta epäsuorasti esimerkiksi asiakkaan parisuhdetta tai vointia kartoittamalla. Neuvolassa asioidessa on luonnollista tiedustella asiakkaalta myös, miltä ”vauva tuntuu” ja onko äiti ollut väsynyt. Haastateltavan näkemys voidaan johtaa myös väkivaltatyön diskurssikeskusteluun. Tilannekohtaisen teorian mukaan väkivalta johtuu tilannekohtaisista syis-

tä, kuten stressistä tai väsymyksestä, jonka lapsen syntymän tuoma elämänmuutos voi aiheuttaa (Johnson 1996, 171–176; ks. myös Keskinen 2006, 45; Lattu 2008, 184–186). Väkivallan ennaltaehkäisyyn panostetaan neuvoloissa seulomalla väkivaltaa rutiininomaisesti. Väkivallasta kysytään kaikilta asiakkailta ”väkivaltaseulalla”, jonka avulla tunnistetaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneet äidit sekä lähisuhdeväkivallan riskiryhmät. (Tarvala ym. 2003b, 97–99.) Näin väkivalta pyritään saamaan varhain esiin, jolloin siihen voidaan puuttua mahdollisimman pian (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3a§). Tarvalan ja kumppaneiden (2003b, 101; 2003a, 214–215) mukaan naisiin kohdistuvan väkivallan seulomisella neuvoloissa voidaan myös tehokkaasti puuttua lapsiin kohdistuvaan perheväkivaltaan, jota ilmenee usein samoissa perheissä.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositusten (2008, 22–28) mukaan väkivallan ennaltaehkäisyyn tulee panostaa neuvoloissa, varhaiskasvatuksessa, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä yleisesti lapsen kasvatuksessa. Lapset ja nuoret tarvitsevat perustietoa oikeuksistaan ja väkivallasta sekä valmiuksia toimia ongelmatilanteissa. Selvityksessä ehdotetaan, että lapsille ja nuorille tarjotaan ikätason mukaista turvataito-opetusta, jonka tarkoituksena lisätä ymmärrystä yksilön koskemattomuudesta sekä itsesuojeluun tähtäävistä taidoista.

Poikki 1-koulutusta voidaan pitää tällaisena esimerkkinä lapsille ja nuorille tarjottavasta ”turvataito-opetuksesta”. Koulutus on sosiaali- ja terveysministeriön koordinoima hanke, joka on kehitetty Nuorten Keskuksen *Nuoret ja perheväkivalta* –projektissa yhteistyössä Jyväskylän kaupunkiseurakunnan erityisnuorisotyön kanssa. Tavoitteena koulutuksella on kehittää menetelmiä, joilla voidaan puuttua lapsen ja nuoren kokemaan väkivaltaan mahdollisimman varhain. Koulutus tähtää myös väkivallan sukupolvittaisen kierteen katkaisemiseen. (Yliruka, 2006, 12.) Väkivallan ennaltaehkäisyyn voidaan panostaa myös esimerkiksi kouluissa tiedottamalla lapsia ja nuoria väkivallan haitoista (ks. myös Gråsten-Salonen 2003, 133–135). Haastateltava tuo esiin, että valistamalla lapsia väkivallasta, siitä piiryy heille realistinen kuva.

”Jotakin tuommosta vaikka niistä väkivallan haitoista, et kun se lapsesta saakka lähtee niin ne ymmärtää, et musta tuntuu, et se ennaltaehkäisevä työ kannattas tehdä justiin siellä ja lapset kun ei ymmärrä muuta kuin mustaa ja valakosta. Niin se saa olla aika radikaali. Niille on ihan tyhjä piirtää jotain animaatiota ja muuta. Tänä päivänä on kaikkia South Parkkeja ja muita, missä kaula katkeaa ja lentää veri (...) Niin-niin, se saa ollakkin aika raaka (realistinen) lapsille minun mielestä se, näytetään se

kuva lapsille, et tuon näkönen on ihminen, jolla on trakeestooma ja se makaa sängyssä ja tuon näköset jalat sillä on ja näin saatiin aikaseksi, kun sitä kaks poikaa löi. Sillä meni selkäydin ja hapetus (...) et niille näytetään se todellisuus.” H6

Haastateltava näkee, että väkivallan ennaltaehkäisy voidaan aloittaa jo varhain. Lasten ja nuorten kanssa voidaan keskustella esimerkiksi väkivallan haitoista. Väkivallan karua todellisuutta kuvaava kertomistapa auttaa lapsia ymmärtämään, mitä seurauksia väkivallan tekijä voi uhrille pahimmassa tapauksessa aiheuttaa. Haastateltava tuo myös esiin, että väkivalta on läsnä lasten maailmassa myös median kautta, joka tuottaa väkivallasta viihdettä. Viihdeteollisuuden ja median luoma epärealistinen kuva väkivallan haitoista voi häiritä lasten käsitystä väkivallan vaarallisuudesta.

Ennaltaehkäisevä väkivaltatyö näyttäytyy suurimmalle osalle haastateltavista etäisenä ja vaikeasti määritettävänä työnä. Osa haastateltavista näkee, että ennaltaehkäisevä väkivaltatyö voi piiloutua rakenteelliselle tasolle, jonka vuoksi sen nimeäminen on vaikeaa. Vaikka ennaltaehkäisevää työtä järjestetään haastateltavien mukaan Rovaniemellä, heillä ei ole tietoa, minkälaista työ käytännön tasolla on. Alla haastateltava kuvaa, että ennaltaehkäisevä työ nousee esiin asiantuntijain ”foorumeissa”, joissa ennaltaehkäisevää työtä pohditaan moniammatillisesti:

”Muistan, et joskus on ainakin ollut jonkun sortin teemoja ollu, mut en muista kyllä, et milloin on ollu. Jotakin tämmösiä oikeen isompia kokoontumisia jossakin eli ihan tämmöstä on ollu, et isommalla foorumilla keskusteltu, et varmaan sen tyyppistä on ollu.” H4

Haastateltava tuo esiin, että ennaltaehkäisevän työn teemoja on käsitelty poliisissa, mutta työn sisältö on jäänyt hämärän peittoon. Toinen haastateltava tuo puolestaan esiin, että poliisi on osallistunut ennaltaehkäisevään väkivaltatyöhön kiertämällä kouluissa kertomassa lapsille ja nuorille väkivallan haitoista, mutta ei tiedä, onko käytäntö enää toiminnassa. Alla haastateltava pohtii, minkälainen kuva ennaltaehkäisevästä työstä piirtyy yhteiskunnallisesti tarkasteltuna:

”Ei kuvaa kaikesta, mut kyl mulla sellanen kuva on, et se ennaltaehkäisy on aika ohutta. Ei sitä oikeestaan oo, no sit kun on kriisi. Tää toimii koko yhteiskunta, et pidetään vaan eroryhmiä, mut ihmisiä ei auteta siinä, et kuinka elää toisen kans, et sit kun on katastrofi jo tapahtunu.” H10

Haastateltava kokee, että ennaltaehkäisy on koko yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna ”ohutta”, työn suuntautuessa etupäässä korjaavaan jälkityöhön. Haastateltava huomauttaakin, että tarvitaan ”kriisi”, joka puhkeaa ennen kuin yhteiskunta reagoi asiaan. Haastateltavan näkemystä voidaan kuvata myös tulipalon metaforalla. Työhön ryhdytään vasta, kun tuli on niin sanotusti irti ja ongelmat ovat kasaantuneet. Tehtävissä on tällöin ainoastaan vahinkojen minimointi ja korjaava työ. Flinck (2006, 10–11) huomauttaa, että parisuhdeväkivallan ennaltaehkäiseminen ja siihen puuttuminen edellyttää eri asiantuntijatahojen ja perheiden yhteistyön tiivistämistä. Ennaltaehkäisevän työn puute ei ole vain väkivaltatyön haaste, vaan sen perään kuulutetaan myös muualla sosiaalityön piirissä (ks. esim. Karjalainen 2007, 122–123). Myös Laapio (2005, 198), joka on tutkinut poliisin toimintakulttuuria ja viranomaisyhteistyötä perheväkivaltatilanteessa, näkee, että ennaltaehkäisevän työn tueksi tulee kehittää sekä viranomaisyhteistyötä että perheväkivallan tuomitsevaa yhteiskunnallista keskustelua.

Ennaltaehkäisevä työ määrittyy haastateltavien puheissa monialaisena työnä, jota on vaikeaa nimetä ja erottaa tavallisesta perustyöstä. *Ennaltaehkäisevälle työlle onkin mahdotonta löytää yhtä kattavaa määritelmää, koska sillä on useita muotoja, kuten varhaista ongelmiin puuttumista ja väkivallan haitoista tiedottamista.* Lähes kaikki haastateltavat jakavat yhteisen käsityksen siitä, että ennaltaehkäisevä työ tulee aloittaa mahdollisimman varhain, ennen kuin ongelmat kasvavat liian suuriksi. Useassa haastattelemassani organisaatiossa pyritään ehkäisemään ongelmien kasautumista. *Vaikka suurin osa haastateltavista näkee, ettei osallistukaan varsinaisesti väkivallan ennaltaehkäisytyöhön, he osallistuvat työssään muiden ongelmien ehkäisemiseen, jotka vähentävät osaltaan myös väkivaltaa.* Ennaltaehkäisevä työ sijoittuu väkivaltatyön palveluketjun alkupäähän, jonka tarkoitus on väkivallan ehkäiseminen varhaisessa vaiheessa. Ennaltaehkäisevä työ ei ole yhtä näkyvää, kuin vastaavasti akuutti ja korjaava väkivaltatyö, jonka vuoksi se usein piiloutuu rakenteiden ja palvelujärjestelmän sisään. Ennaltaehkäisevän työn näkymättömyys rakenteellisella tasolla voi myös selittää haastateltavien vaikeutta nimetä väkivaltatyötä, koska se ei ole helposti tunnistettavissa.

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja puheeksi ottaminen

Väkivaltatyössä käytettäviä toimintatapoja voidaan tarkastella asiantuntijoiden ja uhrien ensikoh-
taamisten kautta. Väkivaltatyön palveluketjun kannalta on merkittävää, kuinka asiantuntijat tun-

nistavat avun tarpeessa olevan lähisuhdeväkivallan uhrin ja ottavat väkivallan puheeksi uhrin kanssa. Väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen edellytys on, että väkivaltaa aletaan epäillä. Väkivallan uhrit eivät hae usein apua tilanteeseensa omaehtoisesti. Näin on etenkin lasten kohdalla, jotka eivät pysty puolustautumaan väkivaltaa vastaan. (Paavilainen & Pösö 2003c, 75.)

Haastattelemani asiantuntijat tuovat esiin, että he epäilevät lähisuhdeväkivallan mahdollisuutta, mikäli asiakkaan käytös on erikoista tai hänessä on näkyviä merkkejä väkivallasta (ks. myös Lindqvist 2009, 147). Väkivallasta voi kieliä esimerkiksi kotikäynnillä vallitseva kireä ilmapiiri. Fyysisten sekä näkyvien vammojen ohella, lähisuhdeväkivallasta kertoo myös asiakkaan pelokas, puolusteleva tai muuten kummallinen käytös. Asiantuntijan huoli herää myös, mikäli uhri kiertelee hänelle esitettyjä kysymyksiä tai antaa epämääräisiä vastauksia kysyttäessä vammojen alkuperää. Asiakkaan poikkeuksellinen käytös herättää myös terveydenhuollon asiantuntijan epäilyksen, kuten haastateltava tuo esiin:

”Esimerkiksi lapsi kyllä käyttäytyy ihan eri tavalla. Se turvaa hoitajiin, kun äiti ja isä on paikalla, se turvaa tosi paljon hoitajiin. Yleensä se ei halua olla samassa paikassa kun äiti ja isä tai sitten se hyvin flegmaattisesti istuu ja on paikalla vaan, elikkä se on hyvin poikkeavaa käytöstä. Silloinkin kun lapsi itkee ja huutaa, kun se näkkee minun ja hyppää sen äitin tai isän syltiin, niin mulla ei oo minkään näköstä hättää.(...) Silloin ku se itkee ja huutaa äitin sylissä ja juoksee minun syltiin, niin silloin voi alkaa miettiä missä on.. (syy epätavalliselle toiminnalle) (...) Kyllä lapsista niinku näkkee. Vanhuksilla semmoset ihmeelliset luunmurtumat ja selitykset on hyvin ympäröity. (...) Suurin osa pahoinpitelyistä, jotka meille tulee on näkyviä merkkejä. Ne, mitä yritetään yleensä peitellä, on lasten luun murtumat. Niihin keksitään aivan ihmeellisiä sepostuksia.” H6

Lasten kohdalla asiantuntijan epäilyksen väkivallasta herättää epätavallinen käytös, kuten lapsen turvaaminen vanhempien sijasta hoitajaan. Haastateltava huomauttaa, että lapsista näkee yleensä päällepäin, mikäli kaikki ei ole kunnossa. Epäily lähisuhdeväkivallasta voi herätä esimerkiksi lapsen ”flegmaattisesta” käytöksestä tai näkyvistä fyysisistä vammoista, kuten luun murtumista. Vanhuksilla lähisuhdeväkivallan seurauksia voivat olla myös luun murtumat, joihin ei löydy järkevää selitystä. (ks. myös Merikanto 2003, 159–165; Paavilainen & Pösö 2003c, 78–79.) Myös Laitinen (2006, 213) huomauttaa, että lapsen käytös voi kieliä väkivallasta. Seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön oireisiin kuuluvat muun muassa lapsen ahdistuneisuus, sulkeutuneisuus, posttraumaattinen stressireaktio, tapahtumien ulkoistaminen sekä epäsopeva seksuaalinen käyt-

täytyminen. Oireet riippuvat myös pitkälti lapsen iästä ja kehitystasosta. (ks. myös Huhtalo ym. 2003, 21–22; Oranen & Keränen 2006, 64–68.)

Väkivalta ei kuitenkaan aina näy päällepäin. Lasten kohdalla merkkejä väkivallasta voivat olla fyysisten vammojen ohella myös hoidon laiminlyönti, kuten vaatteiden likaisuus. Ongelmia tuottaa myös henkisen väkivallan tunnistaminen. (Paavilainen & Pösö 2003c, 78.) Joidenkin erityisryhmien, kuten vanhusten ja vammaisten kohdalla, ympäristön vastuu väkivallan puuttumiseen korostuu, mikäli he eivät ole tietoisia oikeuksistaan tai kykene hakemaan apua (ks. esim. Perttu 1999, 26–28). Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen voi olla haastavaa myös vähemmistöjen ja maahanmuuttajien osalta, mikäli uhri ei tunne paikallista kulttuuria, kieltä ja sosiaaliturvajärjestelmää, eikä osaa hakeutua avun piiriin. Tällöin viranomaisten vastuu väkivallan tunnistajina ja palveluohjaajina korostuu entisestään. (Ojuri 2006, 22–23.)

Haastateltavat kertovat epäilevänsä lähisuhdeväkivallan mahdollisuutta myös, mikäli asiakkaan kertoma ei kohtaa todellisuuden kanssa. Terveystieteiden päivystyksessä se tarkoittaa sitä, ett eivät fyysiset vammat vastaa asiakkaan tarinaa tapahtuneesta tai uhri muuttaa kertomustaan. (ks. myös Merikanto 2003, 157–158; Paavilainen & Pösö 2003c, 79; Rubertsson & Hildingsson & Rådestad 2010, 4.) Toinen päivystyksen haastateltavista kuvaa, että pyrkii selventämään asiaa, mikäli ”*homma haisee*” (H5) ja hänelle syntyy vaikutelma, ettei asiakas kerro kaikkea. Vaikka haastateltava kertoo pyrkivänsä selvittämään väkivallasta herännyttä epäilystä, pelkkä epäily aikuisiin kohdistuneesta väkivallasta ei kuitenkaan velvoita terveydenhoitohenkilökuntaa tai lääkäreitä ilmoittamaan väkivaltarikoksesta tai sen uhasta, toisin kuin lapsiin kohdistuvissa rikoksissa tai mielenterveydellistä tahdosta riippumatonta hoitoa vaativissa tapauksissa. Poikkeuksia ovat törkeä suunnitteilla oleva rikos sekä kuoleman aiheuttanut rikos, joista tulee tehdä ilmoitus viranomaisille. (Niemi-Kiesiläinen 2006, 452; ks. myös Nyqvist 2003, 207.) Tilanteeseen voidaan puuttua aikuisen lähisuhdeväkivallan uhrin tahdon vastaisesti ainoastaan erittäin painavista syistä lastensuojelulain (13.4.2007/417, 38§, 40§) ja rikoslain (19.12.1889/39, 2§, 6§) perusteella sekä vuoden 2011 alusta tulleen lakimuutoksen (rikoslaki 19.12.1889/39 7§) myötä, joka parantaa viranomaisten puuttumista lieviin pahoinpitelyihin.

Seksuaalisen väkivallan, kuten raiskauksen uhri, ei aina kykene menemään lääkärintarkastukseen, jolloin poliisi voi ohjata uhrin raiskaustutkimukseen. Kainulainen (2006, 88) huomauttaa, että raiskauksen uhrin käyttäminen oikeuslääketieteellisissä tutkimuksissa tulisi olla yleinen toimintakäytäntö raiskausta epäiltäessä (ks. myös Nyqvist 2003, 201; Taskinen 2003, 67–70). Toisaalta uhrit hakeutuvat myös itse viranomaisten puheille tai hakevat apua turvakodista, jolloin lähisuhdeväkivallan tunnistaminen helpottuu. Seuraavassa sitaatissa haastateltava pohtii, kuinka väkivalta tulee asiantuntijoiden tietoon:

”Kyl se yleensä niinku tavallaan tulee jo siinä, et taho, joka ohjaa asiakkaan niin he jo kertovat, et on väkivallasta kysymys tai asiakas ihte soittaa ja, ja ylleensä niinku suoraan sanotaan se, et on kokenu väkivaltaa tai on pahoinpidelty, et monesti se sitten, kun poliisit tuovat päivystyksen kautta ensiavusta tai muuten näin, niin on ihan ulkosia vammoja ja niin.” H2

Turvakodilla työskentelevillä asiantuntijoilla on lähisuhdeväkivallasta usein esitieto, joka saadaan joko uhrilta itseltään tai ohjaavalta viranomaistaholta, kuten poliisilta. Turvakotiin ei kuitenkaan hakeuduta yleensä ensimmäisten väkivallantekojen jälkeen, vaan myöhemmin, kun väkivalta on jatkunut jo pidempään (Nyqvist 2001, 153). Väkivallasta kerrotaan yleensä suoraan, kuten haastateltava kuvaa. Vaikka useat asiakkaat tulevat juuri väkivallan vuoksi turvakodille, väkivallasta ei ole esitietoa esimerkiksi ”kriisiasiakkaiden” kohdalla, jotka ohjautuvat turvakodille äkillisen kriisin vuoksi. ”Kriisiasiakkaiden” ongelmien takaa voi paljastua myös lähisuhdeväkivaltaa. Väkivaltaa kartoitetaan tulohaastattelussa sekä asiantuntijan ja uhrin välisissä omaohjaajakeskusteluissa, joissa asiakkaan tilanteeseen luodaan syvempi katsaus (ks. myös Oranen & Laaksamo 2003, 243).

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja väkivallan merkkien havaitseminen kehittyy työkokemuksen karttuessa. Eräs haastateltava kuvaa, että hänelle on vuosien mittaan tullut ”näkökykyä” (H10) tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa ja nähdä asiakkaan epätavallisen käytöksen tai pienten vihjausten taakse. Toisaalta lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen koetaan edelleen haastavaksi vuosien työkokemuksen jälkeenkin ja siinä riittää jatkuvasti opittavaa (ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 117). Väkivallan kohtaaminen voi järkyttää, vaikka kokemusta uhrin kohtaamisesta olisikin, kuten seuraava haastateltava kuvaa:

”Tai yleensäkin väkivallasta kyse, niin se on niinku kuoleman kohtaaminen, et et sie sitä niinkö ikinä opi. Sie et ikinä tuu sen asian kans tutuksi. Se on aina erilainen ja aina uus.” H6

Lähisuhdeväkivallan kohtaaminen ja työskentely uhrin kanssa on haastateltavan mukaan vaikeaa myös asiantuntijoille ja viranomaisille (ks. myös Lehtonen & Perttu 1999, 122–123; Perttu 1999, 34–36). Väkivallan epäinhimillisyys järkyttää myös väkivaltatyön asiantuntijoita. Uhrin kohtamistilanteet ovat lisäksi yksilöllisiä, jonka vuoksi työn kanssa ei haastateltavan sanoin tule koskaan ”tutuksi”. Lindqvistin (2009, 196) mukaan sosiaalityöntekijät näkevät usein väkivaltatyön vaikeaksi ja kuormittavaksi. Huhtalo ja kumppanit (2003, 48) huomauttavat, että väkivaltatyöhön tarvitaan koko työyhteisön ja esimiestason tuki. Työssä on sijaistraumatisoitumisen⁷ riski, mikäli työssä jaksamisesta, kuten riittävästä tuesta ja ohjauksesta ei ole huolehdittu riittävästi.

Epäillessään lähisuhdeväkivallan mahdollisuutta, lähes kaikki haastateltavista ottavat väkivallan puheeksi asiakkaan kanssa sitä suoraan kysymällä. Kysyminen väkivallasta riippuu kuitenkin myös tilanteesta ja vaatii rauhallisen ympäristön. On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka sanansa asettaa, jotta asiakas ei loukkaannu tai mene lukkoon kysymyksestä. Syy väkivallan kieltämiseen tai sivuuttamiseen voi liittyä myös uhrin pelkoon tai häpeään omasta tilanteesta (Ojuri 2004, 168). Esimerkiksi lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät vahvasti häpeän ja syyllisyyden tunteet, jotka luovat hiljaisuuden ilmapiiriä. Uhrin vaikeneminen usein lapsena kokemastaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä, koska sen kertominen koetaan ylivoimaisen vaikeaksi. Myöhemmin uhreilla on vaikeuksia kohdata kipeät muistot ja käsitellä niitä. (Laitinen 2006, 216; ks. myös Ronkainen 2006, 539.)

Uhri voi hakeutua avun piiriin toisesta syystä, jolloin lähisuhdeväkivaltaa ei osata epäillä tai ottaa puheeksi. Lähisuhdeväkivaltaa koetaan vahvasti henkilökohtaiseksi ja yksityiseksi asiaksi, jonka vuoksi sitä ei tuoda esiin ensimmäisellä tapaamiskerralla (ks. Ruohonen 2006, 9). Tilanteen selvittäminen vaatiikin joskus ”selvitystyötä” (H2), kuten eräs haastateltava huomauttaa. Alla haastateltava pohtii aikuissosiaalityön näkökulmasta väkivallan puheeksi ottamista:

⁷ *Sijaistraumatisoituminen* tarkoittaa tilannetta, jossa työntekijä kokee samanlaisia fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita, kuin mitä asiakkaat kokevat (Huhtalo & Takalo & Pyykkö 2003, 48).

”Suurimmalta osalta ihmisiltä pystyy aika suoraan kysyyn, et onko siellä kotona jotain väkivaltaa, että onko syytä keskustella aiheesta lisää. Joskus asiakkaat haluaa keskustella siitä ja joskus ne taas toteaa, että tää on perheen sisäinen asia ja ei kuulu tänne. Se on sitten vaan hyväksyttävä, että näin on.” H8

Haastateltava kuvaa, että väkivalta voidaan ottaa puheeksi useiden ihmisten kanssa suoraan siitä kysymällä. Asiakas voi kuitenkin kieltää tai sivuuttaa väkivalta-aiheen, vaikka fyysiset väkivallan merkit ovat ilmeiset. Mikäli asiakas ei halua keskustella asiantuntijan yrityksistä huolimatta väkivallasta ja torjuu tarjotun avun, työntekijälle ei jää muuta vaihtoehtoa kuin ”hyväksyä” asiakkaan päätös, kuten haastateltava toteaa. Viranomaisen tulee kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja asiakkaan päätöstä mahdollisimman pitkälle, vaikka asiantuntija ei hyväksyisikään väkivaltaa. Aikuisen, parisuhdeväkivaltaa kokeneen uhrin selviytymisprosessi eteneekin vaiheittain, jonka vuoksi se kestää usein kauan (ks. Nyqvist 2001, 72–73, 241; Ojuri 2001, 9–10; Husso 2003, 166; Lindqvist 2009, 159). Tulee myös huomioida, että väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen ei ole uhrille helppoa väkivaltaan liittyvän uhriutumisen ja väkivallan normalisointiprosessin vuoksi (Nyqvist 2001, 74–76; Perttu 2001, 30–31; Rubertsson ym. 2010, 1–2). Uhri voi myös lähteä ja jäädä väkivaltaiseen suhteeseen useamman kerran, ennen kuin pääsee irti väkivaltaisesta kumppanistaan (Husso, 2003, 297).

Asiantuntijoiden toimintatavat eroavat keskeisesti lapsi- ja aikuisuhrien kanssa työskenneltäessä (ks. esim. Oranen & Keränen 2006, 70–80; Ruuhonen 2006, 32–38). Lasten kohdalla lainsäädäntö velvoittaa viranomaisia toimimaan lapsen edun mukaisella tavalla. Lasten pahoinpitely on vakava rikos, koska lapsi ei luonnollisestikaan voi itse vaikuttaa tilanteeseen. Aikuisten kohdalla avun hakeminen ja saaminen perustuu vapaaehtoisuuteen, mikäli kyse on täysivaltaisesta yksilöstä (vrt. holhouksenalainen). Haastateltavat kokevat, että viranomaisten mahdollisuudet puuttua parisuhdeväkivaltaan ovat vähäiset, mikäli uhri ei koe tarvetta apuun tai kykene irrottautumaan väkivaltaisesta suhteesta. Seuraava haastateltava kuvaa työskentelyä lapsi- ja aikuisuhrien kanssa:

”Jos aattelee lasten ja nuorten osalta, niin tietenkin sitten sitä ei päältäpäin huomaa, eikä nuori itse tai lapsi sano (...) Joskus tulee ihan yllättävissä tilanteissa niinku, et mie alan muuta hoitaan sen nuoren kans, niin sieltä tulee tällanen väkivalta-asia sitten esille. Yhellä tulee sillon, kun se on pikkuisen humalassa ja tuuaan tänne. (...) Jotkut puhuvat vasta kolmannella tapaamisella ja jotkut tulee suoraan kertomaan.

Aikuisilla oikeestaan mie en tongikaan sitä asiaa, ellei ole erityistä syytä sitä tonkia. Aikuiset kertoo jos kertoo.” H3

Haastateltavan sitaatista kuvastuu työskentelyn ero lapsi- ja aikuisuhrien välillä. Haastateltava kuvaa ettei ”tongi” lähisuhdeväkivaltaa aikuisten asiakkaiden osalta erikseen, koska katsoo heidän kertovan väkivallasta työntekijälle jos haluavat. Toisaalta haastateltavan rooli painottuu lapsen edun valvomiseen lastensuojelun sosiaalityöntekijän ominaisuudessa. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen voi osoittautua haastavaksi lasten ja nuorten osalta. Asiantuntija voi tavata nuorta useaan kertaan, eikä saa tästä niin sanotusti ”mitään irti”, kunnes jollakin kerralla nuori voi kertoa väkivallasta työntekijälle. Lasten ja nuorten kokema lähisuhdeväkivalta voi paljastua yllättävissäkin tilanteissa, kuten poliisilaitoksella, nuoren jäätyä kiinni päihdekokeilusta (ks. myös Laapio 2005, 91).

Myös väkivallan puheeksi ottamisen toimintakäytännöt eroavat lapsi- ja aikuisuhrien kohdalla. Väkivallan puheeksi ottamista lasten kanssa ei pidetä helppona tehtävänä, koska lasten kuulemiseen liittyy erilaisia haasteita (Eskonen & Korpinen & Raitakari 2006, 26; ks. myös Oranen & Keränen 2006, 70–73). Haastateltavat tuovat esiin, että väkivallasta keskustellaan lapsen ikätasosta riippuen eri tavoin (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 20§). Lasten kohdalla puheeksi ottamisen apuna voidaan käyttää erilaisia työvälineitä, joita on mahdollista soveltaa myös koko perheen ja aikuisten väliseen työskentelyyn. Pienten lasten kanssa väkivallasta puhutaan usein erilaisten leikkien ja pelien, kuten nallekorttien ja tarinoiden avulla tai visuaalisen tekemisen keinoin, kuten piirtämisellä. Isompien lasten kanssa väkivallasta voidaan puhua jo suuremmin heidän omien kokemustensa kautta (ks. myös Oranen & Laaksamo 2003, 246; Oranen & Keränen 2006, 75–80.) Riihelä (1996, 184) huomauttaa, että erilaiset apuvälineet, kuten lelut helpottavat lapsen itseilmaisua luontaisella tavalla. Myös Aniksen (2006, 95) mukaan asiantuntijat voivat vahvistaa lasten osallisuutta kohtaamistilanteessa apuvälineiden avulla sekä lapsen tulkintoja tarkentamalla. Lasten osallisuutta vahvistetaan myös lapsille suunnattujen kysymysten kautta ja asioiden konkretisoinnilla, jonka avulla varmistetaan, että puhutaan lapsen osaamalla ”kielellä”.

Eskonen (2005, 7–8) on tutkinut perheväkivaltaa kokeneiden lasten kertomuksia väkivallasta. Tutkimuksesta ilmenee, että lapset kertovat perheväkivaltaan liittyvistä kokemuksista monin

tavoin sekä suoran kerronnan että nonverbaalin viestinnän ja mielikuvitusta hyödyntävän kerronnan kautta, kuten piirtämisen ja leikkimisen välityksellä. Kertoessaan väkivallasta lapset kuvaavat usein yksittäisiä tilanteita. Lapsen käsitys väkivallasta määrittyy suhteessa niihin ihmissuhteisiin, joissa he ovat kokeneet väkivaltaa sekä siitä, kuinka ihmisiä kohtaan saa käyttäytyä. Eskonen ja kumppanit (2006, 38) huomauttavat, että terapeuttisissa tilanteissa, joissa lapset keskustelvat väkivallasta, nousee myös voimakkaasti esiin lasten oma toimijuus väkivaltatilanteessa. Lapset voivat esimerkiksi kokea, että heidän toiminta on vaikuttanut tilanteen ratkaisemiseksi positiivisella tavalla. Suojaa ja turvaa lapsille edustavat väkivaltatilanteiden pelastajat, kuten poliisi. (ks. myös Laapio 2005, 114–115.)

Aikuisten uhrien kohdalla väkivallan puheeksi ottamisen tukena voidaan käyttää haastateltavan mukaan erillistä ”lomakkeistoa” (H1), joka sisältää perustietoa lähisuhdeväkivallasta. Haastattelemani organisaatioista kirjallista puheeksi ottamisen mallia hyödynnetään ainoastaan turvakodilla, jossa lomakkeen käyttöä perustellaan asiakkaalle rutiini-toimenpiteenä. Lomake toimii myös työntekijän tukena ja kysymysrunkona keskustelutilanteessa. (ks. esim. Perttu 1999, 34–38.) Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksissa (2008, 10, 21–24) ohjeistetaan käyttämään uhrin kanssa keskustelun tukena ”Ota väkivalta puheeksi” muistilistaa, jossa väkivallasta kehoitetaan kysymään suoraan. Väkivaltatyöntekijöiden tulisi myös antaa uhrille kirjalliset ohjeet selviytymisen tueksi. Haastattelemani asiantuntijat eivät tuoneet esiin, että olisivat käyttäneet sosiaali- ja terveysministeriön laatimaa puheeksi ottamisen mallia kohtaamisen tukena. Osa kertoi antavan uhrille tapaamisen jälkeen mukaan kirjallista materiaalia väkivallan haitoista sekä väkivaltaan erikoistuneista palveluista, kuten turvakodin ja kriisipuhelimen yhteystiedot.

Haastateltavat käyttävät lähisuhdeväkivallasta kysyessään myös *toistamisen* menetelmää, mikäli asiakas sivuuttaa työntekijän kysymyksen väkivallasta. Ottamalla väkivalta puheeksi uhrin kanssa useasti sekä eri tapoja käyttämällä, voi uhri kertoa asiantuntijalle lähisuhdeväkivalta kokemuksistaan. Alla haastateltava kuvaa väkivallan puheeksi ottamista terveydenhuollon päivystyksessä:

”Elikkä mie kysyn potilaalta yleensä ensimmäisenä, että mitä on tapahtunu ja jos sieltä ei tuu niin sanon, et otatko uudestaan, et mulla jäi niinku näin (epä-

*selväksi) (...) että puhuksie nyt kaikki niinku on, ja yleensä jos se alkaa takkui-
leen ja taklaileen niin niin kysyn, et onko tässä jotakin muutaki, ja yleensä sil-
lon se tulee. Se kolmas kerta toden sanoo, että kolmannella kerralla, kun sie
jaksat vaan rauhallisesti kysyä.” H6*

Näkyvistä fyysisistä vammoista voidaan tiedustella myös neutraalisti kysymällä vammojen alkuperää, kuten haastateltava toteaa. Väkivallasta kysyminen ei kuitenkaan aina tuota toivottua tulosta, vaikka vammat olisivat näkyviä ja viittaisivat selkeästi lähisuhdeväkivaltaan. Haastateltava huomauttaakin, että joskus uhri voi kertoa vasta ”kolmannella kerralla” asioiden todellisen laidan, mikäli asiantuntija jatkaa kyselemistä. Niemi-Kiesiläinen (2006, 447) näkee, että terveydenhuollon henkilöstön ammattietiikan ja tehtävien päämääränä on toimia niin, että väkivalta loppuu. Terveydenhuollon ammattilaiset voivat käyttää ”pehmeitä” keinoja väkivallan lopettamiseksi. Niemi-Kiesiläisen (2006, 447) mukaan näitä pehmeitä keinoja ovat väkivallan puheeksi ottaminen ja keskustelu uhrin kanssa sekä palveluketjun käynnistäminen. Uhri voidaan ohjata ketjussa eteenpäin, esimerkiksi kääntymään poliisin, sosiaalitoimen tai erinäisten väkivaltapalveluja tuottavien järjestöjen, kuten rikosuhripäivystyksen tai raiskauskriisikeskuksen puoleen.

Vaikeita ja sensitiivisiä asioita, kuten väkivaltaa voi lähestyä myös huolen puheeksiotto -menetelmällä, jonka avulla ammattilaiset voivat ottaa puheeksi haastaviakin asioita asiakkaan kanssa. Menetelmän avulla väkivaltatyöntekijä voi nostaa esiin huolensa lapseen kohdistuneesta väkivallasta. Kertoessaan omasta huolestaan, työntekijä pyytää vanhempia miettimään lapsen tilannetta ja pohtimaan keinoja huolen hälvenemiseksi. Puheeksi ottaminen toimii myös yhteistyöprosessin alkuna asiakkaan kanssa. (Eriksson & Arnkil 2005, 7–8.) Myös lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositukset (2008, 11, 27–28.) kehottavat kuntia tehostamaan väkivallan puheeksi ottamisen käytäntöjä väkivaltatyössä. Palveluohjausta kehittämällä asiakasta ohjataan hakemaan apua väkivaltaan.

Isoaho (2008, 1) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia parisuhdeväkivallan puheeksi ottamisesta. Tutkimuksen mukaan puheeksi ottamisen tapaa määrittää ensisijaisesti tilanne, jossa väkivalta ilmenee. Puheeksi ottamisen tavat vaihtelivat lastensuojeluilmoituksesta työntekijän epäilyyn tai asiakkaan itse kertomaan tietoon. Puheeksi ottamisen käytännöissä oli nähtävissä myös paljon vaihtelua. Yleensä väkivallan puheeksi ot-

taminen tapahtui suoraan kysymällä, uhrin vihjeisiin tarttumalla tai toistamalla kysymys uudelleen. Väkivallasta ei kuitenkaan kysytty uhreilta rutiiniluontoisesti.

Lindqvistin (2009, 146–148) tutkimat maaseudun sosiaalityöntekijät kokivat, että heillä on sosiaaliviranomaisina vastuu ottaa väkivalta puheeksi uhrin kanssa, vaikkei se helppoa olisikaan. Asiantuntijan puuttuminen onkin tärkeää, jotta uhri ei jää yksin tilanteeseen. Sosiaalityöntekijät näkivät, että heidän tulee puuttua väkivaltaan aktiivisesti ja rohkeasti, jotta auttamisprosessi käynnistyy. Asiantuntijan avoimuus väkivaltaa kohtaan madaltaa myös uhrin kynnystä väkivallasta kertomiseen. Mikäli työntekijä ei uskalla kysyä asiakkaalta väkivallasta, siitä voi tulla pahimmassa tapauksessa kaksinkertaisesti hävettävä asia, jota ei voi kertoa edes lähipiirille eikä viranomaisille. Myös Paavilainen ja Pösö (2003c, 76–77) tuovat esiin, että väkivallan uhrit toivovat, että voivat keskustella väkivallasta ammattiauttajien kanssa. Uhrit kuitenkin pelkäävät ottaa väkivaltaa puheeksi itse, jonka vuoksi he haluavat siitä kysyttävän heiltä suoraan. Väkivallan puheeksi ottaminen on tärkeää uhrien kannalta, koska he saavat näin luvan puhua asiasta. (ks. myös Koski 1999, 55; Tarvala ym. 2003b, 97; Ojuri 2004, 168–169; Rubertsson ym. 2010, 4.)

Toisaalta on syytä huomioida, että väkivallan puheeksi ottaminen vaihtelee myös asiantuntijoiden työn kontekstista riippuen. Puheeksi ottamisen mahdollisuutta määrittää myös uhrin kohtaamispaikka, joka riippuu asiantuntijoiden organisaatioista. Asiakas voidaan kohdata esimerkiksi kotona, toimistossa tai vaihtoehtoisesti puhelimesta. Esimerkiksi poliisipartio, joka saa kotihälytyksen ja todistaa väkivaltaa tuoreeltaan ei keskity väkivallasta kyselemiseen, vaan ensisijaisesti tilanteen rauhoittamiseen (ks. myös Laapio 2005 104). Seuraava haastateltava pohtii väkivallan puheeksi ottamista eri perspektiivistä lääkärin näkökulmasta käsin:

”Jos on semmone epäily, niin oon tavannu ottaa (...), mut ei meillä oo siis mikään, ei me olla salapoliiseita, eikä meillä oo velvollisuuskään siltä ruveta kaivamaan kissojen ja koirien kanssa, mutta otetaan siihen kuitenkin yleensä kantaa sitten jos sellanen epäily tulee esiin.” H5

Haastateltava kuvaa, että väkivalta otetaan uhrin kanssa puheeksi, mikäli siitä on ”epäily”. Vastentahtoisesti väkivaltaa ei kuitenkaan aleta ”kaivamaan” asiakkaalta esiin. Haastateltava tuo myös ilmi, ettei terveyskeskuksen lääkärin positio ole salapoliisin työssä, vaan lääkärin työtehtävissä ja potilaan vammojen hoitamisessa. Koski (1999, 41–42) näkee, että lääkärit ovat merkittä-

vässä asemassa lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Lääkärit voivat havaita vammojen johtuvan väkivallasta, mutta eivät aina kyseenalaista potilaan selitystä vammojen alkuperästä. Toisaalta Flinck (2006, 11) varoittaa väkivaltatyötä tekeviä asiantuntijoita yleistämstä väkivaltatapauksia keskenään, koska väkivalta ei ole kaikilla pareilla samankaltaista. Työn perustana tulisi olla asiakkaan kuuleminen sekä jaettu vastuu, koska muuten vaarana on asiakkaan manipulointi.

Työn konteksti vaikuttaa myös väkivallasta kertomiseen viranomaisille. Väkivallasta puhumisen kynnys on osassa aineistoni organisaatioissa matalampi kuin toisissa. Näyttäisikin siltä, että väkivallasta puhuminen koetaan helpommaksi organisaatioissa, joiden tehtävä ei ole kontrolloida asiakkaan elämää, vaan tukea uhria selviytymisprosessissa. Lähisuhdeväkivallasta kertomisen kynnys koetaan voimauttavassa asiakassuhteessa helpompana, mikäli uhrin ei tarvitse pelätä kertomisesta aiheutuvia negatiivisia seurauksia. Uhri voi esimerkiksi kokea väkivallasta kertomisen helpommaksi turvakodin työntekijälle, kuin vastaavasti lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä, joka selvittelee tilannetta ensisijaisesti lapsen edun perspektiivistä, voi näyttäytyä asiakkaalle uhkana. Eskonen ja kumppanit (2006, 21, 39–41) huomauttavat, että vallan ja kontrollin välinen suhde on lastensuojelutyössä aina läsnä ja se vaikuttaa kohtaamistilanteen taustalla (ks. myös Vuori 2001, 46–47). Vaikka lastensuojelu nähdään usein pelkästään kontrolloivana ja rajoittavana tukimuotona, sosiaalityön ammattietikkaan kuuluu keskeisesti myös asiakkaiden tuen ja oikeuksien painottaminen (ks. esim. Juhila 2005, 10–11). Alla haastateltava pohtii väkivallasta kertomista aikuissosiaalityön näkökulmasta käsin:

”Useimmiten ne asiakkaat, jotka käy sosiaalitoimistossa, on tottuneet viranomaisten kanssa työskentelemään. He eivät välttämättä pelkää, että mitään hirveää tapahtuu jos ottaa sen puheeksi, että ani harva on tällainen. Toisaalta lapsiperheissä lastensuojelupuolella se voi olla suurempi kynnys, missä on lapsia perheessä jos miettii tällaisia pariskuntia, joilla ei ole lapsia, niin ei niillä oo sellasta pelkoa, että joku lastensuojelu hyökkää kimppuun jos mä tämän otan puheeksi täällä, että se on ehkä selasta suurempaa.” H8

Lähisuhdeväkivallasta kertomista näyttäisi edesauttavaksi myös tottumus asioida viranomaisten parissa sekä luottamuksellinen asiakassuhde. Väkivallasta puhuminen helpottuu, mikäli uhri ei koe, että häntä uhataan esimerkiksi lasten menettämällä tai huostaanotolla (Nygqvist 2001, 169; Lindqvist 2009, 165; Rubertsson ym. 2010, 3–4; ks. myös Isoaho 2008, 1). Holt (2003, 57) tuo

esiin, että perheväkivallasta kertominen voidaan kokea vaikeaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, mikäli uhri kokee, että työntekijä kyseenalaistaa hänen kertomuksensa sekä kykynsä huolehtia lapsista ja olla hyvä vanhempi (ks. myös Buckley & Whelan & Carr 2010, 4–5). Pahimassa tapauksessa auttamisjärjestelmät voivat asettaa väkivallan uhrille tilanteen pelastamistehävän ja vaatimuksen väkivallan loppumisesta (Keskinen 2005b, 16–17). Ronkainen (2008, 392) kutsuu tätä väkivallan uhrien omien kokemustensa ohittamista vahvan toimijuuden vaateeksi, jota palvelujärjestelmä vaatii uhreilta. Väkivallasta kysyttäessä ja siitä keskusteltaessa, useat haastateltavat peräänkuuluttavat kohtaamistilanteessa luotavaa turvallisuuden ja luottamuksen ilmapiiriä (ks. myös Nyqvist 2001, 221; Isoaho 2008, 1). Luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri rakentuu muun muassa työntekijän kyvystä olla läsnä ja asiakkaan aktiivisesta kuuntelemisesta ja rohkaisemisesta (Lindqvist 2009, 157). Kokko (2003, 129, 158) näkee, että tuen tarjoamisen ja vastaanottamisen edellytyksiä ovat työntekijän ja asiakkaan keskinäisen luottamuksen syntyminen ja kasvokkain kohtaaminen, joka luo puitteet vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentumiselle.

Myös kahdenkeskinen keskustelu uhrin kanssa helpottaa väkivallasta puhumista. Useissa haastattelemissani organisaatioissa on käytäntö, että työntekijät pyrkivät tapaamaan asianomaisia sekä yhdessä että erikseen, jotta keskusteluun syntyy vapaa ja puolueeton ilmapiiri. Alla haastateltava kuvaa luottamuksellisen asiakassuhteen merkitystä:

”Ja joskus ollu ihmisillä mustia silmiä ja sitten kun on kysyny, niin ei se välttämättä se vastaus ole se, että on väkivaltaa, vaikka kuinka kysyisi tai arvelisi. Se riippuu ihmisestä ja luottaako se ihminen meihin.”H7

Luottamuksellinen asiakassuhde helpottaa haastateltavan mukaan oleellisesti väkivallasta kertomista. Mikäli asiakas ei luota työntekijään, yhteistyö voi karahdtaa karille jo alkumetreillä, eikä uhri saa tarvitsemaansa apua. Toisaalta luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamiseen tarvitaan myös aikaa. (Ks. myös Nyqvist 2001, 184, 241.)

Lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskentelyssä on kiistelty paljon siitä, tuleeko väkivallan uhri ja tekijä kohdata erikseen vai samanaikaisesti. Keskinen (2005b, 16–17) tutkimus osoittaa, että perheneuvoloissa on kaksi työskentelytapaa, jossa toisessa väkivallan uhrin ja väkivallan tekijän kanssa työskennellään erikseen ja toisessa puolestaan parityöskentelynä (ks. myös Ny-

qvist 2001, 155). Ensimmäisen työkäytännön tavoitteet riippuivat siitä, kenen kanssa työskennelään. Uhrien kanssa työskennellessä pidettiin tärkeänä väkivallan traumatisoivien seurausten hoitamista ja naisten toimijuuden korostamista. Väkivallan tekijöiden osalta korostettiin vastuunoton ja väkivallan lopettamisen käsittelyä. Uhrin ja tekijän kanssa samanaikaisesti työskenneltäessä huomiota pyrittiin suuntaamaan väkivallan sijaan parisuhteen hyviin puoliin ja tulevaisuutta koskeviin toiveisiin

Nyqvist (2001, 230) näkee, että erityisesti turvakotityössä korostuu uhrin ja tekijän yksilötyöskentely. Pääsääntö on, ettei uhria ja tekijää tavata yhdessä, vaan erikseen. Miesten työskentely tulisivikin toteuttaa eri tilassa, kuin naisten kohtaaminen, jotta molemmat voivat vapaasti kertoa kokemuksistaan. (ks. myös Perttu 1999, 35; Huhtalo ym. 2003, 55.) Myös Lindqvistin (2009, 160–161) haastattelemat sosiaalityöntekijät näkevät, että pariterapia ei sovellu hoitomuodoksi parisuhdeväkivallan hoitoon, mikäli väkivallan tekijän ja uhrin suhde on epätasa-arvoinen valtakäytön vuoksi. Yhteinen työskentely väkivallan uhrin ja tekijän kanssa voi pahimmassa tapauksessa vain lisätä väkivallan uusiutumiseriskiä. Työskentely väkivallan molempien osapuolien kanssa tulisi aloittaa vasta, kun on varmistettu, että väkivalta on loppunut ja suhdetta halutaan jatkaa (Perttu & Söderholm 1998, 22).

Väkivallan puheeksi ottamisessa korostuu myös työntekijän oma turvallisuus, joka on otettava huomioon kohtausilannetta suunniteltaessa. Sekä uhrin että väkivallan tekijän kohtaaminen kotikäynnillä edellyttää asiantuntijalta niin sanottua ”tilanteen lukemisen taitoa”, jota seuraava haastateltava pohtii lastensuojelun näkökulmasta:

”Ja pitää omaa turvallisuutta miettiä jos on kotona, niin ja siellä on mies ja vaimo paikalla ja tietää, että mies on jotenki uhkaava, jos alkaa tällasesta puhumaan, niin voi löytää itensä äkkiä ovien ulkopuolelta tai sitten käydään peräti kimppuun. On se aina, että jos ihmisten reviirille menee, niin pitää muistaa se, että ihan mitä tahansa ei voi heittää siellä.” H7

Asiantuntijan tulee osata asettaa sanansa varovasti kysyessään väkivallasta, mikäli sekä uhri että tekijä ovat paikalla työntekijän käydessä kotikäynnillä. Haastateltavan mukaan väkivaltatyötä tekevien asiantuntijoiden tulee miettiä myös omaa turvallisuuttaan ottaessaan väkivalta puheeksi uhrin kanssa (ks. myös Button ym. 2009, 364–365). Työntekijän turvallisuutta pidetään työn

tekemisen ehtona (Huhtalo ym. 2003, 51–52). Asiantuntijan tulee huomioida tilanteeseen liittyvät riskitekijät ja pyrkiä minimoimaan mahdolliset uhat. Haastattelemistani tahoista, etenkin lastensuojelussa ja seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksesta työtä on suunniteltu työntekijän turvallisuutta silmälläpitäen. Turvallisuuden tunnetta luovat sekä työntekijöiden parityöskentely lähisuhdeväkivaltaa käsittelevissä tapauksissa että sosiaalitoimistossa esimerkiksi työhuonekohtaiset järjestelyt, kuten toinen varauloskäynti.

5.2 Moniammatillinen yhteistyö

Yhteistyötahot

Väkivaltatyön palveluketjua voidaan hahmottaa väkivaltatyötä tekevien yhteistyötahojen sekä viranomaisten välisen yhteistyön kautta. Moniammatillista väkivaltatyöstä tekee erityisesti palveluketju, joka tarkoittaa uhrin ohjaamista hänelle sopivien palveluiden pariin. Lähisuhdeväkivalta sekä etenkin lapsiin kohdistunut väkivalta edellyttävät viranomaisten moniammatillista yhteistyötä (Ojuri 2001, 10; Gråsten-Salonen 2003, 134).

Lähes kaikki haastateltavat mieltävät *turvakodin* yleisimmäksi yhteistyötahoksi, jonne uhri ohjataan tilanteen kriisiytyessä. Turvakoti näyttäytyykin palveluketjun keskiössä. Uhrin ollessa lapsi, hänet voidaan sijoittaa turvakodin lisäksi myös lastenkotiin tai perhekotiin. Haastateltava, joka ei mainitse turvakotia tässä yhteydessä, toimii perheneuvolassa, jonne lapsia ohjataan yleensä turvakodilta tai lastensuojelusta käsin. Haastateltava näkee perheneuvolan väkivallan ”jatkohoito-paikkana”, jossa tehdään korjaavaa ja kuntouttavaa työtä. Perheneuvola voidaan sijoittaa näin ollen väkivaltatyön palveluketjun loppupäähän. Toisaalta asiakkaille on perheneuvolassa tarjolla myös niin sanottuja ”kriisiaikoja”, mikäli asialla on erityinen kiire. Perheneuvolassa tehtävää työtä voisi näin luonnehtia myös akuutiksi väkivaltatyöksi. Tästä kontekstista tarkasteltuna voidaan ymmärtää, miksi kyseinen haastateltava ei nimeä turvakotia varsinaiseksi yhteistyökumppanikseen. Haastateltavista osa mainitsee yhteistyötahoikseen myös turvakodilla toimivan *mies-työ-hankkeen* väkivallan tekijöiden osalta. Turvakoti huolehtii myös *sosiaalipäivystyksestä*, jonka järjestämisvastuu jakautuu Rovaniemellä siten, että Lapin ensi- ja turvakoti toimii *etupäivystäjän* roolissa ja informoi *takapäivystäjiä* eli lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, mikäli tilanteeseen tarvitaan sosiaalityön asiantuntemusta. Haastateltavat nimeävät yhteistyötahoikseen myös

turvakodilla toimivan *kriisikeskuksen* sekä valtakunnallisen *kriisipuhelimen*, joka on auki 24 tuntia vuorokaudessa.

Keskeiseksi yhteistyökumppanikseen suurin osa haastateltavista nimeää *lastensuojelun sosiaalityön*, johon ollaan yhteydessä lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden perusteella (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 25 d §). Lastensuojelun paikka keskeisenä yhteistyötahona heti turvakodin jälkeen, johtuu lastensuojeluilmoitusten lisäksi myös maksusitoumuksen myöntäjän roolista. Nyqvist (2001, 232) tuo esiin, että lastensuojeluasiakkuus on yleistä perheissä, joissa on väkivaltaa. Turvakodilla työskentelevät haastateltavat kertovat tärkeimmäksi yhteistyökumppanikseen kaupungin sosiaalitoimen, kuten lastensuojelun sekä *aikuissosiaalityön*, jonka kanssa tehdään yhteistyötä muun muassa uhrin maksusitoumukseen liittyen. Sosiaalipalveluihin ollaan yhteydessä myös taloudellisten syiden, kuten toimeentulotuen vuoksi, mikäli uhri tarvitsee apua esimerkiksi uuden asunnon hankinnassa. Muita keskeisiä yhteistyötahoja ovat *poliisi*, jonka tuo esiin myös valtaosa haastateltavista, sekä *terveydenhuollon päivystys*, jonka mainitsee puolet. Osa haastateltavista kertoo tekevänsä yhteistyötä myös *poliisilaitoksen sosiaalityöntekijän* kanssa. *Rikosuhripäivystyksen* mainitsee yhteistyökumppanikseen puolet haastateltavista. Rikosuhripäivystys eli tuttavallisemmin Riku myöntää rikoksen uhrille tarvittaessa tukihenkilön ja oikeudenkäyntiavustajan (ks. Rikosuhripäivystys 2011). Lähisuhdeväkivallan uhri voi tarvita tukea oikeusprosessissa, mikäli ei koe selviävänsä siitä yksin. Tuorila (2000, 58) näkee, että tukihenkilön mukana oleminen voi lisätä myös uhrin turvallisuutta etenkin seksuaalirikoksia tutkittaessa.

Mielenterveystoimiston merkittävä rooli väkivaltatyön palveluketjussa nousee aineistosta esiin vahvasti. Yli puolet haastateltavista tuovat mielenterveystoimiston esiin ensimmäisten yhteistyökumppanien joukossa. Väkivallan kohdistuessa lapseen tai nuoreen, yhteistyötahoksi mainitaan lisäksi kerran lasten ja nuorten mielenterveysyksikkö *Nuppi*. Nupin ohella myös mielenterveyden paikallisyksikkö *Turvanen* nousee esiin yhdessä haastattelussa. Myös Isoahon (2008, 81) tutkimuksessa mielenterveystoimisto nousee esiin väkivaltatyön auttamistahojen joukossa. Hautamäki (1997, 3–4) tuo esiin, että mielenterveystoimiston rooli on keskeinen myös väkivallan tekijöiden avunhakemistahona (ks. myös Tarvala ym. 2003a, 222; Säävälä & Pohjoisvirta & Nyqvist & Keinänen & Salonen 2006b, 59). Yhteistyö mielenterveystoimiston kanssa korostuu tutkimukse-

ni haastateltavien vastauksissa etenkin väkivallan aiheuttaman ahdistuksen sekä pelkotilojen käsittelyssä, kuten seuraava haastateltava kuvaa:

”Lähetään miettiin mielenterveystoimistoa jos on hirveesti pelkoa ja ahdistusta ja kaikkea muuta vastaavaa mitä se käy läpi, eikä tunnu pääsevän siitä yli, niin sitten voidaan lähteä miettimään, että tarvitaanko siihen mielenterveystoimiston apua.” H8

Haastateltava tuo esiin, että mielenterveystoimistoon ohjataan väkivallan uhreja etenkin silloin, kun väkivallasta on aiheutunut trauma, josta asiakas ei pääse omin keinoin eteenpäin. Henriksso-
nin ja Lönnqvistin (1999, 266–277) mukaan väkivallasta voi seurata postraumaattinen stressireaktio (PTSD) (ks. myös Perttu 1999, 31; Huhtalo ym. 2003, 20). Husso (2003, 207–209, 240) tuo huomauttaa, että parisuhdeväkivalta voi aiheuttaa masennusta ja traumaattisia kokemuksia (ks. myös Carlson 2000, 321 väkivallalle altistuneet lapset). Väkivalta kuluttaa myös yksilön voimavaroja ja elämänhalua. Ronkainen (2001, 139–143) tuo kuitenkin esiin, ettei traumalla voi selittää kaikkia väkivaltakokemuksen seurauksia. Väkivallasta ei kehity kaikille uhreille traumaa, koska traumatisoituminen on yksilöllistä (ks. myös Lindqvist 2009, 168–169). Alla haastateltava pohtii mielenterveystoimiston keskeistä roolia väkivaltatyössä:

”Jatko on sitten yleensä jos on väkivaltaa, niin monestihan ne itse haluaa pitää sen niinku sisällään, et heillä on joku niinku oma sisar taikka perheenjäsen, jonka kanssa he pärjää tai (...) Yleensä annetaan kuitenkin yhteystiedot ja yleensä se on mielenterveystoimisto minne (uhri) ohjataan jos tarvii.” H5

Haastateltavan mukaan mielenterveystoimisto on yleinen yhteistyö- ja jatkohoitopaikka, johon lähisuhdeväkivallan uhri ohjataan, mikäli tarvetta ilmenee. Mielenterveystoimiston merkittävä rooli palveluketjussa korostuu toisen haastateltavan mukaan erityisesti ”yksin olevien aikuisten naisten” (H1) kohdalla, joilla ei ole lapsia, eivätkä he näin ollen kuulu lastensuojelun sosiaalityön avun piiriin. Myös osa muista haastateltavista on huomannut saman epäkohdan. Asiantuntijat tuovat esiin, että tämä kyseinen ”ryhmä” jää usein tyhjän päälle, eikä heistä huolehdita yhteiskunnan taholta riittävästi. Ongelmakohdat liittyvät etenkin maksusitoumuksen saamiseen sekä lähisuhdeväkivallan jatkohoitoon (ks. myös Nyqvist 2001, 171). Seuraavassa katkelmassa eräs haastateltava pohtii näiden naisten tilannetta:

”Sitten on tietysti tällasiakin ryhmiä, et niinkö tällaset yksinolevat aikuiset naiset, joilla ei oo pieniä lapsia, niin ne on melkeimpä niinkö mahottomia niinkö, ettei niitä oo kukkaan niinkö (...) ei heistä kannu huolta.” H1

Asiantuntijan näkemyksestä välittyy huoli ”yksin olevia” naisia kohtaan, joista kukaan ei tunnu huolehtivan. Näyttäisikin siltä, että näille naisille ei ole tarjolla samanlaista tukea, kuin vastaavasti lähisuhdeväkivallasta kärsiville naisille, joilla on lapsia. Myös viranomaiset kokevat puuttumisen lapsettomien pariskuntien väkivaltaan haastavaksi. Poliisit kokevat vaikeaksi puuttua lapsettomien pariskuntien väliseen lähisuhdeväkivaltaan, koska väkivallasta on vaikea saada näyttöä. Tilanne voidaankin ohittaa nopeasti, mikäli perheessä ei ole lapsia. Lapsiperheiden väkivaltaan puuttuminen koetaan helpommaksi lastensuojelulain nojalla. (Laapio 2005, 104.) Kuronen (2009, 114–115) huomauttaa, että naiseutta tarkastellaan usein äitiyden näkökulmasta. Sosiaalityön käytännöissä naiset huomioidaan palvelujärjestelmässä ensisijaisesti äitiytensä vuoksi. Kuronen jatkaa, että auttamiskäytännöissä olisikin tärkeää pohtia myös lapsettomien naisten kohtaamiskäytäntöjä.

Muita väkivaltatyön yhteistyötahoja ovat haastateltavien mukaan *perheasianneuvottelukeskus*, jonne ohjautuu sekä pariskuntia että perheitä. *Perheneuvolan* kanssa tehdään yhteistyötä, mikäli huoli kohdistuu erityisesti lapsen kasvuun tai kehitykseen ja perheen kokonaistilanne vaatii tarkempaa selvittelyä. Muutama haastateltavista kertoo tekevänsä yhteistyötä lähisuhdeväkivaltatapauksissa myös *A-klinikan* kanssa. A-klinikkaan ollaan yhteydessä uhrin suostumuksella, mikäli uhrilla on päihdeongelma. (ks. myös Isoaho 2008, 81.) Uhrilla voi olla joissakin tapauksissa lähisuhdeväkivallan lisäksi sekä päihde- että mielenterveysongelma, jota kutsutaan myös *kaksoisdiagnoosiksi* (ks. myös Kestilä 2010, 15). A-klinikka tuli haastateltavien vastauksissa esiin ensisijaisesti uhrin hoitopaikkana, eikä tekijän, johon viitataan puolestaan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suosituksissa (2008) (vrt. Hautamäki 1997, 3–4). Lapin päihdekliniikkaa ei mainittu yhteystahojen joukossa ollenkaan. Nyqvist (2001, 155) tuokin esiin, että päihdekliniikoiden laitoshuoltopalveluita käytetään suhteellisen vähän väkivaltatyössä verrattuna A-klinikan palveluihin.

Haastateltavat tuovat esiin myös satunnaisia väkivaltatyön yhteistyötahoja. Kaksi haastateltavaa tuo esiin *koulujen* merkityksen väkivaltatyön yhteistyötahoina, mikäli lapsen on kohdistettu

väkivaltaa tai perheessä on ilmennyt lähisuhdeväkivaltaa. *Lastenpsykiatrian poliklinikalle* ohjautuvat lähisuhdeväkivallasta vakavasti traumatisoituneet lapset. Yhteistyökumppaneiksi mainitaan myös *lastenvalvojat*, jotka auttavat erotilanteissa lasten elatus- ja tapaamissopimusten teossa. Yksittäisiä haastateltavien kertomia yhteistyötahoja ovat muun muassa ”*asuntotoimisto*”(H8), mikäli uhri tarvitsee uuden asunnon. *Avohuolto* nähdään yhteistyökumppanina erityisesti varhaisessa tukemisen vaiheessa, joka kuuluu myös lastensuojelun palveluiden piiriin (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417: 7, 34§).

Asiakkaan *edunvalvojaan* voidaan olla yhteydessä, mikäli asiakas on alaikäinen tai holhouksenalainen (ks. myös Saarenpää 2010, 124–125). *Oikeusaputoimistosta* voidaan kysyä menettelytapoja ja neuvoja väkivaltaa koskevissa oikeudellisissa kysymyksissä. *Terveystoimijat* nähdään puolestaan yhteistyökumppaneina, jotka ohjaavat uhreja palveluketjussa eteenpäin perheneuvolan palveluiden piiriin. Väkivaltatyön yhteistyökumppanit painottuvat alakohtaisesti. Esimerkiksi sosiaalipalveluissa keskeinen yhteistyökumppani on haastateltavan mainitsema ”*asuntotoimisto*” toimeentulotukeen liittyvissä asioissa, joka ei määrity muilla haastateltavilla väkivaltatyön yhteistyötahoksi.

Paavilainen ja Pösö (2003a, 38) jäsentävät väkivaltatyön ”kenttää” perheväkivallan ja erityisesti lapsen ympärillä olevien toimijoiden kautta. Väkivaltatyöhön ottavat osaa lapsen arkeen tiiviisti kuuluvat toimijat, kuten päivähoito ja koulu. Väkivaltaa tunnistavat myös neuvolat, jotka toimivat ennaltaehkäisevästi seuloessaan väkivaltaa varhaisessa vaiheessa. Tämä on tärkeää muun muassa siitä syystä, että odottavat ja pienten lasten äidit ovat tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivallan riskiryhmää (Hedin 2000, 41–42). Päivähoito ja koulut ovat merkittävässä asemassa väkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa, koska ovat lasten tärkeä elinympäristö kodin lisäksi. Ne ovat aitiopaikalla havainnoimassa lasta, mikäli kotona kaikki ole hyvin. Toisin on lastensuojelun kohdalla, joka joutuu perustamaan arvionsa lyhyemmässä ajassa muiden asiantuntijoiden arvioihin sekä lastensuojelutarpeen selvitysprosessiin, jossa perheen kotitilannetta selvitetään esimerkiksi kotikäynneillä. Vaikka lastensuojelu onkin pääasiallinen toimijataho lapsiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa, se tarvitsee yhteistyökumppaneita, jotka seuraavat lasten elämää lähietäisyydeltä. (Paavilainen & Pösö 2003a, 38; ks. myös Koski 1999, 50.) Oman lukunsa väkivaltatyön kenttään tuovat opetushenkilökunnan lisäksi myös koulujen oppilashuoltoryh-

mät, kouluterveydenhuolto, kuraattorit sekä koulupsykologit, jotka ovat lapsen tukiverkosto kouluympäristössä (Gråsten-Salonen 2003, 123).

Haastateltavien nimeämiä yhteistyötahoja tarkasteltaessa tulee huomioida, etteivät ne kerro koko totuutta väkivaltatyön yhteistyökumppanien määrästä. Niitä voidaan pitää kuitenkin viitteellisenä tietona, jotka osoittavat suuntaa väkivaltatyön palveluketjuun kuuluvista keskeisistä tahoista. Esimerkiksi lastensuojelun ovat maininneet yhteistyötahona kahdeksan haastateltavaa, mutta vastaavasti aikuissosiaalityötä ei mainita kysymyksen yhteydessä, vaan se tulee muualla epäsuorasti ilmi. Päivähoito ei näytkään myöskään haastateltavien vastauksissa väkivaltatyön yhteistyötahona, mutta voisi olettaa, että se on koulujen tavoin yhteistyökumppani joissakin organisaatioissa, kuten lasten kanssa työskentelevillä tahoilla. Asiantuntijat tekevät myös yhteistyötä useampien tahojen kanssa kuin haastatteluhetkellä muistavat tuoda esiin. Tämä on ymmärrettävää, koska väkivaltatyö on levinnyt laajalle sektorille. Seuraavassa ote keskustelusta erään haastateltavan kanssa, jossa keskustellaan väkivaltatyön tahoista:

”Kyllä ne (yhteistyötahot) pitkälle siinä on, ne jatkaa sitten siitä, et tietenkin se riippuu sit aina siitä, että mihin kellonaikaan tapahtuu, mutta et kyllä he jatkaa siitä. (...) ja sitten häntä neuvotaan ohjaamaan ja tekemään poliisille se pahoinpitelyilmoitus. Kysytään toki, että onko sinulla paikkaa minne mennä. Annetaan vaihtoehtoja kriisipuhelinta, rikosuhripäivystystä ja ensi- ja turvakodin numeroa.” H6

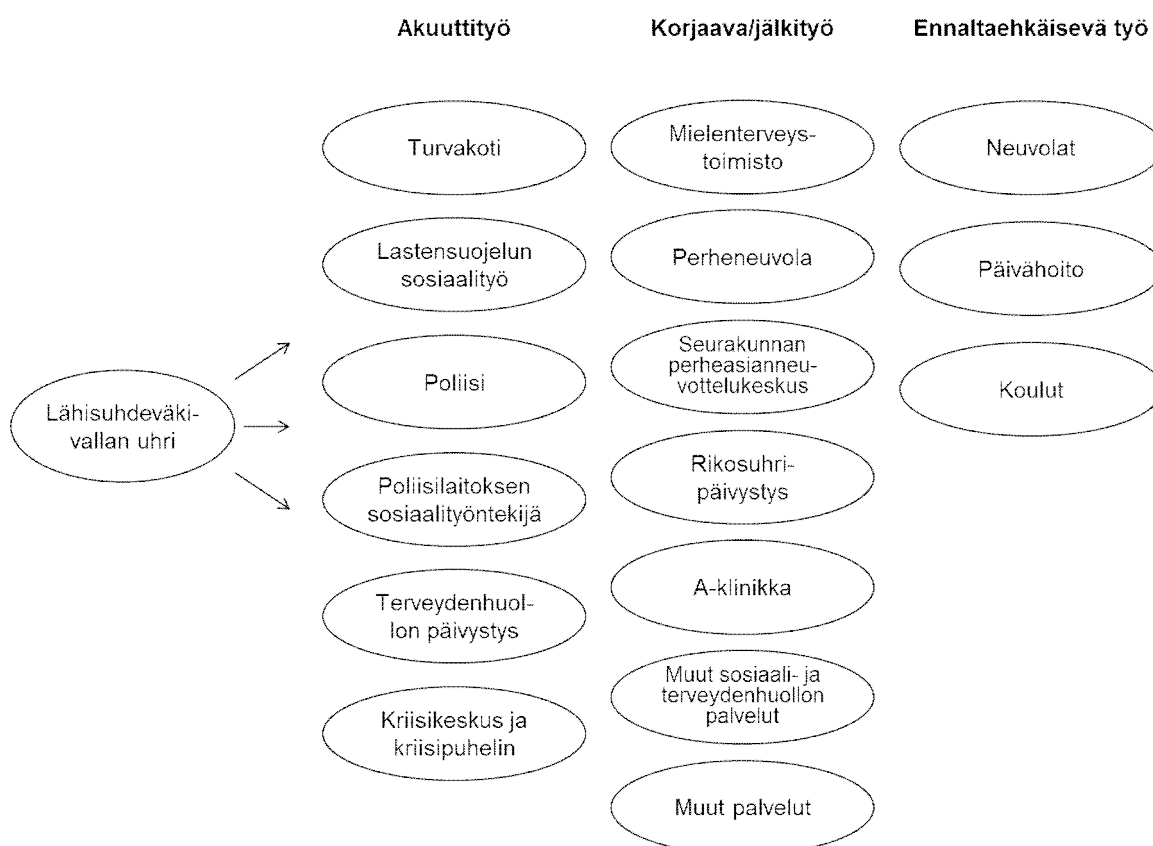
”Sieltä tuli taas uus, Riku” T

”Oi, mie niinku ajattelen ne kaikki niinku enskan alle. Niinku kriisipäivystyksenki elinä kaikki kolme.” H6

Haastateltava kuvaa yllä väkivaltatyön keskeisiä yhteistyötahoja terveydenhuollon päivystyksen näkökulmasta. Sitaatti kuvastaa hyvin sitä, että haastateltavien kertomia yhteistyötahoja löytyy enemmän, kuin haastatteluhetkellä asiantuntijat muistavat kertoa. Tämä johtuu myös tahojen päällekkäisyydestä, johon haastateltava viittaa ensi- ja turvakodin palveluiden suhteen. Asiaan vaikuttaa myös se, ettei asiantuntijoilla ollut aikaa pohtia vastauksia etukäteen, koska en lähettänyt tutkimuskysymyksiäni haastateltaville etukäteen.

Tarkastelen väkivaltatyön palveluketjua alla olevan kuvion avulla, jonka olen laatinut haastateltavien nimeämien yhteistyötahojen mukaan. Sovellan mallini tueksi Kosken (1999, 76–79) laa-

timaa ”Perheväkivaltaa kokeneen hoito- ja palveluketjua”, jossa väkivaltatyötä tekeviä yhteistyötahoja on esitelty laajemmin.

Kuvio 3. Väkivaltatyön palveluketju. Mukailtu Koski (1999, 76–79).

Lähestyn kuviossa väkivaltatyön palveluketjua lähisuhdeväkivallan uhrin *avun tarpeen* mukaan. Jäsenen väkivaltatyön toimijoita *akuutin*, kiireellisen työn, *korjaavan* ja *jälkityön* sekä *ennaltaehkäisevän* työn kautta. Väkivaltatyön palveluketjun jaottelu voidaan nähdä kuitenkin veteen piirrettyinä viivana. Rajat eri tasojen välillä eivät ole selkeät, jonka vuoksi lähisuhdeväkivallan uhrin palveluketjua ei voida kuvata lineaarisesti. Uhri ei tarvitse aina akuutteja väkivaltatyön palveluja, kuten terveyskeskuksen päivystyksen tai poliisin palveluja. Uhri voi ohjautua väkivaltilanteen jälkeen suoraan korjaavaan ja kuntouttavaan työhön, kuten terapia- ja kuntoutuspalveluihin. Väkivaltatyön palveluketju määrittyykin yksilöllisesti uhrin avun tarpeen perusteella.

Akuuttiin väkivaltatyöhön olen sijoittanut haastateltavista tahoista turvakodin, lastensuojelun sosiaalityön ja terveydenhuollon päivystyksen. Akuuttia väkivaltatyötä tekevät aineistostani

myös poliisi sekä poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä, joka osallistuu sosiaalipäivystyksen järjestämiseen yhdessä turvakodin ja lastensuojelun kanssa. Kriisikeskuksen palvelut sijoittuvat kiireelliseen väkivaltatyöhön, vaikka ne voitaisiin yhdistää myös turvakodin palveluihin, koska työtä tehdään turvakodilla. Asiantuntijoiden tehtävä on vastata lähisuhdeväkivallan uhrien kiireelliseen avuntarpeeseen. Toimijat kohtaavat uhrin usein välittömästi väkivallan teon jälkeen, jolloin tilanne on erityisen sensitiivinen. Uhri voi esimerkiksi käyttäytyä sekavasti tai olla shockissa. Väkivalotatyöntekijöiden tehtävät koskevat yleensä kriisityötä, tilanteen rauhoittamista, väkivallasta aiheutuneiden vammojen paikkaamista sekä turvapaikan järjestämistä.

Korjaavan ja jälkityön raja on vaikeammin määriteltävä, koska toimijat voivat osallistua myös kiireelliseen eli akuuttiin väkivaltatyöhön. Näin on etenkin sosiaalipalveluiden kohdalla, jotka voivat määrittyä sekä akuuteiksi että kuntouttaviksi palveluiksi. Korjaavaan väkivaltatyöhön olen sijoittanut toimijat, jotka tapaavat uhrin yleensä vasta, kun väkivaltilanteesta on ehtinyt kulua aikaa. Korjaavaa väkivaltatyötä tehdään muun muassa mielenterveystoimistossa, seurakunnan perheasian neuvottelukeskuksessa, perheneuvolassa, A-klinikalla, rikosuhripäivystyksessä sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, kuten aikuissosiaalityössä. Väkivaltatyötä voidaan tehdä myös muissa palveluissa, kuten oikeusaputoimistossa. Asiantuntijoiden tehtäviin kuuluu yleensä väkivallan jälkityö, jossa väkivallasta aiheutuneita traumoja voidaan käsitellä terapian sekä keskustelujen keinoin. Korjaavaan väkivaltatyöhön kuuluu usein myös uhrin muiden avuntarpeiden kartoittaminen, kuten taloudellisen tuen ja oikeusapupalveluiden tarve.

Ennaltaehkäisevään väkivaltatyöhön osallistuvat toimijat, jotka kohtaavat väkivaltaa varhaisessa vaiheessa. Ennaltaehkäisevään työhön sijoittamani tahot, kuten neuvolat, päivähoito ja koulut voivat osallistua myös muuhun väkivaltatyöhön. Asiantuntijoiden tehtävä on väkivallasta tiedottaminen, väkivallan merkkien havaitseminen sekä siihen varhainen puuttuminen. Ennaltaehkäisevän väkivaltatyön toimijoiden rooli korostuu etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan tunnistamisessa. (Ks. myös Koski 1999, 76–77.)

Väkivaltatyön palveluketju voi muotoutua useilla eri tavoilla. Kuviosta puuttuvat muun muassa valtakunnalliset toimijat, kuten auttavat puhelimet. Kuviostani ei löydy myöskään kaikkia Kosken (1999, 76–77) esittämiä väkivaltatyön palveluja. Nyqvist (2001, 154–158) on jaotellut väki-

valtatyön toimijat kolmeen ryhmään, joita ovat psykososiaaliset toimijat, terveydenhuollon palvelut sekä oikeudelliset interventiot (ks. myös Huhtalo ym. 2003, 42–45). Psykososiaalisilla toimijoilla tarkoitetaan uhreille tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea sekä keskusteluapua. Terveydenhuollon palveluissa hoidetaan väkivallasta aiheutuneita vammoja. Juridinen puoli sisältää poliisin ja oikeuslaitoksen palvelut. Nyqvistin (2001, 154–158) luokittelemat tahot voivat työskennellä uhrin kanssa väkivallan selviytymisprosessin eri vaiheissa sekä osittain samanaikaisesti. Toimijoiden ryhmittelyn perusta lähtee kuviossani paikallisesta palvelutarjonnasta sekä haastateltavien nimeämistä yhteistyötahoista. Näin ollen laatimani kuvio ilmentää ennen kaikkea rovaniemeläistä väkivaltatyön palveluketjua sekä toimijoita, jotka osallistuvat paikalliseen väkivaltatyöhön. Kuvioon olisi voinut sijoittaa myös muita tahoja, kuten muun muassa vanhustyön sekä vammaisille ja maahanmuuttajille tarjottavat palvelut. Kuvio ilmentää kuitenkin ensisijaisesti nais- ja lapsiuhrien hoitoon osallistuvia yhteistyötahoja, joita haastateltavat kohtaavat työssään eniten.

Väkivaltatyön palveluita tarkasteltaessa tulee huomioida, että uhrin hakevat apua väkivaltaan myös julkisten palveluiden ulkopuolelta. Ystäviltä ja sukulaisilta saatua keskusteluapua kutsutaan epäviralliseksi tueksi (Kääriäinen 2006, 111–114). Husso (2003, 184, 253–254) tuo esiin, että puhumisella ja ymmärretyksi tulemisella on keskeinen merkitys väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisessa. Kääriäisen (2006, 111–114) mukaan noin kolmasosa lähisuhdeväkivallan uhreista ei hakenut apua julkisista palveluista tilastokeskuksen tutkimuksessa. Mikäli uhrin hakeutuivat julkisten palveluiden piiriin, he kääntyivät yleisimmin poliisiin, terveyskeskukseen, oikeusaputoimiston sekä perheneuvolan puoleen. Apua haettiin myös usein mielenterveystoimistosta sekä terapiasta. (ks. myös Koski 1999, 80–81.)

Verkostotyö ja sosiaalipäivystys osana väkivaltatyötä

Väkivaltatyön palveluketju edellyttää toimivaa viranomaisyhteistyötä (Ojuri 2001, 10; Huhtalo ym. 2003, 39). Yhteistyötä voidaan kuvata *moniammatillisen yhteistyön* -käsitteellä, jolla tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä ryhmänä (Carrier & Kendall 1995, 10; Linden 1999, 119; ks. myös Scholes & Vaughan 2002, 400–401). Ylisektorisesta yhteistyöstä käytetään myös *verkostotyön* -käsitettä. Virtanen (1997, 31)

määrittää verkostot vuorovaikutussuhteiksi, jotka yhdistävät ennalta määritellyn joukon ihmisiä ja organisaatioita. Verkoston rakenne koostuu toimijoiden välisistä suhteista.

Käsite verkostotyö on osittain ongelmallinen, koska se voidaan ymmärtää eri tavoin. Osa haastateltavista mieltää käsitteen tarkoittavan moniammatillisia viranomaisverkostoja, joissa asiakas ei ole mukana. Yleisimmin verkostotyö nähdään kuitenkin tarkoittamassani yhteydessä eli moniammatillisena verkostona, jonka keskiössä on asiakas ja hänen ympärillään työskentelevät väkivaltatyön asiantuntijat. Verkostotyössä voidaan käyttää myös ulkopuolisia verkostokonsultteja, jotka eivät tunne tapausta. Verkostotyötä tarkasteltaessa tulee huomioida, että työtä tehdään usein osana muuta työtä, eikä ”puhtaasti” väkivaltaspesifinä työnä (ks. myös Paavilainen ja Pösö 2003c, 86). Verkostokokousten päällimmäinen aihe ei ole väkivalta, vaan sitä voidaan sivuta yhtenä ongelmana muiden joukossa. Moniammatillisissa verkostokokouksissa käydään läpi useita asiakkaan elämään liittyviä asioita, koska paikalla on läsnä eri toimijoita. Lähisuhdeväkivalta on esillä kokouksessa muiden asioiden ohella, mutta ei ole aina varsinainen kokoontumisen syy.

Useat haastateltavista ovat osallistuneet moniammatillisiin verkostopalaveriihin osana väkivaltatyötä. Verkostokokouksiin aineistosta eivät ole osallistuneet poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä ja seurakunnan perheasian neuvottelukeskukseen työntekijä. Haastateltavista tahoista erottuu osallistumattomuudellaan myös terveydenhuollon päivystys. Syy paikantuu päivystysluontoiseen työhön ja väkivaltatyön palveluketjuun, jossa päivystyksen paikka on akuuttien toimijoiden kärkipäässä. Työssä keskitytään somaattisen ensiavun antamiseen, eikä väkivallan jälkityöhön. Vaikka päivystys ei osallistu verkostotyöhön, terveydenhuollon puolelta verkostopalaveriihin osallistuu muun muassa lastenpsykiatrian poliklinikka. Toisaalta päivystyksessä työskentelevistä haastateltava näkee itsensä osana väkivaltatyön *verkostoa*, vaikka ei osallistukaan verkostokokouksiin. Haastateltavan kuvaama ”verkosto” voidaan nähdä myös synonyyminä väkivaltatyön palveluketjulle, jossa kaikilla haastateltavilla on keskeinen paikkansa. Haastateltava kuvaa asemaansa verkostossa seuraavasti:

”No tietyllä tavalla tietenkin oon, koska silloin kun ne (uhrit) tulee meille (erikoissairaanhoidon päivystykseen), niin silloinhan oon osa verkostoa. Mie oon poliisin jälkeksen ensimmäinen naama, jonka ne näkkee. Siitä jatkan kummiski niin, et jos siinä on apua tarvitsevia, niin on sitten sitä henkistä tai on sitten sitä fyysistä, niin se jatko-

hoitoon tarkistus, että se menee oikeaan paikkaan, on tietyllä tavalla mun vastuulla.”
H6

Haastateltava kokee olevansa keskeisessä asemassa väkivaltatyön verkostossa. Vastuullisesta paikasta kertoo myös haastateltavan ilmaus siitä, että on poliisin jälkeen ”ensimmäinen naama”, jonka uhrit kohtaavat. Keskeistä paikkaa palveluketjussa kuvastaa myös asiantuntijan palveluohjaajan rooli. Vaikka asiantuntija ei osallistuisikaan suoranaisesti verkostopalaveriin, hän määrittyy kuitenkin tärkeäksi osaksi väkivaltatyön palveluketjua. Myös Seikkula ja Arnkil (2009, 33–34) tuovat esiin, että moniammatilliset palaverit ovat verkostotyön näkyvin osa, joissa eri asiantuntijat sekä asiakas ja hänen verkostonsa kokoontuvat yhteen. Verkostokokoukset edustavat kuitenkin verkostotyön erityistapauksia, koska työhön kuuluu myös muu uhrin ja asiantuntijoiden kanssa tehtävä työ.

Moniammatillisen verkostolähtöisen työn haasteena on usein koordinoitun yhteistyön järjestäminen (Perttu 1999, 61). Useat haastateltavat näkevät, että verkostotyön koordinoituvastuu on väkivaltatyössä ensisijaisesti *kunnan viranhaltijoilla*. Verkostopalavereja järjestää yleisimmin ”maksaja-puoli” (ks. myös tilaaja-tuottaja malli⁸) eli kymmenen haastateltavani joukosta julkisiin peruspalveluihin sijoittuvat tahot, kuten lastensuojelu ja aikuissosiaalityö. Toisin sanoen väkivaltatyön moniammatillisten verkostopalaverien järjestämisestä vastaavat usein sosiaalityöntekijät, jotka työskentelevät kunnan sosiaalipalveluissa (ks. myös Cottrell & Lucey & Porter & Walker 2000, 488–489). Sosiaalityöntekijät ovat väkivaltatyössä keskeisellä paikalla päättäessään muun muassa turvakodin maksusitoumuksista. Verkostopalavereja voidaan järjestää myös muiden tahojen toimesta, mutta yleistä on, että sosiaalityöntekijät ovat kokouksissa koolle kutsujan roolissa. Seuraava haastateltava huomauttaa, että väkivaltatyön suosituksissa verkostotyön koordinoituvastuu on määritelty selkeästi kunnan vastuulle:

---

⁸ *Tilaaja-tuottaja malli* on 2000-luvulla yleistynyt tapa tuottaa palveluita ulkoistamalla siten, että julkinen sektori tilaa palvelut yksityisiltä palveluntuottajilta markkinahintaan tarjousten perusteella ja valvoo ostajana palvelun laatua (Tilaaja-tuottaja -periaate 2011).

”Kyllä minusta se on ehottomasti kunnan tehtävä, että jo ihan näitten suositusten ja muitten mukkaan, niin siellä pitäis olla se päävastuu, että kyllä tuota se, se on siellä.”

H1

Haastateltavan mukaan verkostotyön koordinoituvastuu on ensisijaisesti kunnalla ja sen viranomaisilla (ks. myös Perttu 1999, 62). Koordinoituvastuus voidaan ymmärtää myös toisin. Arnkil ja Eriksson (1996, 276) tuovat esiin, että moniammatillisissa verkostokokouksissa voi muodostua niin sanottuja ”Musta Pekka”-pelejä, joissa viranomaiset siirtävät tarpeellisiksi, mutta hankalaksi koettuja kontrolloimistehtäviä toisilleen. Isoherranen (2008, 95–96) näkee, että moniammatillinen yhteistyö toimii hyvin, kun viranomaisten roolit ovat riittävän selkeät ja yhteensopivat. Ongelmia aiheutuu etenkin silloin, kun toimijoiden vastuualueet ovat epäselviä. Uhkakuvana on, että joku toimijoista voi saada liikaa tehtäviä roolissaan ja ylikuormittua. (Ks. myös Mehtola 2006, 95–96; Niemi-Kiesiläinen 2006, 449.)

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositusten (2008, 19) mukaan kuntien tehtävänä on määrittellä eri hallintokuntien välinen moniammatillinen työnjako väkivaltatyössä. Alla haastateltava ehdottaa kuitenkin toisenlaista mallia, jossa verkostotyön koordinoituvastuun voisi osoittaa väkivaltatyössä taholle, joka kohtaa uhrin ensimmäisenä:

”Se riippuu niin just siitä asiakkaasta, et jos se tulee ensi- ja turvakodin kautta niin mun mielestä siinä ois hyvä tilanne luoda ne ensimmäiset kontaktit sieltä ensi- ja turvakodilta käsin, mutta jos se tulee vaikka mulle (aikuissosiaalityö) ensimmäisenä ilmoittamaan, et nyt on tällanen hätä, et tarvii apua, niin sitten se on tietysti minun, eli ottasin hoitaakseni ne ajat ja kenties sopia jotain verkostoneuvotteluja jos tarvii.”

H8

Haastateltavan mukaan lähisuhdeväkivallan uhrin avuntarve voisi määrittää verkostotyön koordinoituvastuuta. Koska väkivaltatyön palveluketju ei etene yhden ”kaavan” mukaisesti, koordinoituvastuu jakautuu useiden toimijoiden kesken. Kyse on myös siitä, miltä taholta uhri hakee apua, johon haastateltava viittaa sanoessaan ”jos se tulee vaikka mulle ensimmäisenä”. Näin ollen verkostotyön koordinoituvastuuta määrittäisi ensikädessä uhrin avuntarve. Seikkula ja Arnkil (2009, 62) näkevät, että aloitteen verkostokokouksesta voi tehdä kuka tahansa asiakkaasta huolestunut taho. Verkostokokouksen tarkoituksena on koota perheen kanssa työskentelevät ammattilaiset sekä asiakas ja hänen verkostonsa yhteen, jotta voidaan selvittää asianomaisen huolen syy. Ensimmäinen askel palaverin järjestämiseen on keskustelu perheen kanssa ja yhteisen tapaamisen eh-

dottaminen. Tämän jälkeen toimijat kootaan yhteistä palaveria varten, mikäli asiakkaalta on saatu lupa palaverin järjestämiseen.

Haastateltavat kritisoivat verkostotyötä ja etenkin verkostokokouksia asiakaslähtöisyyden ja tuloksellisuuden puutteesta, vaikka valtaosa näkeekin verkostopalaverit myönteisenä väylänä keskustella asiakkaan tilanteesta. Haastateltavien kielteinen näkemys verkostotyöstä liittyy usein turhauttaviin kokemuksiin verkostopalavereista. Haastateltavat näkevät, että palaverit saattavat muodostua turhauttaviksi, mikäli niitä ei ole suunniteltu asiakkaan etua silmällä pitäen. (ks. myös Seikkula & Arnkil 2009, 34.) Myös Pyhäjoki ja Koskimies (2009, 191–192) näkevät, että verkostopalaverit voivat kääntyä asiantuntijakeskeisiksi, mikäli perheet ovat yhteistyön kohteita eivätkä sen kumppaneita. Asiakkaat tulisikin ottaa mukaan heitä koskevaan verkostotyöhön. Työskentelyyn on hyvä sitouttaa myös asiakkaan omia verkostoja, kuten sukulaisia ja ystäviä (Huhtalo ym. 2003, 31–32). Verkostopalavereihin liitetään myös usein onnistumisen toiveita, jotka eivät toteudu. Pahimmassa tapauksessa palavereissa voidaan ajautua ristiriitoihin ongelmien määrittelystä, jolloin osallistujat voivat kokea, ettei heidän näkemyksiään ole kuultu (ks. myös Rekola 2008, 16; Seikkula & Arnkil 2009, 13–14). Moniammatillinen yhteistyö voi epäonnistua vahvistaa myös toiminnan yksipuolisuutta. Esimerkiksi perheväkivallassa on syytä kiinnittää huomiota myös lasten kokemuksiin, jotka jäävät usein aikuisten kokemusten varjoon. (Paavilainen & Pösö 2003d, 184–187; ks. myös Paavilainen & Pösö 2003b, 55.)

Keskeistä onkin pohtia, mitä hyötyä verkostotyöstä on asiakkaalle. Erään haastateltavan sanoin verkostokokouksessa *”tulee olla selvää mitä tehdä”* (H4), jolla haastateltava viittaa siihen, että kaikki toimijat ovat tietoisia omasta roolistaan ja työtehtävistään uhrin hyväksi. Moran, Jacobs, Bunn ja Bifulco (2007, 148) näkevät myös, että ylisektorisessa työskentelyssä tulee olla selvä linja, kuinka toimitaan. Keskeistä on myös, että käytäntöjä voidaan arvioida ja kehittää eteenpäin. Alla haastateltava kritisoi verkostotyötä ja painottaa koordinoitua, tavoitteellisen työn merkitystä:

”Noh, ite ajattelen, että se on vähän tämän päivän kirosanakin se verkostotyö, ettei se verkostotyö olis olemassa vaan itteään varten?(...) Kyllä siinä pitäis olla joku selkeä tavoite, että mitä sillä haetaan ja vastuuhenkilö, kuka sitä vetää.” H7

Haastateltava kyseenalaistaa verkostotyön tarpeellisuuden pohtiessaan, onko verkostotyö *”olemassa vaan itteään varten”*. Turhautuminen verkostokokouksia kohtaan on ymmärrettävää, mikä-

li työlle ei ole asetettu tavoitteita, eikä kokouksissa ole työtä ohjaavaa vastuuhenkilöä (ks. myös Huhtalo ym. 2003, 32). Pyhäjoki ja Koskimies (2009, 192) peräänkuuluttavat dialogista vuorovaikutusta edistäviä verkostotyön käytäntöjä (ks. myös Seikkula & Arnkil 2009, 34–35). Paavilainen ja Pösö (2003b, 50–51) tuovat esiin, että moniammatillisissa palaverissa tulisi toimia rakentavassa hengessä ja yhteistyössä asiakkaan kanssa.

Yhteistyö eri toimijoiden välillä sujuu haastateltavien mukaan pääsääntöisesti hyvin, vaikka moniammatillinen verkostotyö sisältääkin haasteita. Mikäli yhteistyö ei toimi, haastateltavat nimeävät syyksi yleensä kiireen tai resurssipulan, joka vaikeuttaa yhteydenottoa (ks. myös Lindqvist 2009, 159–160). Myös Moran ja kumppanit (2007, 148–149) näkevät viranomaisyhteistyön haasteeksi sen järjestämisen vaikeuden, kuten resurssien- sekä suotuisan poliittisen toimintaympäristön tuen puutteen. Yhteistyön toimimattomuus voi haastateltavien mukaan johtua myös siitä, ettei muiden toimintatapoja tunneta riittävästi. Ongelmia voi aiheuttaa myös toimijoiden erilaiset työkäytännöt sekä eri ammatti-identiteettien yhteensovittaminen. Merkityksetöntä ei ole myöskään se, kuinka ammattilaiset asennoituvat yhteistyöhön sekä minkälaisia odotuksia heillä on siitä. (ks. myös Darlington & Feeney & Rixon 2005, 1092–1095.) Tarvala ja kumppanit (2003b, 93) näkevät, että moniammatillista yhteistyötä haastaa myös palvelujärjestelmän pirstaleisuus, joka vaikeuttaa työskentelyä (ks. myös Laapio 2005, 26). Moniammatillisuutta voi haastaa myös yhteistyön vähyys, jota kaivataan lisää muun muassa terveydenhuollon, poliisin sekä turvakodin käytäntöihin (Tarvala ym. 2003b, 93).

Rekolan (2008, 16–17) mukaan toimiva yhteistyö rakentuu yhteistyöosaamisesta, jota voidaan tarkastella asiantuntijan tai työympäristön kautta. Jokainen ammattilainen on oman alansa asiantuntija. Ammattilaisten tulee osata soveltaa ja jakaa omaa ammatitietämystään sekä rakentaa uutta tietoa. Yhteistyöosaamiseen kuuluu keskeisesti toisten ammattilaisten asiantuntijuuden arvostaminen ja luottamus. Myös työyhteisön organisaatorakenteen tulee tukea moniammatillista työtettä. Tällöin tiedon ja asiantuntijuuden merkitys korostuu, eikä ammattikohtaisiin rooleihin pitäydytä liikaa. Tärkeää työyhteisöissä on myös tasa-arvoisuus, osallisuus sekä ilmaisun vapaus, jotka tukevat moniammatillista työtettä. (ks. myös Mehtola 2006, 96–98.)

Cottrell ja kumppanit (2000, 486–489) näkevät viranomaisten yhteistyön etuna muun muassa nopeamman tiedonkulun sekä kokonaisvaltaisen näkemyksen asiakkaan tilanteesta. Paavilainen ja Pösö (2003b, 45–47) huomauttavat, että moniammatillisuuden tarvetta perustellaan usein sillä, että asiakkaiden ongelmat ovat moninaisia ja vaativat näinollen laaja-alaista osaamista. Moniammatillisuuden puolesta puhuu myös se, että nykyisin asiantuntijat ovat erikoistuneet usein tiettyihin asioihin ja tarvitsevat rinnalleen myös vaihtoehtoisia ymmärtämisen tapoja. Lähisuhdeväkivalta on hyvä esimerkki moninaisesta ongelmasta, jossa tarvitaan osaamista niin terveyteen, lainsäädäntöön, rikosoikeuteen kuin psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Moniammatillinen asiantuntijuus mahdollistaa uhrin elämäntilanteen kartoittamisen eri näkökulmista. (Ks. myös Metteri 1996, 146.)

Moniammatillista yhteistyötä pidetään nykyisin tärkeänä palveluiden kehittämisen suuntana (Paavilainen & Pösö 2003b, 45–47). Moniammatillisen yhteistyön positiivisena puolena nähdään työntekijöiden ahdistuneisuuden vähentyminen vaikeissa asiakastapauksissa. Hyvän yhteistyön edellytyksiin vaikuttaa myös eri osapuolten kyky tehdä kompromisseja. (Cottrell ym. 2000, 486–489; ks. myös Scholes & Vaughan 2002, 400–401.) Moranin ja kumppaneriden (2007, 150) mukaan verkostotyö voi parhaimmillaan edistää ymmärrystä muiden asiantuntijuutta kohtaan sekä parantaa viestintää eri organisaatioiden välillä (Ks. myös Mehtola 2006, 102–103.)

Lindqvistin (2009, 188–189) tutkimuksessa verkostotyö ja moniammatillisuus olivat keskeisiä maaseudun väkivaltatyöhön kuuluvia työskentelytapoja. Usein yhteistyö muiden toimijoiden kanssa koettiin välttämättömäksi väkivaltaan puuttumiseksi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositukset (2008, 10, 21–22, 28) painottavat myös moniammatillisen verkostotyön merkitystä. Väkivaltatyössä työskennellään sekä uhrien, tekijöiden että väkivallalle altistuneiden lasten kanssa, jotka haastavat asiantuntijalta moniammatillista osaamista. Väkivaltatyöhön tulisi sitouttaa mahdollisimman monia tahoja, kuten kansalaisjärjestöjä ja seurakuntia yhdessä julkisen sektorin kanssa. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksistä vastaa ensisijaisesti kunta, jonka tehtävänä on tukea myös uusien yhteistyötahojen hankinnassa, kuten tukihenkilötoiminnan sekä vapaaehtoistyön kehittämisessä (ks. myös Lampikoski 2003, 177).

Vuonna 2007 voimaan tullutta *sosiaalipäivystystä* voidaan tarkastella yhtenä verkostolähtöisen väkivaltatyön muotona. Sosiaalipäivystyksen järjestämisestä säädetään perustuslaissa sekä sosiaalihuoltolaissa, jotka edellyttävät että jokaisella on oikeus perustoimentuloon ja huolenpitoon. Kiireellisissä tapauksissa sosiaalipalveluiden tarve tulee arvioida viipymättä. Sosiaalipäivystys edellyttää, että kunnissa on valmius vastata kiireellisen avun tarpeeseen viikon jokaisena päivänä mihin vuorokauden aikaan tahansa Sosiaalipäivystys vastaa myös lastensuojelun palveluiden saatavuudesta virka-ajan ulkopuolella. (Sosiaalihuoltolaki 710/1982; Suomen perustuslaki 731/1999; Lastensuojelulaki 417/2007; ks. myös Rätty 2007, 44–45; Sosiaalipäivystys auttaa kiireellisessä ... 2011.)

Haastateltavista lähes kaikki näkevät, että sosiaalipäivystys on vaikuttanut myönteisesti väkivaltatyöhön Rovaniemellä. Alla haastateltava kuvaa sosiaalipäivystyksen positiivisia vaikutuksia väkivaltatyöhön:

”No varmaan sillä tavalla, et enempi tulee esille nää ja tuota niin, ilmoitusvelvollisuus on, et enempi tehhään ilmoituksia. Lastensuojeluilmoitukset on lisääntyny ja monesti niihin liittyy väkivalta sitten. Minusta se (sosiaalipäivystys) toimii tosi hyvin, niin on se sillä tavalla varmaan tätä väkivalta teemaa tuonu enempi esille ja näkyväksi.” H2

Haastateltavan mukaan sosiaalipäivystys on tuonut esille lähisuhdeväkivaltaa. Myös lastensuojeluilmoitusten määrää on lisääntynyt. Heinon (2009, 199–200) mukaan lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana kaksinkertaistunut ja lasten pahoinvointi on kasvussa. Lastensuojeluun onkin tullut vuosittain enemmän asiakkaita, kuin sieltä on poistunut. Osasyynä lastensuojelumäärien kasvuun vaikuttaa uusi lastensuojelulaki, joka korostaa varhaista puuttumista sekä ilmoitusvelvollisuutta.

Laki sosiaalipäivystyksen ympärivuorokautisesta järjestämisestä edistää myös tiedonkulkua, koska kaikki väkivaltatilanteet kirjataan ylös. Sosiaalipäivystys parantaa myös kontaktia sosiaalityöntekijöihin, jotka ovat paremmin tavoitettaessa. Tieto väkivallasta tavoittaa asiantuntijat sosiaalipäivystyksen ansiosta nopeasti. (ks. myös Laapio 2005, 23–24.) Osa haastateltavista näkee, että yhteistyön parantuminen on pitkälti poliisilaitoksen sosiaalityöntekijän ansiota, joka työskentelee poliisien kanssa väkivaltatilanteissa. Alla haastateltava tuo ilmi, että sosiaalipäivystys

on auttanut viranomaisia myös perheen kokonaistilanteen hahmottamisessa, koska päivystys auttaa selvittämään, onko väkivalta perheessä jatkuvaa vai satunnaista. Seuraava haastateltava pohtii sosiaalipäivystyksen myönteisiä vaikutuksia väkivaltatyöhön:

”Minusta se on vaikuttanut positiivisesti ja niin, että varmaan sen sosiaalipäivystyksen kautta tulee paljon sellaisia juttuja ilmi, mitkä ei tulis ainakaan niin akuutisti ilmi muuten. Ja sitten toisaalta, koska virastossa ollaan töissä niin ja jää kaikki tämä väkivalta-arki kauas. Siinä nähdään (asiakas) vasta kun ne mustelmat on jo vähän vaalentunu. Mutta nyt, minusta se tietoisuus on lisääntyny ja semmonen, et ai joo, tämä on vakava juttu, niin se on lisääntyny tän päivystyksen myötä.” H3

Haastateltava kuvaa, että sosiaalipäivystyksen kautta voi ilmetä lähisuhdeväkivaltatapauksia, jotka eivät tulisi muuten ilmi. Tieto väkivallasta paljastuu varhaisessa vaiheessa, jolloin väkivalta on tuoreena mielessä, eivätkä vammatkaan ole ehtineet ”vaaleta”. Lähisuhdeväkivaltaan voidaan puuttua sosiaalipäivystyksen ansiosta akuutisti. Alla haastateltava pohtii poliisin näkökulmasta sosiaalipäivystystä:

”Onhan se sillä tavalla tietenki siihen, et me (poliisit) saadaan se kontakti, et saadaan akuutisti siihen tilanteeseen matkaan se sosiaalityöntekijä heti, et se on tärkeä. Poliisi keskittyy siihen omaan asiaansa, monesti se on siellä tapahtumapaikalla, et sinne saadaan se (sosiaalityöntekijä) matkaan tai heti välittömästi tänne. Se on monesti sitä vaativaa juttua jo se, et sitä traumaa, kriisiä päästään täällä jo heti purkamaan. (...) Kyllä se on musta erittäin tärkeä. (...) Siellä voi olla hyvinkin traumaattisia kokemuksia ja tilanteita, et tarvitaan sitten sitä organisoijaa täällä hoitamaan ne enskat (ensi ja turvakoti) ja kaikki muut, ja miettiä sitä, mistä esimerkiksi lapselle se tuki ja turva saadaan jos on tehty siellä kotona esimerkiksi todella raakaa väkivaltaa toisilleen. Mistä saadaan se kriisi- ja tukiverkosto.” H4

Poliisin näkökulmasta katsottuna sosiaalipäivystyksellä on myös positiivisia vaikutuksia väkivaltatyöhön, koska sosiaalityöntekijä saadaan kotihälytystilanteisiin tarvittaessa paikalle. Sosiaalityöntekijän ja poliisin yhteistyö palvelee molempien intressejä. Sosiaalityön osaamista tarvitaan erityisesti silloin, kun kyseessä on lastensuojelua vaativa väkivaltatilanne, jolloin kriisiä päästään purkamaan välittömästi paikan päällä. Haastateltava kuvaa, että molemmilla tahoilla on tilanteessa omat roolit, joiden mukaan toimitaan. Poliisi vastaa tilanteen rauhoittamisesta, kun sosiaalityöntekijä toimii tilanteessa tilannearvioijana, kriisityöntekijänä sekä huolehtii jatkohoitopaikkaan ohjaamisesta. Lampikosken (2003, 179) mukaan poliisi pyrki kiinnittämään huomiota perustehtäviensä lisäksi yhä enemmän myös väkivallan uhrien akuuttiin avunsaantimahdollisuuteen

eri asiantuntijatahoilta. Toiveena on, että poliisilla on ajan tasalla oleva valtakunnallinen lista väkivaltatyötä tekevästä yhteistyötahoista sekä paikallisista yhteistyökumppaneista.

Lähisuhdeväkivallan uhrien jatkohoito

Väkivaltatyön palveluketjua voidaan hahmottaa myös uhrille tarjottavien jatkohoitopalveluiden kautta. Väkivallan uhrien palveluissa tulee lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön suositusten (2008, 10, 23–24) mukaan huomioida akuutin avun saanti, väkivallan ehkäisytyön erikoistuneiden palveluiden sekä pitkäkestoisen tuen ja terapian tarve. Suositus edellyttääkin seuraavasti:

”Kunnissa tai kuntien yhteistoiminta-alueilla on väkivaltatyön toimintamalli, joka sisältää ongelmia ehkäisevää toimintaa, matalan kynnyksen palveluita, akuuttipalveluita, kuten turvakotipalveluja ja kriisiapua, väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneita palveluita sekä pitkäaikaista tukea ja terapiaa väkivallan traumatisoimille ihmisille.” (Mt., 10.)

Väkivaltatyön akuuttipalvelut käsittävät riittävän turvakotitoiminnan lisäksi terveyskeskuksen päivystystoiminnan ja ensiavun järjestämisen sekä sosiaalipäivystystoiminnan tiiviissä yhteistyössä sosiaalityöntekijän ja poliisin kesken. Seksuaalista väkivaltaa kokeneiden palveluketju tulee järjestää sairaanhoitopiireittäin. Lisäksi uhrin psykososiaalisen tuen tarve tulee selvittää ja järjestää hänelle riittävät tukitoimet väkivallasta selviämiseen. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen (PARAS-hanke) myötä, kunnan tulee huolehtia myös väkivaltatyön erityisosaamista edellyttävistä palveluista. Palveluiden järjestämistä ehdotetaan järjestettäväksi siten, että lähisuhdeväkivallan uhri ja tekijä pääsevät molemmat väkivaltatyöhön erikoistuneen palvelun piiriin. Työskentelyn tarkoituksena on arvioida väkivallan uhrin ja tekijän turvallisuus, avuntarve sekä tehdä palveluohjausta ja varmistaa palveluketjun toimivuus. Palveluita suunniteltaessa kunnan tulee myös varmistaa pitkäkestoisen tuen ja terapian mahdollisuus, jota tulee olla tarjolla nopeasti. Kunnissa suositellaan järjestettäväksi myös eri organisaatioiden, kuten sosiaali- ja terveystoimen, seurakunnan ja kolmannen sektorin, yhteisesti järjestämää keskustelu- ja vertaisryhmätointa. Maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen tarpeet tulee myös huomioida palveluita järjestettäessä. (Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2008, 23–25.)

Palveluohjausta ja jatkotoimenpiteitä määrittää haastateltavien mukaan keskeisesti *uhrin ikä*, joka on tullut esiin myös asiantuntijoiden muita toimintatapoja, kuten puheeksi ottamista keskei-

sesti määrittävänä tekijänä. Mikäli uhri on alaikäinen, hänet ohjataan aina jatkohoitoon. Jatko-toimenpiteet riippuvat aikuisten uhrien osalta *väkivallan teon vakavuudesta*. Mikäli kyseessä on lievä pahoinpitely, joka on asianomistajarikos, uhri päättää itse rikosilmoituksen tekemisestä. Jatko-toimenpiteet, kuten vammojen dokumentointi tai keskusteluapu rakentuu pitkälti uhrin ehdoilla.

Jatkotoimenpiteet ovat kytköksissä myös tilanteen *kiireellisyyteen*. Äkillinen väkivaltatilanne edellyttää kiireellisiä päätöksiä jatkohoidosta ja voi johtaa lasten osalta lastensuojelulain mukaiseen kiireelliseen sijoitukseen (ks. myös lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 38§). Äkillisessä väkivaltatilanteessa keskitytään ensisijaisesti suojan ja turvan takaamiseen. (Perttu 1999, 32–33). Jatko-toimenpiteet etenevät lähisuhdeväkivallan uhrin tarpeiden mukaan. Jatkohoitopaikka on terveyskeskuksen päivystys, mikäli uhrilla on fyysisiä vammoja, joihin tarvitaan hoitoa. Mikäli uhri puolestaan tarvitsee ensisijaisesti turvapaikan, jatkohoitopaikka on turvakodilla. Seuraava haastateltava pohtii jatkoon ohjautumista ja palveluketjua:

”Uhri ohjautuu aina jonnekin jatkoon ja jos on akuutti juttu ja hätätilanne, niin hän menee turvakodille ja siellä tietenkin sitten he työskentelepi.” H3

Haastateltavan mukaan uhri ohjautuu palveluketjussa aina eteenpäin. Äkillisessä väkivaltatilanteessa jatkohoitopaikka on usein turvakoti. Jatko-toimenpiteitä määrittää myös uhrin *asiakkuus* organisaatiossa, joka nousee esiin erityisesti sosiaalipalvelukeskuksessa. Organisaatioiden kannalta asiakkuus muodostuu merkittäväksi asiaksi asiakasrekisterin ja maksujen dokumentoinnin kannalta. Haastateltavat kuvaavat, että jatkotoimenpiteitä ja yhteydenpitoa uhriin rajaa lisäksi se, onko uhri jo asiakkuudessa sosiaalitoimistossa tai mahdollisesti tulossa asiakkuuteen. Asiakkuus syntyy esimerkiksi huonon taloudellisen tilanteen seurauksena tai huolena perheen ja lapsen tilanteesta. Haastateltava kuvaa alla, kuinka asiakkuus on jatkoprosessissa merkittävä tekijä lastensuojelussa:

”Se kyllä riippuu paljon siitä tilanteesta, tuleeko asiakkaaksi vai ei, jos ajatellaan esimerkiksi, että on sellanen työssäkäyvä ihminen, joka ei tarvi meidän vaikka toimeentulotukipalveluita ja sitten on saanut sen asunnon ja oletetaan, että on muuttanut erilleen, niin ei välttämättä, ei meidän puolelta ole sellaista kontrollia eikä seuranta, eikä ehkä muisteta olla yhteyksissä, vaikka se voisi olla ihan hyvä kysyä, että

miten teillä nyt menee. Tietenkin jos on itse (asiakas) yhteyksissä ja vailla jotakin, niin mehän sitä tarjotaan. H7

Yhteydenpito uhriin riippuu haastateltavan mukaan pitkälti siitä, tuleeko uhri asiakkaaksi sosiaalipalvelukeskukseen. Mikäli uhri on saanut asiansa kuntoon, häneen ei välttämättä olla yhteydessä jälkikäteen. Asiakkaan kanssa voidaan sopia myös etukäteen yhteydenotosta, mikäli tilanne pahenee. Yhteydenpito voi katketa myös inhimillisen erehdyksen vuoksi, jos uhriin ei muisteta olla yhteydessä. Jatkotoimenpiteet näyttäisivät riippuvan asiakkuuden ohella myös asiakkaan toiveista oman tilanteensa suhteen. Kun asiakkaan elämäntilanne on muuttunut eikä huolta enää ilmene, kontakti asiakkaaseen loppuu. Ronkainen (2008, 395) kritisoi väkivaltatyöhön liittyviä käytäntöjä. Hänen mukaansa sosiaalityöltä ja lastensuojelulta puuttuvat väkivaltatyössä selkeät kriteerit, milloin lapsi on suojattava väkivallalta. Väkivaltaan suhtaudutaan myös usein perheen vuorovaikutuksellisenä häiriönä. (Ks. myös Hearn & Pösö & Smith & White & Korpinen 2004, 15.)

Yhteydenpito uhriin ensimmäisen kohtaamisen jälkeen riippuu myös *palvelutahosta*. Terveystuhoon päivystyksessä ja poliisissa ei uhriin olla yhteydessä vammojen hoitamisen ja tutkinnan jälkeen. Uhria neuvotaan mahdollisista jatkohoitopaikoista ja informoidaan lähisuhdeväkivallasta. Perheneuvolasta kerrotaan myös, ettei asiakkaiden ”*perrään soitella*” (H9), mutta voidaan tehdä poikkeus, mikäli työntekijälle on jäänyt huoli uhrin tilanteesta. Vaikka kaikki tahot eivät ole uhriin ensimmäisen tapaamisen jälkeen yhteydessä, he pyrkivät kuitenkin tarkistamaan, että uhri ohjautuu jonnekin jatkohoitoon, eikä ole haastateltavan sanoin ”*tyhjän päällä*” (H2) palatessaan kotiin.

Jatkotoimenpiteistä ja yhteydenpidosta uhrin kanssa on sovittu selkeästi turvakodilla, jossa on käytäntö olla yhteydessä uhriin jälkikäteen ja kysyä kuinka tämä voi. Tilanne voi kuitenkin olla myös uhrin toivomuksesta sellainen, ettei jatkoyhteyttä tarvita. Yleensä uhriin ollaan yhteydessä myös jälkikäteen, kuten haastateltava kuvaa:

”Enimmäkseen meiltä (turvakodilta) ollaan yhteydessä siihen uhriin. On tietenkin ihan sellasia selkeitä, jotka niinku päättyy siihen (turvakotijakson loppuessa) tai ei halua tai jotain tällasta, mutta enimmäkseen ollaan yhteydessä. Osalle tulee jotain jatkohoitoa, niinkö jokin terapiaa tai saattaa perhetyö käydä. Terapiasta voisoin sanoa, että minusta sellasta justiin niinku lähisuhdeväkivallan kokeneisiin, niinku

traumatisoituneisiin ihmisiin on aika vaikee löytää täältä semmosta oikeeta, et ne on lähinnä semmosia käyntejä sitten silloin tällön.” H1

Jatkotoimenpiteet liittyvät lisäksi *jatkohoitopaikan löytymiseen*, kuten haastateltava pohtii. Lähisuhdeväkivallan jatkohoitoa määrittää myös palvelutarjonta. Haastateltavan mukaan etenkin terapiapalveluiden osalta voidaan joutua kysymään, onko uhrin tarvitsemaa jatkohoitoa tarjolla. Osa uhreista voi kääntyä myös yksityisen sektorin palveluiden puoleen, mikäli heidän taloudellinen tilanne sen mahdollistaa. Uhrin taloudellisen tilanteen ollessa heikko, voidaan keskustelua apua hakea myös muilta tahoilta, kuten mielenterveyspuolelta. Uhreja ohjataan haastateltavien mukaan usein mielenterveystoimiston palveluiden piiriin, mikäli he eivät saa Kelalta maksuitoumusta yksityiseen terapiaan tai eivät halua hakea apua esimerkiksi seurakunnasta. Jälkihoitossa voi kuitenkin ilmetä puutteita, kuten haastateltava tuo esiin:

”Aika harvoin yksityisellä puolella. Siinä on monesti se raha-asia, et jos ne ei saa Kelan kautta, niin kyllä ne ohjautuu aika paljon tuonne kaupungin mielenterveyspuolelle. (...) Et ne on näitä keskusteluja, monesti voi olla psykiatrinen sairaanhoitaja tai A-klinikan tai muut, et kelle nyt (...) saadaan aikoja tai kuka on halukas. Aika moni kuitenkin jää niinku, aikalailta oman ittensä varaan.” H1

Lähisuhdeväkivallan jälkihoito voi haastateltavan mukaan jäädä myös uhrin ”ittensä” varaan. Haastateltava tuo esiin, että yksityisen puolen palvelut edellyttävät uhrin hyvää taloudellista asemaa. Mikäli uhrilla ei ole varaa yksityiseen terapiaan, jatkohoitopaikka määrittyy sen perusteella, missä on tarjolla vapaita keskusteluaikoja. Lähisuhdeväkivallan uhreja ohjataan keskustelemaan väkivallan kokemuksista usein muiden palveluiden piiriin, koska väkivaltaan erikoistuneita tahoja ei Rovaniemeltä löydy useita (ks. myös ”...mutta veturi puuttuu.” 2007, 49–52; Lähisuhde- ja perheväkivallan... 2008, 23–25).

Palveluketjun ja jatkotoimenpiteiden lopputulokseen vaikuttaa myös pitkälti se, noudattaako uhri työntekijän ohjeita jatkohoitoon hakeutumisesta. Tällöin ei voida puhua palveluiden jatkumosta, mikäli uhri ei siirry palveluketjussa eteenpäin. Seuraava haastateltava pohtii tätä kysymystä poliisin näkökulmasta katsottuna:

”Et siinä vaiheessa, kun uhri on täältä menny ja me ollaan saatu ne paperit syyttäjälle menemään, mut se, että jatkuuko se ja onko se jatkumo siellä sit se apu todella se, mitä se ihminen on halunn. Onko se sitä saanu? Se on suuri kysymysmerkki.”

H4

Väkivaltatyön palveluketjun rakentuminen herättää kysymyksiä myös asiantuntijoilla. Väkivaltatyöntekijät voivat jäädä epätietoiseksi siitä, onko palveluketju toteutunut uhrin toivomalla tavalla ja uhri saanut tarvitsevansa avun. Alla olevissa sitaateissa haastateltavat pohtivat palveluketjua eri näkökulmista:

”Kyllä minusta tuntuu, että jos ihminen on itse valmis ottamaan apua vastaan, niin se palveluketju toimii ja hän pääsee eteenpäin. Siinähan se on se varsinainen ongelma jos (uhri) ei tunnusta, että olis mitään ongelmaa tai ei halua apua, niin siitä on varmasti helppo luistaa pois ja selitellä asioita paremmiksi kuin ne on.” H7

”Paljonhan se on myös kiinni siitä, että miten asiakkaalta osataan sitä niinku kysyä siitä väkivallasta ja väkivallan kokemisesta” H2

Ensimmäisessä sitaatissa haastateltava kuvaa, että väkivaltatyön palveluketju toimii hyvin, mikäli uhri haluaa tulla autetuksi. Haastateltava näkee, että uhri on vastuussa palveluketjun toimivuudesta. Toinen haastateltava näkee asian toisin ja korostaa viranomaisen vastuuta väkivallasta kysymisessä. Palveluketjun katkokset voidaan paikantaa niin yksilö- kuin rakenteellisellekin tasolle. Katkennut palveluketju voi liittyä muun muassa uhrin halukkuuteen ottaa tarjottu apu vastaan, puutteelliseen palveluohjaukseen tai järjestelmän kattavuuteen tuottaa väkivaltatyöhön palveluja. Rubertsson ja kumppanit (2010, 1–2) näkevät, että koulutuksen ja resurssien puute sekä tehokkaiden interventioiden puuttuminen vaikuttavat etenkin terveydenhuollon ammattilaisten haluttomuuteen puuttua väkivaltaan. Väkivallan tunnistaminen sekä avunsaantiprosessin käynnistyminen voikin toisen haastateltavan mukaan riippua työntekijän kyvystä ottaa asia puheeksi uhrin kanssa (ks. myös Lindqvist 2009, 146–147).

5.3 Väkivaltatyön kehittämistarpeet

Tarkastelen lopuksi väkivaltatyöhön liittyviä kehittämistarpeita, joita haastateltavat ovat nimenneet. Yleisimmäksi kehittämistarpeeksi lähes kaikki haastateltavat näkevät *väkivaltatyön koordinaation ja yhteisten työkäytäntöjen parantamisen*. Samaan kehittämistarpeeseen kuuluu myös yhteistyön kehittäminen sekä *”toinen toistensa työn tunteminen”* (H10). Paavilainen ja Pösö (2003d, 186–187) toteavat, että toisten ammattilaisten työn tunteminen synnyttää ymmärrystä ja

luottamusta, joka edesauttaa viranomaisten välistä yhteistyötä. Tutustuminen toisen työnkuvaan auttaa ymmärtämään myös, että lähisuhdeväkivalta on kaikkien väkivaltatyötä tekevien asiantuntijoiden yhteinen asia, jonka puolesta työskennellään. (ks. myös Laapio 2005, 127). Yhteistyön parantamiseen liittyvä kehitystarve voidaan johtaa myös moniammatillisen *keskusteluareenan* tai erään haastateltavan sanoin ”*työryhmän*” (H1) luomiseen, jossa eri toimijat kehittävät väkivaltatyön käytäntöjä yhdessä. Seuraava haastateltava hahmottelee moniammatillista väkivaltatyön areenaa, jossa jokainen asiantuntija voi ilmaista avoimesti ajatuksiaan ja toiveitaan väkivaltatyöstä:

”No varmaan sellanen, et sitä sellasta areenaa semmosille avoimille keskusteluille niinkö eri yhteistyöntekijöiden kanssa, niinkö esimerkiksi sosiaalityöntekijät, poliisi, terveydenhuolto, neuvolat ja tällaset, et olis jotakin säännöllistäkin kokoontumista ehkä, voi olla aika mahottomuuskin ehkä, mut se ei tarkoita, et pitäis kauheen tiheästi kokoontua, mutta sellasta niinku, et vois puolin ja toisin jokainen taho tuua esille, et mitä toiveita ja ajatuksia, jotta se sujuis niinku sillä lailla sujuvasti ja kaikki sais sen tarvitsemansa avun. Sillain, et ei tule turhaan sellasta viivytystä ja muuta semmosta, et se olis sellasta sujuvaa.” H2

Haastateltava näkee, että tarvitaan yhteinen keskusteluareena, jonne eri asiantuntijat voisivat kokoontua säännöllisesti pohtimaan väkivaltatyötä. Moniammatillinen keskusteluareena koostuisi keskeisistä väkivaltatyötä tekevistä tahoista, kuten sosiaali- ja terveystieteiden toimijoista sekä poliisista. Kehittämistarve kohdistuu samalla myös *moniammatilliseen yhteistyöhön* ja sitä johtavaan *yhteys- ja vastuuhenkilöön*, joka koordinoi väkivaltatyötä. Yhteisellä keskusteluareenalla eri asiantuntijat voivat jakaa ”toiveitaan” ja ”ajatuksiaan”, kuten haastateltava kuvaa. Useat asiantuntijat korostavat moniammatillisen yhteistyön merkitystä väkivaltatyössä. Väkivaltatyö edellyttääkin asiantuntijoilta verkostomaisen työotteen hallintaa, jota tarvitaan erityisesti moniammatillisessa työssä. Alla haastateltava pohtii moniammatillisen yhteistyön merkitystä:

”Kyllä se on selvää, ettei kukaan näistä toimijoista pärjää yksin. Sitä on turha kehenkään kuvitellakaan, vaan meidän täytyy olla tukena ja turvana toinen toiselle. Yhteistyö on tarpeen, vaikka meidän pitää jokaisen omat rooterinsa hoitaa, että saadaan kaikki mahdolliset kiemurat sitten siinä selvitettyä.” H4

Haastateltava näkee, ettei kukaan toimijoista pärjää väkivaltatyössä ilman yhteistyötä, joka luo tukea ja turvaa. Väkivaltatyön perustan muodostaa suunnitelmallinen ja tarkoituksenmukainen *palveluketju*, joka edellyttää toimivaa moniammatillista yhteistyötä. Toimiva palveluketju tar-

koittaa myös sitä, että sen toimijat ovat tietoisia, kuinka palveluketju pelaa. Keskeistä on myös tieto siitä, että uhri saa tarvitsemansa avun, kuten haastateltava kuvaa:

”Ja sitten se jatkumo ja tieto siitä, et se uhri saa sen avun. Ja se jatkuu se seuranta ja tuen saaminen.” H4

Väkivaltatyön palveluketjuun kuuluu haastateltavan mukaan myös ”seuranta ja tuen saaminen”, jotka jatkuvat vielä avun tarpeen jälkeen. Väkivaltatyön palveluketjua vaikeuttavat myös niin sanotut *hankalat työkäytännöt*, jotka nähdään kehittämistyön kohteena. Eräs hankaloittava työkäytäntö on ”asiakkuutta” edellyttämä järjestelmä, jota seuraava keskusteluote kuvaa:

H8: ”Eli tää on myös niiden lapsettomien pariskuntien ongelma myös täällä Rovaniemellä tai ongelma ja ongelma, mutta se on meillä vain linjattu näin, että jos aikuinen henkilö ilman lapsia menee enskalle viikonloppuna, niin se ensimmäinen vuorokausi on niin sanotusti ilman ja sitten pitäis tulla maksusitoumus jostakin, ja sitten aatellaan tai on annettu sellanen linjaus, että sitä maksusitoumusta ei myönnetä jos se ei ole meillä jo ennestään asiakkuudessa ja tiedetä vähän minkälainen sen taloudellinen tilanne on, ja jos taas se on meille tuntematon, niin sitten me pyydetään, että se henkilö tulis meidän toimistolla käymään ja tehtäs vähän niinku arviota, että voiko sitä maksusitoumusta tehdä. (...) Joskus asiakkaat tulee sinne meidän toimistolle ja asia hoituu eteenpäin ja sitten on niitä asiakkaita, että he eivät sosiaalitoimistoon lähde, että he menee vaikka sitten hotelliin tai jonnekin, et se on hieman problemaattinen homma, mut sitten on niitäkin asiakkaita, jotka sanoo, et hän menee sitten takaisin kotiin ja mä en tiedä, että onko se niinku minkäänlainen ratkaisu tässä kuviossa.”

T: ”Niin, että se on sitten niin suuri kynnyks mennä sinne sosiaalitoimistoon pyytämään sitä?” T

H8: ”Kyllä ja sitten monta kertaa tää saattaa olla silleen, et on sellasiakin asiakaskeissejä, että se perhe ei oo ollu sosiaalitoimiston asiakkuudessa välttämättä jos sillä naisella ei oo mitään konkreettisia tuloja ja jos on niin joku työmarkkinatuki, mutta puolisololla voi olla hyvä palkkatulo. Että sillä (uhrilla) vois olla oikeus, mutta se pitäis ensin todentaa jotenkin.”

Edellä kuvattu keskustelunpätkä nostaa esiin yksittäisen uhriryhmän avunsaannin, sosiaalitoimeen asiakkuuden määrittämisen sekä taloudelliset kysymykset avun saannin ehtona. Haastateltavan kuvaama hankala työkäytäntö näyttäytyy erityisesti lapsettomien lähisuhdeväkivallan uhrien kohdalla, jotka eivät ole sosiaalipalvelukeskuksen asiakkuudessa. Haastateltavan kuvailema problematiikka liittyy uhreihin, joiden taloudellisesta tilanteesta ei ole tietoa ja asian selvittämiseksi heidän tulisi käydä sosiaalitoimistossa ja tehdä selkoa varallisuudestaan. Osa uhreista ei kuitenkaan ole valmis tähän, koska he kokevat käynnin sosiaalipalvelukeskuksessa leimaavaksi. Uhrit menevätkin joskus mieluummin hotelliin tai jossakin tapauksessa myös takaisin kotiin,

joka haastateltavan mukaan ei ole tilanteessa hyvä ratkaisu. Ongelmia voi ilmetä myös, mikäli puolisoiden tuloerot ovat suuret, jolloin uhrilla voi olla oikeus sosiaalitoimiston tukeen, mutta hän ei sitä puolison tulojen vuoksi saa. (Ks. myös Ronkainen (2008, 394–395.)

Väkivaltatyön palveluketjuun liittyy myös *epäselvyyttä*. Lapsiuhrien osalta palveluketju näyttäisi olevan selvä, mutta aikuisten lähisuhdeväkivallan uhrien palveluketju herättää asiantuntijoissa kysymyksiä. Palveluketju on selkeä lapsiin kohdistuneiden väkivallantekeiden osalta, jotka on lainsäädännössä määritelty tarkasti ja joihin viranomaisilla on edellytykset puuttua. Alla haastateltava pohtii palveluketjua:

”No palveluketju, en tiää mikä se on se palveluketju meillä. Mikä se on mihin asiakas menee palveluun? Tietenkin se riippuu asiakkaan tarpeista, jos on henkilö, joka on juonu pääsääntöisesti kaksikymmentä vuotta, niin totta kai sillä on eri jatkopaikka kuin henkilöllä, joka ei ole koskaan juonu alkoholia, mutta on pahoinpidelty pitkän aikaa. Joillekin on selkeä palveluketju, joillekin taas ei ole. (...) Ainoa mikä on selvä, on lapsiin kohdistuneet väkivallan teot, niin silloin tiedetään miten tehdään, mut jos se koskee aikuisia niin ei.” H3

Haastateltava kuvaa, että osalle lähisuhdeväkivallan uhreista löytyy palvelujärjestelmässä helpommin jatkohoitoa kuin toisille. Palveluketju näyttäisi toimivan esimerkiksi lasten tai päihdeongelmaisten asiakkaiden kohdalla paremmin, kuin vastaavasti aikuisten uhrien kohdalla. Palveluketjussa näyttäisi olevan tältä osin kehitettävää, jonka vuoksi tulisi varmistaa, että kaikki uhrin ovat tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Myös Ronkainen (2008, 391) huomauttaa, että päihdeongelmaisille on esimerkiksi rakennettu oma hoitoonohjausjärjestelmä, jota ei väkivaltatyöstä löydy. Väkivaltatyöstä ei löydy myöskään valtakunnallista toimintamallia, joka vastaisi uhrien ja tekijöiden hoitoon liittyviin kysymyksiin.

Väkivaltatyö voi piiloutua rakenteiden ja järjestelmän sekaan. Kehitystarve nähdään yksittäisten asioiden sijaan myös väkivaltatyön kokonaisuudessa, joka on erään haastateltavan sanoin ”*piilossa*” (H9). Väkivaltatyötä tulisikin tehdä näkyväksi, jotta uhrin tietävät mistä tarvitsemia palveluita löytyy:

”Jaa, on tietenkin eri tahoja, mutta se on varmaan sellasta sekavaa, että mielenterveysyksikkökin on sellanen paikka, että ei ihmiset varmaan oikein mielellään mene, että joku muu olis parempi ja mie luulen, että tuo miestyö-juttu on semmonen, että

(...) On sieltä tullu asiakkaita jatsoon ja tuota (...) Nyt muistan yhen tapauksen, että se on varmaan ollu ihan hyvä miehelle, nimenomaan miehelle, mutta se, että ehkä se jotenkin sekava on, ettei oo sellasta (...) Se on vähän miten sattuu kenenkin kohdalla.” H9

Väkivaltatyössä on ”eri tahoja” sekä palveluita, mutta palveluketju ei ole kaikkien uhrien kohdalla selkeä, vaan näyttäytyy sattumanvaraiselta. Haastateltava pohtii myös, onko mielenterveysyksikkö sopiva jatkohoitopaikka lähisuhdeväkivallan uhreille. Ensi- ja turvakodin miestyö-hanke näyttäytyy hyvänä auttamisen väylänä miesasiakkaille, mutta on haastateltavan mielestä kuitenkin hieman ”sekava”. Väkivaltatyön palveluketjuun liittyy läheisesti myös lähisuhdeväkivallan uhrin *jatkohoito*. Palveluketjun tulisi perustua väkivaltatyön *toimintamalliin*, jonka pohjalta väkivaltatyötä toteutetaan. Seuraava haastateltava pohtii yhteistä toimintamallia:

”Et se pitäis olla semmonen, et ennen meitä (turvakoti) ja meiltä pois mentäessäänkin, että mehän ei voida siinä ketjussa olla kovinkaan pitkään mukana, asiakkaat kun lähtee meiltä, niin monet lähtee (...) Jotku käy meillä jälkihuoltokäynneillä, mutta harvat. Minusta meillä ei oo mitään sellasta järjestelmällistä. Ei oo kirjallisesti mitään. Eikä oo semmosta, et oltas yhteisesti pohdittu, et semmonen työryhmä joskus aikoinaan oli ja se oli hyvä, mutta se on kuihtunu.” H1

Haastateltava näkee, että toimintamalli tukisi työskentelyä turvakodilla, jossa uhrin kanssa työskennellään akuutin tilanteen ajan. Ammattilaisten työskentelyä ohjaavaa kirjallista toimintamallia ei työssä vielä ole. Haastateltava viittaa myös ”työryhmään”, joka on ollut olemassa, mutta haastateltavan sanoin ”kuihtunu” ajan mittaan pois. Toimintamallin perään kuulutetaan väkivaltatyössä myös muilla tahoilla, kuten lapsiin kohdistuvan perheväkivallan selvittämisessä neuvoloissa, kouluissa sekä poliisissa. Väkivaltatyöstä kaivataan selkeää ohjeistusta, jonka mukaan kohtaamisissa asiakkaan kanssa toimitaan. (Gråsten-Salonen 2003, 133; Lampikoski 2003, 178; Paavilainen & Pösö 2003d, 189–191; Tarvala ym 2003b, 101; 2003b, 211–214.) Väkivaltatyötä on kehitetty jonkun verran lapsiin kohdistuvan väkivallan osalta lastensuojelutyönä (ks. esim. Toimintasuunnitelma lastensuojelun ja...2009, 1–2; Postmus & Meritt 2010, 309–310). Moniammatillisen yhteistyön malli löytyy tällä hetkellä lapsiin kohdistuneen seksuaalisen väkivallan osalta (Paavilainen & Pösö 2003b, 51; Taskinen 2003, 29–35).

Yhteinen, kaikkia toimijoita sitova väkivaltatyön toimintamalli luo perustan uhrin palveluketjulle sekä perustan käytännöntyölle. Haastateltavat näkevät, että suunniteltu yhteistyömalli helpottaa

myös uusien väkivaltatyöntekijöiden työtä. Näin toimintaohjelma toimii haastateltavan mukaan ohjenuorana käytännöntyössä. Kirjallinen toimintamalli auttaa myös lähisuhdeväkivallan uhreja hahmottamaan palveluketjua. Alla haastateltavat pohtivat toimintamallin hyötyjä:

”Kyllähän se tieto siitä, kun sillon kun se on hyvin suunniteltu ja tehty se yhteistyökuvio, niin kun se pelaa saumattomasti, tuottaa tulostakin. (...) Se tieteenki et toimijat vaihtuu, mut ne ohjeet pitäis olla, et kuka tahansa tulee, et meillä on tässä kaupungissa tällanen malli, et me tällä tavalla näissä.” H4

”Sillon tietäs asiakkaallekin sanoa, et näin se menee, et sit kun meet sinne niin järjestyy.” H3

Haastateltava näkee, että kirjallinen toimintamalli auttaa asiantuntijoita kertomaan uhrille, kuinka väkivaltatyön palveluketju toimii. Kehittämistarpeena nähdään myös väkivaltatyön *ennaltaehkäisevän työn* kehittäminen. Haastateltava innostuu visioimaan ennaltaehkäisevää työtä ja siihen liittyvää kampanjaa, joka voisi vaikuttaa sekä ihmisten asenteisiin että mielipiteisiin lähisuhdeväkivallasta:

”No oikeestaan, ehkä siinä ennaltaehkäisevässä työssä vois tapahtua semmosta radikaalimpaa, pysäyttävämpää, semmonen valtakunnallinen kampanja, että ihmiset järkyttys, koska ihminen ei järkyty jos sille ei lyyä päin näköä, mitä sille tulee (väkivallan aiheuttamat fyysiset vammat) tai, että meillä näytetään näitä alkoholismi (kampanjoita) ’Anna raitis joulu lapselle’. Tämmösiä kampanjoita pitäis ehkä olla tuossa perheväkivallassaki tai väkivallassaki (...) ja nimenomaan siinä, et miltä näyttää vaimo joka on hakattu, et ei nyt aina iskeä pelekästään siihen lapseen, se että menee täällä Suomessa lapseen koskeen, niin sehän niinkö näyttää koko kansa kertaheitolla.” H6

Haastateltavan ideoima kampanja nostaa esiin väkivallan haitat ja uhrin kärsimyksen. Ihmiset tuomitsevat lapsiin kohdistuvan väkivallan jyrkästi, joten perheväkivaltaa voitaisiin haastateltavan mukaan tuoda esiin myös ”hakatun vaimon” näkökulmasta, joka on jäänyt yhteiskunnallisessa keskustelussa vähemmälle.

Väkivaltatyössä nähdään kehitettävää myös *maahanmuuttajiin ja vähemmistökulttuureihin* kohdistuvan lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puuttumisessa etenkin vähemmistökulttuurien, kuten romanien kohdalla. Maahanmuuttajat ovat kasvava ryhmä Suomessa, joka lisää monikulttuurisuuden kohtaamisen haastetta myös peruspalveluissa ja väkivaltatyössä. Yksittäisinä kehi-

tystarpeina nähdään muun muassa uusien ”työvälineiden” (H7) ja pelien kehittäminen käytännön avuksi, jotka auttavat myös väkivallan ”puheeksi ottamisessa” (H2). Lähisuhdeväkivaltaan ja sen kohtaamisen kaivataan myös lisää ”koulutusta” (H1), jota olisi hyvä järjestää säännöllisesti. Myös ”miesten kokema väkivalta” (H2) nähdään kehitystarpeena ja siitä halutaan lisää tietoa. Eräs haastateltava esittää väkivaltatyöhön Turvasen tyyppistä ”jalkautuvaa tahoja” (H8), joka auttaisi uhria muun muassa käytännön asioiden hoitamisessa, kuten rikosilmoituksen teossa.

Kehitystarpeissa voidaan nähdä päällekkäisyyttä, koska useat kehitystarpeet liittyvät toisiinsa. Havainnollistan kehitystarpeiden limittäisyyttä seuraavan esimerkin avulla. Yhteisen ”toimintaohjelman” (H3) laatiminen kulkee käsi kädessä *toimintamallin* kanssa, joka tarkoittaa käytännössä samaa asiaa. Toimintamalli auttaa luomaan selkeän ja järjestelmällisen *palveluketjun* sekä palvelukokonaisuuden, josta kaikki asiantuntijat ovat tietoisia. Näin uhri voidaan ohjata *jatkohoittoon* palveluketjun avulla. Toimintamalli edellyttää puolestaan yhteistä *keskusteluareenaa*, jossa väkivaltatyötä voidaan kehittää *moniammatillisessa yhteistyössä* eri asiantuntijoiden toiveita kuunnellen. *Yhteistyössä opitaan tuntemaan toisten toimintatapoja* sekä samalla *parantamaan yhteisiä työkäytäntöjä*. Työtä valvomaan asetetaan *vastuuhenkilö*, joka vastaa väkivaltatyön *koordinoinnista* ja moniammatillisen työn sujumisesta eri asiantuntijoiden välillä. Näin ollen kehitystarpeita tarkasteltaessa voidaan nähdä kehä, jonka palaset tarvitsevat toinen toistaan tullaakseen toimiviksi ja ehyiksi.

Haastateltavien esiin nostamat kehittämistarpeet osoittavat, että väkivaltatyössä on paljon kehitettävää. Toisaalta haastateltavat näkevät, että rovaniemeläisessä väkivaltatyössä on luotu jo toimivia käytäntöjä etenkin lapsiin kohdistuvan väkivaltatyön käytäntöjen osalta. Kehittämistarpeiden lopuksi suuntaan katseeni vielä Pohjolan (1998, 114–119) näkemykseen kehittämistyöstä, joka auttaa ymmärtämään, että kehittämistyöllä on aina omat syntyehdonsa, mahdollisuutensa ja rajoitteensa. Pohjolan (1998, 114–119) mukaan kehittämistyö liittyy vahvasti toiminnan yhteistyörakenteisiin sekä organisaatioiden sisäisiin kulttuureihin. Kehitystyön ja projektien taustalla on eri tekijöitä, jotka vaikuttavat kehittämistyön tuloksiin. Näitä ovat muun muassa aikakauden tilaus, joka edellyttää, että julkinen ilmasto on vastaanottavainen kehityksen tuomille muutoksille. Julkinen mielipideilmasto vaikuttaa pahimmassa tapauksessa kielteisesti hankkeisiin, jotka ovat ”aikaansa edellä”. Muita keskeisiä toimintaehtoja ovat muun muassa paikallinen valmius

kehittämistyöhön sekä toimintaan osallistuvien tahojen halu sekä valmius käytäntöjen kehittämiseen. Kehittämistyöhön vaikuttavat myös tahojen yhteiset intressit. Mikäli tahot eivät ole yksimielisiä kehitystoimenpiteistä, yhteistyö vaikeutuu. Merkittävään asemaan kehitystyössä nousee organisaatioiden työntekijöiden valmiuden lisäksi myös johdon myönteisyys kehitystyöhön. Kehitystyön kannalta keskeistä on myös toiminnan suunnitelmallinen alku sekä eteneminen. Toiminnan jatkuvuuden ja muutoksen kannalta tärkeää on myös toimivan yhteistyöfoorumin luominen. Näen, että Pohjolan (1998, 114–119) esittämiä kehitystyön reunaehtoja voi soveltaa myös rovaniemeläistä väkivaltatyötä silmälläpitäen. Haastateltavien esiin nostamat kehittämisehdotukset kuvastavat konkreettisia toimenpiteitä väkivaltatyön parantamiseksi. Varsinainen kehittäminen sekä eri organisaatioiden sitouttaminen kehitystoimenpiteisiin ja muutoksiin vaatii mikrotason lisäksi kuitenkin makrotasolle ulottuvaa rakenteellista muutosta sekä poliittista tahtoa.

6 Pohdintaa

Pro gradu -tutkielmani käsittelee väkivaltatyön viranomaiskäytäntöjä lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisessa. Tutkimukseni tarkoituksena oli tuoda esiin eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä ja kokemuksia paikallisesta väkivaltatyöstä. Tutkimukseni aineisto koostui kymmenestä väkivaltatyön asiantuntijasta. Koska väkivaltatyön kenttä levittyy laajalle, kokosin haastateltavat eri toimialoilta, jotta tutkimukseni ilmentää väkivaltatyötä useiden sektorien näkökulmasta.

Tutkimukseni tavoitteena oli nostaa esiin väkivaltatyön kehittämistarpeita, joita voidaan hyödyntää väkivaltatyön koordinoinnissa ja kehittämisessä. Halusin herättää tutkimuksellani yhteiskunnallista keskustelua väkivaltatyön organisoimisesta, koska väkivaltatyö on parhailaan muutostilassa. Olen tarkastellut asiantuntijuuden rakentumista sekä väkivaltatyön rakenteita ja organisatiokohtaisia toimintatapoja. Perehdyin lähisuhdeväkivallan uhrien auttamismuotoihin ja väkivaltatyön palveluketjuun. Tarkastelin lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa tehtävää työtä ruohonjuuritasolta aina uhrien ensikohtaamisista moniammatilliseen yhteistyöhön ja verkostotyöhön saakka, jonka jälkeen kokosin yhteen haastateltavien näkemykset väkivaltatyön kehittämistarpeista.

Haasteita kohtasin jo tutkimuksen alkumetreiltä, jotka liittyivät tutkimusmetodin löytymiseen sekä aiheen rajaukseen. Väkivaltatyön kenttä on laaja, jonka vuoksi pohdin, mihin tutkimukseni suuntaisin. Päädyin rajaamaan tutkimukseeni osallistuvat tahot sitä periaatetta noudattaen, että he kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja työssään akuutisti, pian väkivallanteon jälkeen. Jaottelin paikalliseen väkivaltatyöhön osallistuvat tahot akuuttiin eli kiireelliseen työhön, korjaavaan jälki-työhön ja ennaltaehkäisevään työhön mukaellen Kosken (1999, 76–79) näkemystä väkivaltatyöhön osallistuvista toimijoista. Tutkimukseni tuottaa tietoa näin ensisijaisesti akuutin väkivaltatyön käytännöistä lähisuhdeväkivallan uhrin kohtaamisessa, vaikka sivuan myös väkivallan jälki-työhön osallistuvia tahoja. Tutkimukseni ulkopuolelle jäivät ennaltaehkäisevään väkivaltatyöhön osallistuvat tahot, kuten neuvolat, päiväkodit ja koulut sekä valtakunnalliset palvelut, kuten auttavat puhelimet. Jälkeenpäin tarkasteltuna koen onnistuneeni tutkimuksellani nostamaan esiin rovaniemeläisten väkivaltatyötä tekevien asiantuntijoiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa tekemästään työstä, vaikka tutkimukseni ilmentää vain pientä osaa väkivaltatyöstä.

Vastauksena asettamaani ensimmäiseen tutkimustehtävään asiantuntijuuden rakentumisesta, voin todeta, että *väkivaltatyöntekijän asiantuntijuus rakentuu pitkälti työtehtävien mukaisesti.* Väkivaltatyöntekijän roolia määrittää *työn konteksti* sekä *uhrien avuntarve.* Haastateltavat rakentavat väkivaltatyön asiantuntijan rooliaan ensisijaisesti työn positionsa kautta. Koska lähisuhdeväkivallan uhrien skaala on laaja aina lapsista vanhuksiin saakka, viranomaisten tehtävät vaihtelevat työkuvasa mukaisesti. Mikäli asiantuntijan positio on huolehtia esimerkiksi lapsen edusta, hänen asiantuntijuutensa rakentuu myös väkivaltatyössä tätä roolia vasten. *Asiantuntijuus rakentuu näin työssä kohdattavien lähisuhdeväkivallan uhrien kautta.*

Asiantuntijuuden rakentumisen kannalta keskeistä on myös se, kuinka paljon asiantuntijat kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja. Haastateltavat, jotka kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja työssään usein, jäsentävät väkivaltatyöntekijän rooliaan ja tehtäviään selkeämmin, kuin vastavasti ne, jotka kohtaavat lähisuhdeväkivallan uhreja työssään satunnaisesti. Vahvaksi rakentunut asiantuntijuus nojaa työntekijän omaan arvioon ja kokemukseen. Heikoksi asiantuntijuus näyttäisi määrittyvän puolestaan silloin, kun työntekijällä on vaikeaa määrittää väkivaltatyötä omaa työkuvaansa vasten. Mikäli asiantuntijan on vaikea nähdä yhteyttä väkivaltatyön ja työtehtävien välillä, myös asiantuntijuus kärsii. Huomionarvoista on, että väkivaltatyö on usein vain pieni osa asiantuntijoiden muuta työtä. Väkivaltaspesifiä työtä haastateltavista tahoista tehdään vain turvakodilla. *Asiantuntijuuden rakentumisen vaikeutta selittää osin myös väkivaltatyö-käsite, joka ei ole saavuttanut yleistä paikkaa asiantuntijoiden keskuudessa ja ammattikielessä.*

Tutkimukseni toisena tehtävänä oli tarkastella, minkälaisia toimintatapoja väkivaltatyössä sovelletaan. *Väkivaltatyötä säätelevät normit ja lainsäädäntö muodostavat pitkälti työn reunaehdot, jotka määrittävät asiantuntijoiden toimintakehystä* niin uhrin kohtaamistilanteessa, palveluihin ohjaamisessa kuin moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä. *Asiantuntijoiden toimintatapoja väkivallan tunnistamisessa ja puheeksi ottamisessa näyttäisi määrittävän pitkälti työn konteksti sekä uhrien ikä.* Puheeksi ottamisen mahdollisuutta määrittää myös uhrin kohtaamispaikka, joka vaihtelee asiantuntijan työtehtävistä riippuen. *Väkivaltatyön toimintatapojen ero korostuu lapsi- ja aikuisuhrien välillä lainsäädännön osalta sekä puheeksi ottamisen tavoissa.* Lainsäädäntö määrittää selkeät toimintatavat lasten kanssa työskentelylle. *Haastateltavien toimintatavoissa ilmenee vaihtelua etenkin aikuisten lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa työskennel-*

täessä. Lainsäädäntö ei velvoita asiantuntijoita ilmoittamaan aikuisiin kohdistuneesta väkivallasta, lukuun ottamatta rikoslaissa määriteltyjä poikkeuksia vakavien rikosten tai suunnitteilla olevien rikosten osalta. Haastateltavat kokevatkin, että viranomaisten mahdollisuudet puuttua aikuisten väliseen parisuhdeväkivaltaan ovat vähäiset, mikäli uhri ei koe tarvitsevansa apua tai kykene irrottautumaan väkivaltaisesta suhteesta.

Väkivallan puheeksi ottamisen tavoissa ilmenee myös haastateltavien keskuudessa vaihtelua. Väkivallasta voidaan kysyä uhrilta suoraan, jopa useammin kuin kerran. Väkivallasta ei välttämättä kysytä aikuisilta uhreilta, mikäli he eivät sitä itse tuo esiin. Osa asiantuntijoista näkee, ettei aikuisten kokeman parisuhdeväkivallan selvittely kuulu ensisijaisesti omaan työnkuvaan, jonka vuoksi sen selvittämistä ei koeta päällimmäiseksi asiaksi. On yleistä, ettei puheeksi ottamisen tukena käytetä kirjallista mallia, kuten sosiaali- ja terveysministeriön väkivaltatyöntekijöille laatimaa ”Ota väkivalta puheeksi”-muistilistaa. Poikkeuksena on turvakodin käytäntö, jossa puheeksi ottamisen tukena käytetään erillistä lomaketta. Lasten kanssa asiantuntijat työskentelevät heidän ikätason edellyttämällä tavalla, kuten leikkien ja pelien kautta.

Haastateltavista tahoista lastensuojelussa ja perheneuvolassa käytetään *parityöskentelyn mallia*, jossa lähisuhdeväkivallan uhrin kanssa työskentelee kaksi asiantuntijaa. Perheneuvolassa ja seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa on käytössä keskitetty työnjako asiakkaiden iän perusteella. Edellä mainittuja toimintamalleja sovelletaan väkivaltatyön lisäksi kuitenkin myös muussa työssä, joten ne eivät määriy ainoastaan väkivaltatyössä käytettäviksi toimintatavoiksi.

Haastatteluhetkellä vuonna 2010 Rovaniemellä ei ollut sosiaali- ja terveysministeriön suosittama lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön toimintaohjelmaa, jossa väkivaltatyön toimintamalleista olisi sovittu yhteisesti. Toimintaohjelma oli kuitenkin tuolloin suunnitteilla, kuten myös väkivaltatyön ehkäisytyöstä päättävä väkivaltatyön yhteistyöryhmä. *Yhteisiä, eri asiantuntijoita koskevia toimintatapoja ei väkivaltatyössä siis haastatteluhetkellä ollut, poikkeuksena sosiaalipäivystyksen käytännöistä sopiminen turvakodin, lastensuojelun sekä poliisilaitoksen välillä.*

Paikallisten linjausten ja toimintaohjeiden puuttuminen sekä väkivaltatyön suunnittelemattomuuden ja keskeneräisyyden saattoi nähdä hämmentävän asiantuntijoita, koska heillä ei ollut

tietoa väkivaltatyön organisoinnista. Kun väkivaltatyöhön liittyvistä käytännöistä sovitaan yhteisesti, myös omat tehtävät jäsentyvät selkeämmin ja vahvistavat väkivaltatyön asiantuntijuutta. Tämä havaittiin myös Porvoon neuvoloissa toteutetussa hankkeessa, jossa kehitettiin perheväkivaltaan puuttumisen toimintamallia. Yhteistyömallin puute nähtiin vaikuttavan negatiivisesti hyviinkin auttamis- ja puuttumistilanteisiin, koska yhteisistä työkäytännöistä ei ollut sovittu viranomaisten välillä. Toimintamallin vaikutukset näkyivät positiivisina kokemuksina ja työntekijöiden varmuuden lisääntymisenä. (ks. myös Tarvala ym. 2003a, 211–214.) Toisaalta on hyvä muistaa, että väkivaltatyön toimintamallien kehittäminen alkoi kunnolla Suomessa vasta 1990-luvun lopussa, jonka vuoksi väkivaltatyö on keskeneräistä paikallisella mikrotasolla useissa kunnissa puhumattakaan valtakunnallisesta makrotasosta (ks. Paavilainen ja Pösö 2003d, 190).

Kolmannen tutkimustehtäväni tarkoituksena oli selvittää, onko väkivaltatyössä palveluketjua ja jos on, minkälainen se on. Vastaus kysymykseen ei ole yksiselitteinen. Haastateltavien näkemykset jakoutuivat palveluketjusta kysyttäessä. *Yhteisestä, eri toimijatahoja sitouttavasta väkivaltatyön toimintamallista ei ollut haastatteluhetkellä sovittu, joten väkivaltatyössä ei virallisesti ollut palveluketjumallia.* Toisaalta useat haastateltavat kuvasivat yksilöllisiä, lähisuhdeväkivallan uhrin avuntarpeesta lähteviä auttamisen polkuja, jotka voidaan nähdä palveluketjuna. *Huomionarvoista on, että väkivaltatyön palveluketju muodostuu yksilöllisessä tilanteessa, johon vaikuttaa keskeisesti se, mistä uhri hakee apua lähisuhdeväkivaltaan.* Palveluketjua tarkasteltaessa tulee lisäksi muistaa, että *uhrin avuntarve voi myös koostua ainoastaan yhdestä tapaamiskerrasta, jolloin muihin palveluihin ei ilmene tarvetta.* Uhri ei ole myöskään aina halukas yhteistyöhön viranomaisten kanssa, jolloin hän voi kieltää tai vähätellä väkivallan olemassaoloa. *Palveluketjun onnistumiseen vaikuttaa näin myös se, noudattaako uhri asiantuntijan ohjeita jatkohoitoon hakeutumisesta.*

Auttamisen polkuja ja palveluketjua näyttäisivät määrittävän ensisijaisesti *uhrin avuntarve.* Jatkoimenpiteisiin vaikuttaa myös keskeisesti *uhrien ikä.* *Lapsilla palveluketju on selkeämpi kuin aikuisilla lähisuhdeväkivallan uhreilla.* Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten, kuten pahoinpitelyjen ja hyväksikäytön osalta sekä esimerkiksi nuorisorikollisten osalta löytyy toimintakaavio, joka ohjaa viranomaisten työtä. *Lapset ohjataan aina jatkohoitoon, kun aikuisten jatkohoito näyttäisi riippuvan väkivallan vakavuudesta ja fyysisistä vammoista.* Jatkoimenpiteitä määrit-

tää myös tapauksen *kiireellisyys*. Uhri ohjataan jatkohoitoon turvakodille mahdollisimman pian, jos hänen turvallisuutensa on vaarantunut. Ennen jatkotoimenpiteisiin siirtymistä, osassa organisaatioista tulee määrittää *asiakkuus*, koska tiedot asiakkuudesta dokumentoidaan. Palveluketjua näyttäisi määrittävän myös viime kädessä *jatkohoitopaikan löytyminen*. *Lähisuhdeväkivallan jälkihoito näyttäytyy puutteellisena julkisten terapiapalveluiden osalta*. Yhteydenpito uhriin ensikohtaamisen jälkeen riippuu pitkälti palveluorganisaatiosta ja sen toimintatavoista. Vaikka uhriin ei olla yhteydessä kohtaamisen jälkeen, pyritään kaikissa organisaatioissa kuitenkin varmistamaan, että uhri ohjautuu palveluketjussa eteenpäin. *Merkitystä palveluketjun toteutumisessa on myös sillä, kuinka väkivaltaa tunnustetaan ja se otetaan puheeksi uhrin kanssa*.

Haastateltavat kertovat tekevänsä moniammatillista yhteistyötä eri sektoreiden asiantuntijoiden kanssa. *Yleisimpiä väkivaltatyöhön osallistuvia tahoja ovat turvakoti, lastensuojelu sekä poliisi*. Kyseiset tahot ovat myös väkivaltatyön palveluketjun keskiössä, koska niissä väkivaltatyötä tehdään akuutisti eli heti väkivallan teon sattuessa tai sen jälkeen. Noin puolet haastateltavista kertoivat osallistuneensa moniammatillisiin verkostopalavereihin väkivaltatyössä. Yhteistyö toimijoiden välillä sujui haastateltavien mukaan pääasiassa hyvin, vaikka haasteita aiheuttaa välillä kiire ja resurssipula. Verkostotyötä tehdään usein osana muuta työtä, jolloin palavereissa käsitellään myös muita asioita kuin väkivaltaa. Väkivalta on usein esillä kokouksissa, mutta ei määrity varsinaiseksi kokoontumisen syyksi.

Tutkimuksen löydöksiä auki kirjoittaessani havaitsin, että *mielenterveystoimistolla on merkittävä rooli väkivallasta aiheutuneen trauman ja ahdistuksen käsittelyssä*. Tämän toivat esiin myös yli puolet haastateltavista, jotka näkivät, että mielenterveystoimisto on keskeinen lähisuhdeväkivallan uhrin jatkohoitopaikka. *Mielenterveystoimiston merkittävä rooli väkivallan jälkityössä korostui tutkimuksessani etenkin ”yksin olevien” naisten kohdalla, joiden oli keskimääräistä vaikeampi saada väkivaltatyön palveluja, kuten maksusitoumusta turvakotiin*. Mielenterveystoimiston keskeistä roolia väkivaltatyössä olisi mielenkiintoista pohtia tarkemminkin. Keskeistä olisi pohtia myös sitä, onko mielenterveystoimisto lähisuhdeväkivallan uhrille aina sopiva jatkohoitopaikka. Tulevaa tutkimusta voisi suunnata myös haastateltavien nimeämien ”yksin olevien” naisten jatkohoitoon, jotka uhkaavat jäädä heikompaan asemaan suhteessa lastensuojelun palveluiden piirissä oleviin naisiin. Tutkimustani jälkeenpäin tarkastellessani voin todeta, että mielenterveys-

toimiston sisällyttäminen tutkimukseni aineistoon olisi tuottanut arvokasta tietoa mielenterveys-toimiston roolista rovaniemeläisessä väkivaltatyössä.

Muita jatkotutkimushaasteita voidaan väkivaltatyöstä löytää useita. Väkivaltatyö on vielä toistaiseksi kuntakohtaisten kehittämistoimintamallien varassa, jotka vaihtelevat alueellisesti paljon. Jäin pohtimaan väkivaltatyön tilannetta esimerkiksi Lapin muiden kuntien kohdalla, joissa lähisuuhdeväkivallan uhrin jatkohoitomahdollisuudet ovat pienemmät, kuin Rovaniemellä. Valtakunnallisen, koko maata kattavan toimintamallin toteutuessa, tutkimusta voisi suunnata myös väkivaltatyön käytäntöjen yhtenäisyyden tarkasteluun. Jatkotutkimusta olisi mielenkiintoista saada myös väkivaltatyön jatkohoitoon liittyvistä erityispalveluista, kuten keskustelu- ja terapiapalveluista, joista on usein huutava pula. Tutkimuksellisesti arvokasta tietoa voisi syntyä myös luomalla syvempi katsaus käytäntötutkimuksellisen tutkimusotteen ja väkivaltatyön yhdistämiseen. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi tutkija-sosiaalityöntekijänä työskentelevän väkivaltatyön asiantuntijuuden yhdistämisellä.

Lähteet:

- Aho, Johanna 2005: ”Hellan ja hangen välissä” –selvitys Lapin läänin lähisuhde- ja perheväkivaltapalveluista. Lapin lääninhallitus. Sosiaali- ja terveystoimisto. Rovaniemi.
- Amnesty International 2010: *Case Closed: Rape and human rights in the Nordic countries. Summary Report.* Amnesty International. London.
- Anis, Merja 2006: Maahanmuuttajalapsen ja –nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskisen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): *Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia.* PS-kustannus. Jyväskylä, 69–96.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa 1996: Kenelle jää kontrollin Musta Pekka kortti? Sosiaalitoimisto verkostoissaan. Stakes. Helsinki.
- Alkoholi ja väkivalta 2005: Työryhmän raportti. 11.2.2005.
- Brandon, Marian & Lewis, Ann 1996: Significant harm and children’s experiences of domestic violence. *Child and Family Social Work*: 1, 33–42.
- Buckley, Helen & Whelan, Sadhbh & Carr, Nicola 2010: ‘Like waking up in a Franz Kafka novel’: Service users’ experiences of the child protection system when domestic violence and acrimonious separations are involved. *Children and Youth Services Review* 8: 2010, 1–8.
- Button, Deanna & Payne, Brian 2009: Training child protective services workers about domestic violence: Needs, strategies and barriers. *Children and Youth Services Review* 31, 364–369.
- Caetano, Raul & Schafer, John & Cunradi, Carol 2001: Alcohol-Related Intimate Partner Violence among White, Black and Hispanic Couples in the United States. *Alcohol Research and Health*: 25, 1, 58–65.
- Carlson, Bonnie 2000: Children exposed to intimate partner violence: research findings and implications for intervention. *Trauma, Violence and Abuse*: 1 (4), 321–342.
- Carrier, John & Kendall, Ian 1995: Professionalism and interprofessionalism in health and community care: some theoretical issues. In Owens, Patricia & Carrier, John & Horder, John (eds.): *Interprofessional issues in community & primary health care.* Wiltshire: Macmillan, Chippenham.
- Coffey, Amanda & Atkinson, Paul 1996: *Making sense of qualitative data: Complementary Research Strategies.* Thousand Oaks: Sage. CA.
- Cottrell, David & Lucey, David & Porter, Isobel & Walker, Dawn 2000: Joint working between child protection services: Professionals’ perceptions of best practice. *Children and Youth Services Review*: 30, 187–198.
- Darlington, Yvonne & Feeney, Judith & Rixon, Kylie 2005: Interagency collaboration between child protection and mental health services: Practices, attitudes and barriers. *Child Abuse & Neglect* 29, 1085–1098.
- Dobash, Russel & Dobash, Emerson 2004: Women’s Violence to Men in Intimate relations: Working on a Puzzle. *British Journal of Criminology*: 44, 329–349.
- Dominelli, Lena 2002: Anti-oppressive Practice in Context. In Adams, Roberts & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (Eds.): *Social Work, Themes, Issues and Critical Debates.* (Second edition) Palgrave. Basingstoke, 1–17.
- Dufva, Virpi 2001: Mikä lapsella on hätänä?: Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.

- Edleson, Jeffrey & Shin, Narae & Armandariz, Katy 2008: Measuring childrens's exposure to domestic violence: The development testing of the Child Exposure to Domestic Violence (CEDV) Scale. *Children and Youth Services Review* 30, 502–521.
- Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha 2007: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki 2008: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset: Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitos. Tampere.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom 2005: Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: PS-Kustannus. Jyväskylä, 25–43.
- Eskonen, Inkeri 2005: Perheväkivalta lasten kertomana: Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampere University Press. Tampere.
- Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi 2006: Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskien, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus. Jyväskylä, 21–44.
- EU:n Daphne – ohjelma 2011:
http://www.stm.fi/vireilla/rahoitus_ja_avustukset/eun_daphne_iii_ohjelma. Viitattu 7.1.2011.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta 2006: Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskien, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-Kustannus. Jyväskylä, 5–18.
- Flinck, Aune 2006: Monimuotoinen parisuhdeväkivalta ei mahdu rikoskategorioihin. Haaste: 4, 10–11.
- Furman, Ben & Ahola, Tapani 1992: Väkivaltakierteen katkaiseminen – uhri, tekijä ja verkosto. Lääketieteellinen aikakauskirja. Duodecim. Helsinki.
- Granfelt, Riitta 2000: Kertomuksia kodittomuudesta ja marginaalista. Teoksessa: Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka Mirja (toim.): Sosiaalityön tutkimus. Metodologia suunnistuksia. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä, 99–145.
- Gråsten-Salonen, Hanna 2003: Perheväkivallan näkyminen koulun arjessa. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 119–135.
- Hakala, Juha 2007: Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-Kustannus. Jyväskylä, 12–24.
- Hallituksen tasa-arvo – ohjelma 2008:
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2008/07/hu1216290184078/passthru.pdf>. Viitattu 7.9.2008.
- Hautamäki, Jari 1997: Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä. Miessakit. Helsinki.
- Haverinen, Riitta 2005: Toimintaympäristöt sosiaalityön käytäntötutkimuksen haasteena. Teoksessa: Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.): Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki, 99–123.

- Hedin, Lena 2000: Postpartum, also a risk period for domestic violence. *European Journal of Obstetrics, Gynecology and Reproductive Biology*: 89, 41–45.
- Hearn, Jeff & Pösö, Tarja & Smith, Carole & White, Sue & Korpinen, Johanna 2004: What is child protection?: Historical and methodological issues in comparative research on Lastensuojelu/ child protection. *International Journal of Social Welfare* 13: 1, 28–41.
- Heino, Tarja 2009: Lastensuojelu –kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (Toim.): *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki, 198–213.
- Heiskanen, Markku 2002: Väkivalta, pelko ja turvattomuus: Survey-tutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tilastokeskus. Helsinki.
- Heiskanen, Markku 2006: Teoksessa: Piispa, Minna ja Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: HEUNI. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998: Usko, Toivo, Hakkaus: Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 2002: Väkivallan kustannukset kunnassa: Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko 2004: Suomalaisten turvallisuus 2003: Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisen pelosta. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 2006: Tulosten pohdintaa. Teoksessa Heiskanen, Markku & Piispa, Minna & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (toim.): *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; HEUNI. Helsinki, 135–154.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina 2010: Tuhansien iskujen maa: Miesten kokemaa väkivaltaa Suomessa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti; HEUNI. Helsinki.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523.
- Henriksson, Markus & Lönnqvist, Jouko 1999: Psykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot. Teoksessa Lönnqvist, Jouko (toim.): *Psykiatria*. Duodecim. Jyväskylä, 249–277.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Holt, Stephanie 2003: Child Protection Social Work and Men's Abuse of Women: An Irish Study. *Child and Family Social Work*: 18, 53–65.
- Holt, Stephanie & Buckley, Helen & Whelan, Sadibh 2008: The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child abuse & Neglect*: 32, 797–810.
- Huhtalo, Pekka & Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero 2003: Kotona turvassa – Katkaise väkivallan kierre. Niemi, Hannele (toim.) Suomen Mielenterveysseura. Helsinki.
- Hurtig, Johanna 2006: Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritalla-Koskien, Aino & Törrönen, Maritta (toim.): *Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. PS-kustannus. Jyväskylä, 167–193.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja 2003: Kantaaottavuus tutkimuksen eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): *Eettisesti kestävä sosiaalityötutkimus*. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 88–109.
- Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta: Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere.

- Isoaho, Merja 2008: ”Kyllä siitä puhutaan”: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia parisuhdevallan puheeksi ottamisesta ja perheiden auttamisesta. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Isoherranen Kaarina 2008: Moniammatillinen toiminta ryhmäilmionä. Teoksessa Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija: Enemmän yhdessä: Moniammatillinen yhteistyö. WSOY. Helsinki, 84–144.
- Jaskari, Anu-Elina 2008: Apu ei olekaan lähellä. *Amnesty International*: 4, 10—11.
- Johnsson, Holly 1996: *Dangerous Domains. Violence Against Women in Canada*. Nelson Toronto.
- Jones, Loring & Gross, Elizabeth 2000: Perceptions and Practice with Domestic Violence among Child Protective Service Workers. *Children and Youth Services Review*: 22, 5, 355—371.
- Juhila, Kirsi 2005: Oikeuksista velvollisuuksiin, tuesta kontrolliin? *Sosiaaliturva*: 4, 10–11.
- Kainulainen, Heini 2006: Raiskausten käsitteleminen rikosprosessissa uhrin näkökulmasta. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): *Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus*. Talentum. Helsinki, 79–94.
- Kaitue, Sanna & Noponen, Tanja & Släen, Anne 2007: Yleistä muttei yksityistä: Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. *Edita*. Helsinki.
- Karimi, Rebwar 2009: Kunniaan liittyvän väkivaltatyön haasteista. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (toim.): *Kunnia konfliktina: Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki, 200–203.
- Karjalainen, Pekka 2007: Sosiaalityön osaamisen orientaatiot. Teoksessa: Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): *Sosiaalityön käsikirja*. Tietosanoma. Helsinki, 117–123.
- Karvinen, Synnöve 2000: Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa: Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): *Sosiaalityön tutkimus: Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä, 9–31.
- Karvinen, Pösö & Satka, Mirja 2000: Maamerkkejä lukijalle. Teoksessa: Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): *Sosiaalityön tutkimus: Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä, 5–7.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve 2009: Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): *Sosiaalityö ja teoria*. PS-Kustannus. Jyväskylä, 131–159.
- Keskinen, Suvi 2005a: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat: Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. *Tampere University Press*. Tampere.
- Keskinen, Suvi 2005b: Väkivaltatyön sisäiset jännitteet. *Haaste*. 3, 16–17.
- Keskinen, Suvi 2006: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat: Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. *Naistutkimus*: 1, 52–56.
- Kestilä, Minna 2002: Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin verkostotyön toimivuus Rovaseudulla, Länsi-Pohjan alueella ja Kemijärvellä vuonna 2002. *Lapin lääninhallitus*. Rovaniemi.
- Kestilä, Maarit 2010: Yhteenkietoutuneet päihde- ja mielenterveysongelmat naisen elämänsä haasteena. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.
- Kihlakunta 2010: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kihlakunta>. Viitattu 24.11.2010.
- Kiviaho, Pirkko & Heiskanen, Markku 1994: *Perheväkivalta*. Suomalainen perhe. Tilastokeskus. Helsinki.

- Kiviniemi, Kari 2007: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-Kustannus. Jyväskylä, 70–85.
- Koko perhe kierteessä 2007: Lähisuhdeväkivalta ja alkoholi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Koski, Helena 1999: Ulos ansasta – apua perheväkivaltilanteisiin. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Kuronen, Marjo 2009: Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä, 111–130.
- Kuronen, Tero 2011: Syyttäjä kutsuu peräkamarin pahaa poikaa. Aamulehti 4.1.2011. <http://www.aamulehti.fi/cs/Satellite/Kotimaa/1194661653704/artikkeli/syyttaja+kutsuu+perakamarin+pahaa+poikaa.html>. Viitattu 22.2.2011.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Känkänen, Päivi & Immonen-Oikkonen, Pirjo 2009: Monikulttuurinen perhe koulun kasvatustyöympäristössä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (Toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopiston kirjapaino. Helsinki, 174–184.
- Kääriäinen, Juha 2006; Väkivalta ja apuun turvautuminen. Teoksessa Heiskanen, Markku & Piispa, Minna & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (toim.): Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Hakapaino Oy, Helsinki, 103–121.
- Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Peutere, Laura & Sariola, Heikki 2010: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisien vertailua. Yhteiskuntapolitiikka: 75, 159–174.
- Laapio, Marja-Liisa 2005: Poliisi ja perheväkivalta. Poliisiammattikorkeakoulu. Espoo.
- Laitinen, Merja 2004: Häväistyt ruumiit, rikotut mielet: Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Vastapaino. Tampere.
- Laitinen, Merja 2006: ”Miks minulla menee näin? – Analyysi seksuaalisen hyväksikäytön uhrien haavoittuvuuden kokemuksista ja merkityksistä elämänselämissä. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus. Talentum. Helsinki, 211–222.
- Laki asiakkaan asemasta 22.9.2000/812.
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.
- Lampikoski, Mikko 2003; Poliisin tehtävät ja mahdollisuudet väkivaltatyössä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 167–179.
- Lapin hyvinvointistrategia 2001:
http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=53864&name=DLFE-3204.pdf. Viitattu 2.8.2009.
- Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano 2011:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/taytantoonpano/>. Viitattu 29.1.2011.
- Lattu, Emmi 2008: Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (Toim.): Paljastettu intiimi: Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 168–192.

- Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2003: Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa: Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.): Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. WSOY. Helsinki, 21–43.
- Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen 2009: Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Layder, Derek 1993: *New strategies in social research: an introduction and guide*. Polity Press. Cambridge.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999: *Naisiin kohdistuva väkivalta*. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Lehti, Martti & Sireñ, Reino 2007: Väkivaltarikokset ja alkoholi. Rikollisuustilanne 2006: Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: HEUNI. Helsinki. 267–275.
- Lincoln, Yvonna & Guba, Egon 1985: *Naturalistic inquiry*. Sage. CA.
- Linden, Mirja 1999: *Terveydenhuollon sosiaalityö moniammatillisessa toimintaympäristössä*. Satakes. Helsinki.
- Lindqvist, Raija 2009: *Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä*. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinointi ja osaamisen keskittäminen 2006: Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset 2008: TUNNISTA TURVAA JA TOIMI: Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Suomen kuntaliitto. Helsinki.
- Matikkala, Jussi 2006: *Parisuhdeväkivallasta*. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): *Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus*. Talentum. Helsinki, 415–428.
- Mehtola, Sirkku 2006: *Verkostot auttamisen tukena*. Teoksessa: *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 93–103.
- Mellberg, Nea 2002: *När det överkliga blir verklighet. Möldras situation när deras barn utsätts för sexuella övergrepp av fäder*. Borea. Umeå.
- Merikanto, Juhani 2003: *Lääkäri lasten fyysisen pahoinpitelyn tunnistajana*. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. WSOY. Porvoo, 157–165.
- Metteri, Anna 1996: *Moniammatillisuus ja sosiaalityö: Sosiaalityön vuosikirja 1996*. Metteri, Anna (Toim.) Edita. Helsinki.
- Metsämuuroinen, Jari 2000: *Maailma muuttuu – Miten muuttuu sosiaali- ja terveysala? Sosiaali- ja terveysalan muuttuva toimintaympäristö ja tulevaisuuden osaamistarpeet*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Mielenterveyden keskusliitto 2011: *Turvanen – turva-asumista ja mielenterveysohjausta*. http://www.mtkl.fi/liiton_toiminta/turvanen/. Viitattu 29.1.2011.
- Miestyön foorumi 2011: <http://www.miestyonfoorumi.fi/>. Viitattu 29.1.2011.
- Miestyö Lapissa hanke 2008–2010: [http://www.poliisi.fi/lh/lappi/bulletin.nsf/bydate/400A294DF6770D5EC22573B7002E67BB/\\$file/Miesty%C3%B6%20Lapissa%20hanke%20PP.pdf](http://www.poliisi.fi/lh/lappi/bulletin.nsf/bydate/400A294DF6770D5EC22573B7002E67BB/$file/Miesty%C3%B6%20Lapissa%20hanke%20PP.pdf). Viitattu 22.2.2011.
- Miles, Matthew & Huberman, Michael 1994: *Qualitative Data Analysis. (Second Edition)*: Sage. CA.
- Moran, Patricia & Jacobs, Catherine & Bunn, Amanda & Bifulco, Antonia 2007: *Multi-agency working: implications for an early intervention social work team*. *Child and Family Social Work*, 12, 143–151.

- Murray, Christine & Welch, Metoka 2010: Preliminary Construction of a Service Provider – Informed Domestic Violence Research Agenda. *Journal of Interpersonal Violence*: 25 (12), 2279–2296.
- ”...mutta veturi puuttuu.” 2007: Amnesty Internationalin valtakunnallinen kyselytutkimus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä Suomen kunnissa vuonna 2005–2006. http://www.jokuraja.fi/AI_kuntaselvitys.pdf. Viitattu 25.11.2010.
- Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Helsinki.
- Naisiin kohdistuva väkivalta 1991: Väkivalta -jaoston mietintö. Tasa-arvojulkaissuja. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki.
- Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin arviointiraportti. 5.2.2003.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY. Helsinki.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2005a: Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. *Oikeus*: 34, 3, 225–240.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2005b: Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua. *Lakimies*: 2, 273–278.
- Niemi-Kiesiläinen 2006: Lähisuhdeväkivallan raportointi ja lääkärin velvollisuudet. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus. Talentum. Helsinki, 445–461.
- Nyqvist, Leo 2001: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Nyqvist, Leo 2003: Lainsäädäntö väkivaltatyön tukena. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 193–209.
- Ojuri, Auli 2001: Tiivistelmä. Teoksessa (ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan: Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 9–10.
- Ojuri, Auli 2004: Väkivalta naisen elämän varjona: Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Ojuri, Auli 2006: Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 16–39.
- Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006: Lasten auttaminen. Teoksessa: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 63–83.
- Oranen, Mikko & Laaksamo, Elli-Maija 2003: Lapsikeskeinen väkivaltatyö turvakodeissa. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 237–258.
- OULU: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma 2009: www.ouka.fi/sote/lomakkeet/index.html. Viitattu 1.10.2009.
- Paavilainen, Eija & Merikanto, Juhani 2003: Pahoinpidellyn lapsen tunnistamisen ja hoitamisen toimintamalli. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 229–235.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003a: Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiöinä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 13–43.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003b: Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 45–56.

- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003c: Epäily, tunnistaminen, ilmitulo ja puuttuminen perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 75–87.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003d: Lasten ja perheiden auttaminen – malleja ja mahdollisuuksia. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 183–209.
- Paavilainen, Eija 2010: Lasten kaltoin kohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen – ensimmäinen hoitotyön laatusuositus. Nova: 15, 3–4.
http://www.satshp.fi/pls/wportal/docs/PAGE/HOITOTYHTEISO2/NOVA/NOVA_1.PDF.
 Viitattu 6.8.2010.
- Payne, Malcolm 1997: *Modern Social Work Theory* (second edition.) Lyceum. Chicago.
- Pehkonen, Pirjo 2003: Naisen puolesta, ei miestä vastaan: Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Perttu, Sirkka 1999: Perheväkivalta auttamistyössä: Opas ammattihenkilöstölle. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Perttu, Sirkka & Söderholm, Anna-Liisa 1998: Väkivaltaa kokeneiden auttaminen – opas ammattihenkilöstölle. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. (2. Painos.) Edita. Helsinki.
- Piispa, Minna 2006: Parisuhdeväkivalta. Teoksessa: Piispa, Minna ja Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (Toim.): Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: HEUNI. Helsinki, 41–81.
- Piispa, Minna 2008: Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (Toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 106–128.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2000: Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tilastokeskus ja Tasa-arvoasiainneuvottelukunta. Yliopistopaino. Helsinki.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2006: Johdanto. Teoksessa Heiskanen, Markku & Piispa, Minna & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (Toim.): Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: HEUNI. Helsinki, 1–9.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino 2006: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: HEUNI. Helsinki.
- Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2010:
<http://www.sosiaalikallega.fi/toiminta/hankkeet>. Viitattu 2.8.2010.
- Pohjola, Anneli 1991: Ajattomuudesta aikaan. *Sosiologia*: 4, 250–258.
- Pohjola, Anneli 1998: Kehittämissilmaston edellytykset ja esteet. Teoksessa Pohjola, Anneli & Hokkanen, Liisa (toim.): Projektit paikallisen jatkuvuutena. Hyvinvointipalveluprojekti osaraportti 7. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 113–130.
- Pohjola, Anneli 2003a: Eettisyys tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Pohjola, Anneli (Toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 5–10.
- Pohjola, Anneli 2003b: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (Toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 53–67.
- Pohjola, Anneli 2003c: Eettinen kestävyys. Teoksessa Pohjola, Anneli (Toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 127–131.
- Postmus, Judy & Merritt, Darcey 2010: When child abuse overlaps with domestic violence: the factors that influence child protection workers' beliefs. *Children and Youth Services Review*: 32, 309–317.

- Pyhäjoki, Jukka & Koskimies, Mimosa 2009: Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeellä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme. (Toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopiston kirjapaino. Helsinki, 186–196.
- Perheasioiden sovittelu 2011: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/perheasioidensovittelu/>. Viitattu 29.1.2011.
- Perttu, Sirkka & Mononen-Mikkilä, Päivi & Rauhala, Riikka & Särkkälä, Päivi 1999: Päänavaus selviytymiseen: Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja. Naisten kulttuuriyhdistys. Helsinki. Pähdehuoltolaki 17.1.1986/41.
- Rekola, Leena 2008: Sosiaali- ja terveystalouden tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia. Teoksessa Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija (Toim.): Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. WSOY. Helsinki, 9–25.
- Rikoslaki 19.12.1889/39.
- Rikosuhripäivystys 2011: <http://www.rovala.fi/pages/fi/sosiaalipalvelut/rikosuhripaivystys---riku.php>. Viitattu 16.1.2011.
- Ronkainen, Suvi 1998: Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa: Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 1999: Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 2001: Sukupuolistunut väkivalta ja uhriutumisen paradoksit. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti: 38 (2), 139–151.
- Ronkainen, Suvi 2002: Vallan menetys ja menetysten valta. Sosiologia: 2, 129–135.
- Ronkainen, Suvi 2006: Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus. Talentum. Helsinki, 531–550.
- Ronkainen, Suvi 2008: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka, 73 (2008):4, 388–401.
- Ronkainen, Suvi 2009: Miten näkökulma piilotetaan: Esimerkkinä 'monimuotoinen väkivallatutkimus'. Oikeus 38:4, 454–464.
- Ronkainen, Suvi & Näre, Sari 2008: Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 7–40.
- Rovaniemen turvallisuussuunnitelma 2009–2010: http://www.rovaniemi.fi/suomeksi/Palveluhakemisto/Turvallisuus_ja_jarjestys/Turvallisuustyon_kehittaminen.iw3. Viitattu 23.10.2010.
- Rubertsson, Christine & Hildingsson, Ingegerd & Rådestad, Ingela 2010: Disclosure and police reporting of intimate partner violence postpartum: a pilot study. Midwifery: 26, 1–5.
- Ruohonen, Marita 2006: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 9–15.
- Ruusukuja 76-esitys 2010: NNKY:n lisensoima valtakunnallinen perheväkivalta hanke.
- Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin Harri 2005: Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa: Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin Harri (toim.): Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. PS-Kustannus. Jyväskylä, 9–12.

- Räty, Tapio 2007: Uusi lastensuojelulaki. Edita. Helsinki.
- Saarenpää, Ahti 2010: Kansalainen, yksilö oikeudellisesti kaiken keskipisteenä. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 75–137.
- Sariola, Heikki 1990: Lasten väkivalta ja seksuaalikokemukset. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne 2005: Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa: Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne (toim.): Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki, 7–19.
- Saurama, Erja & Julkunen, Ilse 2009: Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä, 293–314.
- Scholes, Julie & Vaughan, Barbara 2002: Cross-boundary working: implications for the multi-professional team. *Journal of Clinical Nursing*: 11, 399–408.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009: Dialoginen verkostotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (3.painos.) Helsinki.
- Seppälä, Päivi 2008: Raiskauskeskus haluaa naisrauhapykälän lakiin. *Lapin Kansa*. Suomen tietotoimisto. 15.8.2008.
- Soininen, Marjaana 1995: Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopisto. Turku.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982.
- Sosiaalipäivystys auttaa kiireellisessä avuntarpeessa 2011:
http://www.stm.fi/sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalipäivystys. Viitattu 29.1.2011.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008:
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1063225. Viitattu 3.9.2009.
- Sosiaaliportti 2010a: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/sosiaalipäivystys/>. Viitattu 6.1.2010.
- Sosiaaliportti 2010b: Sosiaalityön käytäntötutkimus. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanta/lahtokohtia/tutkimus/sosiaalityon-kaytantotutkimus/> Viitattu 12.7.2010.
- Stets, Jan & Straus, Murray 1990: Gender Difference in Reporting Marital Violence and its Medical and Psychological Consequence In Straus, Murray & Gelles, Richard (Eds.): *Physical Violence in American Families*. Transaction Publishers. New Brunswick, 151–66.
- Straus, Murray & Hamby, Sherry & Boney-McCoy, Sue & Sugarman, David 1994: The revised Conflict Tactics Scales (CTS2) – Development and Preliminary Psychometric Data. *Journal of Family Issues*: 17, 3. Sage, 283–316.
- Suomen mielenterveysseura 2010: http://www.mielenterveysseura.fi/tukea_ ja_ apua. Viitattu 24.11.2010.
- Suomen perustuslaki 731/199.
- Suoninen, Eero 2002: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (Toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2 painos (1 painos 1999) Vastapaino. Tampere, 17–36.
- Sundström, Jessica 2009: Kunnia suomalaisten miesten väkivallassa. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (Toim.): *Kunnia konfliktina: Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki, 69–81.

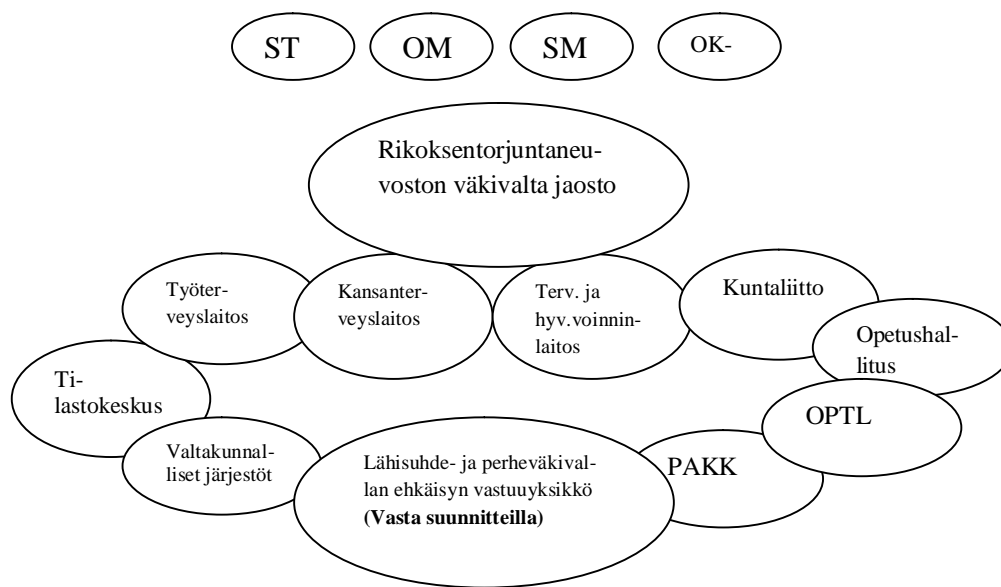
- Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Väri, Veli-Matti 2007: Johdanto. Teoksessa: Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Väri, Veli-Matti (toim.): Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere University Press. Tampere, 7–11.
- Säävälä Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Nyqvist, Leo & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu 2006a: Johdanto. Teoksessa Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (Toim.): Mies varikolle: Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun ensi- ja turvakoti. Oulu, 13–16.
- Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Nyqvist, Leo & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu 2006b: Miesten väkivaltatyön organisointi. Teoksessa Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (Toim.): Mies varikolle: Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun ensi- ja turvakoti. Oulu, 57–83.
- Tammisalo-Savolainen, Tuuli 2009: Suojattu yhteisö: Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tauro, Tanja & Van Dijken, Marjo (Toim.): Kunnia konfliktina: Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki, 31–67.
- Tanha, Mariah & Beck, Connie & Figueredo, Aurelio & Raghavan, Chitra 2010: Journal of Interpersonal Violence: 25, 1836—1854.
- Tarvala, Irja & Alvari, Tarja & Johansson, Margoth 2003a: Perheväkivaltaan puuttumisen toimintamalli Porvoon neuvoloissa. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (Toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 211–227.
- Tarvala, Irja & Alvari, Tarja & Johansson, Margoth 2003b: Perheväkivallan kohtaaminen äitiys- ja lastenneuvolatyössä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (Toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, 89–116.
- Taskinen, Sirpa (toim.) 2003: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen: Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Terve itsetunto -projekti 1998–2001:
http://www.oph.fi/julkaisut/2003/terve_itsetunto_projektin_loppuraportit. Viitattu 26.8.2008.
- Tilaja-tuottaja -periaate 2011: http://fi.wikipedia.org/wiki/Tilaja-tuottaja_periaate. Viitattu 29.1.2011.
- Tjaden, Patricia 2005: Defining and measuring violence against women: Backrouds, issues and recommendations. Statistical journal of the United Nations ECE 22. IOS Press, 217–224.
- Toimintasuunnitelma lastensuojelun ja väkivaltatyön yhteishankkeeseen 2009–2012: VIOLA – väkivallasta vapaaksi ry ja Pelastakaa Lapset ry. <http://ensijaturvakotienliitto-fibin.directo.fi/@Bin/57997f90da860c0d14b372dd39b4155d/1298288586/application/pdf/2892448/Hankesuunnitelma.pdf>. Viitattu 17.2.2011.
- Tolvanen, Matti 2006: Onko sovitukselle sijaa rationaalisessa ja tavoitteellisessa kriminaalipoliitikassa? Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): Väkivalta: seuraamukset ja haavoittavuus. Talentum. Helsinki, 567—586.
- Tukinainen 2010: <http://www.tukinainen.fi/>. Viitattu 24.11.2010.
- Tukinet 2010: https://www.tukinet.net/nettuki/nettuki_eirek.tmpl. Viitattu 24.11.2010.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (6. uudistettu painos) Tammi. Helsinki.
- Turvakodit 2010: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/turvakodit/>. Viitattu 27.8.2010.

- Törrönen, Hannele 2009a: Vaiettu naiseus-projekti. Teoksessa Törrönen, Hannele (Toim.): Vaiettu naiseus: Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 10–12.
- Törrönen, Hannele 2009b: Prosenttien sota. Teoksessa Törrönen, Hannele (Toim.): Vaiettu naiseus: Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 27–38.
- Törrönen, Hannele 2009c: Väkivallan parissa tehtävä työ – näkökulmia työntekijälle, ajatuksia asiakkaalle. Teoksessa Törrönen, Hannele (Toim.): Vaiettu naiseus: Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki, 115–138.
- Törrönen, Jukka 2005: Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.): Toinen tieto: Kirjoituksia huonosaisiuden tunnistamisesta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki, 15–37.
- Utriainen, Terttu 2006: Ovatko väkivaltarikosten tuomiot kohdallaan? Rikosoikeudellisia kirjoituksia 8: Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki.
- Utriainen, Terttu 2010: Raikaus rikosoikeudellisena ongelmana. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Vasara, Veera 2010: Alkoholi ja pitkäaikaistyöttömyys ajavat perheet vakaviin ongelmiin. Lapin Kansa 6.2.2010,3.
- Vilkka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Tammi. Helsinki.
- Virtanen, Petri 1997: Moniammatillinen tiimi yhteistoiminnan välineenä. Teoksessa Jalava, Urpo & Virtanen, Petri (Toim.): Moniammatillinen projektitoiminta: Avain hyvinvointipalvelujen tulevaisuuteen. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Vuori, Jaana 2001: Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere University Press. Tampere.
- Väestöliitto 2008: http://kotirauhaa.isolta.info/public/files/taustaa_kampanjasta_2803.pdf. Viitattu 24.8.2008.
- Väkivalta ja terveys maailmassa 2005: WHON raportti. Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (Toim.): Suomennos Salomaa, Eila. Terveystieteiden edistämisen keskus. Helsinki.
- Väkivaltatyön verkostofoorumi 2010: Väkivaltatyön verkostofoorumi 31.8—1.9.2010. <http://www.facebook.com/event.php?eid=100651316650689>. Viitattu 7.19.2010.
- Walby, Sylvia & Myhill, Andrew 2001: New Survey methodologies in researching violence against women. *British Journal of Criminology*: 41, 502—522.
- Warsta, Elna 2008: Oulu satsaa väkivallan vastaiseen työhön. *Amnesty International*: 4, 12.
- Witkin, Stanley 1993: A Human Rights Approach to Social Work Research and Evaluation. *Journal of Teaching in Social Work*: 8 (1), 239—253.
- Wolcott, Harry 1994: Transforming qualitative data: Description, Analysis and Interpretation. Thousand Oaks. Sage. CA.
- Yliruka, Jarkko 2006: Kuinka tunnistaa ja kohdata perheväkivaltaa kokenut nuori. *Sosiaaliturva*: 12, 12.

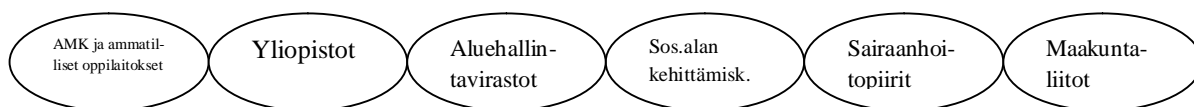
Liite 1. Päivitetty kuvio työryhmän ehdotuksesta esimerkkinä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön toimijoista ja vastuutahoista (Lähisuhde- ja perheväkivallan...2006, 84).

Kansainvälinen taso

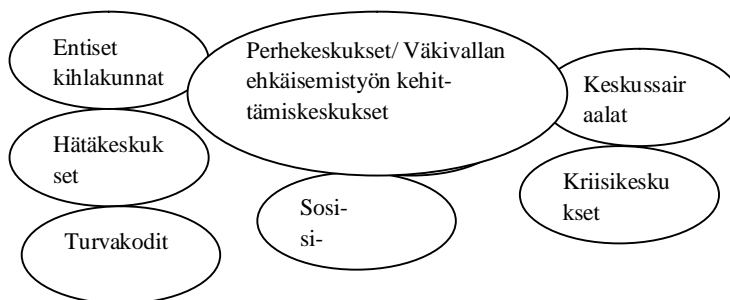
Valtakunnallinen taso

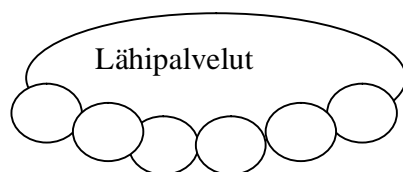
Alue taso

Seudullinen taso

Paikallinen taso

Liite 2. Haastattelukysymykset

- *Kursiivilla omat merkinnät ja kysymysten perustelut/ taustat*
- Tavallisella fontilla varsinaiset kysyttävät kysymykset

Oma asiantuntijuus ja vallitsevat toimintatavat väkivaltatyössä:

- 1 Missä työskentelet? (työnkuva ja työtehtävät)
- 2 Missä tilanteissa kohtaat lähisuhdeväkivallan uhreja työssäsi vai kohtaatko?/ (Miten lähisuhdeväkivallan uhri hakeutuu työpaikkasi tarjoamien palveluiden piiriin?)
- 3 Mitä yksityisen piiriin kuuluva väkivaltatyö mielestäsi on?/ Määrittele väkivaltatyö-käsite (*Väkivaltatyöllä tarkoitan tutkimuksessani yksityisen piiriin kuuluvaa väkivaltaa, johon lukeutuvat niin parisuhde-, lähisuhde- kuin perheväkivallan muodot.*) Kuinka paljon väkivalta, jota kohtaat työssäsi, on lähisuhde-, parisuhde tai perheväkivaltaa?
- 4 Miten määrittelisit omia työtehtäviäsi väkivaltatyössä?/ Mikä on roolisi väkivaltatyössä?
- 5 Miten kuvailisit rovaniemeläisessä väkivaltatyössä käytettäviä toimintatapoja/ linjauksia? Onko niitä?
- 6 Onko väkivaltatyö organisoitu työpaikallasi jollekin taholle erityisesti?
- 7 Onko työpaikallasi kirjallisia toimintaohjeita väkivaltatyöhön/ uhrin kohtaamiseen? Jos niin minkälaisia? (*Esim. uhreille ja tekijöille omat ohjeistukset. Alkuarviointi ja moniammatillinen työskentely, ohjeet, puheeksiottamisen kaaviot*)
- 8 Oletko saanut työpaikallasi lähi-, pari-, tai perheväkivaltaan liittyvää koulutusta?
- 9 Mistä epäilyksesi herää, että asiakas on voinut kokea lähisuhde tai perheväkivaltaa?/ Mistä saa käsityksen, että kyseessä on lähisuhdeväkivallasta kärsivä asiakas? (*Väkivallan tunnistaminen joskus vaikeaa, voi piiloutua muiden ongelmien kuten esim. päihdeongelman taakse*)
- 10 Kuinka otat väkivallan puheeksi uhrin kanssa jos epäilet väkivaltaa? (*Esim. tekijän ja uhrin kuulusteleminen erikseen. Miten kysyt asiaa tai otat väkivallan puheeksi?*)
- 11 Ketä lähisuhdeväkivallan uhrit ovat? Miten erilaisten ryhmien (naiset, miehet, lapset tai vanhukset) kanssa pitäisi mielestäsi työskennellä? (Kuinka työskentelet erilaisten uhrien kanssa?) Onko sukupuolella merkitystä kohtaamistilanteessa?
- 12 Jatkotoimenpiteet? Onko niitä? Minne uhri ohjautuu käynnin jälkeen, ollaanko häneen vielä yhteydessä? (*Esim. uusintakäynti --> vammojen uudelleen dokumentointi, kriisireaktion ilmeneminen myöhemmässä vaiheessa, tahon osoittaminen johon ottaa yhteyttä*)

Moniammatillisuus:

- 13 Kenen kanssa teet yhteistyötä lähisuhde- tai perheväkivaltaan liittyvissä tapauksissa mikäli sinulla on asiakkaana lähisuhdeväkivallan uhri?/ Mistä viranomaisista ja toimijoista Rovaniemen väkivaltatyön kenttä koostuu?/ Saako tahoihin hyvin yhteyttä? Kuinka yhteistyö toimii?
- 14 Näetkö, että Rovaniemen väkivaltatyön ketjusta puuttuu jokin keskeinen taho?

- 15 Mitä mieltä olet viranomaisverkostotyöstä? Kenellä on koordinointi vastuu väkivaltatyössä? (*Kuka kutsuu verkostot koolle?*)
- 16 Oletko itse osallistunut verkostotyöhön väkivaltatyön muotona?
- 17 Kuinka vaitiolovelvollisuus ja salassapitosäännökset vaikuttavat moniammatilliseen työskentelyyn ja tietojen jakamiseen viranomaisten välillä vai onko niillä vaikutusta?

Väkivaltatyön palveluketju:

- 18 Kuinka väkivaltatyön palveluketju ja verkostotyö mielestäsi toimii Rovaniemellä? Entä työnjako eri osapuolten välillä toimii eri osapuolten kesken? (*Tarkentavia kysymyksiä: Voitko kuvailla? Mitä tarkoitat? Voitko käyttää esimerkkiä?*)
- 19 Järjestetäänkö Rovaniemellä lähisuhdeväkivallan ja perheväkivallan ennaltaehkäisevää työtä? Jos niin minkälaista?
- 20 Alustus kysymyksen alkuun: *Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut väkivaltatyöhön suosituksia mm. poikkihallinnollisesta väkivallan koordinaatio ja yhteistyöryhmistä kuntiin. (Ryhmän tehtävänä on vastata väkivallan ehkäisytyön suunnittelusta, koordinoinnista ja seurannasta, joka vastaa väkivallan vähentämisen toimintaohjelman tai – suunnitelman toteutuksesta) Vrt. Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset 2008* Tiedätkö onko Rovaniemellä tällasta ryhmää?/ poikkihallinnollista väkivallan koordinaatio- tai yhteistyöryhmää? Jos haastateltava vastaa kyllä: Miten ryhmä toimii?/ kokoontuu?
- 21 Alustus kysymyksen alkuun: *Sosiaali- ja terveysministeriö laatinut väkivaltatyöhön suosituksia myös liittyen kuntiin nimettäviin väkivallan ehkäisytyön vastuuhenkilöihin (Vastuuhenkilö huolehtii, että poikkihallinnollinen ja moniammatillinen työ sujuu saumattomasti eri osapuolten välillä) Vrt. Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset 2008.* Tiedätkö, onko Rovaniemelle nimetty väkivallan ehkäisytyön vastuuhenkilöä? Onko sellaista täällä? Jos haastateltava vastaa kyllä: Miten kuvailisit hänen rooliaan? Onko häneen helppo saada yhteyttä?
- 22 Onko laki sosiaalipäivystyksen (2007) ympärivuorokautisesta järjestämisestä vaikuttanut väkivaltatyöhön Rovaniemellä?

Lopuksi

- 23 Mitä kehittämistarpeita näet väkivaltatyössä? Miten lähisuhde- ja perheväkivaltatyötä tulisi mielestäsi kehittää Rovaniemellä?
- 24 Koetko työsi antoisaksi?/ Koetko sen tulokselliseksi? Haluatko vielä kysyä tai lisätä jotakin?